

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MF-MKT 1473 NUMARALI ARŞİV BELGESİNİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Özcan TATAR

HAZIRLAYAN
Ferit Ercan YARGUN

ELAZIĞ-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MF-MKT 1473 NUMARALI ARŞİV BELGESİNİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Özcan TATAR

HAZIRLAYAN

Ferit Ercan YARGUN

Jürimiz, tarihinde yapılan Seminer savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans seminerini başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi

Ferit Ercan YARGUN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Bilim Dalı

Elazığ-2018, Sayfa: VIII+148

MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi adlı tez çalışmasında belli tarihlerde gezilen Ma'müratü'l-Aziz vilayetindeki kasaba ve köy okullarının durumu incelenip yorumlanmıştır. Ma'müratü'l-Aziz vilayetine bağlı 18 köy ve kasaba okulu gezilmiştir. Gezilen köy ve kasaba okullarında eğitim sürecinin aksadığı gözlenmiştir. Seferberliğin ilanı ile birçok öğrenci eğitim hayatını idame ettirememiş, eğitim yarıda kalmıştır. Gezilen köy ve kasabalarda okulların tadilat edilmesi gerektiği vurgulanmışsa da seferberlikten dolayı pek mümkün olmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin eğitime verdiği önem, eğitim kurumları ve sistemi MF-MKT 1473 Nolu Belgenin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi adlı çalışmada incelenip çözümlenecektir. Osmanlı'nın eğitim sistemi hakkında bilgiler verilerek örneklerle bu konu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Sistemi, Ma'müratü'l-Aziz Okullarında Eğitim Sistemi

ABSTRACT

Master Thesis

Transcription and Evaluation of the Archive Document of MF-MKT 1473

Ferit Ercan YARGUN

Firat University

Social Sciences Institute

Department of History

Modern Science

Elazığ-2018, Page: VIII+148

In this thesis study named; as the evaluation and transcription of 1473 Number MF-MKT file. the circumstances of the schools in town end villages in Ma'müratül Aziz which were visited in certain times were analyzed and interpreted. Eighteen village and town schools in the city, Ma'müratül -Aziz were visited. Some impedements have been recognized in these schools about the course of education. After the announcement (Seferberlik) campaign, many students couldn't continue their education life, and dropped out. Although the necessity to alteration in these schools was emphasized, nothing was done because of the campaign. The importance given by ottoman Empire to educational institutions and system were analyzed in this study called as the evaluation and transcription of 1473 Number MF-MKT file.

By giving some facts about education system of ottoman Empire, we tried to explain the subjects with examples.

Key Words: Education system, education system of schools in Ma'müratül Aziz.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖN SÖZ	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
I. 1869 Maarif Nizamnamesi	5
II. Osmanlı Devleti Döneminde Ma'muratü'l-Aziz	7
II.I. Ma'muratü'l-Aziz'in Tarihi	7
II.II. Harput'un Türkler'in Eline Geçişi.....	8
II.III. Osmanlı Döneminde Ma'muratü'l-Aziz Vilayeti'nin İdari Taksimatı	10
II.IV. XIX. Yüzyılda Harput'a Bağlı Köyler	10
II.V. Ma'muratü'l-Aziz'in Sancak Yönetimi	13
II.VI. Mehmet Reşit Paşa.....	13
II.VII. Hafız Mehmet Paşa.....	14
II.VIII. Sadullah Paşa.....	14
II.IX. Zekeriya Ahmet Paşa	15
II.X. Vecihi Paşa	15
II.XI. İsmail Paşa	15
III. Ma'muratü'l-Aziz'in Eyalet Yönetimi	15
III.I. Ömer Faiz Paşa.....	15
III.II. Ali Paşa	16
III.III. Yakup Paşa	16
III.IV. Samakolu Hüsrev Paşa	16
III.V. Ali Paşa	17
III.VI. Mustafa Sabri Paşa	17
III.VII. Yusuf Paşa.....	17
III.VIII. Osman Nuri Paşa.....	18
III.IX. Ragıp Paşa	18
III.X. Kızılhisari Ömer Paşa	18
III.XI. Mehmet Ziya Paşa	18

III.XII. Mehmet Reşit Paşa	19
III.XIII. İsmail Paşa	19
III.XIV. Arif Paşa	19
III.XV. Cemal Paşa	19
III.XVI. Ali Rıza Paşa.....	19
III.XVII. Veysi Paşa	20
III.XVIII. Ahmet İzzet Paşa.....	20
IV. Ma'müratü'l-Aziz'in Nüfusu.....	21
V. Ma'müratü'l-Aziz'in Sosyal Hayatı	22

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MF-MKT 1473 NOLU BELGENİN TRANSKRİPSİYONU.....	24
--	-----------

İKİNCİ BÖLÜM

2. MF-MKT 1473 NOLU BELGENİN DEĞERLENDİRİLMESİ	102
2.1. Ma'müratü'l-Aziz Köy Okullarında Eğitim	105
2.1.1. Keban Kasabası kısa bir değerlendirme.....	108
2.1.1.1. Keban İlçesi Hakkında Genel Bilgiler	109
2.1.1.2. Keban İlçesinin Mevcut Okul Durumu.....	110
2.1.2. Hedi Köyü.....	110
2.1.3. Keban'ın Denizli Köyü	113
2.1.4. İsa Köyü.....	116
2.1.5. Keban'ın Tahir Köyü	118
2.1.6. Keban'ın Karahöyük Köyü	120
2.1.7. Keban'ın Muşarhöyük Köyü	122
2.1.8. Eğin Kasabası	123
2.1.9. Eğin'in Karşı Mahalle Okulu.....	125
2.1.10. Eğin'in Ergü Köyü.....	127
2.1.11. Ağin Kasabası	128
2.1.12. Eğin'in Vahşen Köyü.....	130
2.1.13. Eğin'in ençatı Köyü	132
2.1.14. Eğin'in Cucuğan Köyü	133
2.1.15. Eğin'in Habanos Ekereki Köyü	134
2.1.16. Arapkir Kasabası.....	135
2.1.17. Evlipınar Mahallesi.....	136

2.1.18. Eskişehir Kasabası	137
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	145
EKLER	147
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	147
ÖZ GEÇMİŞ	148

ÖN SÖZ

MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi adlı tez çalışmasında öncelikle belgenin transkripsiyonu yapılmıştır. Daha sonra transkripsiyonu yapılan belge Latinize edilerek yorumlanmıştır. Transkripsiyon metninin yorumlanması için birçok kaynaktan yararlanılmıştır.

Latinize edilen metnin yorumu genişletilerek Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet dönemine kadar eğitime verilen önem, eğitim sisteminde yapılan değişiklikler ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Ma'muratü'l-Aziz'e bağlı olan köy ve kasabalar ile ilgili bilgiler teftişe gelen müfettişlere verilmiştir. MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi adlı tez çalışmasında gezilen köy, kasaba ve okulların genel durumu, halkın eğitime verdiği önem ayrıntılı olarak yer almaktadır.

İlk günden bu yana verdiği destek ve yardımlarından dolayı değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özcan TATAR'a; katkılarından dolayı bölümdeki hocalarıma; yabancı kaynak çevirileri yapan Cellalettin TOPRAK'a teşekkür ederim. Ayrıca beni bugünlere kadar yetiştirip büyüten aileme şükürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

- age** : Adı geçen eser
agm : Adı geçen makale
Ank : Ankara
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C. : Cilt
İst : İstanbul
K, S : Kaza veya Sancak (Tablo içindeki kısaltmalar)
S, : Sancak veya Kaza (Tablo içindeki kısaltmalar)
S. : Sayı
S. : Sancak (Tablo içindeki kısaltmalar)
s. : Sayfa
TTKY : Türk Tarih Kurumu Yayınları
TVYY : Tarih Vakfı Yurt Yayınları

GİRİŞ

Eğitim kurumlarının, bir ülkenin kalkınması ve ilerlemesinde, kültür ve medeniyetin nesilden nesle aktarılacak sürekliliğinde ve hatta insanları sürekli değişen hayata hazırlamada önemli bir rolü vardır. Kısaca, bir toplumdaki siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapıdaki değişim ve gelişmede eğitim kurumlarının payı büyüktür. ¹ Osmanlı eğitimi terimi Osmanlı dönemi boyunca imparatorluğun yayıldığı coğrafya üzerinde gelişen ilmi eğitim faaliyetlerini kapsar. Osmanlılar İslam dünyasının kültürel ve ilmi hayatına yeni bir dinamizm ve zenginlik katmışlardır.

Osmanlılar, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması üzerine 1299'da kurulan Türk beyliklerinden biridir. Kurucusu Osman Gazi olarak da bilinen Osman Bey'dir. Devlet Bilecik ilinin Söğüt ilçesinde kurulmuştur. Genel olarak din, dil ve ırk ayırımından uzak durduğu için yıllarca birçok devleti ve milleti hakimiyet altında tutmayı başarmıştır. Osmanlı Devleti, eski Türk örf ve adetlerinin ve İslam kültürünün yükümlülüklerinin doğrultusunda bir yönetim şekli belirlemiştir. ²

Osmanlı devleti de diğer devletler gibi kendi vatandaşlarını kendi düşünceleri doğrultusunda yetiştirmek amacıyla eğitim ve öğretim müesseseleri kurmuştur. Türk eğitim sistemi incelendiğinde, ilk eğitim sisteminin Selçuklular döneminde kurulmaya başlandığı, Osmanlı döneminde ise en gelişmiş düzeyine ulaştığı görülmektedir. Bu sistem 19. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar, sadece hayırsever kişilerin kurdukları vakıflar yolu ile yürütülmüştür. İmparatorluğun sınırları içerisinde çok sayıda cami, mescit, tekke, türbe, çeşme vb. yanında mektepler, medreseler ve imaretler hep bu vakıflar yolu ile kurulmuş ve yaşatılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda çağdaş anlamda eğitim kurumlarının kurulduğu ve bilimsel nitelikte eğitimin verilmeye başladığı dönem ise Tanzimat Dönemidir. Siyasi açıdan 1839'da I. Abdülhamit'in tahta çıkışı ve Gülhane Hatt-ı Hümayun'unun ilan edilmesi ile başlatılarak, II. Abdülhamit'in tahta çıkışı (1876) ile sınırlandırılan Tanzimat Dönemi Türk eğitim tarihinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. ³Tanzimat öncesinde Osmanlı eğitim sistemi Enderun Mektebi hariç devletin tekelinde değildir. Yani Enderun dışındaki medreseler ve mektepler vakıflara bağlıdır. Bu

¹ ÜREKLİ, Fatma (2002) : 'Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemleri ve Kurumları', Manas Üniversitesi Koomoduk İlimler Jurnalı, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.382

² <https://www.onemforum.net/osmanli-tarihi/323018-osmanli-devletinin-ozeti-kisaca.html>

³ BULUÇ, Bekir, (1997): 'Tanzimat Döneminde İlköğretim', Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı:232, S.36-39, Ankara

kurumlarda eğitim çoğu zaman vakfın kurucusunun belirlediği sisteme göre yapılmaktadır. Ayrıca bu eğitimin nasıl olacağı ve katılacak öğrencilerde aranan nitelikler de vakfiyede belirtilmiş. Dolayısıyla bu vakfiyeye göre öğrenci alımı yapılmaktadır. Osmanlı'da çocuklar eğitime beş yaşında her mahalle ve kasabada bulunan sıbyan mekteplerinde başlamaktaydılar. Bu mekteplerde genellikle okuma-yazma, Kur'an-ı Kerim, Hadis ve temel bilgilerle birlikte günlük hayatta kullanılabilecek basit matematik gibi dersler veriliyordu. Bu mekteplerde muallim denilen hocalar ders vermekteydiler. Muallimler özellikle medresede eğitim görmüş icazet sahibi kişiler arasından seçiliyordu. Bu açıdan bugünkü öğretmenlik sistemi ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Sıbyan mekteplerinde kız ve erkek karma bir eğitim yapılmıştır. Ancak sıbyan mekteplerinin bulunduğu coğrafya ve kültüre göre de bu durum değişiklik göstermiştir. Yani mektepler her yerde birbirinin aynı şeklini taklit eden kurumlar olmamıştır. Bu bir düzensizlik gibi gözükse de esasen faydalı bir durumdur. Çocuklar sıbyan mekteplerinde aynı dersleri görseler de derslerin işlenişi, süreleri ve dönemleri farklılık göstermiştir. Bu arada asıl sebep mezhep ve kültür farkıdır.

Osmanlı dünyasında ilk medrese XIV. yüzyılın ilk yarısında, 731/1330-31'de İznik'te kuruldu. Orhan Bey tarafından kurulan bu medreseye kadar, Osmanlı topraklarında eğitim-öğretim faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğü hakkında pek bilgi bulunmamakla birlikte büyük ölçüde cami ve mescitlerden yararlandığı söylenebilir. ⁴Medreselerin genel amacı fakih yani fıkıh ilmini bilip uygulatan kimseleri yetiştirmektir. Medreselerin hocalarına müderris ismi verilmektedir. Medreselerde verilen eğitim dini ağırlıklı olsa da, medresenin niteliğine göre fenni ilimler de verilmektedir. Örneğin Süleymaniye medresesi içinde tıp alanına özel bir bölüm bulunmaktadır. Fatih döneminde medreseler, okunan kitap üzerine sınıflandırılmıştır. Daha sonraları ikinci bir sınıflama, müderrislerin gündelik ve rütbelerine göre yapılmıştır. Elifba, İlmihal, Kur'an, yazı, dört işlem, geometri, mantık, Belagat, Arapça okutulan temel dersler olmuştur. Bu derslerin yanı sıra medreselerde tıp, matematik, fizik, kimya gibi 'ilimler' de okutulmuştur. Fakat bu 'akli' ilimler de büyük ölçüde 'nakli' nitelikteydi. Osmanlı medreselerinin benimsediği türdeki 'ilmin' temeli cehalet devrine son veren (Allah'ın sözü olan) Kur'an idi. ⁵

⁴ HIZLI, Mefail, (2008): 'Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler', Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, S.25, Bursa

⁵ TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim (1993): 'Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Öğretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü', Ankara

Tanzimat öncesi Osmanlı eğitim sisteminin en önemli bir diğer mektebi ise, Enderun'dur. Saray mektebi olarak bilinen Enderun yapısal olarak diğer mekteplerden ayrılır. Herkesin giremeyeceği bir mektep olan Enderun mektebine, devşirme ve son döneme doğru da başarılı Türk'ler kabul edilirdi. Burada verilen eğitim, mülki ve askeri idareci yetiştirmeye yöneliktir. Osmanlı Tanzimat öncesi eğitim kurumlarına genel olarak bakacak olursak; düzenli, tertipli ve nizama uygun olarak işlendiğini görürüz.

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat sonrası eğitim kurumlarını kısaca incelemek gerekirse ilk olarak göze çarpan erkekler ve kızlar için ayrı ayrı mekteplerin açılmış olmasıdır. Bu dönemde ilk olarak Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Mülkiye gibi okullar açılmıştır. Yine aynı dönemde sıbyan mektebinin devamı sayılabilecek ve 3-4 yıl eğitim veren rüştiyeler açılmıştır. Bu mekteplerde asıl amaç devlet memuru yetiştirmektir.

Rüştiyelerden sonra bugünkü liselere benzeyen idadi mektepler açılmıştır. İdadi mektepler hane sayısı binden fazla olan yerlere açılan mekteplerdir. Daha sonra eğitim sisteminin kalıcılığını sağlamak için önce maarif nezareti celilesi kurulmuş ardından da maarif nizamnamesi yayınlanmıştır. Bu nizamname Fransa'dan, Saffet Paşa öncülüğünde alınmıştır. Maarif nizamnamesinin en önemli özelliği, eğitiminin devlet tekeline alınmasını sağlamasıdır. Artık eğitim vakıfların elinde değil bizzat Osmanlı Devleti'nin elindedir.

1860'dan sonra Osmanlı eğitim sisteminde, mesleki ve teknik alana yönelik eğitimler verilmeye başlanmıştır. Bugünkü meslek liselerinin temeli sayılabilecek bu okullarda matbaacılık, ressamlık ya da aşçılık gibi bölümler mevcuttur. Yine bu dönemde Sanayi Devrimi'nin etkisiyle ve Osmanlı'nın sanayide geri kalma sebebiyle, sanayi mektepleri açılarak bu alandaki açık kapatılmaya çalışılmıştır. Yani Osmanlı bu dönemde ihtiyaç duyduğu her alanla ilgili okullar açarak açığını kapatmaya çalışmıştır. Ayrıca tüccar mektebi, kaptan mektebi, fenni, resim ve mimari mektebi gibi sadece tek bir alana yönelik ve uzmanlık sağlayacak okullarda açılmıştır. Bütün bu bilgiler ışığında şu söylenebilir ki, bugünkü Türk eğitim sistemi esasen Tanzimat sonrası Osmanlı eğitim sisteminin devamı sayılabilir.⁶

Cumhuriyet öncesi çocuk ve gençlere ilişkin olarak eğitim alanında çok önemli bir dönüşüm de 1908'de başlayan II. Meşrutiyet döneminde yaşanmıştır. Özellikle 1912-1913 yıllarındaki Balkan savaşları yenilgisinin ve felâketlerinin neden olduğu bu

⁶ <http://www.atiktarih.com/osmanlida-egitim-sistemi/#respond>

dönüşümün ana fikri şudur: Osmanlıların küçük Balkan devletlerine yenilmesi Osmanlı toplumunda çok yaygın olan cehaletten ve toplumun devlet kapısına memur olmaya çok değer vermesinden ileri gelmiştir. Toplumun ve kendilerinin acımasızca bir öz eleştirisini yapan aydınlara göre eğitim artık memur yetiştirme amacını bırakıp bilim, sanat, teknoloji, ticaret alanlarına yönelecek ve bu alanlarda başarılı olacak uzmanlar ve girişken insanlar yetiştirmelidir. Ancak, II. Meşrutiyet dönemindeki savaşlar ve çeşitli sosyal felâketler nedeniyle eğitimde yeni düzenlemeler yapılamamış, fakat bu dönem, çeşitli fikir tartışmaları nedeniyle Cumhuriyet döneminin bir laboratuvarı olmuştur. Osmanlı'dan beri eğitimde dönüşümler ve eğitim yoluyla toplumsal dönüşümlerde kimi devlet yöneticilerinin etkileri de çok belirleyici olmuştur. Bunların başında Atatürk gelir. Tüm öğrencilik yaşamını Osmanlı son döneminde geçiren, devletin çöküşünün eğitimsel nedenlerini çok iyi gözleyen Atatürk, bu çöküşü esas olarak millî olmayan, pasif insanlar yetiştiren, hayata yönelik bilgi ve davranış kazandırmayı amaçlamayan eğitim sistemine bağlamış ve Cumhuriyetin artık tamamen farklı bir eğitim sistemine sahip olmasını istemiş ve Cumhuriyet için gerekli olan erdemli, çalışkan, aktif, vatansever nesiller yetiştirme görevlerini öğretmenlere vermiş ve eğitimin millî ve bilimsel olmasını istemiştir.⁷

Türk eğitim tarihi açısından önemli dönüşümlerin yaşandığı 1924'te gerçekleşen bir başka gelişme, merkezî teşkilattan meslekî eğitime varıncaya kadar çeşitli alanlarda rapor sunmak üzere yurtdışından dönemin önde gelen uzman eğitimcilerinin davet edilmeleridir. Bunların başında, kaleme aldığı önemli eseriyle döneminde yankı uyandıran ve modern eğitim anlayışının çerçevesini belirleyen Democracy and Education'ın yazarı, Amerikalı eğitim filozofu John Dewey gelir. Avrupa'dan da çeşitli eğitimcilerin davet edildiği Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ülkedeki eğitim sisteminin çeşitli açılardan nasıl geliştirilebileceğine yönelik sunulan bu eğitim raporları, Türk eğitimciler ve bürokratlar tarafından ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına uyarlanarak ve seçilerek zaman zaman uygulamaya konmuştur.

Okul programlarında ve ders kitaplarında yapılan değişikliklerle Osmanlılık yerine, Cumhuriyet'i öne çıkaran bir muhteva getirilmiş, 1924 müfredat "tadilâtı" ile ilkokullar, birinci devrede üç sınıf ve ikinci devrede son iki sınıf olmak üzere beş yıllık olarak düzenlenmiştir. Müfredatta Türkçe, hayat bilgisi, hesap-hendese, resim, el işi ve

⁷AKYÜZ, Yahya, (2011): 'Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler', Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi , Cilt:1, Sayı:1

müziğin yanı sıra üçüncü sınıftan itibaren din dersinin programa girdiğini, ikinci devrede ayrıca tarih, coğrafya, tabiat ve yurt bilgisi derslerinin yer aldığını görmek mümkündür. 1924'te gerçekleşen müfredat düzenlenmesinde dikkat çeken nokta, eski programlarda dersler birbirlerinden kopuk ve konular tamamen müstakil olarak ele alınmışken yeni müfredatta ders konularının birbiriyle bağlantılı ve insicâmlı bir şekilde işlenmesidir. 56 Mustafa Kemal, eğitim programında başarılı olabilmek için takip edilmesi gereken müfredatın özelliklerini şu şekilde belirlemiştir: “o program milletimizin bugünkü haliyle içtimaî, hayatî ihtiyacı ile, muhitî şartlarıyla ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve mütevakif olsun. Bunun için muazzam ve fakat hayalî, muğlak mütalaalardan tecerrüd ederek hakikate nafiz nazarlarla bakmak ve el ile temas etmek lazımdır”. 1924, 1926, 1936, 1962 ve 1968'de önemli değişimlerden geçen öğretim programları dönemin siyasal, toplumsal ve kültürel tercih, tartışma ve yönelimleriyle irtibatlı olarak yine 1973, 1982, 1997 ve 2006'da da çeşitli açılardan gözden geçirilmiş, yeniden düzenlenmiştir.

Cumhuriyet döneminde eğitimde yaşanan diğer önemli bir uygulama da karma eğitimidir. 1924'te ilkokullarda, daha sonra 1928'de ortaokullarda, 1934'te liselerde ve 1937 yılında da köy ilkokullarında karma eğitime geçilmiştir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan okuryazarlığı kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak için Latin harflerine geçiş, arayış ve tartışmaları 1928'de noktalanmış ve Türkçe, Arap harflerini tarihe bırakarak yeni harfleriyle tanışmıştır. Yine aynı yıl ilk Türkçe hutbe okunmuş, bir sonraki yıl Arapça ve Farsça dersleri okul müfredatından çıkarılmıştır. 1935'ten itibaren ilkokul müfredatına cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılık ilkeleri eklenmiştir.⁸

I. 1869 Maarif Nizamnamesi

II. Mahmut'tan başlayarak Tanzimat devrinde devam eden süreç içinde eğitim sisteminde önemli bir mesafe alındı. Yalnız yapılan değişiklikler bir plan ve program dâhilinde değil tamamen günün şartlarını ve devrin yöneticilerinin isteğiyle yapıyordu. Şura-i Devlet Maarif dairesince hazırlanan nizamname, Fransız eğitim sistemine göre oluşturuldu. Bir anlamda XIX. yüzyılın ilk döneminde gerçekleştirilen yenilikler nizamname ile belirli bir hukuki temele oturtulmuş oldu. Nizamnameye göre, ilk kez vilayetlerde maarif teşkilatının kurulması ön görüldü. Buna göre mahalle ve köylerde

⁸ KENAN, Seyfi, (2013): ‘Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme’, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, S.20-21, İstanbul

sıbyan mektepleri, beş yüz haneli kasabalarda rüştiyeler, bin haneli kasabalarda idadiler ve vilayet merkezlerinde ise sultaniler kurulacaktı. . Bunların üzerinde de meslek ve ihtisas mektepleri veya Darülfünunun yer alması öngörülmekteydi. Nizamnamede öngörülen niteliklerde ilk Darülfünun 1870'de açıldı. Fakat Darülfünun (İlmiyenin de baskısıyla) 1871'de kapandı. 1874'de yeni bir Darülfünun kurulduysa da kalıcı olamadan 1880'da kapanmak zorunda kaldı. Nizamnamede ilköğretim de dâhil, bütün okullar gayrimüslimlere açılırken, hangi din ve mezhepten olursa olsun okula alınan çocukların, ilkokulda mecburi olarak Türkçe, rüştiyeden itibaren de kendi dilinde eğitim alabileceği vurgulanmıştı. Bu durum ortak eğitim yapılması için sınırlı, fakat önemli bir adımdı. Ali Paşa, bu ortak eğitim ile Hıristiyan çocukları ile Müslüman çocuklarının birlikte, birbirlerine daha saygılı ve hoşgörülü yetişmelerinin temininin sağlanacağını düşünüyordu. Kanun-i Esasinin 15. 16. ve 114. maddeleri eğitimle ilgiliydi. Amaç meşrutiyet ülküsüne uygun yeni gençler yetiştirmektir. Sultan Abdülhamit yeni bir sistem getirmek, yeni bir anlayışı hâkim kılmak yerine 1869 Nizamnamesinin gereğini yerine getirmek için çaba gösterdi. Yapılan yeniliklerle Tanzimat döneminden itibaren daha çok merkezde kalan eğitim kurumları bu dönemde yaygınlaşmaya çalıştı. Rüştiyeler, idadiler ve sultanilerden oluşan ilk ve orta öğrenim kurumları tüm imparatorluğa hızla yayıldı.⁹

Esasen 1869 Maarif Nizamnamesi ile aşağıdaki yenilikler amaçlanıyordu:

1. İlköğretimi zorunlu hale getiriyordu.
2. Okulları muhtelif kısımlara ve derecelere ayırıyordu.
3. Bin evden fazla yerleşim yerlerinde idadi açılıyor, 500 ev bulunan kasabalarda rüştiye açılması hedefleniyordu. Sıbyan okulları ise her köyde ve mahallede bulunacaktı. Ayrıca İstanbul'da bir Darülfünun açılması tasarlanıyordu.
4. Eğitim-öğretim işini bir düzene koymaya çalışıyordu.
5. Öğretmenlerin iyi yetişmeleri ve itibarlarının artırılması için çareler arıyordu.
6. Maarif Nezareti teşkilatında da yenilikler getiriyor, vilayet maarif meclisleri teşkil ediyordu.
7. Öğrencileri daha iyiye motive edecek yeni kaide ve usuller getirmeye çalışıyordu.

⁹ DEMİR, Şerif, (2015): 'XIX.Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişimler', Uluslar Arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı.13, S.442-443

8. Eğitim-öğretim giderleri için halkın da maddi katkıda bulunması için tedbirler alıyordu.
9. İlmî faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşların yaygınlaştırılması amaçlanıyordu.
10. Eğitimin maddi yönü için halkın yardımı isteniyordu.¹⁰

II. Osmanlı Devleti Döneminde Ma'müratü'l-Aziz

II.I. Ma'müratü'l-Aziz'in Tarihi

Elazığ, Doğu Anadolu da tarihi Harput Kalesi'nin bulunduğu tepenin eteğinde kurulmuş bir şehirdir. Deniz seviyesinden 1067 metre yükseklikte bulunan şehir hafif meyilli bir zemin üzerindedir. Elazığ'ın yerleşim yeri olarak tarihi yeni olmakla beraber bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu nedenle Elazığ tarihinin, Harput'un tarihi ile birlikte ele almamız gerekir.

Mevcut tarihi kaynaklara göre Harput'un en eski sakinleri milattan önce 2000 yıllarından itibaren Doğu Anadolu'ya yerleşen Hurriler'dir. Yine tarihi kayıtlara göre Hurriler'den sonra bölgenin Hitit hakimiyeti altına girdiğini görmekteyiz. Çok uzun sürmeyen Hitit hakimiyetinden sonra milattan önce 9. asırdan itibaren Doğu Anadolu'da devlet kuran Urartular Harput'ta uzun süre hüküm sürmüştür. Bugün bile tarihi heybetiyle ayakta duran Harput Kalesi Urartu devrinin izini taşımaktadır. Kalede kaya içine oyulmuş merdivenler, tünel ve hücrelere su yolu bulunduğu tespit edilmiştir. Milattan önce 9. asırdan beri bu kalesiyle müstahkem mevki olarak bilinen Harput, 4000 yıllık maziye sahiptir. Harput isminin ilk hecesi olan Har, taş (kaya) anlamına, son hecesi olan put (bert) ise kale anlamına gelmektedir. Günümüz Türkçe'si ile taş kale anlamını taşımaktadır.

Harput tarihini derinliğine incelediğimizde milattan sonra 1. asırdan 3. asra kadar zaman zaman Romalıların siyasi ve askeri nüfusunda kaldığını görmekteyiz. Ancak Romalıları Anadolu'dan çıkarmak için uzun ve çetin mücadeleler veren Pontus kralı Mithradates devrinde ve ondan sonraki zamanlarda birtakım eller değiştirdiği de bilinmektedir. Bununla beraber, Miladi 3. asırda, imparator Diocletianus zamanından itibaren Harput bölgesi tamamen Roma İmparatorluğuna bağlanmıştır. Daha sonra Sasanilerle, Bizanslılar arasında devam eden harplerde daima ihtilaf hududu olarak

¹⁰ ALTIN, Hamza, (2008):'1869 Maarif-i Umumi Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri', İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13:1, S.275

görülen ve zaman zaman Sasanilerin, zaman zaman Bizanslıların hakimiyetine girerek el değiştiren Harput'ta Bizans hakimiyetinin ilk devresi 7. asrın ortalarına rastlar. Ancak Hz. Ömer zamanında Suriye ve Irak'ı ele geçiren Arapların 7. asrın ortalarına doğru Harput ve çevresini de zapt ettiklerini görüyoruz. Bu şekilde başlayan Arap hakimiyeti 10. asrın ortalarına kadar devam etmiştir. Romalılar devrinde olduğu gibi, Araplar devrinde de Harput'ta etkin bir iz rastlanmıştır. Bölge, daha çok Bizans ve Arap siyasi ve askeri gücünün gövde gösterilerine sahne olmuştur.

Harput'un Bizanslıların hakimiyetine ikinci defa geçişi 10. asra rastlar. Bizanslıların İslam alemine karşı giriştikleri büyük seferlerin ilk hedefi daima Harput olmuştur. Nitekim, ilk taarruzda Bizanslılar Harput'u ele geçirmişler ve burada bir vilayet teşkilat kurarak kaleleri tahkim etmişlerdir. Bizans tarihinde Harput, bugünkü söyleyişe çok yakın olarak 'Harpote' diye geçmektedir. Aslında Harput bölgesi de 'Mezopotamia' olarak adlandırılmaktadır. Harput'ta Bizans hakimiyeti aşağı yukarı 11. asrın sonuna kadar devam etmiştir.

II.II. Harput'un Türkler'in Eline Geçişi

Harput ve çevresi tarihin en eski devirlerinden beri bir yerleşim merkezi olma özelliğini korumuştur. M. Ö. 4 ve 3 binli yıllarda Subarların bu çevrede yaşadıkları, madeni ilk işleyen kavim olan Subarların Fırat ismini de verdiği bölge dahilinde yapılan arkeolojik kazılar da ortaya çıkmıştır. ¹¹

Subarlardan sonra sırasıyla Hititler ve Urartular bu bölgeye hakim olmuşlardır. Urartuların hakimiyetine M. S. 1. yüzyıl içerisinde Roma Devleti son vermiş ve bölgeyi ele geçirmişlerdir. Roma İmparatorluğunun hakimiyeti, İran tarafından sürekli olarak tehdit edilmişse de 7. yüzyıla kadar bu hakimiyeti devam ettirmiştir. Bu yüzyılda Hz. Ömer'in halifeliği döneminde bölgeye gelen Arap Orduları Harput'u kuşatarak şehri ele geçirmişlerdir. Arap fethinden sonra Harput 10. yüzyıla kadar Müslüman olan Hamdanoğullarının elinde kalmıştır. ¹²

Arap hakimiyetinin son bulmasıyla birlikte bölgede meydana gelen otorite boşluğu uzun sürmemiş Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya yerleşmeye başlayan Türkmen grupları Harput ve çevresini de ele geçirmişlerdir. Emir Çubuk komutasındaki Türkler bölgeye geldiklerinde Harput ve çevresine, Bizans Devletinin Maraş eski

¹¹ AKSIN, Ahmet (1999), "*19. Yüzyılda Harput*", Cere Ofset ve Matbacılık, s. 20, Elazığ.

¹² AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 20.

Garnizon komutanı olan Philateros Brakhamios (Filaret) isimli bir Ermeni hakimdi. Bu Ermeni komutanı mağlup ederek safdışı bırakan Türkmen beyi Emir Çubuk çevredeki diğer yerleşim bölgelerini de ele geçirerek Çubukoğulları Beyliğini kurmuştur.¹³ Bu beyliği kurmaktan daha önemli bir unsur ise bölgedeki Türk iskanının düzenli bir şekilde başlaması olmuştur. Bu bakımdan Emir Çubuk Harput ve çevresinin Türkleşmesinde çok önemli bir görevi ifa etmiştir denilebilir.

Çubukoğulları Beyliğinin Harput'taki hakimiyeti 1113 yılında son bulmuştur. Bu tarihte kendi hakimiyet sahası olan Suruç'tan askerleriyle birlikte Harput'a gelen Artuklu hanedanından Belek Gazi bölgeye tamamen sahip olarak Çubukoğulları hakimiyetine son vermiştir. Artukoğullarının birliğini de sağlayan ve çok iyi bir asker ve komutan olan Belek Gazi, Haçlılara karşı birçok zafer kazanmış ve haklı bir şöhret elde etmiştir.¹⁴

Belek Gazi 1124 yılı Suriye seferinde Menbiç Kalesini muhasara ederken şehit olmuştur. Kendisinden sonra devletin başına gelen akrabaları Artuklu birliğinin dağılmasını önleyememiş, Harput ve çevresindeki Artuklu hakimiyeti 1234'de Selçukluların eline geçmiştir.¹⁵

1243 yılında Selçuklular ve Moğollar arasında meydana gelen Köseadağ savaşının Selçuklular aleyhine sonuçlanması neticesinde Harput ve çevresi de diğer Anadolu şehirleri gibi Moğol hakimiyeti altına girmiştir. Bölgedeki Moğol hakimiyeti 14. yüzyılın başlarına kadar İlhanlılar vasıtasıyla devam etmiştir. Bu tarihlerde İlhanlı Devletinin otoritesi zayıflamaya başlayınca Harput ve çevresi Dulkadiroğulları, Timur, Kadı Burhanneddin, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri arasında mücadele sahası haline gelmiştir.¹⁶

Bu mücadeleler neticesinde 1339 tarihinde Harput ve çevresi Dulkadiroğulları Beyliğinin hakimiyeti altına girmiştir.¹⁷ Memlukluların tabiliği altında olan Dulkadiroğullarının bu devlet ile arasının açılması sonucunda Harput 1366 tarihinde üç ay boyunca Memlukluların muhasarasına maruz kalmıştır. Memluklularbu muhasaradan bir netice alamamışlar ve geri dönmüşlerdir. Bu tarihten sonra Harput'un bir süre Kadı Burhanneddin Devletinin hakimiyeti altına geçtiği belirtilmekte ise de bu konu hakkında kesin bir bilgi yoktur.¹⁸

¹³ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 21.

¹⁴ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 21.

¹⁵ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 21.

¹⁶ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 22.

¹⁷ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 22.

¹⁸ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 22.

Dulkadiroğulları Beyliğinin zayıflamasıyla birlikte bölgenin hakimiyeti için mücadele eden Akkoyunlu Devletinin hükümdarı Uzun Hasan 1465 yılında Harput'u ele geçirmiştir. Akkoyunlu Devleti hakimiyeti altında kaldığı 40 yıl boyunca Harput, bu devletin önemli merkezlerinden biri olmuştur.¹⁹

1507 yılında Safevi Devleti tarafından ele geçirilen Harput 1516'ya kadar 9 yıl boyunca bu devletin idaresinde kalmıştır.

1514 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in Safevilere karşı kazandığı Çaldıran Meydan Muharabesini müteakip Osmanlılar tarafından Doğu Anadolu Bölgesini Safevilerden arındırma hareketi başlatılmıştı. Bu bölgede Safevilerin ellerinde bulunan birçok şehir gibi Harput'ta 1516 baharında Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir.²⁰

II.III. Osmanlı Döneminde Ma'müratü'l-Aziz Vilayeti'nin İdari Taksimatı²¹

Ma'müratü'l-Aziz Sancağı	1-Ma'müratü'l-Aziz Kazası
	2-Arapgir Kazası
	3-Eğir Kazası
	4-Keban Madeni Kazası
Malatya Sancağı	1-Malatya Kazası
	2-Akçadağ Kazası
	3-Hısnımansur Kazası
	4-Kahta Kazası
	5-Behisni Kazası

1888 tarihinde Dersim vilayeti lağvedilerek Ma'müratü'l-Aziz vilayetine bağlanmıştır. Böylelikle M. Aziz üç Sancak ve on sekiz kazadan oluşan bir vilayet haline almıştır.²²

II.IV. XIX. Yüzyılda Harput'a Bağlı Köyler

İdari taksimatın en küçük birimi diyebileceğimiz köyler, idari taksimatın yanında sosyal, kültürel, iktisadi ve etnik açıdan da büyük önem arz ederler. Zira Osmanlı toplumunun büyük bir kısmı tarımla uğraşmakta ve dolayısıyla köylerde meskun bulunmakta idi. Bu bakımdan devletin ekonomik yükünü büyük oranda köyler çekmekteydi. Elimizdeki mevcut kaynaklara göre Harput'a bağlı bulunan bu köyleri çeşitli tarihleri kapsayan aşağıdaki listelerde vermeye çalışacağız.

¹⁹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 22.

²⁰ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 23.

²¹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 23.

²² AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 36.

1835-1840²³

1. Adedi Köyü	2. Ağavat Mezra'ası	3. Ağcakal'a Köyü	4. Ağınsı Köyü
5. Ağmezra Köyü	6. Ağvan Mezrası	7. Ahur Köyü	8. Akçabağ Köyü
9. Alaca Köyü	10. Alıncık Köyü	11. Alışam Köyü	12. Alpavut Köyü
13. Arguvan Mezrası	14. Arındık Köyü	15. Asidere Köyü	16. Aşvan Köyü
17. Atıkan Köyü	18. Avcılı Köyü	19. Avsiya Köyü	20. Balan Köyü
21. Balluca Köyü	22. Baskil Köyü	23. Berdan Köyü	24. Bervi Köyü
25. Beşki Köyü	26. Bızmişen Köyü	27. Birvan Köyü	28. Bişirto Köyü
29. Boyraz Köyü	30. Bulduk Mezrası	31. Cib Köyü	32. Cünd Köyü
33. Çakmak Köyü	34. Çataloğlu Mezrası	35. Çekan Köyü	36. Çekman Köyü
37. Çekü Köyü	38. Çorçuk Köyü	39. Çorçutlu Köyü	40. Çölmek Köyü
41. Çötelî Köyü	42. Çulçapur Köyü	43. Dadayıç Köyü	44. Daldik Köyü
45. Dambüyük Köyü	46. Diçikan Köyü	47. Dişidi Köyü	48. Dolan Köyü
49. Ebil Mezrası	50. Ekrüz Köyü	51. Elbistan Köyü	52. Ertminik Köyü
53. Erzürük Köyü	54. Eyubağı Köyü	55. Fatmalu Köyü	56. Genefik Köyü
57. Genepi Köyü	58. Germili Köyü	59. Gezinler Köyü	60. Goran Köyü
61. Göl Köyü	62. Gölcük Köyü	63. Görgüşan Köyü	64. Gurbet Mezrası
65. Güdayik Köyü	66. Günay Köyü	67. Habisan Uşağı	68. Habusu Köyü
69. Haceri Köyü	70. Hacı Mehmedli	71. Haciseli Köyü	72. Haftahisar Köyü
73. Hal Köyü	74. Halfecik Köyü	75. Halsanlı Köyü	76. Hamedî Köyü
77. Han Köyü	78. Hanıbrahimşah	79. Har Köyü	80. Harabto Köyü
81. Harbatu Köyü	82. Hatunköy	83. Havik Köyü	84. Hedi Köyü
85. Helezür Köyü	86. Helindir Köyü	87. Hersenk Köyü	88. Hırhik Köyü
89. Hinisor Köyü	90. Hoğu Köyü	91. Hoh-ı Süfla	92. Hoh-ı Ülya
93. Holvenk Köyü	94. Hori Köyü	95. Hoş Köyü	96. Hozektek Köyü
97. Hozri Köyü	98. Hüseyinik Köyü	99. İçme Köyü	100. İlbasan Köyü
101. İlimil Köyü	102. İringil Köyü	103. Kabasakal Köyü	104. Kamışlı Köyü
105. Kinederiç Köyü	106. Koçkal'a Köyü	107. Konak Köyü	108. Konakalmaz K.
109. Korkutlu Köyü	110. Koruk Köyü	111. Kozluk Köyü	112. Köğank Köyü
113. Könk Köyü	114. Körpe Köyü	115. Kurddere Mezra	116. Kurdikan Köyü
117. Kuyulu Köyü	118. Kürdamlik Köyü	119. Kürk Köyü	120. Malatacık Köyü
121. Malatacık Abdal	122. Malato Köyü	123. Mesti Köyü	124. Meşki Köyü
125. Mıgı Köyü	126. Miyadun Köyü	127. Mollakendi K.	128. Mornik Köyü
129. Munzuroğlu K.	130. Mürü Köyü	131. Mürüdü Köyü	132. Nalan Uşağı K.
133. Nekerek Köyü	135. Nekri Köyü	136. Norşun Köyü	137. Nuralî Köyü
138. Nurdikan Köyü	139. Nüştek Köyü	140. Obuz Köyü	141. Öksüz Uşağı K.
142. Pağnikler Köyü	143. Pekinik Köyü	144. Pelte Köyü	145. Perçerç Köyü
146. Perdik Köyü	147. Pıncirik Köyü	148. Pırnos Köyü	149. Piran Köyü
150. Pirinçi Köyü	151. Samahto Köyü	152. Sanuk Köyü	153. Sarıkamış Köyü
154. Sarılı Köyü	155. Sarını Köyü	156. Sarıyakub Köyü	157. Sarnılı Köyü
158. Sarpulu Köyü	159. Sefernik Köyü	160. Seli Köyü	161. Sofular Köyü
162. Sori Köyü	163. Sün Köyü	164. Sürsürü Köyü	165. Şabanlu Köyü
166. Şahaplı Köyü	167. Şefkatlü Köyü	168. Şemsi Köyü	169. Şeyhhacı Köyü
170. Şeyhkatil Köyü	171. Şeyhomerli K.	172. Şeyhsuvar Köyü	173. Şintil Köyü
174. Şiro Uşağı Köyü	175. Şit Uşağı Köyü	176. Şüşnaz Köyü	177. Tadım Köyü
178. Temte Köyü	179. Tengrivermiş K.	180. Tepecik Köyü	181. Teşteek Köyü
182. Tilenzit Köyü	183. Tilk Köyü	184. Tülön Köyü	185. Uçağaç Köyü
186. Üngüzek Köyü	187. Vartınik Köyü	188. Vertetil Köyü	189. Yalnıztoros K.
190. Yenice Köyü	191. Yılangeçüren K.	192. Zağfiran Köyü	193. Zalını Köyü
194. Zar Köyü	195. Zarato Köyü	196. Zarık Köyü	197. Zenterîç K.

1835-1840 yılları arasında Harput'a bağlı 190 köy 7 mezra bulunmaktadır.

²³ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 44.

1840-1850²⁴

1-Ağ Mezra 'a	2-Ağavat Mezrası	3-Ağınsı Köyü	4-Ahur Köyü
5-Alaca Köyü	6-Alıncık Köyü	7-Alışam Köyü	8-Alpavut Köyü
9-Arındık Köyü	10-Aşvan Köyü	11-Avcılar Köyü	12-Avsiya Köyü
13-Balluca Köyü	14-Beravat Köyü	15-Bervi Köyü	16-Beşki Köyü
17-Bızmişen Köyü	18-Birvan Köyü	19-Bişirto Köyü	20-Bulduk Köyü
21-Bulutlu Köyü	22-Caferi Köyü	23-Cib Köyü	24-Cünd Köyü
25-Çakmaklar Köyü	26-Çeko Köyü	27-Çırçır Köyü	28-Çölmekler Köyü
29-Çötelî Mezrası	30-Çötelî Köyü	31-Çulçapur Köyü	32-Dadeş Köyü
33-Daldik Köyü	34-Dambüyük K	35-Dişidi Köyü	36-Ebutahir Köyü
37-Ekrüz Köyü	38-Elbistan Köyü	39-Elfekes Köyü	40-Erzürük Köyü
41-Eskiköy	42-Etminik Köyü	43-Eyubağı Köyü	44-Fatmalı Köyü
45-Gedel Köyü	46-Genefik Köyü	47-Germili Köyü	48-Gezin Köyü
49-Gezin Mezraları	50-Goran Köyü	51-Gölcük Köyü	52-Görgüşan Köyü
53-Güdayik Köyü	54-Güdayik Mezrası.	55-Günay Köyü	56-Gürane Köyü
57-Gürbakar Köyü	58-Gürpınar Köyü	59. Habusu Köyü	60-Haceri Köyü
61-Hacıseli Köyü	62-Haftahisar Köyü	63-Hal Köyü	64-Halbur Köyü
65-Halfecik Köyü	66-Halifecik Köyü	67-Hamedî Köyü	68-Hane Köyü
69-Hane-i İbrahim	70-Hanköy Köyü	71-Har Köyü	72-Harapto Köyü
73-Hatunköy	74-Havik Köyü	75-Helezür Köyü	76-Helezür Köyü
77-Helindir Köyü	78-Hendek Köyü	79-Hersenk Köyü	80-Hırhırık Köyü
81-Hinisor Köyü	82-Hoğu Köyü	83-Hoh Köyü	84-Hoh-ı Ülya
85-Hohlar Köyü	86-Holvenk Köyü	87-Hori Köyü	88-Hoş Köyü
89-Hozektek Köyü	90-Hüsenk Uşağı Kö.	91-Hüseynik Köyü	92-İçme Köyü
93-İğiki Köyü	94-İl Mezrası	95-İlimil Köyü	96-İringil Köyü
97-Kabasakal Köyü	98-Karaçalı Köyü	99-Karaçor Köyü	100-Karaman Köyü
101-Karasenk Köyü	102-Karınçid Köyü	103-Karisli Köyü	104-Kartal Uşağı K.
105-Kasırgı Köyü	106-Kehli Köyü	107-Kesikköprü K.	108-Kesrik Köyü
109-Keşretli Köyü	110-Keydan Köyü	111-Kıncık Köyü	112-Kıraç Köyü
113-Kışla Köyü	114-Kinederiç Köyü	115-Koçkal'a Köyü	116-Konakalmaz K.
117-Kopar Uşağı K.	118-Koruk Köyü	119-Kozluk Köyü	120-Kozluk Köyü
121-Köğank Köyü	122-Könk Köyü	123-Körpe Köyü	124-Körpınar Köyü
125-Kulu Köyü	126-Kurddere Mezra.	128-Kuyulu Köyü	129-Kuzgun Köyü
130-Kürdamlık-i Şi.	131-Kürdemlik Köyü	132-Kürk Köyü	133-Ma'ide Köyü
134-Malatacık Köyü	135-Malatacık-ıSağır	136-Malatacık-ıSefer	137-Malato Köyü
138-Mercumud Köyü	139-Mığı Köyü	140-Mihak Köyü	141-Miyadun Köyü
142-Miyadun-ı Şimal	143-Molla Ali Mezra	144-Mollakendi Köy.	145-Mornik Köyü
146-Munzuroğlu Kö.	147-Mürü Köyü	148-Mürüdü Köyü	149-Nekerek Köyü
150-Norşun Köyü	151-Nurali Köyü	152-Obuzlar Köyü	153-Pağnik Köyü
154-Pekinik Köyü	155-Pekinik Mezral.	156-Pelte Köyü	157-Pelut Köyü
158-Perçerç Köyü	159-Perdik Köyü	160-Pıncirik Köyü	161-Pırnos Köyü
162-Piran Köyü	163-Pirinçi Köyü	164-Poyraz Köyü	165-Vartnik Köyü
166-Vertetil Köyü	167-Yağanlar Köyü	168-Yenice Köyü	169-Zağfıran Köyü
170-Zarato Köyü	171-Zarik Köyü	172-Yılankaçıran K.	

1840-1850 yılları arasında Harput'a bağlı 165 köy 7 mezra bulunmaktadır. 1835-1840 yılları arasında Harput'a bağlı köy sayısı 197 iken bu yıllarda köy sayısı 172'dir.

²⁴ YILMAZÇELİK, İbrahim, (1987): '392 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili, A.Ü.İ.T.E., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

II.V. Ma'müratü'l-Aziz'in Sancak Yönetimi

Osmanlı idari yapısının temelini Eyalet-sancak esası oluşturmaktadır. Bu sistem eyaletlere bağlı sancaklar, sancaklara bağlı adli bir birim olan kazalar ve kazalara bağlı idari yapının en küçük birimi olan köylerden oluşmaktaydı. Eyalet yönetimi Beğlerbeyi, Sancak idaresini ise Sancakbeyi üstlenmekteydi. Beğlerbeyi Eyalet sınırları içerisindeki tüm sancakların hem mülki gerekse de askeri idarecisi durumunda idiler.

Osmanlı'nın klasik dönem olarak adlandırılan döneminde hal bu şekilde iken 17. yüzyıldan itibaren yönetim biçimi kısmen değişmeye başlamıştır. Artık harp gücünün oluşturulmasında tımarlı sipahilerin yerini, Eyalet Valilerinin tasarrufunda olan, yani onların baktıkları askerler almıştır.²⁵ Sistemin bu hale gelmesi artık Osmanlı Devletini sürekli meşgul etmeye başlamış bu asırdan itibaren idari sistemde sürekli değişimler yapılmış, yeniliklere yönelinmiştir. Ancak yapılan bütün değişikliklere rağmen bir türlü eski düzenin muntazam şekli sağlanamamıştır.²⁶

Harput, Diyarbakır Eyaletine bağlı bir sancaktı. Osmanlı hakimiyetine girdikten (1516), Maden-i Hümayun Emanetinin kurulmasına kadar (XVIII. yüzyılın ikinci yarısı) olan dönemde Harput Sancağının idari statüsü pek değişikliğe uğramamıştır. Ancak bu Emanetin kurulması ve Diyarbakır Valilerinin aynı zamanda Maden-i Hümayun Emni de olmasından sonra²⁷ Harput Sancağı oldukça önem kazanmaya başlamış, şehir olarak hızlı değişimler göstermiştir. Özellikle Ergani ve Keban gibi iki önemli maden bölgesinin ortasında olması sebebiyle Diyarbakır valileri XIX. yüzyılın birinci çeyreğinden itibaren bazı tarihlerde, Harput'ta ikamet etmeye başlamışlardır.²⁸ Nitekim Maden-i hümayun ve Harput'un Diyarbakır Eyaletine bağlı olarak kalması 1845 tarihine kadar sürmüştü, bu tarihten sonra büyüklüğünden dolayı Harput müstakil bir eyalet haline getirilmiştir. Maden-i Hümayun da yeni oluşturulan Harput Eyaletine bağlı bir sancak olmuştur.²⁹

II.VI. Mehmet Reşit Paşa

Harput'ta ikamet etmeyi ilk tercih eden Vali Mehmet Reşit Paşadır. Mart 1834 tarihinde ber vech-i muhassillik Sivas, Divriği ve Çorum Sancakları Mutasarrıfı olan M.

²⁵ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 50.

²⁶ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 50.

²⁷ TIZLAK, Fahrettin, (1987) '398 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1814-1839, Fırat Ünv.Sos.Bil.Ens.Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, S.234, Elazığ; AKSIN, Ahmet, 218 Numaralı HŞS. , S.1

²⁸ AKSIN, Ahmet, 218 Numaralı HŞS. , s.433-448

²⁹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 51.

Reşit Paşa'ya³⁰ aynı zamanda Diyarbakır Valiliği ve Maden-i Hümayun Eminliği de tevcih edilmiştir. ³¹Böylelikle ilk defa Sivas ve civarındaki bölgelerin Diyarbakır ve civarıyla birleştirmiştir.

Mehmet Reşit Paşa Diyarbakır'da bulunduğu sırada sıtma hastalığına yakalanmış ve bir süre sonra 11 Kasım 1839'da vefat etmiştir. ³²

II.VII. Hafız Mehmet Paşa

M. Reşit Paşa'nın ölümünden sonra 28 Kasım 1836 yılında Kütahya ve Karahisar-ı Sahip Mutasarrıfı Hafız Mehmet Paşa Diyarbakır valiliğine ve Maden-i Hümayun eminliğine atanmış³³, 26 Aralık 1836 tarihinde Harput'a gelerek görevine başlamıştır³⁴.

II.VIII. Sadullah Paşa

28 Temmuz 1839 tarihinde yayınlanan Takvim-i Vekayi nüshasından anlaşıldığı üzere, bu tarihte Diyarbakır, Urfa Eyaletleri ve Maden-i Hümayun Emaneti'nin idaresi, Sivas, Divriği ve Amasya sancaklarını içine alan Sivas müşirliğinden ayrılmış ve Diyarbakır müşirliği ihdas edilmiştir. Bu yeni müşirliğin başına da Sadullah Paşa tayin edilmiştir³⁵.

Bilindiği üzere 1839 tarihinde Tanzimat Fermanının ilanı ile birlikte yeni idari düzenlemelere yönelinmiştir. Bu düzenlemelerle, Eyalet valilerinin yetkileri sınırlandırılmış, sancak yönetiminde kaymakam, kaza yönetiminde ise kaza müdürleri ön plana geçmişlerdir³⁶. Ancak Harput sancağının da dahil olduğu Diyarbakır eyaletinde Tanzimat'ın uygulanması hemen gerçekleşmemiştir. Tanzimat'ın bu bölgede uygulandığı tarih 1845 olup³⁷, bu tarihten itibaren Harput'un idari yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır.

Sadullah Paşa 17 Haziran 1840 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür. Ancak hakkında yapılan şikayetler sonucu zikredilen tarihte görevinden alınmıştır. ³⁸

³⁰ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 51.

³¹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 51.

³² AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 54.

³³ AKSIN, Ahmet, 218 Numaralı HŞS., S.1-208

³⁴ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 54.

³⁵ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 54.

³⁶ YILMAZÇELİK, İbrahim;XIX.Yüzyılda Diyarbakır, s.339

³⁷ YILMAZÇELİK, İbrahim;XIX.Yüzyılda Diyarbakır, s. 339

³⁸ YILMAZÇELİK, İbrahim;XIX.Yüzyılda Diyarbakır, S.340

II.IX. Zekeriya Ahmet Paşa

Sadullah Paşa'dan sonra, Diyarbakır Müşirliği ve Maden-i Hümayun Emîni unvanıyla bu göreve 2 Ağustos 1840 tarihinde Zekeriya Ahmet Paşa atanmış ve Harput'a gelerek görevine başlamıştır. Zekeriya Ahmet Paşa Diyarbakır Müşirliğine bağlı kazalardan haksız vergiler aldığı gerekçesiyle görevinden 1 Kasım 1841 tarihinde alınmıştır.

II.X. Vecihi Paşa

Bu tarihten sonra Diyarbakır Müşirliği ve Maden-i Hümayun Eminliği Vecihi Paşa'ya verilmiştir. Vecihi Paşa bu görevi Ağustos 1843 tarihine kadar sürdürmüştür.

II.XI. İsmail Paşa

Vecihi Paşa'dan sonra bu görev eski Ankara Müşiri İsmail Paşa'ya tevcih edilmiştir.³⁹

III. Ma'müratü'l-Aziz'in Eyalet Yönetimi

Yukarıda Diyarbakır'ın 1845 yılında Tanzimat'a dahil edildiğinden bahsedilmişti. Yine aynı dönemde yani 1845 yılında Harput Kazaları ayrı bir mutasarrıflık haline getirilmiş ve yeni bir idari yapıya kavuşmuştu. Bunun da en büyük sebebi Tanzimat Fermanının getirdiği yeni düzenlemelerin Diyarbakır ve Harput'a tatbik edilmeye başlanmasıdır. Bilindiği gibi Tanzimat'la birlikte getirilen yeniliklerin İstanbul'dan başlayarak tedricen bütün ülke sathına yayılma politikası benimsenmişti.⁴⁰ İşte yaklaşık altı yıl sonrada Diyarbakır ve çevresi

III.I. Ömer Faiz Paşa

Tanzimat esaslarına dahil ediliyordu. Bu bölgenin Tanzimat'a dahil edilmesiyle birlikte Harput ve Maden-i Hümayun kazaları ayrı bir mutasarrıflık haline getiriliyordu. Mutasarrıflığa ise 20 Eylül 1845 tarihinde Kocaeli Sancağındaki kaymakamlık hizmetindeki başarılarından övgüyle söz edilen Ömer Faiz Paşa mir-i miranlık rütbesi ile tayin edilmiştir⁴¹. Ömer Faiz Paşanın Mutasarrıf olarak atandığını belirten hükümde

³⁹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 55.

⁴⁰ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 58.

⁴¹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 58.

Harput'un o dönemde Anadolu Ordu-yı Hümayun'nun merkezi olduğunu ve Tanzimat'a dahil edildiğini de görüyoruz.⁴²

Yaklaşık on yıldır Diyarbakır Eyaleti valilerinin gerek coğrafi konumu gerekse Maden kazalarına yakınlığı sebebiyle oturmayı tercih ettikleri ve Anadolu Ordu-yı Hümayun'nun merkezi olan Harput, artık ileride görüleceği üzere kısa bir süre sonra bu özelliklerinden dolayı eyalet merkezi haline gelecektir.

III.II. Ali Paşa

15 Mart 1846 tarihinde Harput ve Maden-i Hümayun kazaları mutasarrıflığına eski Şam mutasarrıfı Ali Paşa tayin edilmişti⁴³, ancak 1 Nisan 1846 tarihli bir irade de Ali Paşa'nın bu görevde başarısız olacağı kanaatine varılarak, bu atamadan vazgeçilmiş ve bu göreve Aydın Eyalet Müşiri Yakup Paşa atanmıştır.⁴⁴ Ancak Ali Paşa'nın bu görevini on beş gün dahi olsa yapmış olduğu; 15 Mart 1846 tarihli Harput ve Maden-i Hümayun Kazaları Mutasarrıfı Ali Paşa'ya diye başlayan faiz düzenlemesi ile ilgili bir hükümden anlamaktayız.⁴⁵

III.III. Yakup Paşa

Yukarıda belirttiğimiz 1 Nisan 1846 tarihli Yakup Paşa'nın atandığına dair irade, Harput ve Maden-i Hümayun'un idari yapısı hakkında da bilgileri içermektedir.

III.IV. Samakolu Hüsrev Paşa

Yakup Paşa'nın Harput valiliğinden ayrılmasının nedeni Selanik Müşirinin görevden alınması ve yerine Yakup Paşa'nın getirilmek istenmesidir. Nitekim Yakup Paşa bu göreve atanmıştır.⁴⁶ Yakup Paşa bu bakımdan Harput'taki görevini 8 Mayıs 1846 tarihine kadar sürdürmüştür. Haziran ayından itibaren Harput Valisi olarak Samakolu Hüsrev Paşa görev yapmaya başlamıştır.⁴⁷ 7 Eylül 1846 tarihinde Hüsrev Paşa bu tarihlerde vefat etmiştir.⁴⁸

⁴² AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 58.

⁴³ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 60.

⁴⁴ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 60.

⁴⁵ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 60.

⁴⁶ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 61.

⁴⁷ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 61.

⁴⁸ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 61.

III.V. Ali Paşa

Samakolu Hüsrev Paşa'nın yerine daha önce 15-30 Mart tarihleri arasında on beş gün Harput Valiliği görevinde bulunmuş olan eski Şam Mutasarrıflarından Ali Paşa tekrar Harput Eyaleti ve Maden-i Hümayun Kazaları umur-ı mülkiyesi nezareti inzimamıyla valiliğe tayin edilmiştir⁴⁹. İlk valilik atamasında Harput'un idaresindeki güçlükler göz önüne alınıp kendisinin yetersiz olacağı ileri sürülerek on beş gün sonra görevden alınan bir kişinin altı ay kadar kısa bir süre sonra tekrar Harput'a vali olarak atanması da oldukça ilgi çekicidir.

III.VI. Mustafa Sabri Paşa

28 Kasım 1847 tarihinde Harput Eyaleti valiliğine Mustafa Sabri Paşa atanmıştır.⁵⁰ Mustafa Sabri Paşa'ya 14 Şubat 1848 tarihinde müşirlik unvanı da verilmiştir.⁵¹

Mustafa Sabri Paşa'nın Harput valiliğindeki görevi 10 Mart 1849'a kadar sürmüştür. Yaklaşık bir buçuk yıl süren valiliği müddetince daha ziyade Tanzimat'ın uygulanması için çaba sarf etmiştir. Bu bakımdan onun zor bir dönemde valilik yaptığını söyleyebiliriz. Sabri Paşa'nın görevinden azledilmesinin sebebi de hakkında yapılan birtakım şikayetler ve yolsuzluk iddiaları olmuştur. Bu iddiaların araştırılması neticesinde söylenenlerin doğru olduğu da anlaşılmıştır.⁵²

III.VII. Yusuf Paşa

Mustafa Sabri Paşa'nın azliyle birlikte onun yerine 10 Mart 1849 tarihinde eski Maraş valilerinden Yusuf Paşa tayin olunmuştur.

Yusuf Paşa döneminde Harput'ta yine huzursuzlukların devam ettiği görülmektedir. Tanzimat'ın getirdiği birtakım mali düzenlemeleri bahane ederek bazı bölgelerde yönetime karşı ayaklanmalar meydana gelmiştir. Bunun yanında Kura-i Şer'ie usulü ile asker almalar bu dönemde de devam etmiştir.⁵³

⁴⁹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 63.

⁵⁰ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 64.

⁵¹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 64.

⁵² AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 67.

⁵³ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 68.

III.VIII. Osman Nuri Paşa

Yusuf Paşa'nın 20 Ağustos 1850'de ölmesinden sonra yerine 3 Eylül 1850 tarihinde eski Şam valilerinden Osman Nuri Paşa tayin edilmiştir. Aradaki 14 günlük süre içerisinde ise Harput valiliğine Harput Defterdar Şakir Efendi'nin vekalet ettiğini görüyoruz.

Osman Nuri Paşa'nın görev yaptığı dönemde, Diyarbakır Eyaleti dahilindeki, Dersim Sancağı Harput Eyaletine daha yakın olmasından dolayı Harput'a dahil edilmiştir. ⁵⁴ Bu belgede yer alan Dersim'in Harput Eyaletine bağlanmasının sebebinin sadece mesafe açısından yakın olması cümlesi elbette tam açıklayıcı bir bilgi vermemektedir. Ancak bu dönemde Dersimde aşiretlere mensup eşkıyaların yaptıkları bu isyanları devlet bastırmakta hayli güçlük çekmiştir. Her ne kadar bu bölgede buna benzer olaylar sık sık oluyor ise de son olarak 1850 sonbaharında başlayan isyan hareketli 1851 yılının sonunda bastırılabilmiştir. ⁵⁵ Büyük bir ihtimalle Dersim'de cereyan eden bu tür eşkıyalık olaylarının daha süratle bastırılabilmesi için Harput'a bağlanması uygun görülmüştür.

III.IX. Ragıp Paşa

Osman Nuri Paşa görevini 1851 yılının ekim ayı başlarına kadar sürdürmüştür. Bu tarihten sonra Harput valiliği görevine Aydın valisi Ragıp Paşa atanmıştır. Ragıp Paşa'nın atanmasından Nuri Paşa da olduğu gibi Maden-i Hümayun'un mali sorumluluğunu üstleneceğine dair ibare vardır. ⁵⁶

III.X. Kızılhisari Ömer Paşa

Ragıp Paşa bir süre sonra, 1852 yılının aralık ayında, Diyarbakır Eyalet valiliğine tayin edildiği için Harput valiliği görevinde uzun süre kalmamıştır. 1852 yılı aralık ayı içerisinde Harput valiliğine ise Selanik valisi Kızılhisari Ömer Paşa tayin edilmiştir.

III.XI. Mehmet Ziya Paşa

1854 yılının şubat ayı sonlarında Ömer Paşa görevinden alınmış yerine eski Adana valilerinden Mehmet Ziya Paşa atanmıştır. Maden-i Hümayunun mali idaresi ise yine Harput Eyaleti valisine verilmişti. ⁵⁷

⁵⁴ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 69.

⁵⁵ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 69.

⁵⁶ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 69.

⁵⁷ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 70.

III.XII. Mehmet Reşit Paşa

Mehmet Ziya Paşa'dan sonra, Aralık 1854 tarihinde Harput valiliğine Mehmet Reşit Paşa atanmıştır. Ancak Reşit Paşa'da bu görevde uzun süren kalamamış 1855 yılının ocak ayı sonlarına doğru Erzurum valisi ile becayişleri yapılmıştır. ⁵⁸

III.XIII. İsmail Paşa

Bu tarihten sonra yani 1855 yılı ocak ayının sonlarına doğru Harput valiliğine Erzurum valisi İsmail Paşa tayin edilmiştir. ⁵⁹

III.XIV. Arif Paşa

İsmail Paşa bu görevini Ekim 1855 tarihinde azledilene değin sürdürmüştür. Bu tarihten sonra Harput valiliğine Şam Valisi ve Arabistan Ordu Müşiri Arif Paşa tayin olunmuştur.

Arif Paşa döneminde de daha önce de tamirat gören vali konağı 20. 200 kuruş masrafla yeniden tamirat görmüştür. ⁶⁰

III.XV. Cemal Paşa

Arif Paşa da Harput valiliği görevinde uzun süre kalmamış, 1856 yılının sonlarına doğru görevinden azledilmiş ve yerine Biga Mutasarrıfı Cemal Paşa atanmıştır. Cemal Paşa kış şartlarından olsa gerekir ki Harput'a ancak 22 Nisan 1857 yılında gelmiş ve atandığına dair fermanı okutmuştur.

III.XVI. Ali Rıza Paşa

Cemal Paşa'nın 1858 yılının ekim ayında istifa etmesiyle Harput Eyaleti valiliğine Ali Rıza Paşa Atanmıştır.

Ali Rıza Paşa'nın Diyarbakır Eyaleti valiliğine tayin olunmasından sonra 1859 yılı ortalarında Veysi Paşa Harput valiliğine tayin olunur. ⁶¹

⁵⁸ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 70.

⁵⁹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 70.

⁶⁰ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 70.

⁶¹ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 71.

III.XVII. Veysi Paşa

Veysi Paşa görevini 1861 yılının başlarına kadar sürdürdükten sonra Harput valiliğine Yusuf Paşa atanmıştır. Yusuf Paşa Harput valiliği görevini 1863 yılının başlarına kadar sürdürmüştür ve bu tarihten sonra Harput valiliğine Ahmet İzzet Paşa tayin edilmiştir. 19 Ağustos 1865 tarihinde İzzet Paşa Konya valiliğine tayin olunmuş ise de tayini durdurularak tekrar Harput valiliği görevine atanmıştır.⁶²

III.XVIII. Ahmet İzzet Paşa

Ahmet İzzet Paşa'nın valilik yaptığı dönem içerisinde Harput'ta büyük gelişmeler olmuştur. Bunlardan en önemlisi Harput şehrinden aşağı ovaya doğru yaşanan göçün en son noktasına gelmesidir. Bu dönemde Harput eski itibarını tamamen kaybetmiş ve şehir tüm resmi ve özel kurumlarıyla aşağı ovaya taşınmıştır. Harput ise bir kasaba niteliğine bürünmüş ve bu tarihten sonra harap olmaya yüz tutmuştur. Ahmet İzzet Paşa Harput Eyaleti Meclisinde aldığı bir kararla Ağavat Mezrası adı verilen ovada oluşan şehrin ismini Padişah Abdülaziz'in ismine izafeten Mamuratül-Aziz olarak değiştirilmesini uygun bulmuş ve bu teklif Meclis-i Vala'da görüşülerek tastik görmüş, bu hususta irade çıkmıştır.⁶³

Ahmet İzzet Paşa'dan sonra Mamuratü'l-Aziz Eyaleti 1867 vilayet nizamnamesinin uygulanmasıyla birlikte tekrar Diyarbakır vilayetine bağlı bir sancak haline getirildi. Mamuratü'l-Aziz'in Diyarbakır'a bağlanmasıyla ilgili belgeyi tespit edememize rağmen elimizdeki mevcut diğer belgelerden bu uygulamayı öğrenebilmekteyiz. 28 Haziran 1875 tarihli bir irade kaydında ise...Mamuratü'l-Aziz Sancağının büyüklüğü be her türlü imara açık olmasından dolayı Diyarbakır vilayetinden tefrik edilip müstakil bir mutasarrıflık haline... dönüştürüldüğünden ve müstakil mutasarrıflık haline getirildiğinden bahsedilmekte mutasarrıflığına da eski Filibe Mutasarrıfı Hasan Bey Efendinin 12. 500 kuruş maaşla atandığı belirtilmektedir.⁶⁴Yine 27 Ekim 1879 tarihli bir tahriratta Mamuratü'l- Aziz Sancağı Mutasarrıfı terimi geçmektedir.

Mamuratü'l-Aziz müstakil mutasarrıflıktan sonra 1879 tarihinden itibaren vilayet haline getirilerek mutasarrıf yerine valiler vasıtasıyla idare edilmeye başlanmıştır. 31

⁶² AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 71.

⁶³ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 71.

⁶⁴ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 158.

Ocak 1884 tarihli bir belgedeki Mamüratü'l-Aziz Vilayeti Valisi. . ibaresinden bu urumun bu tarihte de devam ettiğini görmekteyiz.

Mamüratü'l-Aziz'in vilayet statüsü artık hiç değişmeden Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir. ⁶⁵Ancak şehrin ismi zamanla telaffuzundan olsa gerek önce El-aziz'e daha sonraları ise Elazığ'a dönüşmüştür.

IV. Ma'müratü'l-Aziz'in Nüfusu

1518-1907 Yılları Arasında Harput Şehrinin Nüfusu⁶⁶

Tarih	Müslim	%	G. Müslim	%	Toplam
1518	3775	62	2287	38	6062
1523	4729	57	3630	43	8350
1566	7247	54	1250	46	13437
1646	3750	75	1812	25	5000
1691	2109	53	2800	47	3921
1821	6500	70	3000	30	9300
1835	7000	67	3400	36	10400
1881	8000	65	4100	35	12100
1883	8600	53	7700	47	16300
1892	21683	70	8956	30	30639
1897	8736	58	6334	42	15070
1906	9222	60	6563	40	15785

1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre Elazığ'da 140. 400 kişi yaşamaktadır. Bu dönemde Elazığ nüfusunun %18. 6'sı kentlerde, %81. 4'ü kırsalda yaşamaktadır. 1927'de Türkiye'deki 2'ye 17. 89 kişi düşerken, Elazığ'da km 2'ye 13. 70 kişi düşmektedir. 1927 yılında Elazığ'da 2. 000 gayrimüslim yaşamaktadır. 1927'de Elazığ'da 1. 781 özürli bulunmaktadır. İlde okuryazarlık oranı %4. 85'tir. Nüfusun %62. 4'ü işsiz veya mesleği bilinmeyen grubunda yer almaktadır. Çalışan nüfusun %83. 5'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu veriler bile ilin kalkınmadığını ve uzun yıllar boyunca da kalkınamayacağını göstergesidir. Kalkınamamışlık sadece endüstrileşmemek anlamında değil her anlamdadır. Çünkü ilde yaşayan nüfusun nitelikleri de yetersizdir. İlde yetişmiş insan gücü çok sınırlıdır. Bu da kalifiyeli insandan çok kas gücüne dayalı iş

⁶⁵ BAYKARA, Tuncer, (1988); Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, S.138-141, Ankara

⁶⁶ AKSIN, Ahmet (199), a.g.e, s. 178.

yapacak nüfusun olduğunun bir göstergesidir. 1927 verileri il nüfusunun her türlü yatırıma muhtaç olduğunu göstermiştir. Özellikle eğitim alanında çok fazla yatırıma ihtiyaç olduğu görülmüştür. Sanayi, endüstri ve ticaret sektörlerinin de devlet yatırımları olmadan gelişemeyeceği de ortaya çıkmıştır. Zaten modern nüfus sayımlarının amacı da nüfusun gelecekteki ihtiyaçlarının hangi alanlarda olacağı ve bu alanlara yapılacak yatırımların tespitidir.⁶⁷

II. Mahmud döneminde 1830 yılında bütün devleti kapsayacak şekilde bir nüfus sayımının yapılması kararlaştırılmıştır.⁶⁸ Bu sayımda askerlik hizmetine alınmalarından olsa gerek sadece erkek nüfus sayılacaktı. Gereken talimatnameler çıkartılıp, sayım hazırlıklarına başlandı. İlk olarak sayım sonuçlarının değerlendirilmesi için Ceride Nezareti kuruldu. Sancak merkezlerinde ise bu nezarete bağlı olarak çalışacak olan Defter Nazırlıkları Kurumu oluşturuldu.⁶⁹

V. Ma'müratü'l-Aziz'in Sosyal Hayatı

Osmanlı Devleti'nde üretim faaliyetlerine katılan insanların hepsi, bağlı buldukları sanayi dalında, ekonomik, mali, idari ve sosyal etkileri bulunan bir teşkilatın üyesidirler⁷⁰ Konumundan ötürü tarihin her döneminde önemli bir yerleşim merkezi olan Elazığ ve Harput bölgesi, canlılığını günümüze kadar sürdürerek gelişen zengin bir kültür varlığına da sahip olmuştur. Kalesi, mektep ve medreseleri, camileri, hamamları ve sanatkarlarıyla ünlü geçmişiyle bugünün Elazığ'ını meydana getirmiş olan Harput kültürü, örf-adetleri, gelenek-görenekleri, türküleri, manileri, musikisi, yemekleri, el sanatları, halk oyunları ve giyim kuşamlarıyla son derece zevkli ve göz alıcıdır.

Türk müzik kültürü içerisinde kendine has bir yeri olan Harput halk müziği, diğer yörelerimizin halk müziğinden farklı olarak klasik müzik aletleriyle icra edilmektedir. Türkülerinin sözlerinin bir kısmı Divan edebiyatımızın ünlü şairlerinin eserlerinden, bir kısmı ise yörede yaşanan olaylardan çıkmıştır. Sadece Harput yöresine ait ve mahalli isimlerle anılan 12 tane makam bulunmaktadır. Elazığ, halk dansları yönünden

⁶⁷ SERTEL, Savaş, (2015):1927 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Elazığ Nüfusu, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, S.316,

⁶⁸ KARAL, Enver Ziya (1997) ; Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, s. 45, Ankara.

⁶⁹ AKSIN, Ahmet- KARAKAŞ, Erdal (2002); "Nüfus İcmal Defterlerine Göre 19. YY. Arabgir", OTAM, s.15, Ankara.

⁷⁰ AKSIN, Ahmet (2001); "19. Yüzyılın Başlarında Bursa Şehir Esnafı", Türk Dünyası Araştırmaları, s. 157. Ankara.

yurdumuzun en zengin yörelerinden birisidir. Mahalli inceliğin bir sembolü olarak giyilen sade ve zarif elbiseleri, oyun figürlerindeki uyumu ile haklı bir şöhrete sahip olmuştur. Dünya çapında “Mumlu Dans” olarak tanınan ve ilin simgesi haline gelen “Çayda Çıra” oyunu başta olmak üzere diğer halk dansları sırasıyla; Halay, Ağır Halay, Üç Ayak, Temür Ağa, Keçike, Bıçak, Delilo, Büyük Ceviz, Tanzara, Nure’dir. Ata sporu olan cirit bölgede hala yaygındır.⁷¹

Mahalli kıyafetleri (Harput Şalvarı) denilen üst kısmına gömlek, üstüne yelek giyilir, bele renkli kuşak sarılır. Kadınlar (geyme) “blüz”, ince yün çorap ve pullu papuç giyerler. Altta şalvar üzerine giyilen üçetek, bele takılan gümüş kemer, başa geçirilen fes ve bunu örten oyalı yazma (Hotoz)dur. El sanatları çok ileri gitmiştir. Dokumacılık, (halı ve kilim), ahşap, taş, bakır ve gümüş işçiliği ve ipekçilik meşhurdur. Elazığ’ın zengin bir halk edebiyatı vardır. Divan şairleri çoktur. Hacı Reşid Efendi, Ömer Naimi Efendi, Hacı Hayri Bey, Harputi Âşık Caferi başlıcalarıdır.

Elazığ mutfağı, lezzetli yemekleri ile Türk mutfağında önemli yer tutar. Tarhana, erişte, kurut, kelleçoş, lobik, içli köfte, Harput köftesi, ışkın yemeği, taş ekmeği, patile, ekşili köfte, ılgene, döğme çorbası ile zengin bir mutfağa sahiptir. Ayrıca kış aylarının vazgeçilmez ikramı olan orcik (cevizli sucuk) Elazığ’la özdeşleşen bir isim haline gelmiştir. Orcikli şeker de Elazığ’a has bir şekerleme türüdür.

Elazığ’ın çedene kahvesi meşhurdur. Şifa kaynağı lezzetli bir kahve olan çedene, bölgede yetişen menengiç ağacının meyvesinin kavrulup, ezilmesinden elde edilir.⁷²

⁷¹ T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, (2011): Elazığ, S.32-33, Ankara

⁷² <https://www.turkcebilgi.com/elaz%C4%B1%C4%9Fn%C3%BCfus-ve-sosyal-hayat>

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MF-MKT 1473 NOLU BELGENİN TRANSKRİPSİYONU

Sayfa: 1

(1) Hüve

Nisan'ın On Yedinci Pazarirtesi Günü Keban Kasabası'na Muvâsalat İtdim. Teftîşât ve Tedkîkâtım Ber-vech-i Âtîdir.

1- Mekteb üç dershâneli olup nîm fevkânî tabanı ve tavanı tahtalı pencereleri camlıdır. Binâ eski ise de üç yüz dokuz ve on sıralarında iyi bir ta'mîr yapılmış ve o târîhden şimdiye kadar ta'mîr de görmemiş olduğundan muhtâc-ı ta'mîrdir. Binâ esâsen dar bir 'arsada inşâ edildiğinden tevsî'e gayr-ı müsâ'iddir. Bağçesi de yokdur. Bağçe olacak civârında 'arsa varsa da teb'îd edilmiş Süryani Kilisası'nın vakfidir.

(Yanda Şerh) Muhtâc-ı ta'mîr olan mahalleri ta'mîr edilmiştir

2- Levâzım-ı Dersiyeye - : Levâzım-ı dersiyeden kısım-ı küllîsi mevcûd olup noksânlarını da ikmâl itmeğe 'azm-i kat'î ile çalışmaktadırlar.

(Yanda Şerh) Baş mu'allim gayyûr bir genc olduğundan ikmâl-i nevâkısâ çalışmaktadır

3- Mu'âmelât-ı Hesâbiyye - : Virilen mesârif-i mütereffikayımâ-vuzı'a-lehine sarf itmiş olduğına dâ'ir mu'allimin elinde senedât mevcûd ise de usûl-i defterîye tatbîken defteri tanzîm itmediğinden o sûretle defter tanzîmi ve defterin sûret-i tanzîmine 'â'id usûlu irâ'e edilmiştir.

4- Mektebin Kütübhâne ve Müzesi - : Ma'ârifden gönderilen kütüb ve resâ'il teclîd itdirilmiş ve bir i'tinâ-yı mahsûsla kütübhânemsi bir dolaba vaz' edilmiştir müze için hiç bir teşebbüsâtda bulunmadığından mahsûlât-ı mahalliyeden ve dağlarında bulunan nebâtı ve ma'denlerinden bir müzenin teşkîli ve bunun tekâmüle icrâ'ı esbâbının mutlakâ fi'iliyyâta kalbi husûsu tenbîh ve lâzım gelen turûk-ı teshîliyye irâ'e edilmiştir.

5- Bu husûsa dâ'ir ne bir defter tutmuş ne de o mahallin harîtasını yaparak mektebe ta'lik itmiş. Bu iki mevâddın ehemmiyeti ve derece-i luzûmu mu'allimîne tefhîm edilerek tedârik ve tehiyyesi çârelerine tevessülleri vesâyâsı ve 'aksi hâlinde tecziyelerine tavassut idileceği tehdîdleri îfâ olunmuştur.

6- İhsâ'ıyyât - : Cedveli tutmadıklarından kendilerini tevbîh ve derhâl tanzîm itmeleri tenbîh olunmuştur.

(**Yanda Şerh**) İhsâ'ıyyât cedveli tutması lüzûmu tenbîh ve ihtâr olunmuştur

7- Mu'allim ve Mu'allime - : Yigirmi iki yaşında olan ve Elaziz Dârü'l-mu'allimîn'inden me'zûn bulunan 1 Kânûn-ı Sâni sene 329 târihinde vazîfesine mübâşeret eyleyen Keban ibtidâ'î 'umûmîsi baş mu'allimi Muhammed Efendi evli olub ma'âşî beş yüz halk arasında mazhar-ı hürmetdir. Diğer mu'allim Feyzi Efendi yigirmi üç yaşında Dârü'l-mu'allimîn me'zûnu ve iki yüz elli guruş ma'âşlı bir senelik mi'allim olub bekâr halk arasında mazhar-ı hürmetdir

İnâs mu'allimesi Nuriye Hanım on sekiz yaşında ve Çemişgezek İnâs İbtidâ'isi'nden me'zûn olub iki yüz guruş ma'âşlı fi 1 Teşrîn-i Sâni sene 331 târihinde hidmet-i ma'ârifeye girmiş halk arasında hürmet ve ta'zîm kazanmış bir mu'allimedir.

8- Mu'allimin Mektebe İ'tinâsı - : Gerek mu'allim ve gerekse mu'allime mekteplerine fevka'l-âde dikkat ve ihtimâm itmişler ise de mektebin inşâsı gayet eski olup bu müddet zarfında ta'mîr de görmediğinden idilen ihtimâm ve dikkatler hebâ'en mensûr olmuştur. Binâ'en-'aleyh mektebin ta'mîre fevka'l-âde ihtiyâcı vardır.

9- Mu'allimin Talebeye İ'tinâsı - : Talebenin nezâfetine, terbiye-i diniyye ve bedeniyesine fevka'l-âde dikkat ve i'tinâ gösteren mu'allim efendi evliyâ-yı etfâli tergîb ve teşvîk iderek yeknesak elbise yaptırmış ve kâ'im-makâm-ı kazânın himem-i ma'ârif-perverânesiyle bî-kes ve bî-kudret olanlara da topladılan i'âne ile elbise tedârik itdirilmiş mekteb dolabı cidden bir intizâma konulmuştur.

Sayfa: 2

(2)

10- Mu'alimin Levâzım-ı Dersiyeye İ'tinâsı - : Mu'allim Efendi mevcûd levâzım-ı dersiyeyi muhafaza itdiği gibi noksânlarının ikmâline sa'y ve gayret itmektedir.

11- Mu'allimin Tedriâta İ'tinâsı - : Mu'allim programa tatbikân tedrisâta himmet ve talebeye ifâza-i ma'lûmâta gayret itmişlerse de yalnız hesâb ve hendese derslerinde lâyıkıyla terakki gösterememişler Türkçe dersinde de arzu olduğu nisbetde bir eser feyz-i ibrâz edememişlerdir.

12- Mu'allimin Usûl-i Tedrisiye İ'tinâsı - : Bu kasaba mektebi mu'allimleri Darü'l-mu'allimin'den me'zûn olduklarından ve orada usûl-i cedîde-i tadrîs itdiklerinden

ve ma'ârif müdürü beyin her ders hakkında vukû'bulan ihtârât ve işârâtını takdîr ve o suretle de 'âmil bulduklarından dolayı usûle âşinâdırlar.

13- Mu'allimin Muhâfaza-i Haysiyete i'tinâsı - : Bu kasabada bulunan mu'allimîn ve mu'allime şeref ve haysiyet-ı zâtîyyelerini muhâfaza itmiş ve itmekde bulunmuşlardır.

14- Hey'et-i İhtiyâriyrnin Ma'ârife Hidmeti - : Mecbûriyyet-i tahsiliye bu kasabada tatbîk idilememiş ve tatbîki seferberliğin hitamına ta'lik edilmiştir. Kasaba da yetmiş altı zükûr altmış bir inâs sinn-i tahsilde olup bunlardan otuz sekiz zükûr yigirmi beş inâs devâm itmekde kûsûr kalanlarının pederleri 'askerde olduğundan hânelerinin umûr ve husûsâtı ru'yetle iştigâl itmektedirler.

15- Mu'allimin Mektebin Terakkiyâtına 'âid Mütâla'âtı - : Tatbikât-ı zirâ'ıyyeyi câmi' olacak kasabanın hâricinde ve mükemmel bir mevki'de inşâ edilecek altı sınıflı bir mekteb yapılmasını arzu idiyor.

16- Mu'allim ve Mu'allimenin Şahsına 'âid Mer'ıyyâtı - : Mu'allimin mer'ıyyât-ı şahsiyyesi yokdur. Muvakkat-ı usûl olan mu'allim hanım tasdîk-i asâlerini arzu itdiğinden tervîci cihetine gidileceği söylenilmiştir.

(Yanda Şerh) Esnâ-yı ta'tilde ve merkez vilayete gelerek bi'l-ımtihân ehliyetnâme alması mu'allimeye yazılmış ise de ahvâl-i hâzıra dolayısıyla gelememiştir.

17- Mu'allimin Hey'et-i İhtiyâriye Hakkında Şikâyatı - : Yokdur.

18- Mu'allimin Köylünün İslâhına Müte'allik Terakki Teşebbüsât ve Te'sîrâtı Olmuştur - : Mu'allimînin buldukları mahall kasabadır. Burada ise hâkim, müderris, hatîb vardır. Darü'l-mu'allimin'den çıkan efendiler bunlar mevcûd iken câmi'de nush u pende, mecmu'-ı nâsda ıslâh-ı hâle dâir bir şey söyleyemezler. Çünkü, ıslâh-ı ahvâle dâir hitâbı ahâli dâima büyük tanılan, sakal ve sarığı bulunan zâtdan bekler. Velev farz-ı muhâl olarak o zâtnın telkinâtı hatâ olsa bile onunla 'âmil olurlar da fesli genç bir mu'allimin haklı, sahîh, doğru bir felsefesini kabûl-i nefslere güç gelir. Binâen-'aleyh yeknesak elbise yaptırmak husûsundaki teşebbüsleri semeredâr olmuştur.

19- Gice, Cum'a Mektebi - : Yokdur.

20- Mekâtib-i Husûsiye - : Yokdur.

21- Köyün, Kasabanın Mevki'-i İdâri ve Tabi'ıyyesi - : Ma'muratü'l-'aziz Livasına tâbi' olan ve merkez livaya elli kilometre mesâfede bulunan bu kasaba na'alili ziyâret, yahûd Kal'eboynu nâmında bir dağın eteğinde ve bir sath-ı mâ'il üzerindedir. Şarkında Kameroğlu, cenubunda... garbında Nemri dağları ile muhât ve mahdûddur.

Seyelân çok olduğundan insân ve hayvân telef eylediğinden nâşi cenûbunda bulunan dereye Bokluçay ta‘bîr ederler. Garbında on dakikalık mesâfede Fırat Nehri cereyân itmekte ve bir kayıkla öte tarafa geçilmektedir. Havası kurâ-yı sâireye nisbetle vahîm suları ağır ve şerbe gayr-i sâlihdir. mütemevvilâtın kısmı yaz kış sularını Fırat’dan getirdirler. Fukarâ gürûhu zarûri o pınarların gayr-i sâlih şerb iderler. Demiryolu yoktur. Merkez livaya şose ile merbûtdur. Yüz yigirmi üç hânedan ‘ibâret olan bu kasabanın nüfûs-ı mevcûdesi dört yüz yigirmi dört nüfûsdur. Sıtma ‘illetinden başka keyifsizliği yoktur. Bu ‘illete karşı teceddüd ve tarafdâr ve fikirlileri derhâl Solfato’nunu tedârikine muhâfaza-kârân kısmı da çiğ iplik okudub koluna bağlamak için hafîb efendinin minbere çıkmasına ve o günün gelmesine intizâr iderler.

22- Kasabanın Mevki‘-i Medenisi - : Evleri kerpiçden evlerinin sakfları toprakdan ve ekseriyetle iki katdan ‘ibâretdir. Pencereleri camlı ve tavanları tahtalı ise de tabanları toprakdır. Sokakları . . . geniş ve oldukça muntazamdır. Kasabada iki câmi‘-i şerîf vardır. Birisi kârgîr diğeri ahşâb ve kerpiçdir. Ahşâb da bir kıymet ve inşâsı hakkında bir târîhi yoksa da kârgîr olanın sam‘at-ı mimâriyesi... ‘ukûldür. Bu câmi‘-i şerîfi binâ itdiren sadr-ı esbâk El-Hâc Yusuf Ziya Paşa’dır. Câmi‘-i şerîfin havlisine girecek kapunun üzerinde şu‘aculu bi’s-salâvât kable’l-fevt ‘ibâresi yazılı

1212

Câmi‘-i şerîf havlisine yigirmi bir merdiven ile iniliyor. Havlinin garb cihetinde demir divânın

Sayfa: 3

Sağında beş musluklu ortasında büyük bir şadırvanlı mütemmem teşkil bir pınar vardır. Bu pınarın etrafında sandâlivârî kesme taşdan ma‘mûl yine aynı şekilde oluverecek mahaller mevcuddur. Pınarın üzeri ahşâbdan gâyet müzeyyen sun‘i çiçeklerle ma‘mûl tahtalarla mestûrdur. Pınarın üzerindeki taşda şu kıt‘a

Bu müşerref mescîdi kıldı

Emin Ağaya var bunda menâfi‘

Allaha hidmetini etme zâyi‘

Sevâb buldu müşerref oldu câmi‘

Harere ez‘afü’l-‘ibâre Hâfız Halil kâtib tabi Mehmed Emin sa‘âdet-i hümayûn

1193 yazılmışdır

Bu pınarın garb tarafında kargîrden konak bir kütübhâne ile gerisinde üçü fevkânî ve üçü tahtânî olmak üzere altı koğuşluk yerde dersihâne mevcûddur. Kütübhanesinde bazı âsâr mevcûd olduğu haber verildi ise de kütübhanenin anahtarı müftüde olub o zât da... gitdiğinden mevcûd kişinin esâmisi alınamamışdır.

Yusuf Ziya Paşa câmi‘-i şerîfinin cümle kapusundaki kı‘ta

Bu makâmı kıldı cenâb-ı hazret Yusuf Ziya

Bizzât mevlâ idi cenâb-ı tevfiğ

Ede makbûl hayr-ı ziyâde ‘izzetde hüdâ

Eyleye rûz-ı cezâda hem şefâ‘at-ı Mustafa

Zât-ı validesinin verdi şeref yerlere

Câmi‘ musir oldu işbu kitâb-ı musaddak hâliyâ

Hakk hatâsın ile ... zât-ı şerîfin dehrde

Kim bu câya sıdk-ı himmet eyledi ol kibriyâ

Heb görenler bârekallah dediler bu ma‘bede

Bir müferrah câmi‘ oldu beyt-i mukaddes-i ...

Geldi bir ‘izzet dedi itmâmına târîhini

Kâbetü’l-‘ulyâyâ benziyor bu makâm ‘ayân-ı fezâ

Şudur. Câmi‘-i şerîfin cümle kapusunun sağ tarafında bulunan taşdaki kıt‘a

El-Hac derviş Ahmed Paşanın

Sa‘y ile itmâm etdi binâyı

Ehl-i İslâmın hayr u du‘â etmesin

Bir fâtihâ ile kim yâd ederse

Oldu sebebi İbrahim ‘izzet etdi

Buldu revâk-ı envâr cemâ‘at

Sıdk ile etdi kalbinde baht

Şâd ola ruhu me‘âdâ-yı cennet

Câmi‘-i şerîfin ikinci cümle kapusunun üzerinde bulunan taşdaki kıt‘a

Lütf u kerem ma‘deni hazret-i Yusuf Paşa

Bunda yohsa edicek niyâz

Ref‘ edüb iki elin söyledi ‘izzet-i sânim

Oldu feyz ü keremi çünküm mesdûl

Bârekallah dedi kim gelüb etse du‘â

Asafa bu eserin eyleye makbûl Mevlâ

Minarenin kapusundaki taşda

Ya heme ya kayyûm ya zü'l-celâli ve'l-ikrâm

Yazılıdır.

Câmi'-i şerif dört direk üzerine mebnâdır. Yerde büyük dikmeleri küçük olmak üzere dokuz kaydı vardır. Biri erkeklere diğeri kadınlara mahsûs olarak iki de yuk diğlerinden ayrı mahfili mevcûddur. On dokuzluk metro tûl ve on dokuz metro arşın ve 'ale't-tahmin o kadar irtifâ'da bulunan bu câmi' İzmitde

Sayfa: 4

Ezmine-i sâbıkada terakki ve tekâmül iden fenn-i mi'mârinin bir zî-şî'ârı itlâkına el-hakk şâyestedir. Büyük kubbenin etrafında alçı ile hak idilmiş gayet muntazam ve etrafı çiçeklerle müzeyyen esmâ'ü'l-hüsna ile Ayetü'l-kursîsûre-i şerîfesi muharrer ve 'aşere-i mübeşşirenin ism-i pâkları da yine alçı ile çiçekler arasında mahkûkdur.

Câmi'in mihrâbı, minberi taşdan olup envâ' dürlü renklerle telvîn ve pek güzel nakışlarla da tezyin olunmuşdur. Kandillerin bulunduğu mahallerde ve kandillerin aralarında devekuşu yumurtası büyüklüğünde yetmiş kadar heft renkte çiniler vardır ki bunların üst tarafları eski zamânın fincan zarfları gibi ağacdan ma'mûl ve içinden geçen tellerle kandil demirine merbût ve alt taraflarında ihtizâz eden ipin püsküllerle başkaca revnâk ve letâfet bahş olunm'akdadır. 320 senesinde bu kasabaya gelen ve câmi'-i şerifi ziyâret eyleyen âsâr-ı 'atîke mütehassısı bir ecnebi çinilerden intihâb ettiği üç çiniye otuz beş lira virdiği halde virilmemiş Türkçe bilen bu mütehassıs bu çinilerin kıymetleri çok olduğunu beyân ederek muhâfazasına i'tinâ edilmesini tavsiye eylemiş olduğunu hatîb-i câmi' söylemektedir.

Câmi'-i şerîfde sadrû'l-esbâk Yusuf Ziya Paşa'nın hatt-ı destiyle muharrer birkaç levhası vardır. Ve müşârün-ileyhin nâmına izâfe edilmiş on kadar da şam'dan mevcûddur.

Müşârün-ileyhin celi yazı ile yazdığı levhalardan biri

Yâ hazret-i Bilal-i Habeşî

Tuğrâ-yı garrâ-yı hümâyûna müşâbih olan bir bir levhası da

Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellem'dir

Diğeri bir levhasında

Çün hadisinde buyurdu mühr-i binâ ol Mustafa

İktidâdır ki mescidi kıldım binâ

Hep alışım gurûr ve hatâdır kıl 'inâyet yâ kerîm

Rahmet bî-adınadır i'timâdım dâ'imâ
 Hüsn-i zandan gayri neyim var rüstem-i nehyi
 Nâil-i 'afvınla şâd u harm it yevmü'l-cezâ
 Her kusûruyla itmek diler bu mescidi
 Der 'izzine gider ol rû-yı seniyye Yusuf Ziya

Câmi'-i şerifin târîh-i inşası 1210'dur bin iki yüz ondur. Fakat diğer bir divarında tebârikallahu 'ib'aded-bâd 1209'da yazılıdır. Mübârek bâd, sa'âdet bâd, makâm-ı mescidü'l-'ibâd bu kasaba kabristânında yeniçeri bir çok zararlar vardır. Mürur-ı zamânla ekserisinin yazısı okunmuyor. Birinin kitâbesinde nâm-ı Ahmed yeniçerizâde idüb serdâr yazdı kitâbe irişdi birin 'ömre bâd-ı sarsar.

Kılıb hicret-i nüvvâbın oldu rehber kılındı târîhi ebcedle imlâ günâhun 'afv ide âharda mevlâ yazılıdır.

Kurtköy Mahallesindeki câmi'-i şerife muttasıl ve kârgirden ma'mûl murabba'ü's-şekl derûnunda iki merkad var bu zaviyenin tış kapusu üzerinde şu kıt'a

'âlem-i bâlâdan irdikde nidâ-yı râci'î
 Da'vet-i ridvân hakka can atub itdi şitâb
 Merkadın kılısun münevver hem-dem eylesün hûr
 Mercî'în cennât-ı Aden itsün hüdâ el-yevmü'l-hesâb
 Dâver-i maderine 'ömr virsün hüdâ
 Nice erkek ile olsun cihânda kâmyâb
 Fâtihâ ihsân iden 'âlemde rûh-ı pâkına
 Merkadın anın dahi Pertev kılısun hüdâ
 'azm idüb baĝ-ı canânaemîne gonca-dil
 Emr-i hakk budur ki kûsûru taş kırıldığından okunamamış
 1207

Sayfa: 5

Kapan- sa'abü'l-mürûr taşlık mahallerde virilen bir isim olub Keban bunun mahfûfudur. Bu kasaba vaktiyle Diyârbekir Eyâletine merbût imiş buradan geçmekte olan kârübân katırın birisi kumlukda debelenir. Semerinin arasında bir parça gümüş girer vaktaki kârübân Diyârbekir'e muvâsalat ider. Orada katırın semeri üzerinden alınub tımar idildiği bir sırada semerden yere düşen o gümüş parçası orada bulunan bir kuyumcunun nazar-ı dikkatini celb ve o parçanın gümüş olduğunu o vaktin eyâlet valisine 'arz ider. Bir

hey'et Keban'a kadar gönderülür. Netîce-i keşifde zengin gümüş ma'denleri bulunduğu tebeyyün iderç. İstihâl eidilen irâde üzerine ma'denler işlendirilür. Ve toz hâlinde çıkan bu gümüş doğruca mukırr-ı saltanat-ı seniyyeye gönderülür. Bu hâl doksan üç muhârebe-i zâilesine kadar devâm ider. Ve ma'dende Me'âdin-i Hümâyûn müdürü nâmına bir çok zevât bulunmuş ve hatta me'âdin-i hümâyûn emînliğinde iken 'uhde-i istihsaline sadâret-i tevcîhiye buyurululan sadr-ı esbâk Yusuf Ziya Paşa'da bir müddet burada ifa-yı hüsn-i hizmet itdiği ve bu zât başka bu kasabada icrâ-yı hükm-i nüfuz eylemiş olan me'âdin-i hümâyûn emînlerinden biri uyku esnâsında iken nasılsa yolda geçmekte bulunan bir kârbânın peşinin katırı boynundaki çingirak sedasından uyanub uykusu kaçmış bundan dolayı hiddet iderek katır sâhibini kazığa urmuş ve sâirleri bu gibi icrâatda yekdiğerini tafavvukda bulunmuş oldukları ahâlinin cümle-i menkûlâtındandır. Ahâlinin içdiği su çeşme, dere suyudur. Çeşme suyunda kireç fazla olduğundan ve dere suları da birkaç menba'dan çıktığından dolayı şurubu salih değildir. Düğünlerde ufak çalgı, davul bulunur. At oynadılır. Halay tutarlar. Mesafelere üç gün akşam sabah yemek virirler. Ve gelini erkek ata bindirirler ki ilk çocuğu oğlan olsun kısrağa kat'iiyen bindirmezler. Ta'ziyeleri üç gündür. Zengin olanları üç gün fukaraya yemek yedirirler. Milliyetleri Türk, mezhepleri hangi din ve milliyetlerine merbûtiyetleri pek mükemmeldir. Ahâlinin bir kısmı me'mûriyetle ba'zıları ticâretle mütebâkisi zirâ'atla iştigâl iderler. Bu kasabada evvelce cehrî nâmında bir nev' boya ağaçları yetiştirmek ve o suretle müstefid olmak ticâretini yaparlarken Avrupa boyalarının ucuzluğu yüzünden bunun ticaretiyle iştigâl idenler bu ticâreti terk iderek ekincilik ile iştigâle başlamışlar. Ve ekinciliği fevka'l-'âde terakki ve tekâmül itdirmiş hatta kasabada iki bin liraya karîb bir meblağ celbine muvaffak olmuşlarsa da seferberlik i'lânı üzerine ahâlinin "askere gitmesi ve koza alanların yedd-i vâhide inhisâr itmesi vesâit-i nakliyenin fıkdanı yüzünden bu menba' ticâretde tadrîci-i kavlı itmiş ve şimdi hiç kalmamış dimekdir. Panayırı yokdur. Civârında dağları ma'den kuyuları harâbesi vardır. Yetmiş kadar dükkânı varsa da Ermenilerin teb'îdinden nâşî bu mevcûd on beşe itmişdir. Üç 'aded hanı olub bunlarda harâbeye yüz tutmuşdur. Bşr de hamamı vardır. Hamam muntazam olub fakat vâridâtı mesârifâtına tekâbül itmediğinden mu'attaldır.

23- Zirâ'at-: arpa, buğday, mısır, nohud, mercimek, pamuk ve sebzenin envâ'î bulunur. Usûl-i cedîde-i zirâ'atdan hiç birisi girmemiştir.

24- Eşcâr:- etrafında dağları çıplaktır. Yarım sa‘ât mesafedeki ormanlardan eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireden ihtitâb iderler. Tut, erik, badem, ayva, nar, incir, armud, elma, Şam şeftalisi, limonarmudu, ve abbas armudu her tarafça meşhurdur.

25- Hayvânât:- at, kısrak, öküz, inek, koyun, keçi vardır. Bunların südünden, yağından, yoğurdundan, peynirinden, etinden, postundan istifâde ederler. Dağlarında kurt, tavşan, dağ keçisi, sansar, keklik bulunur. Ve Fırat’dan duvrak balığı, köpek balığı, yılan balığı, kaya balığı mevcûddur.

26- Zena‘at:- peynir yaparlar, gül yağı çıkaramazlar. Yalnız gül suyu çıkarabilirler. Sanâyi‘-i sâireden hiçbir şey yoktur. Kadınları gayet zarîf çorab dokurlar ki buranın çorabı her tarafda meşhûr ve makbûldür. Fabrikası yoktur. Bir ‘aded un değirmeni vardır.

27- Ticâret:- ticâretleri meyveye münhasırdır. İstihâl itdikleri meyveleri vilâyete, Arabkir’e, Eğin’e götürürler. Ve oradan da bütün malzemeyi kasabaya getirirler.

Fi 19 Nisan sene 333

Sayfa: 6

Nisanın on sekizinci salı günü Haydi Karyesine muvâselet itdim. Teftişât ve tedkîkâtım ber- vech-i âtîdir

1-Mekteb binâsı:- sekiz arşun tûl ve ‘arzında üç metro irtifâ‘ında murabba‘ü’ş-şekl fevkânî, tabanı tahtanisiz pencereleri camlıdır. Bu koğuşun ittisâlinde yine fevkânî müstatîlü’ş-şekl bir de mu‘allim odası yapılmış ise de bu da noksândır. Mu‘allim ‘‘askere alındığından ve ahâlîde nasılsa mektebe bakmadığından kışın yağın yağmur kâmilen mektebin içine dolmuş hatta alt kata kadar nüfuz eitmiştir. Ta‘mîre şiddetle muhtâcdır. Hey’et-i ecnebiyeyi celb iderek mektebin ta‘mîrini kendilerine söyledim. Ve yapdıracaklarına dâ’ir va‘ad-kavî de aldım. Mekteb câmiûin ittisâlinde binâ idilmiş olduğundan bağçesi yoktur. Ve tavsî‘ idilecek ‘arsaya da mâlik değildir. Fakat sulhü müte‘âkib hem yeniden mekteb yapdırmak ve hem de mekteb civârında bağçe olacak bir ‘arsa tedârik idüb virmek köylü ve hey’et-i ihtiyâriyenin cümle-i ta‘ahhüdündendir. Mu‘allimlerin silah altına alınmaları ve ma‘âşlarını tâm olarak ahz u istifâ eylemeleri ve bu yüzden yerlerine velev vekâleten olsun bir diğêrinin gönderilememesi ve ahâlisinin son derecede lakayd ve ihtimâlkâr bulunması ba‘zı mekâtib binâlarının harâbetine sebebiyet vermiştir. Haydi Karyesine bi’z-zât gidilerek mektebin tamâmına b‘akdırılması ve sıvaları tecdîd itdirilmiştir.

2-Levâzım-ı dersiye- Ma'ârifden gönderilen levâzım-ı dersiye-yi mu'allim efendi mektebine fevr ve hey'et-i ihtiyâriyeye teslim itmeyerek "askere gider. 'avdetinde bunların ekserisini zâyi' olmuş gördü. Zâyi olmayanların muhâfazasına mahsûs mektebde ne bir dolab ne de bir dolab olabilecek pencere olduğundan evinde hıfz eylemektedir. Şâkirdânın kitâbları noksân ise de ikmâli tenbîh olunmuştur. Geçen sene dersiye içinde mu'allimin terhisine üzerine levâzım dersiye-yeden noksân olanları ikmâl idilmiş ise de emr-i ahîr mücebince mu'allim tekrâr silah altına alınmıştır.

3-Mu'allimât-ı hesâbiye-: bu kaleme bir de usûl ve numunesine gayr-i muvâfık nâ-tamâm ketebe defteri vardır. Defâtir-i sâire yoktur. Esbâbı soruldukda kendisinin ma'âşının 'adem-i kifâyesine ve köylünün de bu gibi mesârif -i mirîyeyi virememeğe olduklarından tutulamamıştır. Tedârîki ile tutulması tenbîh olunmuştur.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: Me'ârif müdürîyet-i 'aliyyesinden gönderilen keteb ve risâil-i mevcûd olub bunları bir kütübhâne teşekkül mergûb ve muntazamına ircâ' itmeği düşünememiş aldığı kitâbları kendi memlukü gibi hânesine götürerek orada muhâfaza eylemiş bu usûl-i muhâfazanın mektebinde icrâsı lâzım geleceği ve bunun için bir kütübhâne inşâ itdirilmesi esbabinâ çalışılması tavsiye olunmuş mahalli mahsûlâtından ve ma'denlerden teşkili icâb iden müzenin bir an evvel husûlü çaresine tevessül edilmesi de ayrıca ve ekîden tenbîh olunmuştur.

6-İhsâiyyât- İhsâiyyâta 'âid hiçbir cedvel yoktur. Mu'allim efendi yeni terhis olduğundan bu husûsdaki noksânını henüz ikmâl idememiş ve numunesi veçhile cedvel tutması tenbîh olunmuştur.

7-Mu'allim-: yirmi beş yaşında ulâ darü'l-fünûndan me'zûndur. Üç yüz gurusu ma'âşı vardır. Mu'allimliğe intisâb ideli dört sene dir. Halk arasında mazhar-ı hürmetdir.

8-Mu'allim mektebine i'tinâsı-: Mu'allim efendi i'lân-ı seferberide 'askere alındığından ve 19 Mart sene 333 târîhinde terhis edildiğinden bu müddet zarfında binânın hüsn-i muhâfazası ahâli-i kurânın dün himmetine bırakılmış buldukları pek çokları "askere gitmiş bir kısımları jandarmada bulunmuş ve kısm-ı diğeri de berâ-yı ticâret Amerika'ya gitdiğinden umûr-ı kurâ belî bükülmüş ihtiyârlara sinni ednâ-i tecâvüz etmemiş çocuklara kaldığından bunlarda mektebe bakmal vazîfesini unuttuklarından mektep yağmurların, berflerin te'sîriyle pek de zedelenmiş ta'mîre şiddetle 'arz-ı ihtiyâc edecek bir derkeye itmiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı-: mu'allim efendi talebenin nezâketine terbiye-i bedeniyeye diniyesine fa'âl ve çevîk olmalarına i'tinâ itmiştir.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiyeye i'tinâsı-: mevcûd olan levâzım-ı dersiyeyi hüsn-i suretle muhâfaza itmiş ise de noksânlarının ikmâline dâ'ir hiçbir teşebbüsâtda bulunmamıştır.

11-Mu'allimin tedrîsâta i'tinâsı-: mu'allim 'askerden yeni terhis olduğundan ve talebe de iki kadar serseriyâne gezdiğinden dolayı gerçi mektebde âsâr-ı terakki arzu olduğu nisbetde yoksa da mu'allimdeki ciddiyet ve mesleğine olan meyl ve muhabbet âfide bu mektebi feyz-dâr ideceği ümid olunur.

Sayfa: 7

12-Mu'allim tedrîsâta aşinâ mıdır-: üç senelik darü'l-mu'allimin me'zuniyeti olan mu'allim efendi hesâb, elifba, sarf dersleri müstesnâ olmak üzere diğer derslerde usûl-i tedrîsiye vâkıfdir. Bu derslerde talebeye layıkı veçhiyle ifâze-i ma'lûmât idememiş hesâbdan i'mâl-i erba'ayı bitiren devre-i mutavassıta ikinci sınıf efendileri 'âdi bir cem'î yapamamış sarfdan sorulan basit su'âllere cevâb virememiştir. Elifba dersi geri olmağla beraber ta'kîb-i usûlde talebeyi şahrâh getürememiştir. Mu'allim efendi darü'l-mu'allimin me'zûnlarından bulunduğu cihetle erbâb-ı iktidardan ise de hîn-i tefîşde yeni terhis edilmiş olduğundan bi't-tabi' ez-zamân içinde çok eser terakki gösteremez.

13-Mu'allimin muhâfaza-i hasfîniye i'tinâsı-: iyi ve güzeldir.

14-Hey'et-i ihtiyârinin mesârife hidmeti-: her köyde olduğu gibi burada da mecbûriyet-i tahsîliye tatbîk idilememiş ve seferberlik devâm itdiği müddetçe tatbîk idileceği kanâ'ati hâsıl olmuştur. Kırkı oğlan ve kırkı kız olmak üzere seksen 'aded sinn-i tahsilde bulunan çocuğun bu karyede bulunacağı ve bu yekûndan kırk kadar erkek çocuğu devâm idiyor. Kûsur erkek ve kız çocukları devâm itmiyorlar. Bu erkek çocukların 'adem-i devamına sebep-ı hakîki kendi umurlarını ru'yet idecek velîlerinin muhârebede bulunmasından onların boş kalan yerlerini, ve tesviye idilmeyüb yüz üstü bırakılan işlerini bu çocuklar görmekte olduklarından. Kız çocuklarına gelince: kızların erkeklerle birlikde okumasına belki ma'ârifce mümâna'at idiliyor. biri bu teşebbüs-i nâfi'den mahrum bır'akdı. Mâdâmki müsâ'ade ve lütf buyuruluyor. Kızlarımızı da fimâ-ba'd göndereceğimizi va'ad ve te'mîn ideriz diye mütâla'ada bulunmuşlardır. Mikdâr-ı ma'iyetini tecâvüz itmeme şartıyla kızların da kabul edilmesi mu'allime yazılmıştır.

15-Mu'allimin mektebin terakkiyâtına 'âid mutâla'atı-: talebenin program ve i'zâma muvâfık kitâbları olmadığından ve merkez vilayetde kitâbcı bulunmadığından

kitâb tedârîki müşkîlâtı bi'n-netîce mektebin tedennisini bâdî oluyor. Bu halin izâlesine ve esbabının icrâsına bezl-i himmeti arzu idiyor. Kitâb listeleri kazâlara ve köylere gönderilmiş ve kitâblara doğrudan doğruya sipârîşâtda bulunmaları tebliğ olunmuş ise de ba'zı köy mu'allimleri mahrum-ı teşebbüs olduklarından kendilerine mu'âvenet idilmektedir.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'ıyyât ve mutâlibi-: yiyecek, giyecek tedârik idemediğinden es'ârın 'alâsından evrâk-ı n'akdiyenin düşmesinden aldığı ma'âşın kendisini idâreye gayr-i kâfi bulunduğundan çekmekte olduğu zaruret ve sefâlete nihâyet verilmesiistihâmında bulunur.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâriye hakkındaki şikâyatı-: yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsâtı olmuşdur-: yokdur.

19-Köyün mevki'-i idâri ve tabi'ıyyesi-: Mamuratülaziz Livâsına mülhâk, Keban Kazâsına merbûtdur. Livâyaya altı kazâyaya dört sâ'atdır. Karye-i mezkûre bir dere kenarında ve bir sath-ı mâ'il üzerinde mebni olup şimâlinde Damardı, şarkında Kilodi, cenubunda Sorhum Dağlarıyla muhâtdır. Havası sâf ve suyu sağlamdır. Bu iki kuvvetin bahş itdiği in'âm sayesinde bu karyede nadiren humma-keyfsizliği ve çocuklarda sıtma ve göz ağrısı hastalıkları bulunur. Ne yol ve ne de demiryolu geçmiyor. Yüz dokuz hâne beş yüz on bir nüfûsdan 'ibâret olup nüfûs tezâyüd eylemektedir.

23-Köyün mevki'-i medenisi-: sokakları dar, i'vicâclı olan bu karyenin binâları kerpiçden ve kısmen ahşabdan olup 'umûmî fevkânî ve şerâit-i mahmiyeye mutâbıktır. Mektebin ittisâlinde kerpiçden bir câmi'-i şerîf varsa da fenn-i mi'mârisi hâ'iz-i tavsif değildir. İ'âne-i ahâli ile vücuda gelmiş 1194 târihinde ta'mir edilmiştir. Ziyâretgâhları yokdur. Menba' suları müte'addid olup yapılı muntazam kör pınar nâmıyla bir çeşmesi vardır ki suyunun ağırlığından dolayı bu nâm verilmiştir. Erkekleri entâri ta'bîr idilen iki pişli bir kumaş sırtlarına başlarına da fes ve üzerine yazma bağlayarak kadınlar ekseriyetle kırmızı kumaşdan fistân ve başlarına beyazdan i'zâr örtterek kıyâfet-i mahsûseyi muhâfaza ve idâme ediyorlar. Nisbeten misâfir-perver ve garîb-nüvâzdırlar. Düğünlerde davul çaldırmak, tüfenk atmak, at oynatmak, güleş tutmak, halay çetmek 'âdet-i milliyedir. Milliyetleri Türk mezhepleri Hânefi olup milliyetlerine merbûtiyetleri mükemmeldir. İ'tikâdları muhkem ise de Benî İsrail hurâfeleri zihinlerinde pek büyük yer işgâl eylemiştir. Meşgûliyetleri zirâ'atdır. Panayırı, târihi harâbesi, dükkân ve hamamı yokdur.

23-Zirâ'at:- arpa, buğday, köşne, mercimek ekerler. Feyz ve bereketin mebzûl olduğu seneler bire sekiz nisbetinde mahsul alınm'akda ve alınan mahsûl ihtiyâc-ı mahalliyi idâre ve te'mîn itmediğinden

Sayfa: 8

hâricden zahîre celb olunmaktadır. Kendi yiyecekleri nisbetinde pek cüz'i mikdârı da sebze alırlar. Başka zirâ'atleri yoktur.

24-Eşcâr:- Kilodi Dağında pek cüz'i meşesi varsa da ihtiyât-ı mahalliyeye gayr-i kâfi olduğundan bağcelerinde bulunan eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireden ihtiyât itmekdedirler. Eşcâr-ı müsmiresi dut, erik, badem, cevizden 'ibâretidir.

Dutdan besdil, pekmez i'mâl iderler. Eriğin yarma ve eşbabiyesini yaparlar. Bademi cevizi hârice sevk idüb satarlar.

25-Hayvânât:- öküz, inek, koyun, keçi, merkeb, tavuk vardır. Arâzisi dar ve dağlık olduğundan öküzün 'adedi ona baliğ olmuyor. Mer'âsı dağ olub ineğin gidüb gelmesine yakından inek 'adedi de azdır. En çok koyun, keçi beslerler. Bu hayvânâtın etinden, südünden, yağından, kuzu, oğlağından istifâde iderler.

26-Zena'at:- sanâyi' zirâ'iyeden hiç yapan yoktur. Erkekleri jandarma, zirâ' ve kısmen berâ-yı ticâret Amerika'ya giderler. Kadınları yün eğirir ve çorab dokurlar. Nâdiren bez dokuyan kadın da bulunuyor. Su ile tedvir idiliyor üç değirmeni vardır.

27-Ticâret:- cevizleri mebzûlen bulunduğu zamân buğday ile mübâdele itmek üzere El-aziz'e götürüler. Bütün malzemelerini hâricden celbi derler. 18 Nisan sene 333

Nisanın on dokuzundu ceharşenbe günü Keban'ın Denizli Karyesine muvâsalat itdim tefîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtidir

1-Mekteb binâsı:- karyenin vasatında fevkânî iki koğuşu hâvî bir dersihâne inşasına teşebbüs itmişler ve üzerini örterek ikmâl-i inşasına pek cüz'i bırakmışlarsa da araya giren seferberlik sâ'ikasıyla bu cüz'i nevâkıs-ı ikmâl idilememiş mekteb seyyâr bir halde kalmıştır. Bir ay oturduğu evde iki ayı tamâm idememiş bir hânedede üç ay 'ale'd-devâm bulundurulmamış gerek seyyâr suretiyle öteye beriye devr iderek gezen ve gerekse nâ-tamâm kalan mektebin bağçesi olmadığı gibi tavsî' idilecek 'arsası da yoktur. Hey'et-i ihtiyâriyeyi celb iderek mektebin behem-hâl ikmâl-i inşâsını, ve çocukların ötede beride sefil ve sergerdân gezmekden kurtarılmasını kendilerine teblîğ ve tefhim itmese de son derece de hâkim-fermâ olan zaruret ve sefâletten dem urarak sulh-i i'âde ve 'askerde bulunan akrabâ ve ta'allükâtımız terhis olunmadıkça bu nevâkısın ikmâlî mümkün

olamayacağını beyân. Suyu az ve civârında ‘arsa bulunmayan mektebe bağçe tedâriki de kâbil değildir. Karye ahâlisinin fakr u zaruretleri son derecede olduğu gibi şu zamânda usta ve malzeme tedâriki de müte‘accel olduğundan mekteb binâsının ikmâli inşâatı ferdâ-yı harbe ta‘allük idilmiştir.

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiye-den üç sıra bir mu‘allim kürsüsü Avrupa, Asya, Afrika, Memâlik-i Şâhâne-i Osmanlı vatanı haritalarıyla ders-i müfredât programı mekâtib-i ibtidâiye ta‘limât-nâmesi, tadrîsât-ı ibtidâiye mecmû‘asının 12, 13, 16, 18, 22, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 numaralı nüshaları mevcûd olup diğerlerini selefden teslim almadığını beyân idiyorsa da ‘ale’l-usûl keyfiyetden ya ma‘ârif müdîriyetini yahud selefim müfettiş Abdulkadir Efendi’yi resmen haberdâr itmek lâzım gelirken bu cihetleri nazar-ı dikkate almamış ve noksân olanlarının ikmâline dâir teşebbüsât-ı ciddiye ve lâzimesi görülememiş olduğundan ma‘ârif müdîriyet-i ‘aliyyesine takdim itdiğim tezkire üzerine arada zâyi‘ idilen tadrîsât-ı ibtidâiye-i mecmû‘aları tazmin-i tekerrürü hâlinde tecziyelerine gidileceği teblîğ olunmuştur.

3-Ma‘âmelât-ı hesâbiye-: bu karye mektebinde yalnız yoklama defteri mevcûd olup künye ve defâtir-i sâire yoktur. Esbâbını talebeden para alamadığına ve ma‘âşının terâkimde kalub verilemediğine verilse bile yüz elli guruş ma‘âşât-dan defter ve sâire tedâriki mecbûri olmadığından ve kâğıd bulmak gayet müşkil olduğundan beyân-ı ma‘zeret itmiş kendisine kâğıd verilerek ve numunesi irâe idilerek tanzîmi emr olunmuştur.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: mektebde kütübhâne yoktur. Mekteb bir hânede bir ay oturmadığından müze tedâriki de teşekkül olduğunu mu‘allim-i hâzır beyân idilirse de bu müşkili iftihâm itmek mümkün olduğu kadar müze tedârik eylemek husûsları mu‘allim efendiye ekîden tenbîh olunmuştur.

Sayfa: 9

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta‘mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkçe lügatlar ile medlûllerini ve halkiyâta dâir ma‘lûmât-ı kâfiyyeyi muhtevi muntazam birer defterin ve o kasaba veya köyün mevki’i ile hududunu irâe ider. Bir harîtanın mektebde bulundurulmasına i‘tinâ idilecektir. -: defter tutmuş ve tanzîm itmemiştir. Kâğıdın bu yokluğu bu cedvele de teşmîl itdirmek istiyor.

6-İhsâiyyât-: kâğıdın fıkânından dolayı tutmadığını söylüyor.

7- mu'allim-: yirmi dört yaşında bulunan ve üç senelik darü'l-mu'alliminden çıkan ve yedi seneden beri silk-i mesârife intisâb itmiş olan bu mu'allim evli ve halk arasında mazhar-ı hüretidir. Mu'allim aslı silâh altındadır ve hayât ve memâtı meçhuldür. İfâ-yı vazîfe iden rüşdiye me'zûnu olub vekîldir.

8-Mu'allimin i'tinâsı-: hâl-i hazırdaki binânın nezâfet ve tahâretine i'tinâ itmiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'inâsı-: talebenin ayağında hiçbir şeyi yoktur. Yemeni almağa liyâkat ve kudreti olmayan evliyâ-yı etfâlin ba'zıları cekb idilerek bunların ayaklarına hiç değilse birer çarık örgü söylenilmiş ise de parasızlıktan ve yemeninin seksen, doksan guraşa verilüb buna da kudretleri gayr-i müsâ'ade bulunduğundan dolayı devâmlarında intizâm yoktur.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiye i'tinâsı-: mevcûd levâzım-ı dersiye hüsn-i muhâfaza itmiş noksânlarının ikmâline dâ'ir teşebbüsâtı görülmemiştir.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı-: bu karye mektebindeki etfâlde bilâ-hatâ bir süre okuyacak, 'ulûm-ı diniyyeyi İslâmın, imânın, namâzın şart ve farzlarını bilecek, hendeseden meselles, murabba, zâviyeleri çizecek talebe yoktur. Kırâ'it, imlâdan pek cüz'î coğrafya ve hesâbdan ma'lûmât-dâr olan talebe vardır.

12-Mu'allimin usûl-ı tadrîsiye i'tinâsı-: mu'allim usûl-i tadrîsiye âşinâ ise de talebeye ifâze-i ma'lûmât ve ma'ârif müdîriyetinin irâe itdiği usûl-i merguba ve makbûlenin bir kısmını tatbîk idebilmiştir.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı-: iyidir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifehidmeti-: tahsîlmecbûri tatbîk idilememiş sulh-ı i'âde itmedikçe tatbîki mümkün olamayacağı hey'et-i ihtiyâriyenin cümle-i ifâdesinden anlaşılmıştır. Çünkü köylünün yirmiden kırk beşe kadar olanlarının "askerde bulunması ve bunların mu'attal kalan zirâ'atlarını çocukları zer' eylediği ve bunları men' idersek ki hem men'e muktedir değiliz hem merzû'âta sekte-i âriz olub noksân-ı zuhur ve açlık hikmet-ferdâ olacağından ve dem-sâz oluyorlar.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mer'iyât ve mutâlibi-: talebenin devâm-ı intizâmını te'mîn ve hiç değilse fukarâ çocuklarına meccanen kitâb tevzî'i mutâla'asında bulunuyor. Otuz kadar elifba ve kırâit ve hesâb tedârik idilerek gönderilmiştir.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi-: muvakkat-ı asl olan mu'allim asaletine ta'yînini, ve ma'âşının üç yüze iblâğı ricâ idiliyor. Bu sene yeni küşâd idilecek tatbîkât-ı dersiye devâm idilerek ehliyet-nâme aldığı anda asâleten ta'yînve ma'âşının hadd-i kânûniyesine iblâğ idileceği cevâbı verilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı:- hey'et-i ihtiyâriye devâm itmeyen tullâbı icbâr ve mektebi inşâ itmediklerinden dolayı ifâ-yı vazîfede tesâmüm ve tekâsül gösterdiklerinden müştekidir.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur:- görülmemiştir.

19-Gece ve cum'a mektebi:- yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye:- yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi:- Kademoğlu yurdu Dağı, Gedekharmanı Dağı eteğinde Handeresinin kenarında mebni olan bu karye Mamuratüaziz Livâsına mülhâk, Keban Kazâsına muzâfdır. Merkez kazâyâ yedi buçuk kilometro ve ba'dında kâ'in merkez vilayeti Keban, Kebanî Arabkir ve Eğin'e rabt iden şose yolu bu karyenin cenûb tarafından mürur itmekdedir. Havası mu'tedil olup yüz on bir hânesi varsa da öteye beriye hicret itmek suver-i sâ'ire ile mahv olmak husûslarından nâşî bu mevcûdu yetmiş hâneye tenezzül itmiştir. Nüfûs tenâkusu, tevellüdâtı tevakkuf itmekdedir. Sıtma ve göz ağrısı keyfsizliğinden başka hastalık yokdur.

Sayfa: 10

Sıtma musâbını pirestiş itdikleri mukal dedelerin üfürüklerine 'arz göz ağrısına mübtelâ olanları hâl-i tabi'iyesine terk iderler.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:- evleri 'umûmiyetle 'âdi taşdan ma'mûl fevkânî ise de sakfları 'umûmiyet i'tibârıyla gayet alçak pencereleri ufak, tabanı toprak ve muğâyir-i hıfzı's-sıhhadır. Sokakları dar kaldırımı evkûd gübre ile malâmâldır. Üzeri dam, tabanı toprak bir mescîdleri varsa da ezân okuyacak mü'ezzini namâz kıldırarak imâmı olmadığı gibi namâz kılacak cemâ'ati hiç yokdur. Bu karyenin Handeresinin üstünde ism-i hâsı Seyyid İbrahim ism-i meşhuru Geyikbaba nâmında bir velinin kabri mevcûd olup müşkile tesâdüf, zarurete ma'rûz kaldıkları anda bu zâtın rûhâniyetinden istimdâd ider. Ve derhâl erz ve mutaleblerine muvaffakiyetle bekâm oldukları merzû'âtın yağmura ihtiyâc hiss itdiği zamân abdest alınır. Bu zâtın kabri kenarında ikişer rek'at namâz kıldıktan sonra 'arz-ı münâcât idiliyor. Hânelerine dönmeğe vakt kalmadan bârân rahmetinin nüzûl itdiği görülmüş cümle-i kirandan olduğu kemâl-i te'sîrler söylenilmekdedir.

İlk hisar hulûlünde iş ve güce gitmek zamânında her ferd kudreti nisbetinde birer koç, teke, kuzu, oğlak, tavuk, bulgur, yağ alarak o ziyaretgâha gider. Davar sâhibi

davar keserek bulgur malını bulgurunu pişirerek kendileri yer. Bulunacak fukaraya dağıtır. İki rek‘at namâz kılar. Teshil-i umuruna feyz ve bereketin ibzaline du‘â ondan sonra bed‘en-i umûr ider.

Bu karyenin üç çeşmesi vardır. Tekederesi suyu gayet hafif leziz ve meşhurdur. Ahâlisi Türk ve Türk ve tekellüm iderler. Evelleri Sün‘i ve Hânefü‘l-mezheb olan bu karye ahâlisini istilâ iden cehl ve civârlarında bulunan arguvandedelerinin temâsından nâşî ‘umûmiyet denecek mertebede mezheb-i Şib‘aya sâlik ve dedelerin tarîk-i hemvârına mâlikdirler. Sâye-i ribânî ‘add itdikleri bu dedelere yaptıkları ri‘âyet ve hürmetin onda birini memleketin büyük eşrafına ve hatta en büyük me‘mûruna bile yapmazlar. Üç dört döşek birbiri üzerine kor ve dede hazretlerini bunların üzerine çıkarır her ferd kemâledeble dedenin ayağını, elini nihâyet omuz başını öpmek ve dedenin du‘â-yı isâbet-numûdunu almağa dinen mecbûr ve mükellefdir. Bu farizayı ifâ itmeyen Şib‘elikden çıkmış Sünni olanlar zü‘aminca Yezîd olduğundan dede onu aforoz ider. Akşam ki oldu yemekler ki yenildi. Esrâr ve afyonlar ki bu doldu. Dede sazı eline alır. Âheste perdeden okumağa saz çalmağa sema‘in de dem-sâz olmağa başlar. Dede sazın kalın tellerine urub tîz perdeden na‘re-zen olduğu zamân artık ‘âlem-i lâhûta vâsıl olmuş olduklarından her ferd şaşırır ne itdiklerini ve ne işlediklerini bilemez. İşte bu hâle cezbe denilür ki erkek kadın birbirine karışır. Ve orada menâfi‘-i gayr-i meşrû‘a te‘mîn iden şühût-perestlerde bulunur.

Ahâlisi ‘umûmiyetle rencberdir. İş ve güçleri olduğu yaz vaktini zirâ‘atle geçirir. Kış zamânını orta odaları ta‘bîr idilen ağıza sifâre dumanından birer maktel olan bu yerlerde gündüz akşama gece sa‘ât üçe kadar iknâ-yı vakte çalışırlar. Binâ yeri dükkânı hamamı yokdur. Yalnız hâlâ ma‘mûr ve bir taşı düşmemiş olan yontma taşdan ma‘mûl bir hâli vardır. 22 arşun tûlunda 17 buçuk arşun ‘arzında 10 arşun olan irtifâ‘atda on iki kemerli olan bu hanın cümle kapusunun biri sağında, diğeri solunda olmak üzere iki de odası vardır. Hanın cümle kapusunun en yukarusunda biri erkek diğeri kadın olmak üzere ayrı taşdan üzerinde yan yana iki insan resmi mevcûddur. Yazıya târihe a‘id hiçbir şey yokdur. Köylü bunları hanın bânisi, bacı kardaşı olarak söylüyorlar.

23-Zirâ‘at-: buğday, köşne, mercimek, culbanddan ‘ibâretdir. Mahsulat-ı sâireyi ekmezler çünkü su yokdur. Seferberlikden evvel (7000) dönüm arâzi zirâ‘ idiyorlarmışsa da şimdi iki bin dönüm bile güc ekebiliyorlar. Âlât-ı cedîde-i zirâ‘iye buraya girmemiştir.

24-Eşcâr-: vaktiyle o derece ormanlık imiş ki bir buçuk sâ‘at olan Keban Kasabasına hayvânât-ı vahşîye korkusundan yalnız gidilemezmiş. Keban’daki

ma‘denlere sarf olmak üzere bu ormanlar kesilmiş şimdi dağlarında tek bir meşe namıyla ağaç kalmamıştır. Kış odunlarını meyveli ve meyvesiz

Sayfa: 11

ağaçlardan sığırların gübresini ve su ile karıştırıp ve buralara yapıştırarak kurutdukları tezekden tedârik iderler. Meyveli ağaçları dut, erik, elma, armud, şöhret bulmuş meyveleri yoktur.

25-Hayvânât:- koyun, keçi, öküz, inek, merkeb beslerler. Öküzleri çifte koşar merkebe yük yükler ve binerler. Koyun, keçi, ve ineğin südünden, yağından, yoğurdundan, yapağından, kılından, kuzusundan, oğlağından istifâde iderler.

26-Zena‘at:- usûl-i ‘atike üzere bağ yapar sanâyi‘-i sâireyi bilmezler. Köye mahsûs bir değirmen varsa da yazın suların azalmasından bu değirmende nihâyet üç ay ma‘mûr oluyor. Un ve bulgur ihtiyâclarını civâr karyelerdeki değirmenlerde te‘mîn iderler.

27-Ticâret:- buğday, arpa çok olduğu seneler Arabkir’e ve Eğin’e buğday ihrâc Arabkir’den Malatya’ya da levâzım-ı sâirelerini celbi derler. Başka ticâretleri yoktur. .

Fi 19 Nisan sene 333

Nisanın yirminci günü Keban’ın İsa Karyesine muvâsalat itdim. Teftîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:- 326’da binâ idilen bu karye mektebi tahtânî bir dershâne ve bir de mu‘allime mahsûs olarak iki gözü hâvîdir. Mekteb yeni olup muhtâc-ı ta‘mîr değilse de sakfanın alçaklığı ve tavanının tahtânî olmaması husûslarından dolayı muvâfık-ı hıfzı’s-sıhha değildir. Köyün en ferah-fezâ ve havadar mevâki‘inde inşâ idilen bu karye mektebinin etraf-ı erba‘asında tavsî‘ için vâsî‘ ‘arsası varsa da suyu olmadığından bağçesi yoktur.

2-Levâzım-ı dersiye:- levâzım-ı dersiye den ketebe, yoklama, demirbaş eşyâ defterleriyle mekâtib-i ibtidâ’iye ta‘lîmât-nâmesi mekâtib-i ibtidâ’iye kânun-ı muvakkatı 23, 30, 31, 32 numaralı tadrîsât-ı ibtidâ’iye mecmû‘ası ba‘zı talebede Kur’ân-ı Kerîm ve ‘ilm-i hâl kitâbı mevcûd olup diğerleri yoktur. İki yüz gurusluk muhtelif ketb ve risâ’il gönderilmiş ve yolları bi’l-ahare celb olunmuştur.

3-Mu‘âmelât-ı hesâbiye-: mu‘âmelât-ı hesâbiyesi pek bozuk tutduğu keteb defteri usûlüne muvâfık değildir. Ketebe ve demirbaş eşyâ defterlerinin suret-i tanzîmi irâe idilmiştir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: mektebde kütübhâne ve müze yoktur. Bunların tedârîki için lâzım gelen visâbe icrâ idilmiştir.

5-Mektebin bulunduğu mahall ahâlisince müste‘acil ve yalnız o mahale mahsûs Türkce lügatlar ile medlûllerini ve halkiyâta dâir müte‘allik-i kâfiyeyi muhtevi muntazam bir defterin o kasaba veya köyün mevki‘i ile hududunu irâe ider bir haritanın mektebde bulundurulmasına i‘tinâ idilecektir. : tutmamış, tanzîm itmemiş tutacak ve tanzîm idecek liyâkatı yoktur.

6-İhsâiyât-: ihsâiyât cedvelleri de yoktur.

7-Mu‘allim-: yirmi beş yaşında olan mu‘allim efendi meslek-i ma‘ârife beş seneden beri intisâb etmiş ve iki yüz guruş ma‘âşî olup kendüsü evli ve ‘atîk-i ehliyetnâmeli halk arasında mazhar-ı hürmetdir.

8-Mu‘allimin mektebe i‘tinâsı-: mektebin nezâfet ve tahâretine i‘tinâ etmiş ve lâkayd davranmamıştır.

9-Mu‘allimin talebeye i‘tinâsı-: bu mektebe müdâvim talebeden üzerindeki elbise yeni olan köy ağasının çocuğudur. Kusûrlarının ayakları kâmilen yalın çıplak üzerlerinde entâri yok yalnız birer yelekten ve başlarında iplikden ma‘mûl terlik denilen bir beyazdan ve bellerinde kışlık ta‘bîr olunan bir ipden ‘ibâretidir. Ayakları tozdan, çamurdan kömür gibi olmuştur. Nezâfet-i bedeniyeleri kat‘iyyen yoktur. Her ne kadar tahâret-i bedeniyesine i‘tinâ idilmiş olsa da yine fâ’idesizdir.

Sayfa: 12

10-Mu‘allimin levâzım-ı dersiye i‘tinâsı-: mevcûd levâzım-ı dersiye muhâfaza etmiştir.

11-Mu‘allimin tadrîsâta i‘tinâsı-: okutduğu ders Kur’ân-ı Kerîmden ‘ibâretidir. Dürûs-ı sâire okutulmamıştır. Diğer derslere de i‘tinâ eylemesi mu‘allime yazılmıştır.

12-Mu‘allimin usûl-i tadrîsiye i‘tinâsı-: kat‘iyyen âşinâ değildir.

13-Mu‘allimin muhâfaza-i haysiyete i‘tinâsı-: i‘tinâ etmiştir.

14-Hey’et-i ihtiyâriyenin ma‘ârife hizmeti-: himmet itmemiş seferberliği mâni‘ göstermişlerdir.

15-Mu'allimin mektebin terekkiyâtına 'âid mutâla'atı:-mutâla'a serd idecek liyâkatda değildir. Darü'l-mu'allimin me'zûnları yetişdikce ve ma'âşlar hadd-i lâyıkına iblâğ idildikce kabîl mu'allimlere bi't-tâbi' yol verilecektir.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi:- yokdur.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyâtı:-yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur:- görülmemiştir.

19-Gece ve cum'a mektebi:- yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye:-. yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi:- bu karye El-aziz Livâsına mühlâkKeban Kazâsına muzâfdır. 18 sâ'atvilâyete, sekiz sâ'at kazâya mesâfesi vardır. Terhâne, ..., cenûben doğan tepeleri eteğinde ve Hastazilal deresi kenarındadır. Yazın sıcağı, kışın soğuğu fevka'l-'âdedir. Yol demiryolu geçmiyor. Havası güzel, suyu hafif ve sağlamdır. İki yüz iki hâne sekiz yüz doksan dört nüfûsdan i'bâretdir. İlcâ-yı sefâletle ahâlisi kısmen Malatya'ya ve kısmen Akcadağ cihetine hicret itdiklerinden hânesi 'aded-i nüfûs tenâkus itmiştir. Tifo, sıtma, bel, baş, göz ağrıları bulunur. Tifoya başa kar koymak, kar yedirmek ayaklarına kar sürmek suretiyle 'ilâc yaparlar. Sıtmaya mübtelâ olanlara soğuk suda yıkamak solfato yedirmek 'âdetdir.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:-evleri kâmil kerpiç ve 'umûmiyetle tahtânî şerâit-i sihiyeye gayr-i muvâfık, sokakları dar ve pis ve mahall-i gübredir. Câmi' ve mescîdleri yokdur. Keçmanlı tepesinde hüzerât evlâdından Divanî hazretleri nâmında bir zât-ı kirâm-tiş'ârın medfûn bulunduğu arzu-yı âhardi ve olanlar bunun kabri üzerinde yapacakları münâcâtların derhâl âsâr-ı fi'iliyesi görüleceği ve görüldüğü tevâtüren söylenilmektedir. Menba' suları çok olmağla beraber yapılı iki çeşmesi vardır. Bunların üzerlerinde levhaları yokdur. Türk ve Türkçe tekellüm iden bu karye ahâlisi Hânefi mezhebinden olduklarını iddi'â ediyorlarsa da kendileri 'Alevi mezhebine sakildirler. Ahâlisi zirâ'atle iştigâl iderler. Başka zena'atları yokdur. Kışın odalarda Seyyid Battal, Kırık su'âl, târîh-i Taberî, Eba Müslim Gazi ve sâir kitâblar okuyarak ahâli kemâl-i huzû' ve huşû'la dinler panayırı hamamı, hanı yokdur.

23-Zirâ'at:- 6000 dönümden i'bâret olan bu karyenin arâzisi 'umûmiyetle susuz ve pek cüz'i kısmı suludur. Seferberlikden evvel hiçbir boş tarla bulunmuyan bu köyde bu sene 2000 dönüm kadar bir yer ancak zer' edilmiştir. Buğday beyâz buğday, yazlık, arpa, mercimek köşne, nohud, pamuk, soğan zer' idilür. Feyz ve bereket olduğu seneler

yere beş altı nisbetinde mahsul verir olmadığı seneler mahsulünü çıkarır. Usûl-i cedîde-i zirâ‘at buraya girmemiştir.

24-Eşcâr-: beş sâ‘atlik mesâfede bulunan Çekikuşu Dağlarındaki meşelerden var sığırların gübresinden tezек yaparak ihtitâb iderler. Dut, erik varsada bunlarda mahdûd ve birkaç zevâta münhasırdır.

25-Hayvânât-: merkeb, at, kısarak, koyun, keçi, inek, öküz bulunur.

26-Zena‘at-: yağ peynir yaparlar. Ve palas, cecim, çorab, harar dokuyabilirler. Bir değirmeni vardır.

Sayfa: 13

27-Ticâret-: seferberlikden evvel Arabkir’e Malatya’ya buğday getirüb satar ve oradan da köye lâzım olan eşyâyı getirerek ticâret iderlermiş. Fakat şimdi o zahireyi istihsâl idemediklerinden bu ticâretde sekte ‘ârız olmuştur.

Fi 20 Nisan sene 333

Nisanın yirmi ikinci cumâ‘ irtesi günü Keban’ın Tahir Karyesine muvâsalat itdim tefîşât ve tedkikâtım ber-vech-i âfidir

1-Mekteb binâsı-: üç yüz yirmi yedide inşâ idilen bu karye mektebi tahtânî, taban ve tavanı tahtasız pencereleri gâyet ufak camsız bir dershânedan ‘ibâretidir. Mu‘allimi ‘‘askere gidüb mekteb kapalı kaldığı vakitte lâyıkiyle bakılmadığından muhtâc-ı ta‘mîrdir. Bu sene ta‘mîr için nâhiye müdürü ve hey‘et-i ihtiyârisiyle müzâkere ve müşâvere olundu. Ahâlinin fakr u zaruretine ve erkeklerin kâmilen ‘‘askerde olub köyde kalanların da elinden iş gelmediklerine karşı bu senelik cüz’î bir sıva ile geçişdiröekden başka çare olmadığını ve ‘‘akd-i sulhü mete‘âkib su başında bağce ve tarla olmağla kâbiliyetli bir mevki‘de muntazam ve mükemmel bir mekteb yapacaklarını te‘mîn itmişlerdir. Mekteb-i mezbûrun sıvası yapılmıştır.

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiyyeden yirmi iki, otuz numaralı nüshadan başka tadrîsât-ı ibtidâiye mecmû‘asının otuz beşe kadar ‘umûm nüshaları, soba borusu mangalı tadrîsât-ı ibtidâiye kânunu ve ta‘limât-nâmesi kat‘ân hamse kurre-i Osmanlı vatani Asya-yı Osmanlı haritası Asya ve levhasıyla talebenin ellerinde Kur‘ân-ı Kerîm kırâit, ‘ilm u hâl kitâbları mevcûddur diğer levâzım-ı dersiye nâ-mevcûddur. Bu nevâkısın alınmasıçün teşebbüs-i ciddiyede bulunmamıştır. 20 kadar hesâb ve on beş kadar coğrafya ve târîh kitâbı gönderilmiştir.

3-Mu‘âmelât-ı hesâbiye-: sicill-i ‘umûmi yoklama demirbaş eşyâ defteri mevcûd bunlarda usûl ve numunesi gayr-i muvâfık tanzîm idildiğinden mu‘âmelât-ı hesâbiyesi pek bozuk olduğu cihetle lâzım gelen visâyâ icrâ kılınmıştır.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: mektebde kütübhâne ve müze yoktur. Mevcûd levâzım-ı dersiyeyi hüsn-i muhâfaza itmiş ise de noksâlarının ikmâlîne çalışılmamış ve çalışacak bir liyâkat göstermemiştir. Müze ve kütübhânenin bahş ideceği fevâ'id hakkında mu‘allimde bir kâbiliyet ve ihâta yoktur. Gerçi bunların tedârik ve nehiyesi kendisine ekîden tenbîh edilmiş ve ikinci teftişe kadar ihzâr itmediği t‘akdirde ‘azliyle tecziye idileceği tehdidi ifâ kılınmıştır.

5-İhsâiyât-: kâğıdın yokluktan, ma‘âşının azlığından, çocuk velilerinin i‘âne veremediklerinden dolayı kâğıd ve defter alamamış bunun için ihsâiyât cedvelini ve cedvel-i sâireyi tıtamamış olduğu beyân itmiş ise de bu bâbdaki kabul idilmeyerek behm-i hâl tanzîm itmesi tenbîh olunmuştur.

7-Mu‘allim-: otuz iki yaşında, ‘atîk ehliyetnâmeli evli on bir senelik mu‘allim yüz elli guruş ma‘âşı olan bu karye mu‘allimi halk arasında mazhar-ı hürmetdir.

8-Mu‘allimin mektebe i‘tinâsı-: mekteb denilecek derecede bir binâ değildir. Ahurdan farkı yoktur. Bununçün arzu idilen nezâfet ve tahâret icrâ idilememiş ve idilemiyor. Ba‘de’l-harb müceddiden bir binâ mevcûde getirilmek lâzımdır.

9-Mu‘allimin talebeye i‘tinâsı-: talebenin ekserisinin başındak feshi, ayağında yemenisi, belinde kuşağı ba‘zılarının bacaklarında donu bile yoktur. Ayakları çıplak olub ve o sûretle gezmeğe mecbûr olduklarından ayaklarının kömürden farkı yoktur. Talebenin üzerinde ihtiyât elbisesi olmadığından ayda hatta iki ayda bir çamaşırı yıkandığından ve çamaşır yıkandığı gün elbise bulamadığından talebe o günü mektebe gelmemeğe mecbûr olurç sabun tedârik idemediklerinden nâşî talebenin elbiseleri geç yıkandığından dolayı mektebine girildiği zamân insanı bir rayiha-i kerihî istikbâl idiyor. Fakr u zarûret ve tabi‘iyyetsizlik silki istilzâm eylemiştir. Nezâfet ve tahârete i‘tinâ eylemesi mu‘allime şedîden ihzâr olunmuştur. Bu hâlin devâmı çocukların sıhhatini ihlâl ideceğinden buna mu‘allimin nesîb ve lâkaydısı sebep olmuştur. Fikriyle hey’et-i ihtiyâriyeyi celb itdim. Mes’eleği bunlara izâh iderek çocukların

Sayfa: 14

sıhhatini ifsâd idecek ve daha genç başlarında marziye esîr bırakacak ve temâsda bulunan arkadaşlarına sirâyet idüb köyü emrâz-ı mehlîke istilâ idecek olduğundan bunlardan sakınmak, ve tahaffuz olunmak çaresine tevessül itmeleri nesâyici ifâ kılınmış ise de yoksuzlukdan dem urarak mümkün mertebe nezâfetsizliğin önüne hâ'il olacaklarını te'mîn itmiştir. Talebenin terbiye-i diniyelerine lâıyıkı veçhiyle i'tinâ olunmamıştır. Köylü çocukları halkaten cevval olduklarından bu mekteb talebesinin çoğunluğuna denecek yoktur.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiye i'tinâsı:- mevcûd levâzım-ı dersiye hüsn-i muhâfaza itmiş ise de noksânlarının ikmâline çalışmamıştır.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı:- hendese, resim, zirâ'ati sarfî tahrîr, ezber derslerini kitâb yokluğundan ve kendisinin bazâ'asızlığından hiç gösterememiş dürüş-ı sâireyi güzel okutmuştur.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allim 'atık ehliyetnâmeli olub tadrîsât-ı ibtidâiye mecmû'alarını tenebbu' itmemiş olduğundan usûl-i cedîd ve tekşîfe vâkıf değildir.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- şeref ve haysiyeti muhâfaza itmiştir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârife hizmeti:- kışın mevcûdu kırk elliye bâliğ olan bu karye etfâlinin yazın on beşe tenezzülündeki esbâb-ı hakîka hey'et-i ihtiyâriyeden sorulmuş yedi yaşındaki çocuğa bile zirâ'at-ı umurunda ihtiyâc-ı cedîd hâsıl olduğundan bunların kimisi davar ra'inde daha büyüğü zirâ'at işlerinde çalışdıklarından bunlara bedel çalışacak kimse bulunmadığından zaruri devâm idememekde olduklarını ve sulh-i 'akd idilmedikce mecbûriyet-i tahsîliyenin tatbîki mümkün olamayacağı hey'et-i ihtiyâriye ve hükûmet-i mahalliye beyân itmişlerdir.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâlibi:- talebeye meccanen levâzım-ı dersiye tevzî' itmeyi istihâm ediyor.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyâtı:- yoktur.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyeti:- yoktur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur:- görülemediği.

19-Gece ve cum'a mektebi:- yoktur

20-Mekâtib-i husûsiye-: yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: El-aziz livâsına mülhâk Keban Kazâsına muzâf Tahir Kariyesine merbût nahiye merkezi olan bu karyenin livâyâya doksan merkez kazâyâ kırk beş kilometrodur. tarhâne, tilkideliği tepelerinin eteğinde kartan deresi etrafında kâ'in olan bu karyenin havası latîf suyu sağlam ve hafif iklimi mu'tedîdir. Yol, demiryolu geçmiyor. Yüz on sekiz hânedan beş yüz seksen altı nüfûsdan 'ibâret olan bu karyenin nüfûsu seferberlikten evvel tezâyüd idiyorsa da şimdi tenakûsdedir. Tifo, boğaz ağrısı, sıtma keyifsizliği bulunur. Boğaz ağrısına mübtelâ olanları bu civârdan geçdiği kirâm-şî'âr bir dedenin berâ-yı istirahat oturup arkasını ittikâ itirdiği ve müşarün-ileyhin kerâmetinden kendisine bir hisse ifrâz olduğu rivâyeti neslen ba'd neslin devâm iden bir taşa mesâbın yüzünü boğazını sürer ve boğaz ağrısı derhal mündef olur. Sıtma 'illetine mübtelâ olanlarda dedegâhın okuyub bağladıkları çapıt iplikden şifâyât olurlar. Tifo için sabır ve tahammül bâb u tevekkele temessükten gayri çâre ve 'ilâçları yoktur.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi-: evleri kerpiçten ma'mûl üzerleri dam pencereleri ufak ve gayr-i muntazam dâhilleri karanlık tahtasız pencereleri dar ve camsızdır. Evlerinin hey'et-i 'umûmiyesi şerâit-i sıhhiyeye gayr-i muvâfık sokakları i'vicâclı yüklü bir hayvan geçemeyecek derecede dar çamur ve gübre ile malamaldır. Bir mescîdi varsa da bakmadıklarından ve bakm'akda istemediklerinden harâbe-zâre yüz tutmuş Müslümana hasret kalmıştır. Balhacak Baba Beyazlı Baba namında iki zâta kerâmet-i 'ulviyet ve kudsiyeti köylülerce tezâhür etmiş ziyaretgâhlar vardır. Mariz olanlar, kocasına küsen kadınlar zevcesinden memnûn olmayan erkekler Allah'dan bir haceti bulunan insanlar iki kabre gider kurban keser du'â ve münâcâtda bulunur. Evine dönmeden duası makbûl ve kendisi mesrûr olur. Hurâfesi bu köylünün erkeğinin dışısına

Sayfa:15

infâdında temerkus itmiştir. Bir çeşmesi iki de menba' suyu olan bu karye suları gâyet hafif lezîz ve sağlamdır. Kabristanı "aded-i ma'rûfe ve usûl-i İslamiye üzeredir. Dügünlerinde rakı içmek davul çaldırmak, çalınan davulda erkek kadın hora tepüb oynamak ta'zîyelerinde birinci günü kazma takırdısı nâmıyla yemek Cum'a geldiği gün ilk Cum'a akşamı nâmıyla yine yemek kırk günü tamam olduğu anda kırk yemeği vermek "adeddir. Türk ve Türkçe tekellüm iden ahâlisi 'umûmiyetle Alevidir. Bunlar muhibb-i âl-i 'iba olduklarını ve içlerinde o nesl-i pâka müntehî evlâd bulunduğunu iddia ederlerse de namâz kılmak oruç tutmak yoktur. Zû'm-ı Battallarınca namâzları kılınmış oruçları

tutulmuştur. Hazret-i Ali keremallahu veche ve radyallahu ‘inhu hazretlerini namâzda şehîd ittiklerinden kendi mensûbiyetine namâz kılmamaları husûsunu vasiyet eylediğini müfter-bân iddi‘â ider ve o zât-ı pâka bu sûretle bühtânda bulunurlar. Bunların nikâh mes’eleside şâyân-ı tezkârdır. Talak yok ve kat‘iyen memnû‘dur hareminin muamele-i gayr-i meşrû‘ada bulunduğunu re‘yu’l-‘ayn müşâhede itse bile kendi mezheplerince tatbîke mesâğ yoktur söz verilmiş sözünden dönmek tarîkinden dönmek add idilerek tarîki Alevîden tard ederler. Bu sebebe mebnidirki rastgelen birbirinin karısıyla görüşüyor ve görüşmesi ta‘yîb ve taksîh olunmaz. Bu icâd da zamânın icât-gerdesi ve arzu-yı şehvet-pirestânesine hâdim en mükemmel mel‘anet-perdesidir. Kendilerinden başka erkânını bilemeyen ‘ibâdetleri gayet gizli ve meşgûliyetleri rençberlikdir. Panayırı, târîhi harabesi, dükkânı, hamamı, hanı yoktur.

23-Mahsulat-ı Zirâ‘iyesi -: arpa, konduri buğday beyaz buğday yazlık siyah arpa beyaz arpa mercimek nohud pamukdan ‘ibâredir. On bin dönümden ibaret olan bu karyenin arazisi ekseriyetle susuz olup beş bini bir sene diğer beş bini de gelecek sene ekerler bu sene üç bin dönüm kadar buğday ekmişlerdir. Feyz vebereket olduğu sene bire on beş olmadığı sene bire beş nisbetinde mahsûl alırlar.

24-Eşcâr-:dut, erik elma varsa da mebzûl değildir. Meşhûr meyvesi yoktur. Çeki Dağından getirdikleri meşeden ve sığır gübresinden tedârik ittikleri tezekden mahrûkâtı te‘mîn iderler.

25-Hayvânât-: öküz, inek, koyun, keçi, merkeb, at, kısrağ bulunur. Öküzle çift sürülür. Merkeb at kısrağa binilir ve icâbında yük taşınır. İnek koyun keçinin sūdünden yağından, peynirinden, kuzusundan, ayranından yavrusundan, yününden, kılından derisinden istifâde iderler.

26-Zena‘at-: peynir, yağ yaparlar. Kadınları kilim, cecim, palaz, hurç, çuval, heybe harar i‘mâl ider, ihtiyâc-ı mahalliden fazla kalanları hârice hatta Diyârbekir’e kadar gönderip satarlar.

27-Ticâret-: buğday, arpa ihtiyâc-ı mahalliden fazla zuhûr ettiği seneler Arabkir ve Malatya’ya sevk ider üçyüz dört yüz lira râddesinde zâhire satarlar ve bu meblağ kadar belki daha fazla eşyâyı hâricden celb ederler.

Nisanın yirmiüçüncü Pazar günü Keban’ın Karahöyük Karyesine muvâselet ittim. Teftîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:-bu karyede bir mekteb inşâsına teşebbüs idilmiş ve binâ yerden i'tibaren iki metro irtifâ'ına kadar kaldırılmış ise de seferberliğin ilanı üzerine inşâ'at terk ve mekteb nâ-tamâm kalmış mekteb ötekinin berikinin hânesinde bilâ-icâr devr itmek sûretiyle tadrîsâtâ devâm itmiştir. Seyyâr bir sûretle devâm iden mektebin tadrîsâtında ve sûver-i sâirede intizâm-ı muhâfaza idilemeyeceğinden dolayı bu hale bir netîce vermek üzere hey'et-i ihtiyâriye celb olundu ve nâ-tamâm kalan mektebin bir an evvel ikmâl-i inşâ'atı söylenildi ise de ahâli ekseriyetle "askerde olduğundan ve i'âneye tâbi' tutulacak yalnız

Sayfa: 16

kadınlar kalub bunlardan da i'âne tahsîlinde 'adem-i imkânından dolayı mektebin ikmâl-i inşââtını "akd-i sulhe ta'allük itmek mecbûriyetinden başka bir çâre olmadığını beyân itmişlerdir.

2-Levâzım-ı dersiye:-levâzım-ı dersiye den hubûbât, hayvânât, kadîr-i beşer, 'ameliyât-ı hesâbiye, hurûf-ı makta'a yirmi bir nüshâya kadar tadrîsât-ı ibtidâiye mecmû'ası, kıta'ât-ı hamse Anadolu harîtası, tadrîsât-ı ibtidâiye kânûnu mevcûd olub bunlar da merkez Arabkir ibtidâi-i 'umûmiyesine tahvîl iden mu'allim-ı sâbık Hasan Efendi'de olub bunların bu karye mektebine derhâl gönderilmesi mumâ-ileyhe yazılmış talebenin ellerinde Kur'ân-ı Kerîm, 'ilm ü hâl, kırâit kitâblarından başka levâzım-ı dersiye den hiç biri yok ve mevcûd değildir. Bu mektebe mahsûs mevcûd levâzım-ı dersiye den ve 'adem-i mevcûdlarının pusûlası alınarak ilk posta ile ma'arif müdîriyet-i "aliyyesine 'arz eyleyecektir. Arabkir'e tahvîl-i me'mûriyet iden Hasan Efendi'den yerinde olan levâzım-ı dersiye talep olunmuş ve bi'l-celb gönderilmiştir.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye:-sicill-i 'umûmî, yoklama, demirbaş eşyâ defteri mevcûd ise de bunlarda usûl venumûnesine tevfiikân bir dürlü tanzîm ve ikinci teftîşe kadar ihzâr edilmediği ve numûnesine tevfiikân tanzîm olunduğu t'akdîrde teczîyesine gidileceği tenbîh olunmuştur.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi:-kütübhânesi ve müzesi yokdur. Ma'arif müdîriyet-i 'aliyesinden gönderilmiş risâili mu'allim-i lâhıkın 'askerde bulunmasından dolayı Arabkir'e tahvîl-i me'mûriyet iden mu'allim-i sâbık Hasan Efendi hey'et-i ihtiyâriyeye teslim itmeyüb götürmüş olduğundan kendisindeki mektebin eşyâsını derhâl gönderilmesi mu'allim-i sâbık yazılmışdır. Pey-der-pey gönderilecek keteb ve risâilin hüsn-i muhâfazası ve müzenin teşkîli sûret-i kat'îde mu'allim-i lâhık tenbîh olunmuştur.

5-Defteri utmamış harîtayı tanzîm itmemiştir.

6-İhsâiyât:-cetveli tutmadığından bu hâlin devâmı muvâfık olamayacağından tutulması tenbîh olunmuştur.

7-Mu'allim:-otuz üç yaşında, evli, 'atik ehliyetnâmeli iki yüz elli gurusu ma'âşlı yirmi senelik mu'allim olan Hüsnü Efendi halk arasında nâ'il-i hürmet ve mazhar-ı i'timâddır.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı:-esâs mektebi olmadığından ötede beride icrâ-yı tedrîsât itmekde ve bu karyeye gitdiğim zamân çocuklar mu'allimin hânesinde okutulduğundan dolayı buraya i'tinâ gösterilmiş lâkaydısı görülmemiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı:-ayaklarında çarığı, başlarında fesi olmayan üzerlerinde on on beş yemeni donu bulunan talebenin mümkün olduğu kadar nezâfetine i'tinâ idilmesi de, terbîye-i diniyelerine lâıykıyla sarf-ı himmet olumamıştır.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiyeye i'tinâsı:-bu mektebin malı olan levâzım-ı dersiyenin mu'allim-i sâbıkada kaldığını ve gönderilmesini derhâl yazdığımı ikinci maddede 'arz itmiş olduğundan levâzım-ı dersiyeye yoktur ki hüsn-i muhâfazasına da i'tinâ itmiş olsun.

11-Mu'allimin tedrîsâta i'tinâsı:-Kur'ân-ı Kerîm, 'ilm ü hâl, mizânî, imlâî, i'mâl-ı erba'ayı, coğrafyayı yarım yanlış okutmuş ve ifâza-i ma'lûmât idebilmiş ise de dürûs-ı sâireyi okudamamış bu hâle kitâb bulamadığını sebep olarak göstermiştir.

12-Mu'allimin usûl-i tedrîsiye i'tinâsı:- mu'allim'atik ehliyetnâmeli olup usûl-ı cedîd ve tekşife katiyen âşinâ değildir.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- pek güzeldir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifeye hidmeti:-mecbûriyet-i tahsîliye tatbîk idilememiştir. Sinn-i tahsilde doksan bir erkek, seksen bir kız çocuğu bulunduğu halde yirmi erkek çocuğu devam idiyor. kûsûru aslâ gelmiyor. Bunların icbârı heyet-i ihtiyâriyeye söylenilmiş, husûs-ı mezkûre 'âid vazîfe-i kânûnisi anladılmış ise de zirâ'atle iştigâl ittiklerinden bunların icbârı t'akdîrinde zirâ'at mu'attal kalacağını ve hükm-fermâ olan şiddet-i zarûret bütün şiddetiyle icrâ-yı ahkâm ideceği

Sayfa: 17

cihetle seferberliği hitâmından evvel mecbûriyet-i tahsîliyenin tatbîki imkânsızlığına mebni kış hülûlünde mevcûd mektebin elliye bâliğ olacağını söylemişler

ve serd idilen şu mazeret 'inde'l-tahkîkât muvâfık olduğundan fazla ısrara lüzûm görülmemiştir.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âidmutâ'alâtı:talebenin yaz ve kış mumtazaman devâmları esbâbının istikmâli kitâb tedârikinde zenginleri bile pek çok müşkîlata ma'rûz bırakan bu yokluğun redd-i çaresi, mektebde bulunması elzem olam defâtirin yeknesak olmak üzere Dersa'âdet'de tab'ı ve mekâtibe gönderilmesi mutâ'alasında bulunmuştur.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi-:yoktur.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-:yoktur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur-:yapılmamıştır

19-Gece ve cum'a mektebi-yoktur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yoktur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-:El-aziz livâsına muzâf ve Keban Kazâsına mülhâk Tahir Nahiyesine merbût bu karye merkez livâyaya 18, kazâyaya dokuz , nahiyeye bir sâ'at ba'd mesâfede düz birsahanın üzerinde mebnâdır. Garbında insan tarafından yığılma ma'âşe gelen ve o enâmıla yâd idilen höyük tepesi mevcût cihet-i selâsesi açık ve havadardır. Havası latîf iklimi mu'tedil isede kış soğuğu pekfazladır. Yol demiryolu geçmiyor. Yüzyetmiş yedi hânesi olup nüfûs gittikçe tenâkus idiyor. Tevallüdûti hâl-i tevkîfdedir kel, humma, sıtma, göz ağrısı bulunur. Kel 'illetine mübtelâ olanlara kara sakız, göz taşını döküb yekdiğeriyle müzeyyec ittikten sonra bâşinâ yakarlar başını tıraş ittikten sonra mürekkeb sürdüğüne bez parçası yaturup bâşinâ bağlamak, humma ve sıtma mübtelâlarını dedenin duasına 'arz itmek göz ağrısı mesâbını hâl-i asliyesine terk itmek köylülere 'âid haslet-i tevekkülden 'ibâredir.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi-:evleri bir metro irtifâ'ına kadar divarları 'âdi taştan ve yukarları kerpiçden, damları topraktan mamûl, pencereleri gayr-i muntazam taksimât-ı dâhiliyesi gayr-i muvâfıkdır taban ve tavanları tahtasız olduğundan misafir gelmedikce sergi sermek 'aded olmadığından evleri tozluk denilmekte lâyıık-ı şerâ'it-i sıhhiyeyi gayr-i câiz sokakları dar ve mülevvesdir.

Bir mescitleri varsa da kıymet-i mi'mâriyesi ve şâyân-ı tahrîr levhası yoktur. Bu karye ahâlisi Alevi olup namâzlarını Hazret-i Ali keramallahu veche hazretleri kılmış ve kendilerine kılmamalarını vesâyâ itmiş müfteriyâtını tefevvûf ittiklerinden namâz kılanı, câmi'e dönüp bakını sevmezler islâfın târîhi, türbe ve ziyaretgâhı yokdur. Altı çeşmesi bulunan ve üçü yapılı üçü yapısız olan bu karyenin suları hafif lezîz ve sağlamdır. Türk

milletine mensûb Türkçe tekellüm eden bu karye ahâlisinin mezhebi Alevi tarîki Bektâşînin Rafizî kısmıdır. Tatlık-i şer'î ve medenî orada yoktur. Karısının ahvâl-i nâmerziyesinden dolayı tatlık idicek olursa da dedegân adamı tarîk-i Aleviyye-i Bektâşîden tard ve halk arasında bed-nâm ider. Hiçbir komşu bu adama merbaha dimez, işine el atmaz. Ölüsü olursa cenazesini tutmaz. Hülâsa aforoz ederler. Hiçbir mu'âvenete gitmezler. Bunun için karısının fenâlığına şâhid olan zevc tatlık idemez. Ve o kadını hâl-i tabi'iyetine ve arzu-yı nefsâniyetine terk eder. Ahâlisi 'umûmiyetle zirâ' olup arâzisi olmayan ba'zı fukarâ gürûhu sandıkçı ta'bîr olunan kibrid, sigara kağıdı boncuk, ..., öksüf, iğne tarak satarlar. Panayırı, târîhi harâbesi, dükkânı, hânı, hamamı yoktur.

Sayfa: 18

23-Zirâ'at:-en çok arpa, buğday, nohud zer' ederler. Seferberlikten evvel dört bin dönüm buğday arpa ektikleri halde bu sene iki bin dönüme yakın arpa, buğday ekebilmişlerdir. Karpuz ve kavun ekerlerse de yağmurların yağmasına ta'lîk iderler. çünkü suları yoktur usûl-ı cedîde-i zirâ'at hiç girmemiştir.

24-Eşcâr:-bu karye beş sâ'at mesâfedeki Çeki dağının meşelerinden ve sığırların gübrelerinden odun tedârik ider ve odun ihtiyâcını bu sûretle ref' iderler. Dut, erik, elma ve pek cüz'i nisbetde üzüm vardır. Şöhret bulmuş meyvesi yoktur.

25-Hayvânât:- öküz inek merkep koyun keçi at kısrağ bulunur. Öküzle çift sürer merkeble yük taşır, at, kısrağa binerler, inek, koyun, keçinin südünden yağı peynir yaparlar

26-Zena'at:- peynir ve yağ yapabilirler. Kadınları kilim, perde, hurc, haklibe, çuval, harar, cecim, palas, çorab, urgan dokurlar ve satarlar. iki un değirmeni iki de bulgura mahsûs değirmeni vardır.

27-Ticâret:-Arabkir'e kısır davar, yapağı, nohud, buğday, arpa ihrâc ider ve Arabkir'den Malatya'dan sabun, gaz yağı, yemeni, çitäre, çit, basma, pirinç idhâl olunur.

Nisanın yirmi dördüncü Pazar irtesi günü Keban'ın Muşarhöyük Karyesine muvâselet ittim tefîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:- binâ olmadığından kışın mu'allimin bir odasında, yazın câmi' havlisinde, söğüt gölgesinde icrâ-yı tadrîsât idilmektedir. bu seyyâr sûretiyle devâm ittirilen mektebde tadrîsâtın lâyıkı ve muhavver-i maktûbda cereyânı kâbil olamayacağından bunun önünü almak, muntazam bir mekteb vucûda getirmek üzere

gerek nahiyesi müdüriyetiyle ve gerekse hey'et-i ihtiyârisiyle müzâkere olundu. Seferberlik devâm ettiği müddetce mekteb inşâ-yı kâbil olamayacağından ve “akd-i sulhü müte'âkib virilecek numûnesine tevffikan muntazam bir mekteb inşa ideceklerinden köylü hey'et-i ihtiyârisiyle nahiyeye müdürü va'ad ve te'mîn eylemişlerdir. Bu karyeye temâs iderek cereyân iden Fırat nehrinden başka su olmadığından ve bu nehirden hark ve sûr-ı sâire ile tesviye su ifrâz ve is'âl itmekde bunlarca kâbil olmadığından yapılacak mektebde bağçe yetiştirmek kâbil ve mümkün olamayacaktır.

2-Levâzım-ı dersiyeye-iki hasır, iki mücedded kilim, bir soba, bir mangal, ve rakam-ı tahtasından başka demirbaş eşyâ yok hatta ketebe, yoklama defteri bile tutulmamıştır. Kağıdın fikdânı ve evliyâ-yı etfâlın i'ânede emâkini idi. sûret ve bundan dolayı defter tutmadığını makâmı itirazında beyan iden mu'allim efendiye, sicill-i 'umûmi ile yoklama defterlerine kifayet idecek derecede kağıt virilmiş ve her ikisinde numunesi çizilerek kendisine teslim olunmuştur. Defatîr-i sâirenin behe-mehâl tedâriki ekîden tenbîh edilmiştir.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye-: mektebde defter bulundurmadığından kuyûdu kat'iyen yoktur. kuyûd-ı hesâbiyeyi sûret-i muntazamada tutması ve lâzım gelen kayıtların icrâ ve ifâsı husûsları irâe ve kendisine rehber olacak numûneler itâ edilmiştir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: yoktur. Kütübhâne ve müzenin fevâid-i la-tahsâsını derk ve ...itmek iktidârından bi-haber bulunan mu'allim efendiye bunların mekteblerde bulundurması hakkında lâzım gelen tafsîlat ve izâhat virilmiş, behe-mehâl mümkün olduğu kadar tehiyye ve tedâriki esbâbinâ tavassul-ı kudret ve riyâkatının fevkinde olanlarının ma'arif-i müdüriyet-i 'aliyyesine bildirerek tedrici nevâkısının ikmâline sarf-ı gayret eylemesi lüzûm-u kaviyen tenbîh olunmuştur

Sayfa: 19

5-Mu'allim efendi defter tutacak, harita tanzîm idecek kudret ve liyâkat da değildir.

6-İhsâiyât-: kağıdın yokluğunu bahâne iden ve suretle ihsâiyat cedvelini tutmadığını söyleyen mu'allim efendinin bu bâbdaki mazeretide şâyân-ı kabul görülemeyerek mutlaka tutması virilen numûneye tatbîk eylemesi vesâyâ-yı icrâ kılınmıştır.

7-Mu'allim-: elli beş yaşında 'atık ehliyetnâmeli, evli yüzelli kuruş ma'âşlı ma'ârifde bulunan mu'allim efendinin halk arasında i'timâd ve itibârı güzeldir. mu'allim efendi medreseden me'zûndur.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı-: kışın mektebi evi yaz mektebi câmi'havlisi olduğundan bu seyyâr dershânelere i'tinâ itmiş ve lâkaydi hareketi görülmemiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı-: zarûret ve sefâletin amak-ı bî-pâyânında bulunan bu mekteb talebesinin mümkün mertebe nezâfetine dikkat itmiş ise de terbiye-i diniye ve bedeniyelerine hiç i'tinâ göstermemiştir.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiyeye i'tinâsı-: mektebin demirbaş eşyâsından ma'dûd ve ikinci maddede ma'rûz eşyânın hüsn-i muhâfazasına i'tinâ itmiş, zayi'ine meydân virmemiştir.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı-: bu karye talebesinin ellerinde yalnız Kur'ân-ı kerîm vardır. dürûs-ı sâireye 'âid kitâb kat'iyen yoktur. hatta ilmihâl kitâbı bile yok Kur'ân-ı kerîmtadrîsinde köy mekteblerinin fevkinde olsun eser terakki gösterememiştir. Mikdâr-ı kâfi ilm-i hal, kırâit ve hesâb gönderilmiştir.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı-: mu'allim efendi usûl-ı tadrîsiye âşinâ olmadığı gibi usûl-ı 'atıkde de liyâkat ve kudreti yoktur bu adamı hırpalamış, pek perişan bir hale koymuştur.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı-: şeref ve haysiyetini muhâfaza itmiştir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifde hidmeti-: mecbûriyet-i tahsîliye burada tatbîk idilememiş ve idilmesi sulhun 'akdine ta'lîk ve tavîk idilmiştir.

15-Mu'allimin mektebin terekkiyâta 'âidmutâlâtı:yoktur.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlîbi-: yoktur

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: yoktur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur-: yoktur.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yoktur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yoktur

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Mamuratülaziz Livâsına mülhâk, Keban kazâsına muzâf Höyük Nahiyesine merbût ve merkez nahiyeye üç dakika mesafede düz bir saha üzerinde kâ'in Fırat nehri kenarında mebnâolup havası güzel, iklimi mu'tedîl,

yol, demiryolu geçmiyor. Otuz altı hâne yüzdoksan bir nüfus olup nüfûsu tenâkus-ı tevellüdâtı tavakkûf itmekde sıtma keyifsizliğinden başka hastalığı yoktur.

22-Köyün mevki‘-i medeniyesi:- evleri kerpiçden üzerleri dam, sakfaları alçak, hâneleri gayr-i muntazam, pencereleri ufak ve camsız, sokakları dar, çamur ve gübre ile malamaldır. Bir câmi‘-i şerifleri varsa da tabanı, tavanı tahtasız üzeri toprak ve sergisi noksândır. Câmi‘-i şerifin kapusu üzerinde levhası yoktur. Bu karyede Hızırdede nâmında bir velinin kabri olup ziyaretgâh olduğu derde mübtela, bir hacete muhtâc olanlar ziyaretine şitâban oldukları anda arzukârı is‘âf marazları imhâ edildiği tevâtüren söylenilmekte ve bundan başka kubâr-ı ashâbdan Abdulvahhab Gazi hazretlerinin kabri sa‘âdetleri de Karaköpek Dağı denilen ve etraf dağlarıyla hiçbir irtibatı olmayan bir dağın orta göbeğinde medfûn ve ziyaretgâh-ı hâs ve ‘avâmdır. Hatta müşarün-ileyhe izâfe edilerek bu nahiyeye Müşar Nahiyesi denilmesinin esbâbı da budur. Bu karyenin suyu köye temâs iderek cereyân iden Fırat’dan ‘ibâredir. Fırat’dan su alup bakraçlara konur. Su biraz durulduktan sonra

Sayfa: 20

icab iden yerlere sarf iderler. Bazıları suyun durulmasına lüzum görmez derhal yemekle vesâir şeylere bulanık olduğu halde vaz‘ iderler. Usûl-ı zirâ‘at de kadınlar da erkekler kadar medhaldâr hele seferberlikde zirâ‘at işleri ‘umûmiyetle kadınların da sinn-i gayret ve himmetlerine düşmüştür. Tesettür yoktur. Bacaklarında yerli bezinden ma‘mûl ve kırmızı boya ile melon don, ayakları ‘umûmiyetle çorapsız ve çıplak başlarında beyâz bir izâr onun altında her kadın fevt ve kudretine göre altından aşağı iki kilo kadar olur. Evlenmemiş bakir olanlar çenberleri sarmaz ve izârı örtmezler. Cehalete mahkûm olan bu muhît ahâlisinin mürşîd ve rehberi olduklarını bunları bilâ-su‘al ve li-ecvâb cennete götüreceklerini beyân ve o sûretle ipliğini ören dedelerin verdiği terkinât-ı bed-hâhâne iktizâsı olarak ta‘lîk-i şer‘i memnû‘dur. Erkek ve kadının mufârakâd-ı şer‘iyesi olmadığından dolayı iki üç metresi olmayan erkek, üçden noksân dostu olan kadın makbûl ve memdûh değildir. Çünkü sevmek, sevilme bu dedelerce ahlâk-ı ‘aliye ve muzâbâ-yı fâzıladandır. Türk ırkına mensûb Türkçe tekellüm iden bu karye ahâlisi takarruz itmiş dine olan merbûtiyetleri kalmamıştır. Ahâlisi ‘umûmiyetle rençber olup panayırı târîhi harâbesi, dükkânı, hân ve hamamı yoktur.

23-Zirâ‘at:-bu karyede en çok kondur buğday, arpa, yazlık buğday ekerler. Bu sene on bin dönüme yakın buğday arpa ekmişlersede mevsim kurak gittiğinden ve

Fırat'dan su çıkarmakda mümkün olamadığından arpa kamilen mahv olmuştur yağış tahmîni çıkaramayacak bir hale gelmiştir. Toprağının kuvve-i inbâtiyesi varsa da susuz olup yağmurun yağmasına mutevakkıf bire beş altı nisbetinde ancak mahsûl alınabilir. Mevki'usûl-ı cedîde-i zirâ'ate gâyet müsâ'id ve elverişli olduğu halde ahâlisi âlât-ı cedîde-i zirâ'iyeyi celb edecek düşünceye ve bunun fevâidini ahâliye telkîn edecek münevver fikirli müdîre malik değildir.

24-Eşcâr-bu karyenin etrafındaki dağlar çıplak, dış kurcalayacak ufak çöp bile yoktur. Beş altı sâ'atlik mesafede Derican dağlarından getirdikleri meşeden ihtitâb iderler. ve buraya kadar gidemeyen, hayvânatı bulunmayan fakirler de sığırların gübresinden tezек yaparak tedârik iderler. eşcâr-ı müsmireden on beş kadar dutu gayr-i müsmireden de mikdârı pek mahdûd söğüt ağacı vardır.

25-Hayvânât-: öküz, inek, merkeb, koyun, keçi, at, kısırak, tavuk bulunur ve beslenir.

26-Zena'at-: peynir, yağ yapmak bilirler. Sanâyi-i sâireyi bilmezler. Kadınları palas, hurc, çuval, harar, urgan, çorap dokurlar fabrika ve değirmeni yoktur.

27-Ticâret-: ihtiyâc-ı mahalliden fazla kalan buğday ve arpayı Arabkir'e Malatya'ya götürür ve oradan da kış ve yaz malzemesi olan elbise, sabun, gazyağı, kibrid, üzüm, soğan, pirinç, çitäre, çit, fesh, hassa vesâir şeyler getirirler. Keban'ın Eymir ve Fahiyeye mu'allimleri 'asker olup mektepleri mesdûd olduğundan gidilememiştir.

Nisanın yirmi beşinci Salı günü Eğin'e muvâselet ittim. teftîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı-: zükûr mektebi altı dershâneli kargir fevkânî serâit-i sıhhîyeyi câmi' ise de üç yüz on beş de yapılmış, târîh-i inşâasından şimdiye kadar ta'mîr görmemiş, içi taşlı beyaz sıva ile

Sayfa: 21

sıvanmış olduğu gibi üzerinin kiremitleri de aktarma idemediğinden muhtâc-ı ta'mîrdir. Bağçesi, bağçe tedârikine 'arsası yoktur. üç dershâneli taban ve tavanı tahtalı ve fevkânî olan Eğininâs mektebi yeni olup bağçesi ve teneffüs mahalli var mevcûdu isti'âba kâfidir.

2-Levâzım-ı dersiye-: zükûrda kamilen mevcûd senede inâsda pek az noksân olduğundan ikmâli tenbîh olunmuştur

3-Mu‘âmelât-ı hesâbiye-:zükûr mektebinin mu‘âmelât-ı hesâbiyesi usûlune tevfikân tutulmuş mazbût ve mükemmeldir. inâsda görülen noksân irâe ve tashîh iddirilmiştir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: kütübhânesi mevcûd ve gönderilen kitâblar muhâfaza edilmiş olup yalnız müze olmadığından müze tedârîki ihtâr ve tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta‘mel ve yalnız o mahale mahsûsTürkçe lügatler ile medlûllerini ve halkıyane dâir malumat kâfiyeyi muhtevî muntazam bir defterin ve o kasaba veya köyün mevki‘iyle hududunu irâe eder bir haritanın mektebde bulundurulmasına i‘tinâ idilecektir. -:ne zükûr ve ne de inâsda o yolda bir defter tahrîr-i kasabanın haritası tanzîm idilmemiş olduğundan bunların behe-mehâl tedârîki tenbîh olunmuştur.

6-İhsâiyât-: zükûr ve inâs mekteplerinde ihsâiyat cedâvili olmadığından tedârîki numûnesine tevfikân tanzîmi ihtâr olunmuştur.

7-Mu‘allim ve muallime : baş mu‘allim Bayram Efendi İstanbul Daru’l mu‘allimin Rüştîye kısmından mezûn bin kuruş ma‘âşlı evli yirmi beş senelik mu‘allim olup halk arasında mazhar-ı hürmet ve nâil-i ‘itimâddır. Mu‘allim-i sani İsmail Efendi ma‘ârif nezâret-i celilesinde imtihân idilerek mu‘allim ta‘yîn olduğuna dâir yedinde nezâret-i müşarûn-ileyhanın virdiği 19 temmuz 322 târîh 1239 numaralı tasdîknâme mevcûd olup kendisi evli beş yüz kuruş ma‘âşlı ve halk arasında mazhar-ı hürmet ve ‘itimâttır. Dört yüz kuruş ma‘âşlı, evli Elaziz Darü’l-mu‘allimininden mezûn iki senelik mu‘allim olan mu‘allim-i sâlis Mehmet Efendi halk arasında nâil-i ‘itimâd ve mazhar-ı hürmetdir. iki yüz kuruş ma‘âşlı on dokuz senelik mu‘allim‘atîk ehliyetnâmeli evli mu‘allim-i sâdis Mevlüd Efendi hülûk ve halk arasında mazhar-ı hürmetdir. Mu‘allim-i râbi‘ ve hâmis ‘askerdir. Biri Elaziz inâsından ikisi Eğininâs mektebinden mezûn her üçü de bekâr bulunan Eğin inâs mu‘allimelerinden baş mu‘allime Sakine Hanımın beş yüz ikinci mu‘allime Ayşe Hanımın dört yüz üçüncü mu‘allime Sıddıka Hanımın ikiyüz kuruş ma‘âşları olup baş mu‘allimenin on ikincinin dört üçüncünün bir senelik hidmedleri mezbûkdur. ve kendileri halk arasında mazhar-ı hürmet ve ‘itimâddır.

8-Mu‘allimin ve mu‘allimenin mektebe i‘tinâsı-: mu‘allimler ve mu‘allimeler mekteplerinin nezâfetine ihtimâm itmişlerdir.

9-Mu‘allim ve mu‘allimenin talebeye i‘tinâsı-: zükûr ve inâs mekteplerinde talebenin nezâfet ve terbîye-i bedeniye ve diniyelerine i‘tinâ gösterilmiştir.

10-Mu'allimin ve mu'allimenin levâzım-ı dersiyeye i'tinâsı:- mevcûd levâzım-ı dersiyeyi zükûr ve inâs mekteblerinde hüsn-i muhâfaza itmiş ve pek cüz'î olan nevâkısın ikmâline sâ'î ve ... geri durmamışlardır.

11-Mu'allimin ve mu'allimenin usûl-ı tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allim ve mu'allimeler usûl-ı tadrîsiye âşinâ ve programa tatbîk itmişlerse de zükûr mektebinde Kur'ân-ı kerîm dersiyeye sarf ve nahv-ı Osmanî dersleri geri olup bu derslerden ifâza-ı ma'lûmât ittirememişlerdir. Mu'allim-i evvele ihtâmâme yazılmıştır.

12-Mu'allimin ve mu'allimenin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allim ve mu'allimelerin usûl-ı tadrîsiye vâkıf olup suret-i ciddiye sâ'î itmişlerse de seferberlik münâsebetiyle talebede muntazaman devâm olmadığından bu iki mektebde arzu nisbetinde âsâr-ı terakki azdır

13-Mu'allim ve mu'allimelerin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- muhâfaza-i haysiyetlerine son derecede i'tinâ itmişlerdir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârif-i hidmeti:- mecbûriyet-i tahsîliyyeyi bu kazâda tatbîk edecek hâlâ bir ma'ârif-perver kaymakam gelmemiştir. Kazâyaya gelen kaymakamların ekserisi bir defa mektebin ziyâretine gitmeyi arzu itmez. Umûr-ı ma'ârif 'âid işi soğuk kâbilinden yalnız değildir. İcrası cihetine kat'iyen yanaşmaz.

Sayfa: 22

Kuvve-i icrâiyenin mu'âvenet ve muzâheret-i tanzîm oldukça hey'et-i ihtiyâriye ve mu'allimlerin nesâyih-i ... ahâli koyuna kaval dinler gibi dinliyor. Fakat icrâsını tasvîk ediyor. Bunun için bu ahâli üzerinde hükûmetin şiddeti bulunmak şart-ı a'zamdır.

15-Mu'allimin mektebinterekkiyâta 'âidmutâlatı : mekteb sakfanının aktarması iki seneden beri yapılmadığından bu senede yapılmazsa mektebde oturulmak kâbil olmayacağından beş bin kuruş kadar bir ta'mîrât masrafı, tahsîl ittirmek mecbûrî tutulması için kaymakamlıklara tebligât-ı lâzime ve şedîde icrâsıyla her ay zarfında kaç talebe müceddiden yazılmış ve kaç evliyâ-yı etfâl teczîye edilmiş olduğuna dâir tutulacak istatistikin ma'ârif müdürriyet-i 'aliyyesine gönderilmesini terakki-i ma'ârif nâmına arzu ediyor. Tadrîsat-ı ibtidâiye kânûna tevfikân şâkirdânın devâmlarına ihtimâm edilmesi baş mu'allim ile kaymakama yazılmıştır.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi:- yirmibeş senelik emekdârândan olan baş mu'allim Bayram Efendi ma'âş-ı asliyesi ile Arabkir'e tahvilini veyahud darü'l-mu'allimin müdürliklerinden birine terfî'ini, dokuz senelik hâdim-i ma'ârif olan

mu'allim-i sâni İsmail Efendi de baş mu'allim diğeri bir yere tahvîl iddürülürse baş mu'allimyerine terfi'ini, on dokuz senelik mu'allim olan mu'allim-i sâdis Mevlüd Efendi zamm-ı ma'âş arzu idiyorlar. Her üç mu'allimin haklı olan müdde'alarının ma'ârif müdîriyet-i 'aliyyesine arz idileceği ve tesfîrlerine tavassut olunacağı cevâbı verilmiştir. Muma-ileyh Bayram Efendi'nin daru'l-mu'allimin müdîriyetine veya mu'âvinliğine ta'yîn idilemeyeceği nezâret-i celilenin iş'âr cevâbı iktizâsındandır. Sebeb olarak mekâtib-i 'aliyyeden mezûn olmaması gösterilmiştir. vakt-i diğeriğerlerinin is'âf-ı mesûlleri cihetine gidilecektir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: hey'et-i ihtiyâriye hakkında şikâyatı yoktur. Yalnız bu hey'ete vazîfesini tanıdacak ma'ârif-perver bir kaymakam olmadığından müşteki'dir.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur-: baş mu'allim ile mu'allim-i sâni sarıklı olduklarından kasaba ahâlisinin ıslâh-ı ahvâline dâir arasına vuku bulan nush ve pendleri gûş-ı kabûle alınmıştır.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yoktur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yoktur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Mamûratülaziz Vilâyetine merkez sancâğına mülhâk olan EğinKazâsı merkez vilayetinin şimâl-i garbında ve '120' metro ba'dında Fırat nehrinin sağı sahilinde ve Sarıçiçek dağı şuebâtından hem nâmı olan dağın eteğindedir. Otuz dokuz derece arz-ı şimâli ile Paris'den geçen nısfü'l nazaran otuz sekiz derece tûl-ı şarkîde ve sath-ı beherden '900' metro irtifa'ında kâ'indir. Havası mu'tedil olup füsûl-i erba' hükmünü tamamiyle icrâ eder. Yazın temmuz ayında vasati olarak derece-i harâretgölgede'34' ve kânûn-ı sani de vasati olarak '5'buçuktur. Şehrînin havası latîf isede cihet-i selâsesini ihâta iden dağların yekdiğeriğine gâyet yakın olmasından nâşî meşâ'at-ı şemsiyenin müddet-i devâmı azdır. Sabahleyin tulû'-ı şemsden yarım sâ'at sonra şehre ziyâ-yı şems dâhil ve sâ'at dokuzda zâil olarak şehri gölge ihâta eder. Kasaba merkez vilyâtinden Erzincan'a giden yol üzerindedir mezkûr yol kasabanın ortasından geçer. Demiryolu yoktur. Nefs-i Eğin kasabasının nüfûs'umûmiyesi '5619' nüfûsdan 'ibâret olup'2509'u zükûr '3110'iinâsıdır. Kilometro başına on nüfûs isâbet ediyor. Seferberlikden evvel nüfûsu tezâyüd idiyorsa da şimdi hâl-i tenâküsdedir. Emraz-ı veliyyeden histeri, ihtinak rehm, za'âfiyet-i asâbiye, kalp hastalığı, verem, tifo, enfûlo isda diz hastalıkları vardır. Veremin ikâ-ı tahribâtına meydân veren sebebden başlıcaları vaktinden evvel teehhül itmekte 'burada zükûr için sinn-i teehhül on beş inâs

için on ikiden başlar've ticâret-i dâhiliyenin 'adem-i kifâyesine mebni izdivâcdan birkaç ay sonra te'mîn-i ma'îşet için ticâret maksadıyla ekserisinin diyâr-ı gurbete ihtiyâr itmesidir ki tarafeynde hasıl olan te'sîrât-ı rûhâniye bu hastalığı tevellüd itmektedir.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:- kasabanın hâneleri muntazam fevkânî pencereleri geniş divarları taş ve

Sayfa: 23

ve kerpiçden ma'mûl olup kerpiçlerin kışın kar yazın yağmur serpintilerinden muhâfaza için dış yüzü tahta ile damları 'umûmiyede ufak çakıl taşlardan olub kiremitli olanlarda vardır. taksîmât-ı dâhiliyesi ve gerek irtifâ'a ve genişliği ve tarz-ı inşâsı i'tibâriyle şer'ât-i sıhhîyeyi hâizdir. Sokakları geniş değilse de kâmilen kaldırım ile mestûr olduğundan kışın çamur ve yazın tozdan şikâyet olunmaz. Kasabada Cum'a namazı kılınır. Beş 'aded minareli câmi' mevcûd olub 'taşdibi, orta câmi', dörtyol ağzı, tahta câmi', gümrükcü câmi' nâmlarıyla yâd olunurlarsa da bânîlerinin kim olduğuna dâir bir levhaya tesâdüf olunamadığı gibi bu bâbda bir ma'lûmât-ı sahîhe ve târîhiye de yoktur. Câmi'-i mezkûreden başka sekiz kadar da mescîd vardır. Târîhi türbeler ve ziyaretgâhlardan bir şey mevcûd değildir. Kasabanın üst tarafında kâ'in taşdibi ve orta câmi'i arasında bir iden (ve Kadıgölü) nâmıyla ma'rûf olan saf ve mebzûl bir su kasaba halkının hayâttır. Mezkûr su bi'l-'umûm bağçeleri ervâ ve iskâ itmekle beraber müte'addid taksîmât ile kasabanın mahalle ve nükât-ı sâiresinde çeşmeler husûle getirilmiştir ki hem şerbe ve hem de sokakların nezâfet ve tahâretine hidmet itmektedir. Taksîmlerden fazla kalub cereyân eden kısmı iki kilometro mesâfeden Fırat nehrine dökülmektedir ki derûnunda on iki değirmen mevcûddur. Bu suyun menbâ'ı Fırat nehri sathından (90)metro irtifâ'ında bulunmasından cereyânı serî ve mecrâsı taşlık olmasına mebni civârında ilkbahar ibtidâlarında muvakkatan tebâ'an iden diğer sular ile birleşerek Fizan hâmil idüb menba'ı ile mansıbı arasındaki mesâfede saf beyaz bir köpük ile ahenk-dâr bir sıradan başka bir şey görülemez. binâen aleyh şehrin her hânesini tezyin iden sâyedâr-ı eşcâr günâ günün 'arz ittiği manzara-i rengarenk ile işbu su şehre başka bir revnâk bahş itmektedir. Mezkûr suyun en zamânlarında tab'ân soğukluğu i'tibâriyle şerbe için bir mevki'-i mümtâz i'tirâz itmektedir. bundan başka kasabanın cihat-ı muhtelifesinde beş 'aded menba' suları mevcûd olub cümlesi şerbe-i sâlih ve lezzetce yekdiğerine fâikdir. Ahâlisi 'umûmiyetle Türktür. Türklerin 'adeti millidir. Düğün ve ta'zîyelerinde bazı garib haller tesâdüf olunur. Her memleketde düğüne gidenler araba

veya ata binmekte oldukları halde burada oğlan evinden kız evine giden düğüncü kadınlar yekdiğeri arkasında birer birer bir hatt-ı müstakim-vârîdizilüb bir sâf teşkîl ve ağır ağır gider. Ve ‘adetlerinde yine aynı istikâmet-i muhâfaza iderler. Zifâf gününün ikinci günü ‘kivre’ günü ta‘bîr iderler ki o gün oğlan evinde büyük bir ziyâfet tertîb olunur. Güveğilik akraba ve ta‘allükâtı ve ehîbbâsının tâife-i nisvânı da‘vet idilir ziyâfete gelenlerin her biri gelin için ecnâs altın ve para getirirler bade‘t-ta‘âm gelin ziyâfet salon veya odasına çıkarılarak büyük ve küçük ne kadar varsa cümlesinin elini öper. Ve hediyeleri kabzına me‘mûr kadın üzerine bir tepsi kor evvela oğlan tarafı sonra kız tarafı yekdiğeri müsbâka idercesine hediyelerini o tepsiye bırakırlar. Ne cem‘ oldu ise hiçbir şeye sarf olunmaksızın geline t‘akdim veya zînet altını yaptırmak üzere hıfz iderler. Ta‘zîyelere ‘amelince vefiyâtın vukû‘u gününden itibaren ta‘ziye üç gündür. Ta‘ziyeye oturan uzak ve yakından gelenlere mahsûs kazganlar kurulur. Ta‘âmlar pişirilir. Yemek yedirilir. Kadınlardan ta‘ziyeye gelenler mevtânın muhâtını, terâcim-i ahvâlını kemâl-ı tesirle ve oldukça kelimât ile söylerler. Cemiyette bulunanların umûmunu birden ağlamağa mecbûr bırakırlar. Cemiyette bulunup ağlamayanları ta‘kîb ve hissizlikle ithâm iderler. bu ‘aded

Sayfa: 24

yalnız kadınlara mahsûstur. Erkeklerde yoktur. Müslüman ahâliHânefî mezhebine ve Türk ırkına mensub olup Türkçe tekellüm ider. Din ve milîyetlerine merbûtiyetleri ciddidir. İ‘tiyâdâd ve i‘tikâdâd-ı sakîmeleri yoktur. Döğer, divarcı, kunduracı, yemenici, çilingir, demirci, kalaycı, kasab, debbağ, tülbind etmekci gibi her nev‘ zanâ‘at sahibi bulunur. Kasaba ahâlisinden çiftçi yok denecek derecede azdır. Ahâli çalışkan ve fâide-i iktisâda riâyâtkârdır. Bu gayret ve mesâ‘i sayesinde senkistân olan bu kasaba da bağ ve bağçe ve her nev‘ meyve yetiştirmişlerdir. Târîhi harâbesi, dükkânı, hânı, hamamı vardır. Kasabaya bir sâ‘at mesâfede bulunan Şartı Karyesinde kale harâbeleri varsa da târîhi yoktur. Kasabada ‘200’ dükkân dört ahur ve misâfirhâneli sekiz hân iki hamam vardır.

23-Zirâ‘at-: Egin mevki‘i i‘tibâriyle zirâ‘at memleketi değildir. Sanâyi ve ticâret memleketidir. Gerçi el-yevm bu ciheti te‘mîn ves‘âiti mevcûd fakat gerek mezbûliyet ve gerek meyl-i tabi‘iyyesiyle üzerinde ve horagetirilecek her türlü hizmete ‘amâde müthîş sedâsıyla feryâd iden Kadıgölü deresinin birgün gelir de feryâdı gûş-ı hakîkate alınırsa iki kilo metro mesafeden ‘ibâret olan mecrâsı üzerinde fabrikalar vücûda getirülür. Ve

Sivas Mamuratülaziz demiryolu proje vechiyle Eğin'den geçirilürse Anadolu'nun İsviçresi olur. Buğday zer' olunur. Bu da '2500' dönümden ibaret olan Eğin arazisinin keyl-i İstanbulu 750 dönümüne buğday ekilir. Arpa, nohud, soğan, mercimek, fasulye, kabak, sebzenin envâ'i yetişir ve patatesde ekilürse de o derece mebzû değildir.

24-Eşcâr:-Eğin dağları kayak ve ormanıda olmadığından eşcâr-ı müsmire ve gayri müsmireden ihtitâb olunur. Bunlardan her nev'eşcâr-ı müsmire vardır. ekseriyeti dut teşkîl eder. Eğin'in dudu heryerde meşhurdur.

25-Hayvânât:- koyun, keçi, sığır, bargir, ester, merkeb, beslenür. Dağlı olduğundan diğer hayvanat dayanamadığından en çok keçi beslenir. ve yük için katır da çok bulunur.

26-Zena'at:- alapeynir, ve yoğurtnefis yağlar ihtiyâc-ı mahalliye kafi derecede hasıl olur. Kemerkâb nâm karyede gülyağları şâyân-ı zikirdir. Burada sanâyi-i zirâ'ıye yoktur. Eğin'de müte'addid halı tezgahları olup idilen halıların tarz-ı.....ve gerek metânet ve nefâsedî i'tibâriyle zena'at-ı mezkûre bir mevki'-i muntâz ihrâz itmiştir. seferberlikten evvel Amerika'ya kadar sevk olunm'akda idi. Kumandiyed usûlunde bir de şirket vardır. Bunun menfa'âtine yirmi 'aded desdgâhda yirmi 'aded halı idilmektedir. Pamukdan her nev' kumaş mahsûs desdgâh mevcûddur. Pamuk mensucâtı için bir şirket teşekkül itmiş mezkûr Kadıgölü üzerinde '12' 'aded değirmen vardır.

27-Ticâret:- ticaretsenevisi '7000' lira kıymetindedir. İhrâc ittikleri kuru dut ham ipek sarı sahtiyân 'ibâretidir. Dut '500' lira kıymetinde olup Erzincan Sivas Dersa'ade'de ham ipek '1000' lira kıymetinde Halep Trabzon Vilâyetlerine '5500' lira kıymetindeki sahtiyân Tunus ve Marsilya'ya ihrâc idilir. İthâlât altı yedi bin lira olup Haleb'den kısmen Samsun Giresun tarîkiyle Dersa'aded'den de hubûbât Sivas'dan celb edilmektedir.

Sayfa: 25

Nisanın yirmi altıncı Cum'a irtesi günü Eğin'in karşı mahalle mektebine muvâselet ittim. tefîşât ve tedkîkatım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:- nâm fevkânî, bir dershâneli dört sene evvel inşâ edilmiş olup şimdilik yenidir. Sulhün "akdini müte'âkib virilecek plan dâiresinde muntazâm bir mektebin inşası bir bağçenin tedârîki hey'et-i ihtiyâriye te'mîn itmiştir.

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiye den pekçok noksânları varsa da defteri alınarak ma'ârifmüdüriyyetine takdîm edilmiştir. Müfettişin gönderdiği defter mücebince nevâkısın ikmâl ve irsâli kılınmıştır.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye-: hesâba 'âid gerçi bir şey yoksa da kuyûdu oldukça muntazamdır.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: ma'ârifden gönderilen kitâbları hüsn-i muhâfaza itmiş müze hiç tedârik idemediğinden tedâriki tenbîh olunmuştur.

5-defter ve harita tutmamış, ve tanzîm itmediğinden bunların tehîyye ve ihzârı tavsîye olunmuştur.

6-İhsâiyât cetveli-: yoktur. Esbâbı kağıdı defteri fikdânı ve evliyâ-yı etfâlin ekseriyyetle taht-ı silâhda bulunmalarından iane verilememesidir. Behe-mehâl tedâriki tenbîh olunmuştur.

7-Mu'allim-: otuz iki yaşında evli üç yüz kuruş ma'âşlı ve Ankara Darü'l mu'allimininin ikinci senesinden mezûn olan bura mu'allime İbrahim Edhem Efendi halk arasında mazhar-ı takdîrdir.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı-: binânın nezâfetine ihtimâm göstermiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı-: talebenin nezâfetine o kadar dikkat itmemiş olmalı ki tırnakları fevka'l-'âde uzamış ve kesilememiş bir iki talebe görerek tırnaklarını kesmek üzere derhal hânelerine gönderilmiş ve mu'allimin nazar-ı dikkati bu noktâya celb edilerek tekrârına meydan verilmemesi tenbîh olunmuştur.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiye ye i'tinâsı-: levâzım-ı dersiye yi hüsn-i muhâfaza itmiş isede nevâkısın ikmâline teşebbüsâtı görülemediğinden meknûz olan gayreti gıcıklanmış (?) ve irâe-i tarîk edilmiştir.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı-: esas mu'allimi 'asker olub mekteb iki sene kadar ta'tîl idildiğinden yeni açılacak ekserisinin elinde kitâbı bulunmamak husûslarından nâşî tadrîsât Kur'ân-ı kerîm, ilmühal kır'âit, imlâ, yazı, resim derslerine inhisâr itmiş bu derslerde eser-i muvaffâkiyet gösterebilmiştir.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı-: mu'allim usûl-i tadrîsiye âşinâ ve vazîfesinin 'âşikıdır. Ma'ârif müdürü bey tarafından irâe idilen usûlü tatbîk itmiş mu'allim de vesâyâyı ahz ve telakki idecek istimdât ve kâbiliyet de mevcûddur.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı-: fevka'l-'âdedir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifte hidmeti-: mecbûriyet-i tahsîliye yi tatbîk idememişlerdir. Gerçi hey'et-i ihtiyâri bu husûsda sarf-ı mesâ'iden geri

durmamışlarsa da hükümet-i mahalliye kendilerine zâhir bulamadıklarından meyyûs olmuşlardır.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâlatı:- hıfzı's-sıhhaya bulunmayan bura milletin müceddîden inşâsını ve kendisi Çemişgezek Hori mu'allimi iken Ekradinhücûmuna karşı buraya kadar firâr iden ma'âş-ı asliyesiyle ifâ-yı vazîfe iden mu'allim efendi bu karyeye naklini 'arzu idiyor. Bu 'arzusu ma'ârif müdîriyet-i 'aliyyesince muvâfık-ı nefsül emr görülürse tavassut ve tervîc idileceği cevâbı verilmiştir. Tahvâl-i me'mûriyeti icrâ edilmiştir.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi:- zamm-ı ma'âş'arzu idiyorsa da tatbîkâta devâm idüb ehliyetnâme almadıkça bu cihetin mümkün olamayacağı söylenilmiş ve bu sene tatbîkâta behe-mehâl devâm etmesi tenbîh olunmuştur. Mu'allimlerin 'umûr-ı teftîşiyede istihdâmı hakkında vürûd iden emr üzerine bu sene eyyâm-ı ta'tîliyede ders açılmamıştır.

Sayfa: 26

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyeti:- yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ı :Cum'a günleri câmi' de ahlaki nesâyihde bulunmak ve akşamları toplandıkları mahalde yine Türklüğe vatana, millete 'âid nush vepend iderek halkda bir intibâh vücûda getirmeye çalışmış mesâ'isi müsemmer olmuştur.

19-Gece ve cum'a mektebi:- yoktur.

20-Mekâtib-i husûsiye:- yoktur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi:- şimalinde Koçan, garbında Yazıbaşı, cenubunda Kırkgöz dağı olan ve Koçan dağının eteğinde kâ'in bulunan bu karye EğinKazâsına merbûtdur. Merkez kazâyâ yirmi iki kilo ba'dında havası gâyet sağlam ve latîf iklimi mu'tedîl suları berrâk ve lezîzdir. Karyenin bir buçuk sâ'at şarkında cereyân iden Fırat nehrinin kenarında kazâyı vilâyete rabt iden bir şose geçmektedir.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:- evleri 'umûmiyetle kargir şerâ'it-i sıhhîyeyi hâiz-serde sokakları inişli ve yokuşlu olmağla beraber gayet dar i'vicâclı bir câmi' altı çeşme ve müte'addid menba' suları vardır. Câmi'nin kapusu üzerinde idilecek yazı yoktur. Kendileri Türkçe tekellüm ider Hânefi'ül-mezheb din ve milliyetlerine merbûtiyetleri fevka'l-'âdedir. Panayırı, dükkân, hamamı, hân ve kahvesi yoktur. Ahâlisi gayet çalışkan ve dır.

23-Zirâ'at:-bu karyenin bulunduğu mahal arızalı ve dağlı olduğundan bir dönümlük bile tarlası yoktur. Taşları döğeryübüzerlerine hâricden toprak koyarak yaptıkları bağçeler gayet ve meyveleri müte'addid ve lezîzdir. Bu bağçelikler aralarında kendi yiyecekleri nisbetinde sebze yetiştirirler.

24-Eşcâr:-dut, elma, erik, ceviz, badem, üzümden 'ibâredir kırk lira kadar kuru dut ihrâc ider. Bütün levâzımı Eğin'den, Arabkir'den, Harput'dan bazıları İstanbul'dan celb iderler. Kışlık odunu eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire ile hâric köylerden tedârik iderler.

25-Hayvânât:- inek, keçi ba'zende merkeb bulunur.

26-Zena'at:- Zena'at nâmiyla bir şey yoktur. ahâlisi ekseriyyetle diyâr-ı gurbete gidip orada kazândıkları parayı memleketlerinde yerler üç değirmeni vardır.

27-Ticâret:- dudu köylere ihrac ider. bütün malzemelerini Eğin'den Arabkir'den istanbul'dan getirirler.

Nisanın yirmiyedinci penç şenbe Eğin'in Ergü Karyesine muvasalat ittim tefîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âfidir.

1-Mekteb binâsı:- bir dersihâne ve bir de mu'allim odasını hâvî kargir fevkânî taban ve tavanı tahtalı pencereleri camlıdır. Bu binâ esasen mekteb olarak yapılmamıştır. Emvâl-i metrûkeden olup mektebe elverişli ise de fakat Ermenilerin tehçîrinden sonra binâyâ layıkıyla bakılmadığından ve bu senede ta'mîr idilmezse yıkılacağından her halde muhtâc-ı ta'mîrdir. Bagcesi var veköy bagçelerine nisbetle iyidir. Berâ-yı ta'mîr iki bin kuruşluk havale virdirilmiştir.

2-Levâzım-ı dersiye:- lavazım-ı dersiye'nin ekserisi mevcûd olup olmayanların tedârik ve ihzârı tenbîh olunmuştur.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye:- muamelat-ı hesâbiyesinde göze çarpacak nevâkısı irâe edilmiş ve kuyûd-ı hesâbiye'nin muntazâm tutulması vesâyâsı icrâ kılınmıştır.

Sayfa: 27

4-Mektebin kütübihâne ve müzesi:- kütübihâne henüz ve müze getirilmemiş fakat nezâretten gönderilen ketb ve risâil hüsn-i muhâfaza olunmuştur. Müze ihzâr edilmediğinden müze teşkili ve hemen müzeye 'âid levâzımın tedâriki tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta‘mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkçe lügatler ile medlûllerini ve halkıyâne dâir ma‘lûmat-ı kâfiyyeyi tanzîm bir defterin ve o kasaba veya köyün mevki‘-i ile hudûdunu irâe ider. Bir haritanın mektebde bulundurulmasına i‘tinâ idilecektir:-tutmamış ve yapmamıştır.

6-İhsâiyât:- kağıdın fikdânından nâşî yalnız yoklama ketebe , demirbaş eşyâ tutmuş defâtir-i sâireyi tutamamıştır.

7-Mu‘allim:- otuz yaşında üç yüz kuruş ma‘âşlı, evli, medreseden mezûn yedi senelik mu‘allim olan bu efendi halk arasında mazhar-ı hürmet ve şâyân ı ‘itimâddır. En mu‘allimlerimizdendir.

8-Mu‘allimin mektebe i‘tinâsı:- binânın mekteb-i ittihazı târîhinden nezâfet ve tahârete ihtimâm itmiş kat‘iyyen lakaydı göstermemiştir.

9-Mu‘allimin talebeye i‘tinâsı:- talebenin nezâfetine terbiye-i diniye ve bedeniyesine layık vechile i‘tinâ göstermiş ve talebeyi hâl-i tabi‘iyyesine bırakmamıştır.

10-Mu‘allimin levâzım-ı dersiye i‘tinâsı:- mevcûd levâzım-ı dersiye hüsn-i muhâfaza itmiş ve noksânlarının ikmâlî için gerek karyesi hey’et-i ihtiyâriyesi ve gerekse mensub olduğu kazâ hükûmetince vukû‘bulan teşebbüsât-ı vataniyesi akîm kalmıştır.

11-Mu‘allimin tadrîsâta i‘tinâsı:- programı tatbîk itmiş fakat elifbatedrîsâtını layıkıyla öğredememiş dürûs-ı sâireden nisbeten ifâza-i ma‘lûmât ittirebilmiştir.

12-Mu‘allimin usûl-i tadrîsiye i‘tinâsı:- mu‘allimusûl-ı tadrîsiye âşinâvazîfesinin ‘âşıkıdır. Kendisi münevver fikirli ve efkâr-ı cedîde ve cedîde-i erbâbdır. Ma‘ârif müdürü beğîn usûl-ı tadrîsiye ‘âid irâe ettiği tarîk ve vesâyâya tavassul itmiştir.

13-Mu‘allimin muhâfaza-i haysiyete i‘tinâsı:- muhâfaza-i haysiyete fevka’l-‘âde i‘tinâ itmiştir.

14-Hey’et-i ihtiyâriyenin ma‘ârif hidmeti:- karye gittiğim vakit hey’et-i ihtiyâriyeyi celb ve lâzım gelen vesâyâ ve vazîfelerini tebliğ için birkaç defa haber gönderdiğim halde birisini olsun getiremedim. Hey’et-i ihtiyâriye tekâlif ve i‘ânenin tarh ve tahsîlinden bıkmış usanmış olduklarından kendi kendilerini ma‘zûl add ettikleri halde yine hükûmetden tahlîs-i garibân idemediklerinden nâşî vazîfelerinde lakaydâne hareket idiyorlar. Mâ-hazâ bunların ma‘ârif hidmedleri meshûk değildir.

15-Mu‘allimin terekkiyâta ‘âid mutâlatı:- mektebin ta‘mîri ve fukara-yı etfâle levâzım-ı dersiye meccânen tevzi‘i, bir mikdar mesarif-imutasarrıfanın itası, bir bevâb tahsîsâtının ihsânı istihdâmından i‘bâredir. Mektebin muhtâc-ı ta‘mîr sicilleri

azdır. Fukarayı'l-ettâl meccanen kitâb verilmek için 334 senesi bûdcesine tahsîsât vaz' olunacaktır.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât i-: tezyid-i ma'âşını, Çemizgezek karyelerinden birine naklini, iddi'â ve istirahat idiyor. tatbîkâta devâm idib ehliyetnâme almadıkca tezyîd-i ma'âş kâbil olamayacağı Çemizgezek karyesinden yerine nakli ma'ârif müdürîyetine tasvîb buyurulursa tavassud idileceği cevâbı verilmiştir. Ahâlinin taleb ve temennisi üzerine mahal-i me'mûriyetinde ibkâ edilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: sinn-i tahsîlde bulunan ettâl mektebe devâmları husûsunda evliyâ-ı ettâli icbâr ve hükûmet-i mahalliyeye ihbâr itmediklerinden dolayı vazîfe na-şinâslık ittiklerini söylüyorsa da hey'et-i ihtiyâriye-i def'atle gönderilen haberi gûş-ı kabûllerine alarak gelmediklerinden hâl-i mes'ele idilememiştir.

Sayfa: 28

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur-: mu'allim feslidir nesâyihî o kadar müsemmer olmuyorsa da çocuğunu mektebe göndermiş evliyâ-yı ettâlde dâima mücâdelede bulunmaktadır.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yoktur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yoktur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Mamuratülaziz livâsına mülhâk Eğin Kazâsına muzâf Ergü mahallesi olup merkez kazâyâ yarım sâ'at mesâfede bir dağın eteğinde kâ'in su ve havası gayet latîf ve iklimi mu'tedildir. Keyifsizlik hemen yok gibidir. Ba'zı sene birer ikişer çocuklarda gözağrısı bulunur.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi-: evleri kısmen kargir kısmen ahşap fevkânî şer'âid-i sihhîyeyi hâiz sokakları yerli taşlarla döşenmiş oldukça geniş isede mevki'inin dağ eteği olmasından dolayı i'vicâclı ve yokuş inişlidir. Bir tek câmi'leri olup me'âbidi yoktur. Hânefi mezhebine salık Türk ve Türkçe tekkellüm ider din ve milliyetlerine merbûtiyetleri kavîdir. Arâzisi olmadığından dolayı ahâlisi 'umûmiyetle diyâr-ı gurbete gider. orada kazândıkları parayı memleketlerine getirerek yerler. Memalik-i Osmaniye'nin her vilâyetine giden bu ahâli orada gördükleri alafrangalığı köylerine asla sokmamış köyde buldukları bâkir-i ahlâkı memalik-i sâirede muhâfaza idilerek o ahlakla köye 'avdet itmişlerdir. gâyet çalışkan fa'âl adamlardır. Dükkânı, hânı, hamamı yoktur.

23-Zirâ'at:-tarla olmadığından burada zirâ'at yoktur.

24-Eşcâr:-dut, erik, badem, üzüm ağaçları çok ve tuttuğu sene mebzûdur. Eşcâr-ı müsmire ile gayr-i müsmireden ihtitâb olunur.

25-Hayvânât:- koyun, inek, keçi, at, merkebden 'ibâreddir.

26-Zena'at:- usûl-i 'atîke üzere peynir yapmağı bilirlerse de gül suyu ve gülyağı yapmak bilmezler.

27-Ticâret:- Arabkir, Keban kasaba ve köylerine dut ihrâc ider. Ve bütün malzemelerini Eğin'den, Arabkir'den, Harput'dan, Halep'den, İstanbul'dan celb ve tedârik iderler.

Nisanın 29 uncu Cum'a irtesi günü Ağın Kasabasına muvâselet ittim tedkikât ve tefîşâtım ber-vech-i âtîdir

1-Mekteb binâsı:- zükûr mekteb binâsı emvâl-i metrûkeden beş ders-hâneli ise de üçünün nevâkısı henüz ikmâl idilemediğinden yalnız iki ders-hâne vardır. Bu üç koğuşun ikmâl-i inşâası için hükûmet-i mahalliye ile müzâkere ve müdâvelede bulundum. Seferberlik devâmı müddetinde ahâliden i'âne cem' ve celbi mümkün olamayacağından ya ma'ârifin inşâat tahsîsâtından üç bin kuruş kadar bir meblağın verilmesi veyahud sulhün 'akdine ta'lik idilmesi iktizâ ider diniliyor. Tahsîsât verilmiş ise de usta ve levâzım tedârik idilemediğinden ikmâl ve inşâatına muvâffakiyet hâsıl olamamışdır. Vilâyetin emri üzerine bağçenin nisfi ma'ârifte terk olunmuşdur. Bağçesi varsa da o nisbet de vâsîh değildir. Önünde yine emvâl-i metrûkeye 'âid oldukça geniş bir 'arsası olub mektebin olması lâzım gelen bu 'arsayı telgraf me'mûrunun hükûmeti bi'l-iğfâl telgrafhânenâmına mübâya'a itmesi ve mu'allimlerin de meseleden ma'ârifdâiresini haberdâr itmeleri yüzünden mesele uzun boylu keşmekeş intâc itmiş ve mütâlât-ı acîzânemi hâvî tahrîratla keyfiyet-i ma'ârif müdürriyet-i 'aliyyesine 'arz idilmiştir. İnâs mektebi i'âne-i ahâli ile yapılmış nîm fevkânî

Sayfa: 29

geniş bir koğuşla bir de mu'allim odasını hâvîdir. Taban ve tavanı tahtalı pencereleri camlı isede sakfî alçaktırşimdilik ta'mîre muhtaç değildir

2-Levâzım-ı dersiye:- zükûr mektebinde levâzım-ı dersiye den ehem olanları mevcûd olub nevâkısının ikmâline çalışılmakta inâs mektebinde bu levâzım pek noksân olduğundan dâire-i ma'ârifde bulunanları gönderilmiştir.

3-Mu‘âmelât-ı hesâbiye-: mektebde kuyûd-ı hesâbiye muntazam tutulmamış ma‘ârif-i müteferrikânın sûret-i sarfını mübeyyin gerçi bir defter ibrâz idilmiş ise de alınan eşyâ mukâbilinde virilen meblâğın senetleri alınmamış kavl-i mücerride de kalmıştır. kuyûdatın bir esas metin için lâzım gelen numûnesi irâe edilmiştir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: nezâret-i celileden gönderilen keteb ve risâilin ‘umûmimevcûdsa da bunları bir iltizam dâiresinde bir mevki‘-i mahsûsa vaz‘ ittirilmemiş rast gelen mahale konulmuştur demirbaş eşyâdan madud-ı ziyâ‘ından şiddetle mes’ûl olacak bu gibi risâilin hüsn-imuhâfazasına mahsûs bir kütüphenenin derhâl ihzârı esbâbına teşebbüs olunması ve ta‘lîmât-nâmesine tevfiikân vücûduna şiddetle ‘arz-ı ihtiyâc görünen müzenin hemen teşkîline bezl-i akdem ve ihtimâm-ı tâm idilmesi ve bunun tevâid-i la-tahzası mu‘allimine tevhl ve tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta‘mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkçe lügatlerle medlûllerini ve halkıyane dâir ma‘lûmât-ı kâfiyeyi muhtevî muntazam bir defterin ve o kasaba veya köyün mevki‘i ve hudûdunu irâe ider bir haritanın bulundurulmasına i‘tinâ idecektir. -:böyle bir defter ve harita tutulmadığından bu husûsa dâir lâzım gelen vesâyâ icrâ kılınmıştır.

6-İhsâiyât-: ihsâiyât cetvellerini ne zükûr ne inâs mekteblerinde hiç tutmamış olduklarından ta‘lîmât-nâmedeki ihsâiyât numûnesi mu‘allimine gösterilerek ikinci teftîşe kadar bu nevâkis ikmâl idilmezse teczîyelerine tavassut ideceğim teblîğ olunmuştur.

7-Mu‘allim ve mu‘allime :baş mu‘allim vekili Vehbi Efendi on sekiz yaşında mülgâ rüştiye mezûnu olup halk arasında ve meziyeti yoktur. Bu kasaba ahâlisi fevka’l-‘âde muta‘assıb olduğundan ve mu‘allim-i mûmâ-ileyhde vazîfe-i resmiyesinin gayri sâ‘atlerde kendi evinde keman çaldığından mazhar-ihürmet olamamış ‘umûminin bâ‘is-i nefreti olmuştur. Mu‘allimlikden çekilmiştir. İkinci mu‘allim vekili olan Mehmet Efendi Sultaninin on birinci sınıfından mezûn olup on yedi yaşında bekâr bir senelik mu‘allimdir. Mu‘allim-i sâlis Fehmi Efendi Elaziz Darü’l-mu‘alliminin dördüncü senesinden mezûn bekar, dört yüz guruş ma‘âşlı üç senelik mu‘allim olup halk arasında mazhar-ı hürmet ve ‘itimâddır. Mu‘allim-i râbi‘Midhat Efendi otuz dokuz yaşında evli, üç yüz kuruş ma‘âşlı ‘atîk ehliyetnâmeli halkın hüsn-i zan ve ‘itimâdına mazhar olmuş bir zâdır. Mu‘allim-i hâmis Ömer Efendi üç senelik Elaziz Darü’l-mu‘allimininden mezûn olur kendisi evli 250 kuruş ma‘âşlı halk arasında mazhar-ı hürmet ve ‘itimâddır. Başmu‘allim vekili Vehbi Efendiye ne evinde ne de mahallerinde keman çalmaması

tenbîh olunmuştur. Mu'allime Seniha Hanım otuz aşında evli Diyârbekir inâsından mezûn yüz elli kuruş ma'âşlı halk arasında mazhar-ı hürmettir.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı:- binâ emvâl-i metrûkeden olub bunu Ermeniler esasen mekteb olarak inşâ ittiklerinden hıfzı's-sıhhaya muvâfık ve mu'alliminde binânın muhâfazasına karşı i'tinâ-yı mahsûs gösterilmişlerdir.

9-Mu'allim ve mu'allime nintalebeye i'tinâsı:- bu kasabada fakr u zarûret son dereceyi bulmuş başında sağlam fesi, ayağında yamasız yemenisi , üstünde parçasız entarisi olmayan talebe ve talebât pekazdır. Ve ekseriyyesi zir'a cocuğu olup dersden iğtinâm ittikleri boş defterlerini zirâ'ata vesâir meşgûliyetle geçirdiklerinden, sabunda bulamadıklarından nâşînezâfet ve cehiyyeleri lâyıkı derece de değildir. Terbîye-i diniyye ve bedeniyyelerine evsat derecede ihtimâm çevik ve fa'âl olmalarına ikdâmidilmişdir.

Sayfa: 30

10-Mu'allim ve mu'allimenin levâzım-ı dersiyeye i'tinâsı:- zükûr ve inâs mekteplerinde mevcûdlevâzım-ı dersiyeye-i hüsn-i muhâfaza itmişler ve noxsânlarının ikmâline teşebbüs itmemişlerdir.

11-Mu'allimin ve mu'allimenintedrîsâta i'tinâsı:- zükûr mektebinde programı tatbîk Kur'ân-ı kerîm , 'ulûm-ı diniye, kır'ât-i imlâ derslerinde ifâza-i ma'lûmât itmişlensede memalik-i Osmaniyyenin değil bulunduğu karyenin mümkün mertebe haritasını millet-i Osmaniyyeye bırakın Yavuz ve Fatihlerin eyyâm-ı saltanatlarındaki vikâyı-ı mühimmeden , imal-i erba'ayı câmi' bist-i burhan su'âlinden bir tarlanın ihzâr ve sûret-i zirâ'atinden, mahsulünün kemâle irüb cem'inden talebeyi feyz-yâb idememişlerdir. İnâs mektebi yeni küşâd idildiğinden mebâdi-i dürûsu tatbîkitmiş liyâkat göstermişse de el işlerinde mahâret yoktur. Mu'allimleri edilmiştir.

12-Mu'allimin ve mu'allimenin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allimlerden mu'allim-i sâlis Fehmi, sâni vekili Mehmet, erba'ı Midhat Efendilerin usûl-ı tadrîsiye vukûfları varsa da baş mu'allim vekilinin hiç mu'allim-i hâmisin de vasat derecede vukûfu vardır. Mu'allime de oldukça vâkiftir.

13-Mu'allim ve mu'allimenin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- baş mu'allim vekilinden gayr-i 'umûm-ı mu'allim ve mu'allime muhâfaza-i haysiyete i'tinâ itmişler ve kendilerini namus... olarak tanıtmışlardır.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifde hidmeti-: mecbûriyet-i tahsîliye burada tatbîk idilememiş ve sulh idildikce tatbîk i kâbil olamayacağı hey'et-i ihtiyâriye ve hükûmet-i mahalliyyenin cümle-i ifâdesinden anlaşılmasıdır

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâlatı:.... . talebenin kısm-ı küllisi fakir olub kitâb ve âlât-ı tadrîsiye tedârikinden aciz olduklarından bunlara levâzım-ı tadrîsiyenin meccânen verilmesi, mektebin üç koğuşunun inşâatı ikmâl idilemediğinden devre-i evlânın her iki devrelerinin bir arada bulundurmak mecbûriyetinden nâşî esnâ-yı derste her üç mu'allimin birlikde derse girmesinden tadrîsadda matlûb olan intizâm ve idâre-imuhâfaza idilemediğinden bir sâ'at evvel üç koğuşu nevâkısının ikmâli fikr-i mutâla'asında bulunmuşlardır. İnâs mu'allimesi hiçbir mutâla'a serd idememiştir.

16-Mu'allim ve mu'allimenin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi-: bu kasaba mektebinde mevcûd olan beş mu'allim ve bir mu'allimeden 'umûmunun dörder, beşer ma'âşî terâkimde kaldığından ve iş'ârın gillâsından fevka'l-'âde zarûret ve sefâlete düşâr olduklarından dolayı sızlanmakta zamm-ı ma'âşusûsunu istirhâm itmektedirler. ma'âşat müzâkemelerin te'dîye ve tesvîyesi için ma'ârif müdürriyet-i 'aliyyesinden nezâret-i celileye, vilâyete de keyfiyet 'arz edildiği gibi merkeze takdîm edilmiş ve ta'kîb olunmakta bulunulduğu, zamm-ı ma'âşa istihkâkı olanların da istirhâmlarına hâcet kalmaksızın dâire-i ma'ârifde mevcûd ketebelerine bi'l-mürâca'a istihkâkları bahş olunacağı cevâbı verilmiştir. Bu vilayet muhasebe-i husûsiyesinde ki rehâvet ve lâkaydı hiçbir vilâyetde yoktur. Zann ediyorum. Teşebbüsât-ı vakı'âm ta'cîzât derecesine varıyor. Fakat lakaydı devam idüb gidiyor.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: yoktur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsâtı olmuştur. Hiçbir teşebbüsleri görülmemiştir. Bu kasabada sakin ahâli iyiliği daima sarık ve sakallı da aramak ve onların irâe ittiği tarîk farz-ı muhâl olarak yanlışa olsa 'amel itmek itiyâdında oluklarından fesliden bir şey beklemez ve söyledikleri söze sıhhat-i nazarıyla bakmazlar.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yoktur

20-Mekâtib-i husûsiye-: yoktur

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Mamuratülaziz livâsına mülhâk Eğin Kazâsına muzâf Ağın Nahiyesi merkez vilayete 70 kilometre ve merkez kazâyâ keza 70 kilometre mesâfede olup bir derenin kenarında

Sayfa: 31

vasati mâil üzerene mebnâdır. Havası mu‘tedil olub yol ve demiryolu yokdur. 353 hâne “1518” nüfûsdan ‘ibâretidir. Seferberlikden evvel nüfûsu tekessür itmekde olub seferberlik üzerene tevellüdâtı hâl-i tavakkufda bulunduğundan nüfûsu tenâkus itmekdedir. Bu kasabada en çok humma keyfsizliği hükm-fermâ olmakda ve köylü bu keyfsizşiğe karşı bâb-ı tevelleke sığınmak sûretiyle şifâ-yâb olmasına du‘â-hân olmaktadırlar.

22-Köyün mevki‘-i medeniyesi-: evleri ekseriyetle fevkânî ve şerâit-i sıhhîyeyi hâiz ba‘zı sokaları gemniş ise de dar ve i‘vicâclıdır. Bu kasabada biri minâreli ikisi minâresiz olmak üzere üç câmi‘-i şerîf vardır. İkisinin kapusu ve sâir mahallerinde levhaları yoksa da birisinin minâre taşında şu kıt‘a:

Vakfi sâhibine mübârek eyleyecek
İki cihânda yüzün eyleye ak
Sâhibü’l-hayrât direkli ‘âli
El-hâc Osman Ağa ibn-i Ahmed Bey
Hüve’l-bâkî 1173 yazılmışdır.

Her üç câmi‘-i şerîfin târîh-i ta‘mîri ve tavsî‘î 1310’dur. Bu kasabada muntazam bir de medrese vardır. Ve bu medresenin kapusu başındaki taşda şu kıt‘a:

Yapdı Sultan zamân-ı bendesi bu medreseyi
Fernâdan Ali Bey zât-ı mekârim-i meşreb
Ali Bey medresesi ile yâd olunur
Ma‘den-i ma‘rifet ve mekteb-i ‘irfân ve edeb
Çıkdı bir dânes bu mîrân-ı sühâvetde binâ
Bunda tahsîl olunur cümle ‘ilm-i sa‘î ile hep
1308 mahkûkdur

Kasabanın hâl-i ve şânıyla mütenâsib muntazam bir de hükûmet konağı vardır ki taşda şu kıt‘a yazılıdır.

Cenâb-ı hazret-i Abdulhamid Han’ın ki devrinde
‘inde’t-telhe dolub ‘âlem-i cihân ma‘mûra zâr oldu
Vilâyet valisi ba‘ni Enis Paşa ki mekârı
Ağın’da hükûmet konağı inşâsın emr itdi
Kazâ kaymakamı Mustafa Sabri Efendi hem
İdüb himmet-i binâ itirdi bu dâr-ı dilârayı

Ebedî haramı tamâm oldukda bu târîh-i

Hükümdârân-ı ‘asra âşiyân bu segâh olub
 Serîr-i saltanatında mazhar-ı lütf ala olsun
 Ki her dem ve ins-i iltifât-ı pâdişâh oldun
 Merâm-ı maksadı nâsa ki bir câ-yı trefâh olsun
 Fürûğ-ı kevkeb ikbâl-i rüşdün endâz-ı şâh olsun
 Mübârek iyilesün Allah hem-şîre tebâh olsun
 Bu yer dikiliş saray oldu ‘umûmen nev-penâh olsun
 1310

Ziyâretgâhları yokdur. Çeşmeleri müte‘addid ve suları latîfdir. Bu kasabada meskûn ahâlinin ahlâkları sâf ve i‘tikâdları mükemmel ve mezheblerine merbûtiyetleri fevka’l-‘âdedir. Ahlâk ve i‘tikâdlarının sâf ve sağlam olmasından nâşîdir ki kadınlarında tesettür olmadığı rast geldikleri mevki‘de köyün

Sayfa: 32

erkekleriyle konuştuıkları halde fenâlığa ve sû-i ahlâka dâir hiç fenâlık vâki‘ olduğu işidilmemiştir. Kendileri Türk ve Türkçe tekellüm idüb mezhepleri Hânefidir. Bu kasabanın arâzisi mevcûdu kifâyet idemeyecek derecede az olmağla beraber fevka’l-‘âde kıyli olduğundan mahsûlât ihtiyâc-ı mahalliye te’mîn idememekde bunun için erkekleri diyâr-ı ahâra gidüb ekserisi tatarlık ve kavâslık sûretleriyle te’mîn-i ma‘îşiyet ider. Bu kasaba esâsen şimdiki mevkiûe bir sâ‘at mesâfede iki üç bin hânedan sekiz on bin nüfûsdan ‘ibâret iken bağceye gelüb gitmekden usanmış ve eskiden buldukları ve şimdi harâbe olan eski kasabada Ermenilerden de cûrdâz gördüklerinden o kadabayı terke bağce evleri olan şimdiki mevki‘i ihyâya mecbûr olduklarını ve Ağın isminin de Ermenice Ağavir kelimesinden mu‘arreb olduğu ba‘zılarının yedinde mevcûd 75 senelik hüccetnâmelerden istilâl olunmakda ise de ba‘zıları da ağ in’den mu‘arreb olduğu rivâyet olunmakda şakk-ı sâni ‘akla daha ziyâde tevâffuk itmekdedir. Kırk kadar dükkânı üç hanı varsa da dükkânlardan beşi ma‘mûr diğeri ile han harâbdır.

23-Zirâ‘at-: arpa buğday, mercimek, nohud, köşne, mısırı sebzenin envâ‘î bulunur. Usûl-i cedîde-i zirâ‘atdan hiç birisi girmemiştir.

24-Eşcâr-: kasabanın etrafında ormanlığı yoktur. Buraya iki buçuk sâ'at mesâfede bulunan köylerden getirilen odunlar eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireden ihtitâb olunur. Eşcâr-ı müsmiresi badem, dut, ceviz, erik, nar, ayva, vişne üzümdür. Narı ve üzümü gâyet mebzûl ve meşhûr olub civârındaki Eğin, Arabkir, Keban, Çemişgezek kazâ ve karyelerine ihrâc itdikden sonra ihtiyâc-ı mahalliye de baliğân mâ-baliğ idâre ider. Bu kasaba ahâlisinin te'mîn-i ma'îşetine hâdim vâsıta-i bigâne üzüm ile nar olduğu ve buradaki üzümün bir sene kadar çürümeksizin kaldığı pek çok kerre görülmüş ve yenilmiştir.

25-Hayvânât-: öküz, inek, koyun, keçi, merkebe bulunur. Merkebe biner yük taşır. Diğerlerinin südünden, yağından, yoğurdundan, etinden, kuzu ve oğlağından, postundan istifâde iderler.

26-Zena'at-: peynir, gül suyu keten kenevir yapamazlar. Yalnız usûl-i 'atîke üzere yağ i'mâl iderler. Sanâyi'-i zirâ'iyeden hiç birisi bu kasabaya girmemiştir. Sanâyi'-i sâireden erkeklerinin ba'zıları yemenici, kunduracı, berber, terzi Zena'atlarını bilirler. Ve ba'zı kadınlarda bez dokurlar. Fabrikası yoktur. On iki dane un ve bulgur değirmeni vardır.

27-Ticâret-: kazândıkları meyveleri hârice ihrâc ve yiyecek zahîrelerini ve levâzım-ı sâirelerine varıncaya kadar hâricden idhâl iderler.

Nisanın otuzuncu Pazar günü Eğin'in Vahşen Köyüne muvâsalet itdim teftîât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir

1-Mekteb binâsı-: biri dershâne diğeri mu'allim odası olmak üzere fevkânî iki odası vardır. Mekteb yenidir. Yalnız tabanı tahtasıdır. Pencerelemleri camlı ve mükemmeldir. Mu'allim odasının sıvasıyla tabanının tahtası kalmıştır ki bunun da cüz'î üç dört yüz guruş mebalığla ikmâli kâbildir. Bağçesi mevcûd ihtiyâca kâfi ve bağçesinin içinde suyu da vardır.

Sayfa: 33

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiye tadrîsât-ı ibtidâi mecmû'asının tamamıyla sekiz 'aded nebâtât levkası kat'ât-ı hamse haritası, tadrîsât-ı ibtidâiye kânûnu, yoklama, ketebe ve demirbaş eşyâ defteri mevcûd ve talebenin yedlerinde levâzım-ı dersiye nâ-tamâm olub alması tenbîh olunmuştur.

3-Mu‘âmelât-ı hesâbiye-: kuyûd-ı hesâbiyesi gayr-i muntazam olduğundan usûl-i defteriyeye tevfiķân defter tutması tavsiye olunmuştur.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: ma‘ârifden gönderilen risâil mevcûd olub bunların hüsn-i muhâfazasına i‘tinâ idilmiş ve nevâkısın ikmâli husûsuna mu‘allimin hizmeti sebķâtetmemiştir. Müze yoktur. Köyün mahsûlât-ı nebâtısından gerek bu köyde ve gerekse civâr kurâsında bulunacak ma‘denlerinden müze teşķili husûsu mu‘allim efendiye tenbîh ve ahâlinin ileri gelenlerini celb iderek bu husûsda mu‘allim efendiye ma‘âdin odaları tavsiye edilmiştir.

5-Köyün ahâlisinceahâlisince müsta‘mel ve yalnız o mahale mahsûsTürkce lügatler medlûlleri için defter tutmamış, köyün mevki‘ ve hudûdunu irâe ider bir harita tanzîm itmemiştir. Harita tanzîmine liyâkat ve kudreti yoksa da o köye mahsûs diğerkasaba ve köylerin gayr-i musta‘cel kelimâtın tahrîri için defter tutmağahiçbir mahzûr olmadığından bu bâbdaki lâkaydı hareketinin ‘adem-i tekrarı teczîyesini mürâca‘at olunacağı mu‘allim efendiye tefhîm edilmiştir.

6-İhsâiyât-: ihsâiyât cedveli tutmamış mektebin mesârif-i mutasarrıfası olmasından ve yüz elli guruşdan ‘ibâret olan ma‘âşından bir şey artıramadığı gibi dört beş aydan beri ma‘âş da alamadığından ve ahâli fakr u zarûretde puyan olub bunlarda i‘âne virecek kudreti ve liyâkat kalmadığından dolayı ihsâiyât ve sâir cedâvili tutmamış olduğunu makâm-ı emrâzda binâ itmekdedir.

7-Mu‘allim-: yirmi üç yaşında olan mu‘allim Süleyman Efendi Ağın rüşdiyesinden me’zûn yüzelli guruş ma‘âşlı sekiz senelik bir mu‘allimdir. Kendisi evvelâ halk arasında mazhar-ı hürmet ve i‘timâddır

8-Mu‘allimin mektebe i‘tinâsı-: binânın nezâfetine, tahâretine ihtimâm göstermiştir.

9-Mu‘allimin talebeye i‘tinâsı-: talebenin el ve yüzlerine elbise ve saçlarına i‘tinâ itmemiştir. Tırnakları kesilmemiş elleri yıkanmamıştır. Bunun için mu‘allimin nazar-ı dikkati celb edilmiş nezâfetden tevellüd idecek emrâz-ı mehleke ve sarbenin tahrîbâtı anladılmış fimâ-ba’d her sabah yoklama icrâ-yı nezâfetine ri‘âyet itmemiş olan talebenin derhâl pederi evine i‘âdesi tenbîh olunmuştur.

10-Mu‘allimin levâzım-ı dersiyeeye i‘tinâsı-: mevcûd levâzım-ı dersiyeeyi hüsn-i muhâfaza itmişse de noksânlarının ikmâli teşebbüsâtda bulunmamıştır.

11-Mu‘allimin tadrîsâta i‘tinâsı-: talebenin ellerinde Kur’ân-ı Kerîm bir iki ‘ilm u hâl kitâbından başka hiçbir şey yoktur. Pederlerinin taht-ı silâhda olmasından ve

kendilerini:ve cenâh-ı sıhhâtine elân validelerinin de erzâk yevmiyelerini te'mîn idememelerinden nâşî kitâb parası topladılmamış bunun için kitâb alınamamıştır. Mu'allim efendi yazdırmak not tutturmak sûretiyle tadrîs itmiş, talabın kısm-ı a'zamı fakîr çocukları olduğundan çocuğun not tutacak kağıdı da yoktur.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı-: mu'allim usûl-i tadrîsiye âşinâdır. Ma'ârif müdîriyet-i 'aliyyesinden irâe idilen usûlü tatbîk idiyorsa da talebenin kitâbdan, kağıddan hülâsa edevât-ı tadrîsiyeden mahrûmiyetleri mektebde terakki arzu nisbetinde değildir.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı-: şeref ve haysiyetini muhâfaza etmiştir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârif hidmeti-: mecbûriyet-i tahsîliye bu köyde hiç tatbîk idilmemiş ve sulh edilmedikçe tatbîk idilmeyeceği anlaşılmış ve tabi'i bulunmuştur. Yüz kırk erkek yüz otuz beş kız çocuğu olup yirmi erkek çocuğu devâm ediyor. Kûsûr erkek ve kız çocuğu devâm itmediğinden bunların te'mîn-i devâmı için hey'et-i ihtiyâriyeye tehdîd ve teşvîkiyle mahrûc ve sâyâde bulunmuş ve kendilerinin

Sayfa: 34

vazîfe-i kânûniyeleri telkîn edilmiştir.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâlîbi-: çocuklara kitâb ve edevât-ı tadrîsiyenin meccânen verilmesi arzu ve meyyiden terakki 'add ediyor.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlîbi-: sekiz senelik mu'allim olub almakda bulunduğu yüz elli kuruşun adem-i kifayesinden naşi ma'aşna zemaim icrâsını istirham itmektedir. tatbikat-ı dersiyeye devam ve ehliyetname alırsa mesuli isaf olunacağı cevâbı verilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: yoktur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuştur-: hiçbir teşebbüsü yoktur.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yoktur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yoktur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Mamuratülaziz livâsına mülhak Eğin Kazâsına muzâf Ağın Nahiyesine merbût olan bu karye merkez kazâyâ altmış merkez nahiyeye bir kilometre mesafede olup pek cüz'î bir sath-ı mâil üzerinde ve Karadağın eteğindedir. Havası gayet güzel iklimi mu'tedil yol demiryolu değildir. Doksan üç hâne ve iki yüz otuz sekiz zükûr 208 inâsı olup seferberlikden evvel nüfûs tekessür

itmekte iken şimdi nüfûs tenakus ve tevallüdâtı tevakkuf itmektedir. Sıtma, göz ağrısı hastalıkları olub sıtmaya mübtelâ olanlara badem yazup yedirmek Cum'a günü hatîb mimbere çıktığı zaman ilk okudub mesâbın koluna bağlamak bunlarla maraz def olmazsa sıtma pınarına götürüp yıkamak bu da tesîr itmezse mürâca'at iderler. Göz ağrısı için de ipeği yağda kavurarak göz üzerine kor yahud kırmızı su dökerler.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:- suyunun çokluğundan künâbe olarak ab-şin terkîbinden mu'arreb olduğu rivâyet idilen Vahşin Karyesinin evleri ekseriyetle fevkânî ve şerâit-i sıhhiyeyi hâiz pek az sokakları geniş diğerleri dar ve i'vicâclıdır. Bir cami'-i şerîfi olub '1298' târîhinde ta'mîr idilmiştir. İnşâasına dâir târîhi yokdur. kapusu başında sebebü'l-binâ İsmail Hakkı yazılıdır. Suları gayet mükemmel olub kırk kadar menba' ve çeşmesi vardır bu köy ahâlisi Türkçe tekkellüm ider. Türk ve Hânefiü'l-mezheb din ve milliyetlerine merbûtiyedleri fevka'l-'âdedir. paku neziyye i'tikâda mâlikdirler yazın meşgûliyetleri zirâ'atle kışın orta ortası ta'bîr olunan biryere toplanup kahve sigara içer. Muhammediye sîretü'n-nebi kitâbını okurlar panayırı, târîhi harabesi, dükkanı, hamamı yokdur

23-Zirâ'at:-buğday, arpa, buy, mercimek, köşme, yazlık, pamuk zer' iderler. En çok buğday ekerler ki tahminen bin dönüm vardır. usûl-ı cedîde-i zirâ'iyenin hiçbirisi girmemiştir.

24-Eşcâr:-dağlarında ormanı yokdur. Kışın odunu sığırların gübrelerinden tezek, eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireden tedârik iderler. Dut, zerdali, badem, armud, kiraz, ayva, nar bulunur. Karpuzunun lezzeti, soğanın büyük ve tatlılığı, mercimeğinin tez pişmesi ve reng-i letâfet bahşası her tarafça zibân-zert ve şöhet yapdır.

25-Hayvânât:- en çok besledikleri hayvan merkeb, öküz, inek, koyun, keçi, tavuktur. Merkeble yük taşır ve biner, öküzle çift sürerler. İneğin, koyun, keçinin südünden, yağından, ayranından, istifade iderler.

26-Zena'at:- erkeklerinin zena'at-ı zirâ', kadınları da erkeklere mu'âvindir. Kadınlar çorab dokumak bilir ve yaparlar.

27-Ticâret:- mahsulat ihtiyâc-ı mahalliyi temin itmediğinden zahîrelerini ve levâzım-ı sâirelelerini Keban'dan, hatta vilâyetten celb iderler.

Sayfa: 35

Mayısın birinci Pazar ertesi günü Eğin'in İnçatı Köyüne muvâselet ittim. Tefîşât ve tedkîkâtım ber-vechi-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:-iki dershâneli nîm fevkânî taban ve tavanı tahtalı , pencereleri camlı, müceddiden ve şerait-i sıhhîyeyi cami'dir. Üç yüz yirmi yedi senesinde taşdan yapılmış bagcesi yok. Civarında bağçe ve arsa varsa da şimdilik ahâlinin almaga kudretleri olmadığından sulhün 'akdinden sonra bagce tedârik ideceklerini kaviyyen va'ad itmişlerdir.

2-Levâzım-ı dersiye:-levâzım-ı dersiye bazılarını mevcûd olup mevcûd olmayanların tedârik-i için mu'allim efendi teşebbüsât-ı lâzime ve ciddiye de bulunmuş ise de seferberlik dolayısıyla kâbil olamamıştır.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye:-mektebin kuyûd-ı hesâbiyesi iyi olup nevâkısının ikmâl-i ve sûret-i muntazamada cereyân-ı için icâb iden tarz irâe idilmiştir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi:-nezâret-i celîleden gönderilen ketebe ve risâil hüsn-i muhâfaza idilmiş ise de kütübhâne teşkil itmemiş olduklarından kütübhânenin behe-mahâl teşkîli tenbîh ve zirâ'at derslerinde talebeye irâe idilmek üzere ba'zı ahcâr ve ma'deniyâtle tehçir itmiş maddiyeler topladılmış ise de parâkende bir sûrette bırakıldığından bunların intizâm dâiresinde cem'-i lüzumu müzeye kalma husûsu tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta'mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkçe lügatler ile medlûllerini ve halkiyata dâir ma'lûmât-ı kâfiyeyi muhtevî muntazam bir defterin ve o kasaba ve köyün mevki'i ile hududunu irâe ider bir haritanın mektebde bulundurulmasına i'tinâ idecektir. Yokdur.

6-İhsâiyât:-İhsâiyât cetveli yapamış ketebe defterini ta'limâtadaki numûnesine gayr-i muvâfık yaptığından ihtârât-ı lâzimedeki bulunulmuştur.

7-Mu'allim:-Mu'allimi evvel dört beş ayı mütecâviz gözlerinden muzdarib olduğundan görülemedi. Mu'allim-i sâni Mustafa Efendi yirmi iki yaşında Ağın rüstiyesinden mezun olunub altı senedir mu'allimliğe intisâb iden evli ve yüz elli gurusu ma'âşî vardır. Kendisi halk arasında şâyân-ı hürmet ve i'timâddır.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı:-binanın nezâfetine, hıfzı's-sıhha kavaidini ihtivâ itmesine ihtimâm itmiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı:-talebenin nezâfetine tahâretine lakaydi derecede ehemmiyet vermemiş ise de terbiye-i diniyye ve bedeniyye i'tinâ göstermiş diğer husûsâta da dikkat itmesi tenbîh olunmuştur.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiyye i'tinâsı:-mevcûd levâzım-ı dersiyye hüsn-i muhâfaza itmiş noksanlarının ikmalî husûsuna teşebbüsâtı görülmemiştir.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı:-programı tatbîk itmiş ise de hesâb ve hendese sarf ve nahv derslerinden talebeye ifâza-i ma'lûmât idememiştir.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allim usûl-ı tadrîsiye âşinâ ma'ârif müdürü bey tarafından usûl-i tadrîsiye dâir gösterilen tarz tadrîs ve ta'likî ahz ve telakkiye mu'allim efendi kâbiliyetlidir.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:-iyidir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârif hidmeti:-mecbûriyet-i tahsîliye burada da tatbîk idilememiş ve seferberlik müddeti hitâm bulmadıkça idilmesinin imkânı mevcûd olamamıştır. Sinn-i tahsilde yüz yirmi erkek yüz yirmisi kız çocuğu olup bunlardan otuz beş erkek devâm idiyor. Kûsûrları zirâ'atle meşgûldürler.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid-i mutâlatı -:çocuklara âlât ve edevât-ı tadrîsiyenin meccânen tevzî'ini talep idiyor.

Sayfa: 36

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi:- ma'aş az olub her üç sene de bir zamm icrâ idilmesi iktizâ iden ma'aşına zamm icrâsını ve terâkimde kalan dört ma'aşının tesviyesiyle zarûretten istihlâsını temenni ediyor. zamma kesb-i istihkâk daru'l-mu'alliminden me'zûn olmak veyahud tatbîkât-ı dersiyye devâm idüb ehliyetnâme almağa mütevakıftır cevâbı verilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı:-yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuştur:- hiçbir teşebbüsâtı görülemedi.

19-Gece ve cum'a mektebi:-. yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye:-. yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi:- Mamuratülaziz livâsına mülhak ve Eğin kazâsına muzâf İnçatı Nahiye merkezi olub merkez livâyaya seksen merkez kazâyaya kırk kilometro mesafede kâin olan bu köyün suyunun yokluğundan..... olacak İnçatı denilmiş olduğu rivâyet olunmakta şarkında Haçındır tepesi garbında Türkmen dağı,

şimalinde kale cenubu açıktır. Ve bir sath-ı mâil üzerinde kâin havası latîf iklimi mu‘tedîl yol demiryolu geçmiyor ’101’ hâne dört yüz onbir nüfûsu vardır. Seferberlikten evvel nüfûsu tezayüd idiyorsada seferberlik üzerine tenâküs ve tevellüdât tavaffuk itmekdedir. Sıtma ‘illeti çok olub solfanto alırlar.

22-Köyün mevki‘-i medeniyesi:-evleri taşdan mamul fevkânî oldukca şerait-i sıhhîyeyihâiz sokakları dar dolanbaçlı ve pisdir. Bir tek cami‘-i şerîf-i olub kapusunda şu

Cami-i ta‘mîr-i tecdid itti müminler heman

Sa‘i ve gayret eyleyenler bulalar huri cennet

Târîhi bin iki yüz yetmiş iki senesinde yazılıdır.

Bu köye bir sâ‘at mesafede bir ılıca mevcûd olub Fizan’a karîb olduğundan Fizan’ın feyzânından eskiden ma‘mûr ve âbâdân olan banyo mahalleri şimdi harâb ve nâ-bedîd olmuş üç çeşmesiyle bazı hânelerde kuyu mevcûd olub sularının lezzeti ve sağlamlığı mükemmel ise de ihtiyâc-ı mahalliye te‘mîn idecek mertebede mebzûl değildir. Ahâlisi ‘umûmiyetle Türk olub Türkçe tekellüm ider Hânefiü’l-mezheb din ve milliyetlerine merbûtiyetleri fevka’l-‘âdedir. İtibâdât-ı sakîme ve i‘tikâdât-ı sahîfeleri yoktur. Ahâlisi ekseriyetle diyâr-ı gurbete gider. Diyâr-ı gurbete gitmeyenlerde zirâ‘atle iştigâl iderler. Panayırı târîhi harâbesi, dükkânı, hamamı, hanı yoktur.

23-Zirâ‘at:-dört yüz dönümden ‘ibâret olan bu köyün mahsûlât-ı zirâ‘iyesi buğday, arpa, nohuddan ‘ibârettir. Feyz ve bereket olduğu seneler bire on olmadığı vakitlerde bire bir nihayet iki üç alırlar. usûl-ı cedîde-i zirâ‘iye buköye girmemiştir.

24-Eşcâr:-bu köyün etrafı kamilen ormanlık olub keban madeni için kömür istihsal ittiklerinden o ormanlığı bir usûl ve itizâm dâiresinde kesmediklerinden mahv olmuş şimdi dağlarında pek cüz‘i bağ ve bağçe bağçelerinde hudûd-ı vazîfesini görecek derecede meşe kalmıştır. Bu meşelerin ve eşcâr-ı müsmire ile gayr-ı müsmireden ihtitâb iderler. Dut, badem, üzüm vardır.

25-Hayvânât:- merkeb, koyun öküz inek keçi bulunur.

26-Zena‘at:- sanâyi‘den bildikleri bir şey yoktur. Kadınları bez yaparlarsa da bu sene pamuk bulamadıklarından onu da yapmıyorlar.

27-Ticâret:-ihracatı yoktur. bütün ihtiyâclarını hâricden tedârik ve tehiyye iderler.

Sayfa: 37

Mayısın ikinci Salı günü Eğin'in Cucuğan Karyesi mektebine muvâselet ittim tefîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı-: fevkânî, taban ve tavanı tahtalı pencereleri camlı bir ders-hâne ile yanı başında bir de mu'allim odasını hâvîdir. Mekteb üç yüz yirmi sekiz de inşâ idildiğinden müceddeden ise de iç ve dışı beyaz sıva ile badana idildiğinden kuvvet-engizdir. Köyde bulunan ve ismine çarpı ta'bîr idilen beyaz toprakla iç ve dışının sıvanması hey'et-i ihtiyârîyetenbîh olunmuştur. Bağçesi civarında bağçeye elverişli arsası yoktur.

2-Levâzım-ı dersiyeye-: talebenin ellerinde bulunan kelâm-ı kadîmden başka bir şey yoktur. Mikdar-ı kafiüs-.... 'ilm-i hâl ve hesâb gönderilmiştir.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye-: mu'âmelât-ı hesâbiyesi gayr-i muntazam ve berbâd olduğundan lâzım gelen vesâyâ icrâ idilmiştir. Ve tarz-ı tanzîmi irâe olunmuştur.

4-Mektebin kütüb-hâne ve müzesi-: kütüb-hâne ve müze namıyla bir şey yoktur. Bugün kütüb-hâne ve müze tedârik-i husûsunda lâzım gelen tarîk söylenilmiş, ikinci tefîşe kadar ihsârî tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta'mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkçe lügatler ile medlûllerini ve halkıyâne dâir ma'lûmât-ı kâfiyeyi muhtelif muntazam bir defterin ve o kasaba veya köyü mevki'i ile hudûdunu irâe ider bir haritanın mektebde bulundurulmasına i'tinâ idilecektir-: o yolda ne bir harita tanzîm ne de bir defter tahrîr ittiğinden her ikisinin tedâriki tenbîh olunmuştur.

6-İhsâiyât-: kağıdın yokluğunu beyân iderek İhsâiyât cetvelini tutmadığını makâm-ı beyân itmiş ise de bu bâbdaki 'özü kabûl idilmeyerek behe-mahâl tedârik-i tenbîh olunmuştur.

7-Mu'allim-: yirmi yedi yaşında mülgâ rüştiye me'zûnu yüz elli gurusu ma'âşlı yedi seneden beri meslek-i ma'ârifde bulunan ve evli olan mu'allim Süleyman Efendi'nin halk arasında i'tibârı iyidir.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı-: binânın nezâfetine hıfzı's-sıhha kavâidini ihtivâ itmesine dikkat itmemiş lakayt davranmıştır. İhtâr-nâme gönderilmiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı-: talebenin nezâfetine, terbiye-i diniye ve bedeniyesine hiç ihtimâm göstermemiştir. İşten el çektirilirse yerine gönderilecek diğer mu'allim bulunmadığından ve ihtâr ile iktifâ olunmuştur.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiye i'tinâsı-: levâzım-ı dersiye sıra ile rakam tahtası vardır. Bunları hüsn-i muhâfaza itmiştir.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı-: talebenin ellerinden muvâfık program kitâbın yokluğu meşrû' bir ma'zeret teşkîl iderse talebede bulunan Kur'ân-ı kerîm ve 'ulûm-ı diniye derslerinden olsun layıkı vechiyle tadrîs ittirilmediği bir imtihan sâbit olmuş dürûs-ı sâireden hiçbirisi okudulmamıştır. Buna sebep mu'allim efendi beyân itmektedir.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı-: mu'allim usûl-i tadrîsiye hiç âşinâ değildir. Vazîfesine lakaytdır. İktidârı mefkûddur.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı-: iyidir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifet-i hidmeti-: mecbûriyet-i tahsîliye bu köyde tatbik idilememiş seferberlik devâm ettiği müddetçe tatbiki mümkün olamayacağı hey'et-i ihtiyâriyenin cümle ifâdesinden anlaşılmıştır. Elli kadar kız ve altmış kadar erkek çocuğu olan bu karyede kızlardan devâm iden hiç yok erkeklerden otuz dördü devâm ediyor. Kûsûru zirâ'atle meşgûldür.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid-i mutâlatı-: kitâb , kalem , kağıt , ve levâzım-ı sâirenin meccânen verilmesini mektebin terakkiyâtından 'add ediyor.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi-: terakimde kalan ma'âşının tesvîyesi çaresini ve yedi senelik mu'allim olub zamm-ı ma'âş nâil olmak hakkını 'arzu ediyor. Terakimde kalan ma'âşlarının itâsı için teşebbüsât-ı lâzîmede bulunulmuştur. Ma'âşât-ı müzâkemesi için ma'ârif müdürîyet-i 'aliyyesine

Sayfa:38

'arz-ı keyfiyet olunmuş zamm-ı ma'âş için tatbikât-ı dersiye devâm ve ehliyetnâme istihsâl iderse mes'ûlü is'âf idileceği cevâbı verilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyeti-: yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sirâtı olmuştur-: hiçbir te'siri görülmemiştir.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: merkez livâya doksan merkez kazâyâ kırk merkez nahiyeye on kilometre mesâfede Gübredibi dağının eteğinde kâin olan bu karyenin havası latîf iklimi mu'tedil yol ve demiryolu geçiyor yüzsekiz hânesi altı yüz

otuz dokuz nüfûsu olan bu köyde seferberlikden evvel nüfûsu tekessür idiyorsa da şu sırada tenâküs tevellüdât tavakkuf itmektedir. Sıtma ve göz ağrısı keyifsizlikleri vardır.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:-evleri 'umûmiyetle taş şerait-i sihiyyeye hâiz sokakları geniş ve i'vicâclıdır. Bir cami'-i şerîfi vardır. Üç yüz on yedi senesinde inşâ idilen islâfın târîhi türbe ve ziyaretgâhları yoktur. Suları gayet lezîz ve hafif olub dört çeşmesi vardır. Dört yüz dönüme yakın 'arazisi varsa da susuzdur. Ektikleri buğdaydır. Erkekleri ekseriyetle diyâr-ı gurbete gider. Karye de kalanlar zirâ'atle iştigâl iderler panayırı, dükkan, han ve hamamı yoktur.

23-Zirâ'at:- 'arâzisi 'umûmiyetle susuz olduğundan yalnız buğday, arpa, yazlık, nohud ekerler. Usûl-ı cedide-i zirâ'atden hiçbirşey girmemiştir. Ve girmek ihtimâli yoktur çünkü 'arâzisi taşlıktır.

24-Eşcâr:-kışın fazla olmasından ve soğuğa tahammül idememesinde badem, ceviz ağaçları yoktur dut ve üzüm vardır. Meşhur meyvesi yoktur.

25-Hayvânât:- at, merkeb, katır, koyun, keçi, inek pek az öküz bulunur. At ve merkeb, katır ile yük taşır ve binerler. Öküz ile çift sürer inek koyun keçinin yününden, kılından, yağından, yoğurdundan, peynirinden istifâde iderler.

26-Zena'at:- zirâ'atden başka zena'atları yoktur. Usûl-ı 'atîk üzere peynir yağ yapmağı bilirlen de davarları çok olmadığından oda yok dimektir. Bir un değirmeni vardır.

27-Ticâret:-mahsûllar ihtiyâcât-ı mahalliyyeyi te'mîn idemediğinden hârice hiçbir şey ihrâc idemezler hatta zahîrelerinin bile hâricden celb ve levâzım ve sâirelerinin İstanbul'dan, Haleb'den, Arapkir'den, Eğin'den, Elaziz'den getirirler.

Sayfa: 39

Mayısın üçüncü çeharşenbe günü Eğinin Habanos ekereki Karyesi mektebine muvâselet ittim Teftîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:- iki ders-hâne ve iki mu'allim odasını hâvîfevkânî olub yeni ise de mevcûdu isti'âb itmediğinden ufak ve hıfzı's-sıhhaya gayr-i muvâfik bulunduğundan mektebe elverişli değildir. Sulhü müte'akib verilecek plan dâiresinde muntazam ve mükemmel bir mektebin inşâsını ahâli te'mîn itmiştir. Mektebin bağçesi yoktur. Bu karye yirmi birinci maddede 'arz olunacağı vechiyle dört dağın arasına sıkışmış 'arâziden mahrûm sengistan bir yerdir. Burada her hâne taşları kırarak sekü ta'bîr idilen ve 'arzi üç

metrodan 'ibâret olan bağçe tedârik itmişlerdir ki bu yerleri kat'iyen satmaz ve satsalar bile ağırlığı nisbetinde meblağ talep iderler.

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiye den bazıları mevcûd olub olmayanların pusûlası alınmış ve ma'ârif müdîriyet-i 'aliyyesine 'arz idilmiştir.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye-: mükemmeldir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: ma'ârifden gönderilen keteb ve risâilin hüsn-i muhâfazasına i'tinâ idilmiş ise de müzesi yokdur. Ve tedâriki için tenbîhâd-ı lâzime ve ekîde icrâ kılınmıştır.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta'mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkçe lügatler ile medlûllerini harita ve halkıyâne dâir ma'lûmât-ı kâfiyeyi muhtevî muntazam bir defterin ve o kasabaya ve köyün mevki'i ile hududunu irâe ider bir haritanın mektebde bulundurulmasına i'tinâ idilecektir. Bu karye mekteb mu'allimi ne o yolda bir defter tutmuş ve ne de öyle bir harita tanzîm itmiştir. Bu karyeye mahsûs olarak çoraba hastaya sabır ve, cüz'i ve herbir şeye hülâsa bunlarca gelmesi ilâve itmeksizin hiçbirşey söylemezler.

6-İhsâyât-: İhsâyâta 'âid cetvel tutmadığından idilmiş ve cetvelin talimât nâmedeki numûnesi irâe idilerek derhâl tanzîmi tavsiye olunmuştur.

7-Mu'allim-: yirmi yedi yaşında olan ve Elaziz Darü'l-mu'allimininin üçüncü senesinden me'zûn dört senelik üçyüz guruş ma'âşlı mu'allim olan Osman Efendi bekâr ve halk arasında mazhar-ı tevkîrdir. On dokuz yaşında ve Elaziz sultanisinin dokuzuncu sınıfından me'zûn iki senelik mu'allim olan mu'allim vekili Abdullah Efendi bekâr ve iki yüz elli guruş ma'âşlı olub ahâli arasından nâil-i hürmetdir.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı-: binanın nezâfetine dikkat itmiş ise de binâ dar ve şerâit-i sıhhiyeyi gayr-i hâizdir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı-: başında sağlam feshi, ayağında yeni yemenisi, bacağına yamasız donu bulunmayan talebenin mehâzir-i marûziye mebni nezâfetine layık vechile dikkat idilmemiş fakat terbiye-i diniye ve bedeniyelerine güzel ihtimâm idilmiştir.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiye i'tinâsı-: mevcûd levâzım-ı dersiye hüsn-i muhâfaza idilmiştir.

11-Mu'allimin tedrîsâta i'tinâsı-: programa tamamen mutâbık ba'zı kitâb bulunmadığından dolayı tatbîk idilememiş fakat mevcûd kitâblar güzelce anladılarak okutulmuştur.

12-Mu'allimin usûl-i tedrîsiye i'tinâsı-: mu'allimler usûl-i tedrîsiye vâkîf iselerde usûl-ı tekşîf o kadar inkişâf itmemiştir. Ma'-hazâ vazîfelerine muhib ve 'âşıkdırlar.

Sayfa: 40

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı-: Fevka'l-'âdedir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifîye hizmeti-: mecbûriyet-i tahsîliye bu köyde tatbîk idilememiştir. Seferberlik hitâm bulmadıkça tatbîk olunamayacağı da muhakkaktır.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâla'atı-: mektebin şerâit-i sıhhiyeyihâiz olmadığından yeniden yapılmasını sıra tahtası bulunmadığından sıraların yapılmasını 'arzu ediyor.

16-Mu'allimin şahsi meriyatı: ma'âşının terâkimde kaldığından bunların tesvîye ittirilmesini ve zamm-ı ma'âş'arzu ediyor. Ma'âşat-ı müzâkemesinin virilmesine ma'ârif müdür..... son bir kuvvetle çalışmakta ve yakında muvaffak olacağı bî-iştibâh bulunmaktadır. Zamm-ı ma'âşa tevessül idileceği cevâbı virilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı görülmüştür: görülmemiştir.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye-: yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Mamuratülaziz livâsına mülhak Eğinkazâsına muzâf Hapanoz ekereki Karyesi merkez livâyâ yirmi altı sâ'at merkez kazâyâ dört buçuk sâ'at mesâfede kâin şimâlinde Sertek cenûbunda Kaynar, sarkında Yapamlı, garbında Akdağ, karasal nâmlarıyla ma'rûf ve mahdûd olan bu karye Sertek dağının eteğinde ve sath-ı mâil üzerinde vaki'dir. Havası latîf, iklimi mütedildir. demiryolu geçmiyor. Bir sâ'at şark tarafından Eğin'i Mamuratülaziz vilâyetine rabt iden şose geçiyor. 182 hâne '847' nüfûsdan ibaret olan bu karyenin seferberlikden evvel nüfûsu tekâsür ve tezayüd idiyormuşsa da şimdilik tenâküs idmekde ve tevellüdât-ı mütevakkîf eylemekdedir. Bazen tifo keyifsizlikleri bulunur. Bu 'illilete mübtelâ olanlara Pelitönü nâmiyle buralarca ma'rûf bir otlâ ceviz yaprağını güzelce kaynadub o derde mübtelâolanlara içirirler ki içirmekle tedâvi itmekte ve fevâidini gördüklerini hikâye eylemekdedirler.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi:- evleri şerâit-i sıhhîyeyi hâiz fevkânî, nîmkargir olub sokakları dar ve i'vicâclıdır. bir tek ibadethâneleri olub iâne ile ta'mîr itmişlerse de ikmâl-i inşâatı nâ-tamâmdır. Menba' suları çok olmakla beraber üç çeşmesi vardır çeşmenin birinde

Hangi mümin diler ise bu âbı
kim ki içüb du'â itse beni
hala hayvânât nâzırı
sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât

nasip ola ânâ göster şarabı
kat kat bula defterinde gevâbı
defterdârı çeşme-i pâkı
el-hac Mustafa Efendi
1221

1275 ikinci def'a ta'mîri
1331 üçüncü def'a ta'mîri
Diğer çeşmenin üzerindeki taşda
Her kim nûş iderse bu çeşmenin âbını
Ref' ide mevlâ kalbinde gaflet-i hâbını
Sahibü'l-hayrat el hac Veli Ağa
1132 dir diğerinde bir şey yokdur.

Sayfa: 41

Bu karye ahâlisinin beyninde mer'î ve infâz ahkâmına her aile re'isinin riâyetkâr olmakla mükellef bulunan usûlune nazaran diğer karye ahâlisine kız vermek ve diğer karye ahâlisinden kız almak kat'iyen ve memnû'dur. Çünkü ekserisi gurbete gittiğinden diğer karyeden getirilecek bir kızın kocası da gurbete gittiği vakit onun akrabası dâima nazar-ı dikkatinde tutamayacağından dolayı kız almak ve aynı esbâbdan dolayı kız vermek memnû'dur. Ahâlisi Türk olub Türkçe tekellüm ider. Hânefiü'l-mezheb din ve milliyetlerine merbûtiyetleri fevka'l-âde muhkemdir. Panayırı târîhi harâbesi yokdur. Bir dükkan, bir han, bir fırın vardır.

23-Zirâ'at-: iki yüz dönümden 'ibâret olan köyün mahsûlâtı buğday arpadır. Feyz ve bereket olduğu sene bire on olmadığı senelerde bire bir mahsûl alınır. Usûl-ı cedîde-i zirâ'ati tatbîk idecek yer olmadığından ve ekser 'arâzisi taşlık ve bayır olduğundan girmemiştir.

24-Eşcâr-:civarındaki dağlarda , bağçelerinde meşe ağacı bulunur. Bu ağaçlarla eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireden ihtitâb olunur. Elma, armud, dut, ceviz bulunur. Kuru tütünün nezâfet ve lezzeti ile meşhurdur.

25-Hayvânât-: merkeb, at, öküz, inek, koyun, keçi , tavuk bulunur.

26-Zena'at-: evlerinde peynir yaparlar. Usûl-i 'atîke üzere yağ imal iderler. Bir iki kalaycı..... varsa da sâir san'ayi bilenleri yokdur. Kadınları zirâ'atleve ile iştigâl iderler .

27-Ticâret-: bu köyden haricehiçbirşey gönderilmez. Bütün ihtiyâclarını hatta zahîrelerini bile hâricden celb ve cem' iderler. Ahâlisi 'umûmen diyâr-ı gurbete gider orada kazanmış olduğu parayı buraya getirerek bu üç taşın arasında yerler.

Mayısın dördüncü pençşenbe günü Arapkir Kazâsına muvâselet ittim tefîsât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı-: zükûr ve inâs mektepleri binâsı emvâl-i metrûkeden üç dâiresi hâvidir. Bu üç dâireden ikisi mekteb birisi murahhashânedir. Ermeni mektebi olan bu iki dâirenin biri talebenin teneffüs ve yemekhânesine tahsîs olunmuş diğer birinde de devre-i evveli ve mutavassita ikâme olunmuş ve mektebe merbût murahhashânedeki devre-i 'aliye ile mu'alliminin husûsi ve kabûl odaları ittihâz olunmuşdur. Bundan başka yine mektebe muttasıl bir büyük binanın bir kısmı talebenin ibadetgâhına hasr ve tahsîs olunmuşdur. Her iki bina yeni olup muhtâc-ı ta'mîr mahalli yoksa da teneffüs ve ibadetgâh ittihâz idilen binâ muhtâc-ı ta'mîrdir. Ma-haza mahalli teneffüs ve 'ibâdet olan binâdan başka da devrelerin bulunduğu binâ dâhilinde mahal-i teneffüs ve ibadetgâh yerler mevcûddur. Mektebin mükemmel bağçesi ve talebenin ta'lîm ve jimnastik yapmasına mahsûs vasi' meydânı vardır. İnâs mektebide bağçesi olan emvâl-i metrûkeden bir binâdadır. Bu binâfevkânî ve şerâit-i sıhhiyeyi cami' üç dershâneyi hâizdir.

2-Levâzım-ı dersiye-: zükûr ve inâs mektebinde kamilen mevcûd olup bir iki dane noksânı varsa da bunları da tedârik ve tehiyye itmekdedirler.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye-: mu'âmelât-ı hesâbiye ve kaydiyesi gâyet muntazam ve mükemmeldir.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: mektebin muntazam ve camekanlı kütübhânesi mevcûd olub ma'ârifmüdüriyet-i 'aliyyesinden

Sayfa: 42

gönderilen kitâb 'umûmiyetle teclîd idilmiş ve i'tina-yı mahsûsla muhâfaza olunmuşdur. Müze yokdur. Ve tedârîki için teşebbüsât-ı lâzımede bulunmuşdur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta'mel ve yalnız o mahale mahsûs Türkce lügatler ile medlûllerini ve halkiyâne dâir ma'lûmât-ı kâfiyeyi muhtevî tanzîm ve bir defterin ve o kasaba veya köyün mevki'i ile hudûdunu irâe ider bir haritanın mektebde bulundurulmasına i'tinâ eyleyecektir. -: tutulmamış ve harita tanzîm idilmemiştir.

6-İhsâiyât-: defter ve kağıdın fikdânından dolayı ihsâiyât cedveli tutamamış İstanbul'a 1 Kanun-ı sâni sene 332'de kağıd sipârişi virmiş hala gelmemiş olduğundan cedveli tutamadığını ve geldiği anda tanzîm ve ta'limâtına muvâfik bir cedvel tanzîm ideceğini beyân eylemiştir.

7-Mu'allim ve mu'allime-: otuz beş yaşında İstanbul Darü'l-mu'allimin-i rüşdiyesinden me'zûn evli 600 guruş ma'âşlı sekiz senelik mu'allim olan baş mu'allim hâfız Sadık Efendi halk arasında fevka'l-'âde mazhar-ı hürmet ve ta'zîm-i şâyân ve i'timâddır.

Yirmi bir yaşında ve Elaziz Darü'l-mu'allimininin üçüncü senesinden me'zûn evli 450 guruş ma'âşlı beş senelik mu'allim. Mu'allim-i sâlis Süleyman Efendi halk arasında şâyân-ı hürmet ve nâil-i i'timâddır. Yirmi bir yaşında yedi senelik 'idadi me'zûnu olub tatbîkât-ı dersiye görerek ehliyetnâme almış olan 500 guruş ma'âşlı evli 330 senesinde meslek-i ma'ârifte girmiş olan mu'allim-i sâni Ferid Efendi'nin halk arasında i'tibârı vasat derecededir. 27 yaşında ve üç senelik Elaziz Darü'l-mu'alliminden me'zûn evli 300 guruş ma'âşlı olan mu'allim-i sâlis Hasan Efendi halk arasında nâil-i hürmetdir. 29 yaşında mülgâ rüşdiye me'zûnu 299 guruş ma'âşlı evli olan mu'allim-i sâdis Ahmed Efendi halk arasında mazhar-ı hürmetdir. Yirmi yaşında bulunan ve Elaziz İnas Mektebinden me'zûn bekâr 250 guruş ma'âşlı Cemile Hanım 20 Eylül 330 senesi meslek-i ma'ârifte dâhil olub halk arasında şâyân-ı hürmet ve tekrîmdir.

8-Mu'allim ve mu'allimenin mektebe i'tinâsı-: binânın nezâfetine hıfzı's-sıhha kavâ'idini ihtivâ itmesine fevka'l-'âde i'tinâ itmiştir. Ve lakaydları görülmemiştir.

9-Mu'allim ve mu'allimenin talebeye i'tinâsı:- talebenin nezâfet ve tahâretine terbiye-i diniye ve bedeniyesine lâzımı vechiyle i'tinâ gösterilmiş fa'âl ve çevik olmalarına dikkat idilmiştir.

10-Mu'allim ve mu'allimenin levâzım-ı dersiye i'tinâsı:- mevcûd levâzım-ı dersiye hüsn-i muhâfaza idildiği gibi noksânları da hem-yetîmdân ahâlinin iânesiyle ikmâl edilmiş ve pek cüz'i noksânları kalmış ise de bunun da ikmâline fevka'l-âde gayret gösterilmektedir.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı:- programı tamâmen mehâ-tatbîke muvaffak olmuş ve talebeye de ifâza-i ma'lûmât itdirebilmişlerdir. Talebede terbiye dâiresinde görülen serbesti ve el işleri husûsunda ibrâz idilen terakki, her dersde olduğu gibi bâ-husûs Kur'ân-ı Kerîm, 'ulûm-ı diniye dersinden izhâr idilen te'ânni cidden zikre şâyân ve bu intizâma bâdî ve bâ'is olan baş mu'allim Sadık Efendi de takdîr ve taltîf sezâda layıktır. Mu'allimlere beyân-ı takdîrât olunmuştur.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allimîn ve mu'allime usûl-ı tadrîsiye âşinâ ve ma'ârif müdürinin irâe itdiği usûl-ı tadrîsi ahz ve telakkiye kâbiliyetdârdır.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- bu kasabadaki mu'allimîn ve mu'allimenin ittihad ve ittifâkları mükemmel-i şeref ve haysiyetleri fevka'l-âdedir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârif hidmeti:- mecbûriyet-i tahsîliye burada tatbîk olmamış vakt-i merhûnı sulhün 'akdine ta'lîk olunmuştur. Bu kasabada sinn-i tahsîlde 85 kadar inâs mektebinde müdâvim olub kûsûrları devâm itmektedir.

Sayfa: 43

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâ'atı:- mektebe lâzım olan defâtirin matbû' olarak nezâret-i celîleden gönderilmesi ve levâzım-ı dersiye buraca tedârîki olmadığından İstanbul'dan getirilecek levâzım için nezâret-i celîlenin ibzâl-ı tavassutda bulunması.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi:- hakk-ı terfî'leri kânûnen hulûl iden mu'alliminden zamm-ı ma'âşlarını arzu idiyorlar. Tavassut ideceği cevâbı verilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı:- sinn-i tahsîlde bulunub mektebine devâm itmeyen çocuk velilerini ihbâr ve virdikleri emirleri ihfâ ve infâz itmeyen evliyâ-yı etfâli hükûmete ihbâr itmediklerinden dolayı hey'et-i ihtiyâriye hakkında şikâyet idiyorlarsa da hey'et-i ihtiyâriye celb olunarak ifâ-yı vazîfede . . . ve

lakaydları sorulmak ve sinn-i tahsîle vâsıl olan talebenin mektebe sûret-i devâmları hakkındaki lakaydâne ve tamâhkârâne hareketlerinin cezâsı pek ağır olacağı kendilerine anladılmış ise de seferberlik münâsebetiyle ekserisinin velileri ‘askerde olub kimseleri olmadığından mecbûriyet-i tahsîliyenin şu sırada tatbîki mümkün olamayacağı cevâbı alınmıştır.

18-Mu‘allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte‘allik ne gibi teşebbüsât ve te’sîrâtı olmuştur:- mu‘allimleri evliyâ-yı etfâli ve huzûru lâzım gelen zevâtı da‘vet iderek ayda bir konferanslar, yazıcı temsiller arasına mevlûd-i nebevî okutmak ve hatm-i du‘âsı itdirmekle ahâli-i kasabanın ıslâh-ı hâline çalışılmakta ve ma‘ârifi bunların dimağlarına birleştirmeye sâ‘i olmaktadırlarç

19-Gece ve cum‘a mektebi:- yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye:- yokdur.

21-Köyün mevki‘-i idâresi ve tabi‘iyesi:- Mamuratülaziz Livâsına tâbi‘ ve livânın 18 sâ‘at şimâl-i garbiyesine müsâdif Paris'den geçen nisfû'l-.... . dâiresi me’bden olmak şartıyla 63 derece 30 feyk tûl şarkide 38, 5 derece garb-i şimâlide vâki‘ Eğin, Divar-ı yeni, Keban, Malatya kasabaları arasında bulunmaktadır. Şehr-i mezkûr Göl Dağının eteğinde ve müte‘addid dereler üzerinde bağçeler içinde müteferrik halde mebnâ olub havası latîf iklimi mu‘tedil bir şehr-i dil-nişindir. Kilometro başına (19) nüfus isâbet ider. Şehrin şimdiki mevki‘i bir ‘asr mukaddem bağ evleri olduğu ve şehirde şimdiki şehre bir sâ‘at mesâfesi olan eski şehir denilmekle ma‘rûf bulunan mevki‘de iken oranın mevki‘-i idârî ve tabi‘iyyesinde ‘arz idildiği vechle ‘ümrân ve terakkiye ‘adem-i kâbiliyetden ve bağçelere gidüb gelmekdeki meşâk ve mezâhimden dolayı şimdiki mevki‘de bağ evleri nâmıyla bâd ve ufak kulübelerden ‘ibâret olan hânelerde ikâmet bunları tedrici büyültüb o sûretle bu şehirde iskânâ mecbûriyet hâsıl olmuştur. Demiryolu yokdur. Merkez vilâyetini Eğin'e rabt iden şose bu kasabadan geçmektedir. Kadınlarda sar‘a verem ve harb-i ‘umûmiden berü zuhûr ve çokca tahrîbât iden tifus hastalıkları mevcûd olub sar‘anın korkudan veremin merakdan hâsıl olduğuna, tifusun bu kasabaya uğrayan efrâdıyla keyfsizlerden sirâyet itdiğine zâhib olmakda, sar‘a mübtelâsına cendâr, nüshacı, üfürükcü denilen dervişânın du‘â ve nüshasıyla tedâviye devâm ile tifusu hâl-i tabi‘isine terke sâ‘idirlen. Merkez kazâ iki bin hâneyi sekiz bin nüfûsu câmi‘dir. Nüfus hâl-i tavakkufdadır.

22-Köyün mevki‘-i medeniyesi:- evleri aliyyü'l-umûm kargir olmak üzere iki üç kat üzerine binâ idilmiş oldukça hıfzı's-sıhhaya tevâfuk itdirilmiş, damlarının sakfi düz

kurşunî bir nev' toprakla döşeli sokakları geniş ve 'ârızalıdır. Bu kasabada müte'addid câmi' ve mesâcid varsa da yirmi üç sene evvel Çobanlı mahallesinde Şakir Paşa tarafından inşâ itdirilen câmi'-i şerîf zikre şâyân ve kasabaya şeref-bahşâdır. Şakir Paşa câmi'-i şerîfinin kapusu üzerindeki levhanın sûreti

Hazret-i sultan Hamid din-i mübin-i hâmîdir
İsdakânın fikri de eser-i şehinşâhîdir

Sayfa: 44

Bendesi Şakir Paşa-yı zühd-i takva-penşe kim
İktisâb-ı zâd-ı 'ukbâ maksad-ı 'âlîsidir
Maksat-ı re'sinde yapırdı bu ra'nâ-i câmi'
İbtidâi mektebi ziyâ-bes vaktinde târîh-i nâm
Şakirü'l-in'âm hakk-ı ma'bedin bânîsidir.
Sene 1308

Merkez kazâya on beş dakika mesâfede merkez ile Şeyhler mahallesi arasında bir Nakîi tekkesi mevcûd olup merîdâtı cum'a akşamından cum'a akşamına oraya gidüb zikr itmekte ve tekke içinde medfûn Arabkir kurâsı ahâlisince kerâmeti meşhûr olan Ömer baba türbesi ziyâregâh-ı havâss ve 'avâmdır. Kerâmet ve 'ulviyetine kâil oldukları bu Ömer bab Ümmi bir zât olup istikâmetiyle, hüsni hâliyle, safvet-i kalbiyle şöhret bulmuş ve herkesin mazhar-ı tevcihi olmuş Nakşî şeyhlerinden olup merîdânına hânesinde zikr itdirmekte iken ecel-i mev'ûdiyle vefât itdiği vakit merîdâtı bunu kabirde, kasabanın hâricinde bir yere defn itmişler bi'l-âhere kendisine bir türbe ittisâlinde bir câmi' bunun yanında bir misâfirhâne inşâitdirerek merhûm olan râbita-i kalbiyelerini bu sûretle ibrâz ve tekkenin civârında iki yüz yirmi üç dönümlük arâzi işgâl iderek bağ bağçe ve mükemmel bir havza ile ziyet-sâz itmişlerdir. Suları sağlam ve hafif ekseriyetle menba' suyu ise de bağ ve bağçeleri sulamak üzere kasaba suyu nâmıyla bir kaç değirmen tedvîr idecek mertebede büyük bir su vardır ki bunun mecrâsı açık olduğundan ve mahallât arasından geçdiğinden dolayı bu su şerbe gayr-i sâlihdir. Çarşu mevki'inde suyun tedritinden ve çarşu halkının bi'l-hassa 'urbânın bu sudan içmek mecbûriyetinden nâşî keyfsizlik vukû'u ekserdir. Meşkûliyetleri ticâret ve zena'ât olup yüzde üç radesinde rençberlikle iştigâl iden de vardır. Ahâlisinden kısm-ı küllisinin gözü açık ve çalışkandır. Panayırı yok. Arabkir'de on iki câmi' medrese üç hamam altı han beş yüz doksan dükkân on bir fırın on beş değirmen mevcûddur. Dügün ve ta'zîyelerindeki

garâbet zikre şâyândır. Evvelâ kız istenir. Kızın virileceği tarafınca kararlaştırıldıktan sonra şerbet içme ta'bir itdikleri bir 'âdet vardır ki kızın muhakkak virileceğine 'alâmet olmak üzere erkek tarafı bir kaç kişi ile kız evinde şerbet içerler. Şerbet içildikten sonra kız tarafı sözünden dönmez. Şerbet içmenin nâm-ı diğeri sakal öpmedir ki kızın pederinin veya velisinin sakalını öperler. Kızın pederine düğün masrafı denilerek herkes haline göre üç liradan on beş liraya kadar para verilir. Artık tarafeyn düğün için hazırlanır. Düğün zamânı geldiği vakit evlinin biri sağduc olur. Sağduc damadı ve sağducun haremi geline usûl-i izdivâcî ta'rîf ve hatt-ı hareketini ta'yîn ider. Zifâf gecesi damadı gelin odasına koyan ve düğünde ba'zı mesârifi der-'uhde iden zâta sağduc dirler. Bakirlerin düğünü pençşenbe Seyblerin pazar günü olur. Düğün pençşenbe günü olacaksa çeharşenbe günü oğlan tarafına bir kaç erkek bir kaç kadın kız evine gider. Oğlan tarafından kıza gönderilen nişân takımlarını teslim iderç kız evinde yemek yendikten sonra oğlanın kadın sağducu kızın eline kına yakar. 'avdet iderler. Tekrâr imamın riyâseti tahtında bir kaç kişi nikâh kıymak üzere kız evine giderler. Başlık, nikâh mes'elesi konuşulduktan sonra kız vekîli kızın kardaşına derecesi nisbetinde hediyeler verildikten sonra nikâh kıyılır. Nikâhı kıyan imam efendiye on gurudan elli liraya kadar bahşîş verilir. Oğlan tarafından gönderilen çamaşur elbise ilbat ve sâir teslim itdikden sonra evlerine dönerler. İrtesi gün oğlan ehîbbâ ve eviddâsı düğün evine gelir. Sağduc tarafından bir kebab ziyâfeti virilir. Ziyâfet bitdikden sonra kız tarafından gönderilen elbise damada giydirilerek damaf ehîbbâsıyla beraber hamama oradan evine getirilir. Ve damadın yalnız bir parmağına kına yakılarak kolu bağlanır. Oğlanın elinden artan kına kendilerince uğur 'add idildiğinden burada bulunan cemâ'at

Sayfa: 45

kapışırılar. Biraz daha oturduktan sonra cemâ'at evlerine dağılırlar. Düğün günü sabahleyin kızın cihâzı oğlan evine kızın vasisi tarafından gönderülür. Burada araba işlemediğinden erkek kadın evvelce ihzâr itdikleri bargirlere binerek yola çıkarlar. Yolda gelirken ve giderken atına hareketine göre nineler cirid oynarlar. Kız evine varıldıkda bir kahve içilür. Kahveden sonra sağduc kızın bulunduğu kağuya giderek gelin hanımın çabuk hâzırlanmasını emri der. Sonra gelini ciminderek ta'bir itdikleri dört direkli etrâfi kapalı çadır misali bir şey içine alarak bir at üzerine bindirirler. Gelin ata bindikten sonra gelinin akrabasından biri ciminderekin içine girer. Döne döne damad evine gider. Mezkûr cimindereği dört kişi de hâricden tutarak gelini 'âdetâ bir çadır içinde götürür gibi

götürürler. Zifâf gecesini müte'âkib bu olur ki bunda da gelini görmeye gelen bi'l-'umûm kadınlara yemek verilir. Bundan sonra damad evine kız evine sık sık baklava gelmeye başlar. Arabkir baklavası meşhurdur. Burada oğlandan ziyâde kız evi masraf ider. Ez-cümle bir ev için lâzım gelen tefrîşât, yatak takımları bir ka. Kat yatak bakır takımları el-hâsıl iğneden ipliğe kadar kız götürür. Ta'zîye günlerinde kadın erkek bir çok ahâliüç gün mevtâ sâhibinin hânesine gidüb ta'zîye iderler. Mevtâ sâhibinin 'âilesi en yakın bir kadın mevtâ mevtânın mehâsını zikr iderek ağlar. Diğer kadınlar da bu ağlamaya bi'l-iştirâk ider. Veya itmez. Erkeklerde böyle bir hâl yoktur. Ba'zı yerlerde ta'zîyeye gelenlere yemek verilmek 'âdeti varsa da burada o 'âdet yoktur. Yalnız bir kahve virmekle iktifâ iderler. Mevtâ sâhibi zengin ise mevtânın öldüğünden kırk gün sonra memleketin ilerü gelenleriyle bi'l-'umûm akrabâ ve ta'allükâtı da'vet idilüb büyük bir ziyâfet virilür. Bu ziyâfette mevlûd-i şerîf okunmakla beraber merhumun ruhu için okunan zamm-ı şerîf du'âsı yapılır.

23-Zirâ'at:-mahsûlât-ı zirâ'îye buğday ve arpaya hasr idilmekle beraber pırasa, lahana,, salatalık ve sâir sebze yetiştirilmektedir. Zirâ'at idilen arâzi elli bin dönüm tahmin olmakda olub bu mikdârın nisfından fazlası buğdaya hasr idilmektedir. Usûl-ı cedîde-i zirâ'atin hiç birisi girmemiştir. Buğday ve arpadan başka ekme yonca da ekilir. Ve beş altı sene devâm ider.

24-Eşcâr:- şehrin ormanı yoktur. Her nev' eşcâr-ı müsmire vardır. Dut, ayva, elma, üzüm, ceviz vardır. Dut kurusu, dut pesdili, ayvalı elması, bal armudu meşhurdur. Dut kurusu dut pesdili ve elması bir çok yerlere hediye olarak gönderülür.

25-Hayvânât:- at, kısrak, ester, inek, keçi boldur. At kısrak estere biner ve yük taşırlar. İnek ve keçinin südünden, yoğurdundan, yağından, peynirinden istifâde iderler.

26-Zenâ'at:- kasabada pek cüz'î yağ peynir yapan bulunur. Kendi idârelerine kâfi yağ ve peyniri hâricden celbi derler. Gül yağı çıkarmak 'âdet olmamıştır. Kendi evlerinde kendilerinde tertîb idilen bir usûlde idârelerine kâfi hâm gül suyu yaparlar. Bundan birkaç sene evvel başlayan az zamân tarafından terakki ideceği yerde ma'-te'essüf terakki itmiştir. Ve bu senelerde kuzu çıkaranlara hiç tesâdüf olunamamıştır. Bu da kuzu fi'yâtının pek dîn gitmesinden ilerü gelmiştir. Kasabada başlıca zenâ'at manosacılıktır. Manosa iplikden nesh edilir bir nev' dokumadır. Bu kasabada manosacılık epeyce terakki itmiş yerli ahâlinin ihtiyâcâtını te'mîn itdikden başka hârice ihrâc olunmaktadır. Arabkir'de iki yüz kadar manosa dest-gâhı mevcûd ise de Ermenilerin bilâd-ı cenûbiyeye

sevkleri üzerine bu destgâhlardan pek azı kalmıştır. On arşun tûlunda yevmiye üç yüz top manosa i‘mâl idilmekte imiş.

27-Ticâret-: başluca ticâreti manosadır. Mucâvir vilâyetlere ihrâc idilen manosadan şehre senevî yirmi bir bin beş yüz lira girmekde buna mukâbil hâricden iplik girmektedir. Bakkaliye Haleb, Ayıntab, ticariye Haleb, İstanbul’dan ‘attâriye de kâmilen İstanbul’dan celb edilmiştir.

Sayfa: 46

Mayısın altıncı cum‘a irtesi günü Evlipınar Mahallesiine muvâselet itdim teftîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir

1-Mekteb binâsı-: biri büyük diğeri ikisi ufak olmak üzere üç dersihâne bir mu‘allim odasını hâvîdir. Üç yüz on senesinde yapılmış ve arada ta‘mîr de görmüş olduğundan mücedded ve kargirdir. Bağçesi yoksa da civârında bağçe yapılacak vâsi‘ ‘arsası mevcûddur.

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiyesinden kısm-ı a‘zâmı olmadığından defteri alınarak müdîriyet-i ‘aliyyesine takdim edilmiştir. Hey’et-i ihtiyârîye ahâlinin şu sırada ma‘rûz kaldığı sefâletden dem urarak bunun iâne-i ahâli ile tedârîki kâbil olamadığını ve ahâlinin işe yarar kısmının silâh altında olduğu mevzû‘-i bahs iderek sulh ve silâhın ‘akdine ta‘lîk edilmesini temenni itmiştir.

3-Mu‘âmelât-ı hesâbiye-: bu hey’et mu‘allimi ‘aynı zamânda mahallenin imamı olduğundan ve kendisi medrese me’zûnu olup intizâm-ı mu‘âmeleye pek de vukufu bulunmadığından kuyûd-ı hesâbiyesi gayr-i muntazamdır. Es-cümle sicill-i ‘umûmi defteri numunesine tevfiikan yapılamamış olduğundan derhâl defteri çizilerek numuneye tevfiik itdirilmiş ve sâir defâtir hakkında lâzım gelen vesâyâ icrâ kılınmıştır.

4-Mektebin kütübihâne ve müzesi-: ma‘ârif müdîriyet-i ‘aliyesinden gönderilen keteb ve risâile mahsusî mahal olmadığından ve mektebde zâyi‘ olur korkusundan nâsi‘ mu‘allim efendi kendi hânesine götürmüş olduğunu söylemesi üzerine derhâl getirtilerek mektebde muvakkatan bir pencereye konulmuş ve kütübihânenin tedârîki esbabına tavassulu ve mektebde bunların behe-mahâl ikmâli tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta‘mel ve yalnız o mahale mahsus Türkçe lügatler ile medlûllerini ve halkıyâne dâir ma‘lûmât-ı kâfiyeyi muhtevi muntazam bir defterin ve o kasaba veya köyün mevki‘i ile hududunu irâe ider bir haritanın mektebde

bulundurulmasına i'tinâ idilecektir:- o yolda bir defter tutmamış mu'allimde harita çizecek değil haritadar resim gösterecek iktidâr-ı mefkûd olmadığından yapılamamıştır.

6-İhsâiyât:- cedvelini tutmamış, tutmak usulünü bilmediği halde merkez mu'allimlerinden sorub öğrenmeği de kibir ve vakarına itdirememiştir. Tadrîsât-ı ibtidâiye ta'limnâmesindeki ihsâiyât cedvelinin numunesini çizerek ve suret-i islâhını göstererek kendüsüne vermiş fimâ-ba'd minvâl-i meşrûh üzere ifâ-yı mu'âmelede devâm etmesi tenbîh olunmuştur.

7-Mu'allim:- kırk dört yaşında bulunan medreseden me'zûn, 'atîk ehliyetnâmeli 150 guruş ma'âşlı evli dört seneden beri ma'ârifeye intisâb itmiş olan mu'allim efendinin halk arasında i'tibârı güzel ve mükemmeldir.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı:- binânın nezâfetine, ve mektebin hıfzı's-sihha kavâ'idini ihtivâ itmesine ihtimâm ve ref'î görülmüş lakaydane tavır itmemiştir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı:- talebenin nezâfet ve tahâret-i bedeniyesine dikkat gösterememiş sebep-i hakîki olarak talebenin fakr-u zarûretini sabun bulamamak husûsunu ileri sürüyorsa da sabuna ihtiyaç itmeksizin temizlenmesi mümkün olan el ve yüzü temizlenmemesi ve tırnakların kesilmemiş olması mu'allim efendinin ol babdaki iddi'âsının muvâfik nef'sül-emr olmadığını isbât idiyor. Ma-hazâ mu'allim efendi nezâfetin bahş ettiği ve ideceği kavâ'id-i azîmeyi müderrek olmadığından bu husûsda lakayd kaldığı anlaşılıyor. etfâl-i müdîâvemenin tahâret ve nezâfetine i'tinâ eylemesi lüzûmu yazılmıştır.

Sayfa: 47

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiye i'tinâsı:- mevcûd levâzımı dersiye i'tinâsı muvâfik hüsn-i muhâfaza itmiş isede noksânlarının ikmâlîne dâir teşebbüsâtta bulunmamıştır.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı:- mu'allim efendi programı tatbîk itmiştede ifâza-i malûmât itdirememiştir. Kur'ân-ı Kerîm ile , 'ulûm-ı diniyeden kırâitden fevka'l-'âde talebeyi terakki ittirmek mesleği olan medrese me'zûnluğu icâbâtından iken bu derslerde talebede hiç eser-i terakki görülememiştir. Kur'ân'dan kemâl-ı selâsetle bir süre okuyan ve 'ilm-i hâlden sorulan basît su'âllere muvâfik cevâb viren talebe bulunmamıştır. Devre-i mütevâsitanın ikinci senesi talebesi memâlik-i Osmaniyenin her yerini gösteremiyor. Hülâsa ta'lim ve tadrîsiye liyâkatı yoktur. Darü'l-mu'allimin me'zûnları yetiştikçe bunlara yol virileceği tabi'îdir.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allim usûl-i tadrîsiye âşinâ değildir. Ma'ârif müdürîyet-i 'aliyyesinin irfe ittiği usûl ve kavâ'idi tatbîk idememiş ve tatbîk idecek bir kudrete mâlik bulunmamıştır.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- fevka'l-'âde i'tinâ itmiştir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârif hidmeti:- mecbûriyet-i tahsîliye bu mahallede tatbîk idilmemiş ve sulhden evvel tatbîk idilemeyeceğide hükûmet-i mahalliyece söylenilmiştir. 68 zükûr 89 inûs sinn-i tahsilde bulunan bu karye çocuklarından elli zükûr devâm idiyor. Diğer zükûrla inâs pederlerinin boş kalan umûruyla iştigâl ve anların boşluklarını doldurmağa gayret idiyorlar.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâlaatı:- mutâla'a serd idicek iktidâr ve liyâkatında olmadığından bir şey beyân idememiştir.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi:- mezâkim-i ma'âşlarının tesvîyesini ve zarûriyetden vikâye buyrulmasını arzu idiyor. Ma'âş-ı müzâkemenin virilmesi için ma'ârif müdürîyet-i 'aliyyesine yazılmış ve alınan cevabda ma'ârif nezâret-i celîlesiyle vilâyet-i celîleye arz-ı keyfiyet idilmiş ve 'an-karîb te'diye idileceği cevabı virilmiştir. Ma'âşât mütedâhilesi tesvîye ettirilmiştir.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı:- yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât görülmüştür. Câmi' imamı olan ve ekser Cum'a günleri kubbeden evvel va'az iden mu'allim efendi her an ahâliye dinden, imândan vatandan bahs-i nasihâtlar yapıyor ve te'sirâtı pek az görülmüştür.

19-Gece ve cum'a mektebi:- yokdur.

20-Mekâtib-i husûsiye:- yokdur.

21-Evliplar Arabkir'in bir mahallesi olduğundan ve Arabkir'i mevki'-i medenî , idarî , ticarî , zira'âtine dâir de tahsilât-ı lâzime virildiğinden buraca fazla bir şey yazılmamıştır.

Mayısını yedinci Pazar günü Eskişehir kasabasına gittim teftîşât ve tedkîkâtım ber-vech-i âtîdir.

1-Mekteb binâsı:- dört derslane bir salon bir mu'allim odasını câmi' olmak üzere fevkânî kargir olan bu karye mektebinin inşasına 330 da mübâşeret idilmiş ise de araya seferberlik girdiğinden veyahut ustada kalmadığından bu seneye kadar noksâmı ikmâl idilememiş ve mekteb ötede beride tadrîsâtda bulunmuş ise de bu sene fevkânî kısmını az gayr-i sıva inşâ'atı hitâm bulmuş tahtânî kısmındaki bevvâb odasıyla

teneffüşhânenin taban tahtalanması henüz hitâm bulmamıştır. Bağçesi yoksa da önünde bağçeye sâlihdir 'arsa olduğundan bunun bağçeye ifrâğına mu'allimîn-i mevcûde teşebbüs itmiştir. İkmâl-i teneffüs için tahsîsât virilmiş ve vilâyetden kaymakamlığa yazılmıştır.

Sayfa:48

2-Levâzım-ı dersiye-: levâzım-ı dersiye'nin ekserisi mevcûd ve hüsn-i muhâfazasına ihtimâm idilmiş ve noksânlarının ikmâli için teşebbüsât-ı lâzimedede bulunulmuştur.

3-Mu'âmelât-ı hesâbiye-: yalnız sicill-i 'umûmi defterini numûnesine tevfikân tanzîm itmemişlerdir bunun talimât-nâmedeki numûnesine tatbîken tanzîmi tavsîye olunmuştur kuyûd-ı sâiresi pek muntazamdır.

4-Mektebin kütübhâne ve müzesi-: ma'ârif nezâret-i celîlesinden gönderilen kitâblar mevcûd ve hüsn-i muhâfazasına i'tinâ idilmiş ise de mekteb yeni ikmâl idilmiş henüz bir hayli de nevâkısı bulunmuş olduğundan bunların ikmâli için getirilecek marangoza kütüphâne dolabı yaptırılacak ve pencere içlerine konulan kitâblar buraya istif idilecektir. Müze yokdur ve tedârîki tenbîh olunmuştur.

5-Mektebin bulunduğu mahall-i ahâlisince müsta'mel ve yalnız o mahale mahsus Türkçe lügatle ile medlûllerini ve halkıyâne dair ma'lûmât-ı kâfiyeyi mühtevî muntazam bir defterin ve o kasaba veya köyü mezki'î ile hududunu irâe ider bir haritanın mektebde bulundurulması i'tinâ idilecektir. : defter tutmamış ve harita tanzîm itmemişler. Defterin tutulması ve haritanın tanzîm edilmesi tenbîh olunmuştur. Bu kasabada kuşebe=uçuk, ağacın tepesine =kılılık itmek, ufağına=biçik köpek, ufağına= kıtrik danabe, =bücül çocuğa =çağa, dut önüne =pohmud, büyük tencereye=harani, bağçe beden=olam, pençun ebeden = penşe kullanır vişne şurubuna=kılılık der ve daha bunlara mûmâsil ve bu kasabaya münhasır bazı na'ât-ı istimâl iderler.

6-İhsâiyât-: kağıdın defterin yokluğundan ihsaiyat cetveli tutulmamış kağıd tedarik iderek ve talimatnamedeki numuneye tevfikân defter tutmaları tenbih olunmuştur.

7-Mu'allim-: altı senelik idadiden me'zûn, beş yüz kuruş ma'âşlı evli meslek-i ma'ârifte on bir seneden beri dâhil olan baş mu'allim Mustafa Efendi halk arasında mazhar-ı tekrîmdir. Mu'allim-i sâni Ahmed Efendi otuz dört yaşında üç senelik darü'l-mu'allimin me'zûnu 400 guruş ma'âşlı evli beş senelik mu'allim olub şâyân-ı hürmet ve

i'timâddir. mu'allim-i sâlis Cemil Efendi yirmi beş yaşında dört senelik daru'l-mu'allimin me'zûnu 300 guruş maaşlı meslek-i ma'ârifeye iki seneden beri intisâb etmiş halk arasında i'tibâr ve i'timâdı mükemmeldir.

8-Mu'allimin mektebe i'tinâsı:- mu'allimin-i mevcûde mektebin inşâsı ve mümkün olduğu kadar hıfzı's-sıhha kavâ'idinin tatbiki husûsunda büyük himmetler sarf etmiş ve kat'iyen eser-i lakaydı göstermemişlerdir.

9-Mu'allimin talebeye i'tinâsı:- talebenin nezâfetine, terbiye-i diniyeye ve bedeniyesine ve 'ale'l-husûs hüsn-i tenbîh idicek millî vatanî dinî talebe de pek büyük efkâr-ı 'ulvîyenin uyandırılmasına çalışılmış ve âsâr-ı meşkûresi semeredâr olmağa başlamıştır.

10-Mu'allimin levâzım-ı dersiyeye i'tinâsı:- levâzım-ı dersiyeden mevcûd bulunanları hüsn-i muhâfaza etmiş ve olmayanların tedârik ve ihzârı çâresine tevessül olunmuştur.

11-Mu'allimin tadrîsâta i'tinâsı:- programı tatbîke muvaffak olmuşlarsa da baş mu'allimin 'askerde olup bir ay evvelisi terhîsinde, ve mektebin üç ay evveline kadar ikmâl idilememiş talebe cami'î havlusinde tadrîs idilmekde bulunmuş olmadığından dolayı 'umûm dersden arzu nisbetinde fevka'l-'âde terakki görülemedi. Bu mehâzir-i ma'rûza şimdilik mündef olduğundan fîmâ-ba'd eser-i şerîfinin hatve hatve tecellisâz-ı uyûn olacağına şüphe yoktur.

12-Mu'allimin usûl-i tadrîsiye i'tinâsı:- mu'allimlerin her üçü usûl-ı tadrîsiye âşinâ virilen nesâyihi gösterilen

Sayfa: 49

târîki ahz u telakkiye kâbiliyet ve isti'dâd fevka'l-'âdeleri vardır.

13-Mu'allimin muhâfaza-i haysiyete i'tinâsı:- her üç mu'allimde erbâb-ı nâmus vehaysiyetden olup 'iffet ve istikâmetlerini, şeref ve haysiyetlerini muhâfaza ve kendilerini köylünün mazhar-ı hürmeti etmişlerdir.

14-Hey'et-i ihtiyâriyenin ma'ârifeye hizmeti:- bu eski kasaba arâzisinin azlığından mahsûlâtı nüfus-ı mevcûdenin onda biri bile idâre ideceğinden zahirelerini kâmilen hâricden mübâyâ'a iderler. Düşman kotkusundan ve 'umûmi hicrete hazırlandıklarından kışlık zahîrelerini tedârik idememiş ve ilkbaharda zahirenin tedâriki kâbil olamamış olduğundan ahâli son derecede sefil ve nâlândır. Yüzde seksen hânesinde ekmek kat'iyen yoktur. Çocuklar dağdan, yazıdan ot toplamağa ve onunla idâre edilmeğe sevk

olduğundan bu hâl esef-i iştimâle hükûmet ve hey'et-i ihtiyârîye de müsâmahakârâne davrandığından dolayı mecburiyet-i tahsîliye birada şimdilik tatbik idilememiştir.

15-Mu'allimin terekkiyâta 'âid mutâla'atı-: kasaba ve vilâyet merkezinde kitâbcı olmadığından ve İstanbul'a kitâb siparişinde de kitâbcılar yâ sehven veyâ kasden muvafık program olmayan kitâbları gönderdiğinden bunların reddi programa mutâbık kitâbların celbi pek çok zamân gâib itirdiğinden bu mehâzirin çâre-i ref'i ve kitâb tedarikinden külliyyen 'âciz kalan evlâd-ı vatana mektebde demirbaş eşyâ olarak kalmak ve bu gibilere verilme ve her devreye ikişer takım hasır idilmek üzere on iki takım kitâbın meccânen lütfunu temenni idiyorlar.

16-Mu'allimin şahsına 'âid mer'iyât ve mutâlibi-: şahsî mutâlebeleri yokdur.

17-Mu'allimin hey'et-i ihtiyâre hakkında şikâyatı-: yokdur.

18-Mu'allimin köylünün ıslâh-ı hâline müte'allik ne gibi teşebbüsât ve te'sîrâtı olmuşdur-: görülmemiştir.

19-Gece ve cum'a mektebi-: yokdur

20-Mekâtib-i husûsiye-: yokdur.

21-Köyün mevki'-i idâresi ve tabi'iyesi-: Elaziz Livâsına, Arabkir Kazâsına merbûtdur. Merkeze beş kilometri ba'dında ve Karababa Dağının eteğinde sath-ımâil üzere kâin ve bağçeleri muhât ve mesturdur. Bu kasabanın şimâlinde Karababa Dağıve cenubunda Akbaba Dağının şu'abâtında olan GölDağı vardır. Silsile-i cibâl meyânına dâhildir. Havası sağlam iklimi mu'tedil suyu sağlam ve hafif ise de bu kasabayı ihyâ iden bir tek büyük menba' suyu harklarla mahallâta taksîm olduğundan ve harkların üzeri de açık bulub mevâdd-ı hâzıra kaldığından su menba'ındaki sâfiyeti muhâfaza idememekte menba'ındaki letâfet ve hafifliği gâib ile 600 hâne 708 nüfûsdan 'ibâret olan bu kasabada seferberlikden evvel nüfus tezâyüd idiyormuş ise de şimdilik tenâkusda ve tevellüdâtı tevakkufdadır. Erkeklerinde hastalık yoksa da kadınlarında verem olduğu rivâyet idiliyor. Esbâb-ı hakîki olarak bir erkek evlendikten sonra bir ay geçmeden diyâr-ı gurbete gidüb iki sene üç sene hatta on sene gelmemesinden ileri geldiğini ve merak nicesi olduğunu rivâyet idiyorlar.

22-Köyün mevki'-i medeniyesi-: evleri 'umûmiyet i'tibârıyla kargir ve şerâit-i sıhhiyeyi hâizdir. Bu kasabada mümkün ahâli arâzisinin yokluğundan şu'le-yâş olub ihtiyâcın artmasından nâşî kazâ merkezi olan ve eskiden bu kasabanın bağ ve bağçesi olan Arabkir'e hicret itmekte ve orada çarşı ve pazar vücuda getirdiklerinden dolayı terakki ve te'âliye kâbiliyet ve idti'dâdı olmayan ve bu dere içerüsünde sıkışmış kalmış olan bu

kasaba ahâlisi tedricen yeni kasabaya hicret itmiş ve buradaki çarşı ve pazar tadrîci zevâle yüz tutmuş, şimdi

Sayfa: 50

pazardan dükkân bile eser kalmamıştır. Ahâli kasaba yeni mevki'e naklhâne idince bunların eski mevki'lerindeki yerlerini, bağ ve bağçelerini mesken-i kadîmlerinden bir tarafa hicret itmemeğe karâr vermiş olan almış ve bunların evlerini yıkarak pek bağ ve bağçeler vücuda getirmiş olduklarından bir arşun yer pek kıymetdârdır. Hatta oraca arâzisinin kıymetini yükseltmişler ki geniş sokaklardan birer ikişer metro alub tarlalarına katdıklarından dolayı sokaklar pek dar bir halde kalmıştır. Eskişehir Kasabasında sekizi berâtlı beşi berâtsiz olarak on üç câmi' vardır. Osman Paşa, Cafer Paşa, Ulu Câmi', Yeni Câmi', Eyyûb Molla Câmi' ve daha sâir cevâmi' varsa da kısım-ı küllisi harâbeye yüz tutmuş artık namâz kılınamayacak bir dereceye gelmiş olduğundan isimleri unutulmaktadır. Osman Paşa Câmi'-i şerifinin kapusu üzerinde şu

vezir-i ekremi sultan Mahmud mükerrerem-kârın
meşâb-ı olmuş idi mabeynü'r-ricâl ol zât
.... bekâm olmazdan evvel fikri dermiş ol
Bu yüzden hakk muvaffak eyleyüb ol yapı Arabkir'e
Derûn-ı câmi'in pür-nûr kıldıkça kanadıyla
Ferîd acu-herîn târîh eyledş hayrın

Hüdâ kıldı o dem hem rütbeten bir kubbe-i hüzerâ
Rızâ-yı hakkı tahsil itmeğe bir hayr-ı müstesnâ
Rehi bu câmi'ü'n-nûru hüdâ ... ide i'tâ
.... . eylesün kalîl-i cenâb-ı hazret-i mevlâ
Arabkir'e idüb Osman Paşa Câmi'i inşâ
Sene 239-1222

Cevâmi'-i sâirede kopya idilecek levha yoktur. Yalnız kasabanın en eski ve usûl-i mi'mâriye i'tibârıyla mükemmeli olan Ulu Câmi'in kapusunda yazı yoksa da şarka olan divarında yontma beyâz taşlar arasında gâyet musanna' siyâh taş konulmuş bu taşların vaz'ı kûfi hurûfâtına müşâbe bir şekl virilerek câmi'in târîh-i inşâsı gösterilmiş bu hesaba bakılacak ve o taşların vaz'ına i'tibâr idilecek olursa târîh-i inşâsı 772 çıkıyor. Ulu Câmi'-i şerîfin yanında bir de büyücek bir kütübhâne dâiresi varmış ki tebeddül-i zamân bunu

da yerle yeksân idüb kütübhânenin bir iki infazından başka meydânda bir eser bırakmamış kütübhâne mevcûd kitâblardan irsen buraya mâlik olan ve ecidâddan kendisine intikâl iden Rıza Bey nâmında bir zâtın hânesinde olan hıfz itdiği keteb mevcûdesinin listesi ber-vech-i zirdir.

Esâmi-i kitâb	‘aded	matbû‘	yazma
Kebîr-i mushaf-ı şerîf	5	5	
Buhari-i“““	10	10	
Tefsir-i kebîr	8	8	
Mesnevû-i şerîf	7	7	1
Câmiü’s-sagîr	1		1
Sagîr Mushaf-ı şerîf	1		1
Şifâ-i şerîf	1		1
Tasvirât	2	2	
Tefsir-i Kadı cild-i evvel	1		1
“ “ “ sâni	1	1	
Mustazref	2	2	
Ferhenk	2	2	
Kârî haşiyyesi	1	1	
Kâmûs tercemesi	3	3	
Mutavvel	1	1	
Tıbkâtü’l-‘ulemâ	1		1
Tuhfe	1		1
Fıkıhdan izâh	1		1

İKİNCİ BÖLÜM

2. MF-MKT 1473 NOLU BELGENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgemizde Ma'müratü'l-Aziz yani bugünkü ismiyle Elazığ'ın 1913-17 yılları arasında Ma'müratü'l- Azizde eğitim teftişçiliğini konu alan belgemiz bu bölgenin eğitim ve eğitim kurumları dışında sosyal, kültürel, ekonomi, coğrafi, ticari faaliyetleri, mimari yapısı dil, din ırk, mezhep, seferberlik ve göç gibi kavramları da gözler önüne sermektedir.

MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgemiz latinize edildikten sonra latin harflerine çevrilen belgemiz günümüz Türkçesine göre yorumlanmıştır. Bu belgemizde Ma'müratül-Aziz bölgesine ait 5 kasaba, 10 köy ve iki mahalle başta eğitim kurumları olmak üzere eğitim teftişçileri tarafından teftişe çıkılmış

TEFTİŞ EDİLEN BÖLGELERİMİZ

1. Keban kasabası
2. Hedi Köyü
3. Keban'ın Denizli Köyü
4. İsa Köyü
5. Keban'ın Tahir Köyü
6. Keban'ın Karahöyü köyü
7. Eğin Kasabası
8. Eğin'in Karşı Mahalle Okulu
9. Eğin'in Ergü Köyü
10. Ağın Kasabası
11. Eğin'in Vahşen Köyü
12. Eğin'in Ençeti Köyü
13. Eğin'in Cucuğan Köyü
14. Eğin'in Habanos Ekereki Köyü
15. Arapkir Kasabası
16. Evliya pınar Mahallesi
17. Eskişehir Kasabası

Ma'muratu'l-Aziz vilayetindeki okulların teftişi ile ilgili gözlemlerimiz şunlardır ; okullarımız genel itibari ile bir kaç hariç tamire muhtaçtır tamire muhtaç olmayan okullarımız da yapı ve hacim olarak tam anlamıyla ihtiyaçlara cevap verememektedir. Hatta inşaatı yarım kalan ve ya tavanından su kaçıran bazı okullarımızın mevcut olmasından dolayı eğitim seyyar bir şekilde devam etmektedir.bunlar(denizli, muşar höyük ve kara höyük köyü)dür. Çoğunun bahçesi, kütüphanesi, müzesi yoktur. Kitap, risale, kuran-kerim ilm-i hal gibi eğitim müfredatlarına ait olan kaynaklar çoğu okulda yoktur, var olanlar da kütüphane olmadığından muhafazası sağlanamamıştır. (keban, Arapkir, Ağın ve Eğin kasabalarında) kütüphane bulunmakta bunlardan yalnız Arapkir kasabasının kütüphanesindeki kaynaklar mükemmel bir şekilde korunabilmiştir, Hemen hemen hiçbir teftiş edilen bölgede Cuma okulu ve özel okul yoktur.

Kadın okulu sadece Arapkir, eğin ve ağın kasabalarında mevcut olmakla birlikte sadece Arapkir'de 85 kız ve Keban kasabasında 61 kız öğrenciden sadece 25 kız okumaktadır.

Hesap defterleri Eğin Habanos'ta ve Arapkir'de mükemmel bir şekilde tutulmakla beraber geriye kalan okulların yüzde doksanında tutulmamış tutulanlar da eksik bir şekilde tutulmuştur.

Hiçbir okulda istatistik defteri kâğıt eksikliğinden dolayı tutulamamıştır.

Okuldaki hocaların yarısından azı müfredata aşına olup eksikliklerden dolayı layıkıyla eğitim görevini yerine getirememiştir. Bazı okullarda öğretmenler askere alındığından bazılarında ise maaşını almadığı için istifa eden hocalardan dolayı eğitim aksamıştır. Buna örnek olarak; Evliya Pınar mahallesine imam ayrıca öğretmenlik yapmaktadır. Öğretmenlerimiz şeref ve haysiyetlerini korumaya itina göstermiş halk arasında sevilen insanlar olmuşsa da aralarında keman gibi entürman çalan hal hareketlerine dikkat etmeyen laubali hoca da olmuştur. Hocalarımız öğrencilerin dini kuralları, beden temizliği kılık kıyafet adabına itina göstermişler de bunlar tam anlamıyla yerine getirilememiştir. Sebebi ise maddi imkânsızlıklardır. Buna en içler acısı örneği Denizli köyüdür ayakları yalıdır örgüden bile çarık yapma şansları yoktur bazı okullarda sabun yokluğundan dolayı temizlik namına hiçbir şey bulunamamaktadır. Genel itibari ile de bu durum birçok okulda bu şekildedir. Tek tip kıyafet için çaba gösterilmişse de bunlar gerçekleştirilememiştir. Okullarımızın yüzde doksanında tahsil devam ettirilememiştir.

Bu durumda ilk akla gelen şey hiç mi bazı yükümlülüklerin yerine getirilmesi için çaba gösterilmedi.

Bu saydığımız bütün olumsuz olayların genel sebebi seferberliktir. Seferberlikten dolayı fiziki yapısı müsait olan erkekler ülke harp durumunda olduğundan dolayı vatani görevini yerine getirmek için birliklerine gitmiş , boş kalan tarlaların sorumluluğu , ev işleri okulda olması gereken kız ve erkek çocuklarına kalmış, eğitimlerini devam edememiş ama erkek çocukları eğitimi devam ettirme konusunda kızlara nispeten daha şanslı olmuştur. Bir çok bina ve yapı bakımsızlıktan dolayı harabe haline gelmiş, eğitim kaynakları korunamamış, öğretmenler askere alınmış, bazıları ise maaşlarını alamadığı için istifa etmiştir. maddi eksiklik ve imkânsızlıklardan dolayı halk sefaletin içine düşmüş hayat zor bir hal almıştır. Eksikliklerin giderilmesi için her defasında köy heyeti ile konuşulmuş ama seferberlikten sonraya bırakılmıştır. Bu teftiş esnasında okullarımızın dışında gezip görülen kasaba hakkında da genel bilgilere ulaşmak da mümkün. Binalarımızın yapı malzemesi çoğu kerpiç, tek katlı ve sağlıksız olmasının yanında taş malzeme kullanan sağlık şartlarına uygun hane tipine sahip olan köy ve kasabalarımız mevcuttur. Örnek olarak Arapkir kasabasında çoğu evler 3 katlı, sağlık şartlarına uygun ve taştandır. Genel itibari ile gezilen yörelerde sokaklar dar ve kirlidir. Bir çoğunda tren yolu geçmez. Bazılarında cami mescit yok.

Bazı köylerimizin içme suyu içilmeyecek kadar sağlıksız bazılarında ise birkaç tane birden temiz kaynak suları mevcuttur. Genel itibari ile bu gezilen yerler tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. ticaret ile uğraşan ve hatta gurbetçi olan yerler de mevcuttur. Kebanda gümüş madenciliği yapılmaktadır. Birçoğunun nüfus bilgileri bu belgemizde mevcut ise de seferberlikten sonra göçten dolayı bu rakamlar değişmiştir. Mezhep ve ırk olarak çoğunluğu Hanefi mezhebinde olup Türkçe konuşmaktadır, ama aralarına alevi mezhebine mensup köyler de vardır (isa köyü ve tahir köyü) Denizli köyünde imam yoktur hatta namaz kılacak cemaat de yoktur burada yaşayanlar Geyik Baba türbesinde yatan bir zattan medet ummaktadırlar. Hedi köyünde ise İnançları sağlam ise de Beni İsrail yalanları zihinlerinde çokça yer işgal etmiştir. Düğün dernek taziye adetiy ile bilgi edinmek de mümkün. Hastalık olarak çoğunlukta tifo, verem, göz ağrısı, sıtma olmak üzere kalp ağrısı, sara, boğaz ağrısı bulunmaktadır. Bu konuda dikkat çeken bir detay olarak da eğinin ergü köyünde hastalık yok denecek kadar az olamsıdır. En gelişmiş olan ise Arapkir kasabasıdır. Bir çok yerde han dükkan yokken arapkirde 12 cami,

6han 590dükkan, 11fırın, 15değirmen, ve 15 tane monasa dezgahı vardır burada monasacılık gelişmiştir.

Özetle bize Ma'müratü'l-Aziz vilayetindeki okulların teftişi hakkında önemli bilgiler vermiş olan bu belgemizden anlaşılacağı üzere gezilen birçok kasaba ve köy okullarında seferberlikten dolayı eğitim binalarımızın yetersiz olduğu kaynak eksikliği olduğu mevcut olan kaynakların da korunamadığı saptanmış, öğrencilerin hem tarla işinden hem de maddi imkansızlığından dolayı okula devam edemediği görülmüş ve öğrencilerin eğitime devamı, binaların tadilatı ve kaynak kıyafet temini için gerek öğretmenlerin gerekse de köy heyetinin çabalarına rağmen seferberlikten dolayı çabalar yersiz kalmıştır. Halk, seferberliğin ile müşkül bir duruma düşmüş maddi açıdan zayıf kaldığı için birçok gereksimden mahrum kalmıştır(temizlik, beslenme, barınma ve eğitim gibi). Eğitim tahsilatı devam ettirilememiş, eğitim sekteye uğramış, nüfusun büyük bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır.

2.1. Ma'müratü'l-Aziz Köy Okullarında Eğitim

Keban kasabasında bulunan okul üç sınıflı, tabanı ve tavanı tahtalı pencereleri ise camlıdır. Okul binası eskidir. 1309-1310 senelerinde iyi bir tamir görmüş, o tarihten şimdiye kadar tamir görmediği için tamire muhtaçtır. Okul dar bir arsada inşa edildiği için genişletmeye müsait değildir. Okulun bahçesi bulunmamaktadır. Bahçe olarak civarında arsa varsa da Süryani Kilisesi'nin vakfidir. İhtiyaç maddelerinin birçoğu okulda bulunmaktadır. Eksikleri tamamlamak için başöğretmen gayretle çalışmaktadır. Hesap muamelelerine dair öğretmenin elinde senet mevcutsa da usul defterine göre yerine getirmediği için defterin usule göre sıraya konulması kendisine tembih edilmiştir. Eğitim müdürlüğünden gönderilen kitap ve risaleler itinayla ciltlenmiş kütüphaneye mahsus bir dolaba bırakılmıştır. Müze için hiçbir teşebbüste bulunulmamıştır. Yerli mahsullerden ve dağlarda bulunan bitki ve madenlerden bir müzenin teşkili ve bunun için yapılması gereken işler içten bir şekilde öğretmene tembih edilmiştir. Öğretmen bu konuya dair ne bir defter tutmuş ne de o yerin bir haritasını yaparak mektebe asmıştır. Bu iki maddenin önemi ve gerekliliği öğretmene bildirilerek tedarik edilmesi ve hazırlanması için çareler araması nasihat verilmiş aksi takdirde cezalandırılacağına dair tehdit edilmiştir. İstatistik cetveli tutmadığı için öğretmen azarlanmış ve gerekliliği kendisine hatırlatılmıştır.

22 yaşında ve Öğretmen Okulu mezunu olan Muhammed Bey 1329 senesinde görevine başlamıştır. Muhammet öğretmen evlidir. Halk arasında sevilen öğretmen

hürmete layıktır. Diğer bir öğretmen Fevzi Bey 23 yaşında ve Öğretmen Okulu mezunudur. Bir senelik öğretmen olan Fevzi Bey bekar ve halk arasında hürmete layıktır. Kadın öğretmen Nuriye Hanım 18 yaşındadır ve Çemişgezek Kadın Okulu'ndan mezun olmuştur. 1331 senesinde işe başlamıştır. Halk arasında hürmete layık bir öğretmendir.

Öğretmenler okula çok dikkat etmişlerse de okul binası eskidir. Bu zaman zarfında okul binası tamir görmediği için gösterilen dikkat heba olmuştur. Bundan dolayı okulun tamire ihtiyacı vardır. Öğrencinin temizliğine, dini ve bedeni terbiyelerine dikkat ve itina gösteren öğretmen bey öğrenci velilerini teşvik edip isteklendirerek tek tip kıyafetler yaptırmıştır. Kaymakam tarafından kimsesiz ve gücü yetmeyen öğrencilere toplanılan yardım ile elbise tedarik edilmiştir. Okul dolabı ciddi bir düzene koyulmuştur. Öğretmen programı yerine getirerek dersleri işlemiş ve öğrencilere bilinen şeylerle ilgili feyz vermek için gayret etmişse de hesap ve şekil bilgisi derslerinde layıkıyla ilerleme gösterememiştir. Türkçe dersinde de istenilen şekilde bir ilerleme gösterilememiştir. Bu kasabanın öğretmenleri Öğretmen Okulu'ndan mezun oldukları ve usule uygun olarak ders işlediklerinden okul müdürü beyin her ders hakkında rastlanan tembih ve tebliğini düşünceye uygun ve işleyen buldukları için programa aşınadırlar. Bu kasabada bulunan öğretmenler şeref ve haysiyetlerini itina ile korumuşlardır. Tahsil mecburiyeti bu kasabada yerine getirilememiştir. Yerine getirilmesi için seferberliğin son bulması beklenmektedir. Kasabada 76 erkek 61 kadın sinn-i tahsilde olup bunlardan 38 erkek 25 kız okula devam etmektedir. Geri kalanlarda babaları askerde olduğundan evlerinin işleriyle uğraşmaktadırlar. Öğretmenler kasabanın dışında ve mükemmel bir mevkide 6 sınıflı bir okul yapılmasını istiyorlar. Öğretmenlerin şahsına ait gözle görülen şeyleri yoktur. Öğretmenlerin ihtiyar heyeti hakkında şikayetleri yoktur.

Öğretmenlerin buldukları yer kasabadır. Burada hakim, müderris, hatip vardır. Öğretmen Okulu'ndan çıkan insanlar kasaba da bu kişiler mevcutken camide nasihat, kendini ıslah etme daima büyük tanıtılan, sakal ve sarığı bulunan kişilerden beklerler. Bunları söyleyen kişi hatalı olsa bile fesli genç bir öğretmenin haklı, kusursuz ve doğru bir felsefesini kabul etmek onlara zor gelir. Bunun üzerine tek tip elbise yaptırmak hususundaki girişimleri verimli olmuştur. Bu kasabada cuma okulları ve özel okullar yoktur.

Elazığ sancağına bağlı olan ve merkez sancağa elli kilometre mesafede bulunan bu kasaba Kaleboynu namında bir dağ eteğinde ve eğik bir yer üzerindedir. Doğuda Kameroğlu, batıda Nemri Dağları ile etrafı çevrilmiş ve sınırlandırılmıştır. Sel felaketi

yüzünden insan ve hayvan telef olduğu için güneyinde bulunan dereye Bokluçayır da derler. Batısında on dakikalık mesafede Fırat nehri bulunur ve karşıya kayık ile geçilir. Havası vahim suları ise bir içim suya uygun değildir. Zengin olanlar yaz kış sularını Fırat'tan getirtirler. Fakir kısmı ise mecburiyetten o suyu içerler. Demir yolu yoktur. Merkez sancağa şose ile bağlıdır. 23 haneden ibaret olan bu kasabanın nüfusu 424'dür. Sıtmadan başka hastalık yoktur.

Kasabanın evleri kerpiçten, evlerin tavanları topraktan ve genellikle iki katlıdır. Pencereleri camlı ve tavanları tahtalı ise de tabanları topraktır. Kasabanın sokakları geniş ve muntazamdır. Kasabada iki cami bulunmaktadır. Biri taştan diğeri ise ahşap ve kerpiçten yapılmıştır. Taş olan caminin yaptırıcısı El-Hâc Yusuf Ziya Paşa'dır. Caminin bahçesine girecek kapının üzerinde 'aculu bi's-salâvât kable'l-fevt 'ibâresi yazılıdır. Caminin bahçesine 21 merdiven ile iniliyor. Bahçenin batı tarafında demir divanın sağında beş musluklu ortasında büyük bir şadırvanlı tamamlanmış şekilde bir pınar vardır. Bu pınarın etrafında sandalivari kesme bir taştan işlenmiş yine aynı şekilde olan yerler vardır. Pınarın üzeri ahşaptan gayet iyi süslenmiş suni çiçeklerle, işlenmiş tahtalarla örtülmüştür. Bu pınarın batı tarafında taştan konak bir kütüphane ile gerisinde üçü üstte üçü altta olmak üzere 6 koğuşluk bir dersane bulunmaktadır. Kütüphanede bazı eserler bulunmaktadır. Cami dört direk üzerine yapıldır. Biri erkeklere diğeri kadınlara mahsus iki farklı toplanılacak yeri vardır. Büyük kubbenin etrafı alçı ile kaplanmış gayet güzel ve çiçeklerle süslenmiş Esmâ'ü'l-Hüsna ile Ayetü'l-kursîsûre-i şerîfesi aşere-i mübeşşirenin ism-i pâkları da yine alçı ile çiçekler arasında bulunmaktadır. Caminin mihrabı, minberi taştan olup türlü türlü renklerle boyanmış ve güzel nakışlarla da süslenmiştir. Kandillerin bulunduğu yerlerde ve kandillerin aralarında deve yumurtası büyüklüğünde 70 kadar yedi renkte çiniler vardır. Bunların üst tarafları eski zamanın fincan zarfları gibi ağaçtan işlenmiş ve içinden geçen tellerle kandil demirine bağlı ve alt tarafında titreyen ipin püsküllerle başka bir parlaklık ve güzelliği bahş olunmaktadır.

320 yılında bu kasabaya gelen ve camiye ziyaret eden eski eserler mütehasısı bir yabancı çinilerden seçtiği 3 çiniye 35 lira verdiği halde verilmemiştir. Türkçe bilen bu mütehasıs bu çinilerin çok kıymetli olduğunu, itinayla muhafaza edilmesini gerektiğini söylemiştir. Camide Yusuf Ziya Paşa'nın el yazısı ile yazılmış birkaç levhası vardır. Onun adına mal edilmiş on kadar da şamdan bulunmaktadır. Caminin yapılış tarihi 1210'dur. Fakat bir diğer duvarında yapılış tarihi 1209 olarak yazılmıştır.

Bu kasabada vaktiyle Diyarbakır iline bağlıymış. Buradan geçmekte olan karuban katırın biri kumda debelenir. Semerin arasına bir parça gümüş girer. Katır Diyarbakır'a ulaşır. Orada katırın semeri üzerinden alınıp tımar edilir. Bu sırada semerden düşen gümüş parça orada bulunan bir kuyumcunun dikkatini çeker. Bu parçanın gümüş olduğunu o zamanın valisine arz eder. Bir heyet Keban'a gönderilir. Keşif neticesinde zengin gümüş madenleri bulunduğu belli olur. İşlemek için madenler üretilir. Toz halinde çıkan bu gümüş Osmanlı'ya gönderilir.

Köylünün içtiği su çeşme, dere suyudur. Çeşme suyunda kireç fazla ve dere suları da birkaç kaynaktan çıktığı için iyi değildir. Düğünlerde ufak çalgı, davul bulunur. At oynatılır. Halay çekilir. Misafirlere sabah akşam 3 gün yemek verilir. Gelini erkek ata bindirirler ki ilk çocuğu erkek olsun, katiyen kırsığa bindirmezler. Taziyeleri üç gündür. Zengin olanlar 3 gün fakirlere yemek verir. Mezheplerine oldukça bağlıdırlar. Köylünün bir kısmı memuriyetle bazıları ticaretle geri kalanı da tarımla uğraşmaktadır. Bu kasabada bir zamanlarcehri adında bir çeşit boya ağacı yetiştirmek ve faydalanmak için insanlar ticaretle uğraşmışlardır. Avrupa boyalarının ucuzluğu yüzünden bunun ticaretiyle uğraşanlar ticareti terk ederek ekincilikle uğraşmışlardır. Kasabanın panayırı yoktur. Civarındaki dağlarda maden kuyuları harabesi vardır. 70 kadar dükkanı varsa da Ermenilerin sürülmesinden sonra bu sayı 15'e inmiştir. 3 adet hanı varsa da bunlar harabe olmaya yüz tutmuştur. Kasabada 5 hamam bulunmaktadır.

Arpa, buğday, mısır, nohut, mercimek, pamuk ve her çeşit meyve bulunur. Dağları çıplaktır. Yarım saatlik mesafedeki ormandan odun ve meyve ihtiyaçlarını karşılarlar. Dut, erik, badem, ayva, incir, armut, elma, Şam şeftalisi ve Abbas armudu meşhurdur. At, kısrak, öküz, inek, keçi, koyun bulunur.

Peynir yaparlar. Gül yağı çıkaramazlar, sadece gül suyu yaparlar. Kadınlar çorap dokurlar ve bu çoraplar meşhurdur. Kasabada fabrika yoktur. Bir adet un değirmeni bulunmaktadır. Meyve ticareti yaparlar. Ürettikleri meyveleri şehre, Arapkir'e, Eğin'e götürürler. Oradan da bütün malzemeyi kasabaya getirirler.

2.1.1. Keban Kasabası kısa bir değerlendirme

Müfettişin kasabada yaptığı teftişte izlenimleri şöyledir: Kasabada bulunan okul binası eskidir. Uzun yıllar tamir görmediği için tamire muhtaçtır. Okulun başöğretmeni eksikleri tamamlamak için gayret göstermiştir. Başöğretmen okula gönderilen kitapları ve diğer eşyaları itinayla korumuş ve muhafaza etmiştir. Okulda 3 öğretmen görev

yapmaktadır. Başöğretmen Muhammet bey öğrenci velilerini teşvik edip isteklendirerek öğrenciler için tek tip kıyafet yaptırmıştır. Öğretmenler kaymakam tarafından kimsesiz ve maddi açıdan gücü yetmeyen öğrenciler için toplanılan yardım ile elbise tedarik etmişlerdir. Öğretmenlerin tek tip elbise hususundaki çabaları başarılı olmuştur. Kasabada 38 erkek 25 kız öğrenci okula devam etmektedir. Bu kasaba Elazığ sancağına bağlıdır. 23 haneden oluşan köyün nüfusu 424'tür. Kasabanın evleri yapı malzemesi olarak genellikle kerpiçten yapılmıştır. Kasaba madenler yönünden oldukça zengindir. Mezhep ve geleneklerine bağlı bir yerdir. Kasabalının bir kısmı memuriyetle bir kısmı ticaretle uğraşmaktadır. Geçim kaynakları genellikle tarımdır. Hayvancılıkla da uğraşırlar.

2.1.1.1. Keban İlçesi Hakkında Genel Bilgiler

Elazığ iline bağlı bir ilçe olan Keban'ın hangi tarihte kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız çok eski bir yerleşim yeri olduğu Keban'ın tarihi Cenevizlilere hatta bazı rivayetlere göre de ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Bir maden şehri olan Keban'da ilk çağlarda da maden arama ve üretimi gerçekleştirilmiş ve özellikle kurşun ile gümüş madeni işlenmiştir. Esas itibarıyla Keban'ın X. yüzyıla ait bir yerleşim yeri olduğu ise Keban Baraj ve Hidroelektrik Santrali'nin yapımı nedeniyle gerçekleştirilen kazılar neticesinde ortaya çıkmıştır.

Keban'ın kendisini çevresine duyurması, kendinden bahsettirmesi de Osmanlı İmparatorluğu dönemine rastlamaktadır. Ayrıca, Osmanlı Padişahı IV. Murat'ın Bağdat seferi sırasında ilçemize bağlı Denizli köyüne uğradığı ve bu köyde bir kervansaray yaptırdığı da bilinmektedir. Harput gibi tarihin çeşitli devrelerinde doğunun stratejik önemine haiz kale, şehrin çok yakınında olmasına rağmen, Keban 1700'lü yıllardan itibaren ekonomik yönden (simli kurşun madeni üretimi ve işletilmesi dolayısıyla) canlanmaya başlamış ve 18. yüzyıldan, hatta 1934 yılına kadar eyalet merkezi olmuştur.

Keban XIX. yüzyıllarına doğru Ma'muratü'l-Aziz vilayetinin merkez sancağına bağlı bir kaza durumundadır. Merkez sancağının güney batısında yer almakta ve kuzeyde Arapkir kazası ve Dersim Sancağı, doğudan Harput-Mezra merkez kazası, güneyden ve batıdan Malatya Sancağı ile sıralanmıştır. Arguvan adlı bir nahiyesi 200 köyü vardır. Bir kaymakam, bir nahiye müdürü ve bir idare meclisi tarafından yönetildiği anlaşılmaktadır.

1926 yılında yapılan idari teşkilatlanma sonunda Keban ilçesine bağlı Arguvan Bucağı Malatya iline, Muşar Bucağı ilçe haline getirilmiştir ve böylece Keban'dan ayrılmışlardır. Bugün ilçeye bağlı 30 köy mevcut olup bucak yoktur.

2.1.1.2. Keban İlçesinin Mevcut Okul Durumu⁷³

Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu Sayısı			Müstakil Sınıflı İlköğretim Okulu Sayısı			Y. İ. B. O			Toplam İlköğretim Okulu Sayısı	Genel Lise	Meslek Lisesi Sayısı	Lise Toplamı
Köy	Merkez	Toplam	Köy	Merkez	Toplam	Köy	Merkez	Toplam				
9	-	9	-	4	4	-	-	-	13	1	2	3

Keban ilçesinde birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu sayısı köyde 9; merkezde yoktur. Müstakil sınıflı ilköğretim okulu sayısı merkezde 4; köyde yoktur. Yatılı ilköğretim bölge okulu köyde ve merkezde bulunmamaktadır. Toplam ilköğretim okulu sayısı 13'tür. Genel lise 1 tane bulunmaktadır. Meslek lisesi 2 tanedir. Keban ilçesinde toplam 3 lise bulunmaktadır.

2.1.2. Hedi Köyü

18 Nisan 1333'te murakebeye (teftiş)'e gidilmiştir..Bu köyde bulunan okulun tabanı tahtasız, pencereleri camlıdır. Sınıfın bitişiğinde öğretmen odası yapılmış fakat bu odanın da eksikleri vardır. Öğretmenin askere gitmesi ve halkında okula bakmaması yüzünden kışın yağın yağmur tamamen okul binasının içine girmiştir. Hatta alt katlara kadar nüfuz etmiştir. Okul binası tamire muhtaçtır. Yabancı heyetini çağırarak okul binasını tamir etmeleri gerektiğini onlara söyledim. Yapıtacaklarına dair onlardan söz aldım. Okul camiye bitişik olarak yapıldığı için bahçesi yoktur. Bahçe yapılacak arsaya da sahip değildir. Fakat barışa müteakiben hem yeni bir okul yaptırmak hem de okul civarında bahçe olacak bir arsa tedarik etmek ve vermek köylü ve ihtiyar heyeti tarafından söz verilmiştir. Öğretmenlerin askere alınmaları, maaşlarını tam olarak alamamaları, istifa etmeleri ve vekaleten yerlerine yeni öğretmenlerin gönderilmemesi ve köylünün son

⁷³ <http://www.mared.org.tr/Icerik/keban-1333>

derece umursamaz davranması binaların harap olmasına sebep olmuştur. Hedi köyüne bizzat gidilerek okulun tamamına baktırılmış ve sıvaları yenilenmiştir.

Eğitim müdürlüğünden gönderilen lazım olan ders malzemelerini öğretmen bey ihtiyar heyetine hemen teslim etmeden askere gider. Geri geldiğinde bunların çoğunun kaybolduğunu görmüştür. Kaybolmayanları muhafaza edebilmek için okulda ne bir dolap ne de bir dolap olabilecek pencere olduğundan evinde saklamaktadır. Öğrencilerin kitapları eksik ise de tamamlanması tembih olunmuştur. Geçen sene sınıf içinde öğretmenin terhis üzerine ders malzemelerinden eksik olanlar tamamlanmışsa da acil bir emir ile öğretmen tekrar askere alınmıştır. Usule uygun olmayan eksik katip defteri vardır. Sebebi sorulduğunda maaşının kifayet etmediğine ve köylünün de masrafları veremediğinden dolayı tutulamadığını söylemiştir. Öğretmene tedarik etmesi ve tutması tembih edilmiştir. Öğretmen eğitim müdürlüğünden gönderilen kitap ve risaleleri bir kütüphaneye çevirmeyi ve düzene sokmayı düşünememiş aldığı kitapları kendi malıymış gibi muhafaza etmiştir. Bu kitapların okulda muhafaza edilmesi için bir kütüphane gereklidir. Yerli mahsullerden ve madenlerden oluşturulması icap eden müzenin bir an önce yapılmasına inanması ve çareler araması açık ve kesin olarak tembih edilmiştir. İstatistiğe ait hiçbir cetvel yoktur. Öğretmen bey yeni terhis olduğu için bu husustaki eksiğini henüz tamamlayamamış ve cetvel tutması tembih edilmiştir.

Öğretmen 25 yaşında ve üniversite mezunudur. Öğretmenliğe başlayalı 4 sene olmuştur. Halk arasında hürmete layık bir öğretmendir. Öğretmen seferberliğin ilanı ile askere alınmıştır. 19 Mart 1333 yılında terhis edilmiştir. Bu zaman zarfında okulun muhafazası köy halkına bırakılmıştır. Birçoğu askere alındığından, bazılarının jandarmada bulunmasından, bir kısmının ticaret maksadıyla Amerika'ya gitmesinden, çocuklarında okula bakmak vazifesini unuttuklarından okul yağmurların karların tesiriyle zedelenmiştir. Tamire muhtaçtır. Öğretmen öğrencilerin temizliğine, dini ve bedeni terbiyelerine, çalışkan ve çevik olmalarına dikkat etmiştir. Öğretmen mevcut olan ders malzemelerine itina etmişse de eksik olanları tamamlamak için hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Okuldaki derslerde istenildiği kadar ilerleme olmasa da öğretmendeki ciddiyet ile mesleğine olan meyil ve muhabbet gelecekte bereketli olunacağına dair ümit veriyor. 3 senelik üniversite mezunu olan öğretmen matematik, elifba, kelime bilgisi dersleri istisna olmak üzere diğer derslere aşinadır. Bu derslerde bilinen şeyleri öğrenciyelayıyla anlatamamıştır. Kelime bilgisinden sorulan basit sorulara cevap verememiştir. Elifba derslerinde geride kalmışlardır. Öğretmen yeni terhis olduğu için

hemen ilerleme gösterememiştir. Öğretmen şeref ve haysiyetini iyi bir şekilde muhafaza etmiştir. Her köyde olduğu gibi burada da tahsil mecburiyeti yerine getirilememiş ve seferberlik devam ettiği müddetçe yerine getirilemeyeceği hasıl olunmuştur. Kırk erkek öğrenci okula devam etmekte kalanları ise devam etmemektedir. Bu çocukların okula devam edememe sebebi ise babalarının askerde olması ve ev işleriyle uğraşmak zorunda kalmalarıdır. Kız çocuklarının okutulmasına gelince eğitim müdürlüğü tarafından buna mani olunuyor. Kızlarında okula kabul edilmesi için öğretmene yazı yazılmıştır. Öğrencinin programa uygun kitabı olmadığından ve şehirde kitapçı bulunmadığından kitap tedariki mümkün olmamaktadır. Bu da mektebin kötü duruma düşmesine sebep oluyor. Kitap listeleri kazalara ve köylere gönderilmiş, ve kitapları siparişte bulunmaları tembih edilmişse de bazı köy öğretmenleri teşebbüsten mahrum oldukları için kendilerine yardım edilmektedir. Öğretmen yiyecek ve giyecek tedarik edemediği, maaşının kendisini idare etmeye yetmediği, çektiği çaresizlik ve sefaletle son verilmesi konusunda istirhamda bulunuyor. Öğretmenin ihtiyar heyeti hakkında şikayeti yoktur. Öğretmenin köylünün ıslahına dair herhangi bir teşebbüsü yoktur.

Köy Elazığ sancağına eklenmiş, Keban Kazasına bağlıdır. Sancağa altı kazaya dört saattir. Adı geçen köy bir dere kenarında ve eğik bir yer üzerinde yapılı olup kuzeyinde Damardi, doğusunda Kilodi, güneyinde Sorhum Dağları ile çevrilidir. Havası saf ve suyu sağlamdır. Bu köyde nadiren humma, çocuklarda sıtma ve göz ağrıları bulunmaktadır. Ne yol ne de demiryolu vardır. 109 hanelik köyün nüfusu 511 nüfustan ibaret olup nüfus çoğalmaktadır. Sokakları dar ve eğri büğrü olan bu köyün evleri kerpiçten ve kısmen ahşaptan olup koruma şartlarına uygundur. Okulun bitişiğinde kerpiçten bir cami vardır. Köylünün yardımı ile vücuda gelmiş 1194 tarihinde tamir edilmiştir. Ziyaretgahları yoktur. Kaynak suları birden fazla olup yapılı güzel düzenli kör pınar namıyla bir çeşmesi vardır ki suyunun ağırlığından dolayı bu nam verilmiştir. Erkekleri entari tabir edilen iki pişli bir kumaştan sırtlarına başlarına da fes ve üzerine yazma bağlayarak, kadınlar çoğunlukla kırmızı kumaştan fistan ve başlarına beyaz peştamal bağlayarak özel kıyafetlerini muhafaza ve devam ettiriyorlar. Misafirperverdirler ve kimsesizlere yardım ederler. Düğünlerde davul çaldırmak, at oynatmak, güreş tutmak, halay çekmek adetleridir. Milliyetleri Türk, mezhepleri Hanefi'dir. Mezheplerine oldukça bağlıdırlar. İnançları sağlam ise de Beni İsrail yalanları zihinlerinde çokça yer işgal etmiştir. Tarımla uğraşırlar. Panayırı, tarihi harabesi, dükkan ve hamamı yoktur.

Arpa, buğday, küşne, mercimek ekerler. Bereketin bol olduğu seneler bire sekiz nisbetinde mahsul alınmakta ve elden edilen mahsul ihtiyacı idare ve temin etmediğinden hariçten ambarda saklanan yiyeceklere celp olunmaktadır. Kendi yiyecekleri kadar da pek az sebze alırlar. Başka tarımları yoktur.

Kilodi Dağı'nda pek az meşe varsa da ihtiyacı karşılamadığından bahçelerindeki meyve ağaçlarından ve diğer ağaçlardan odun elde etmektedirler. Meyve ağacı dut, erik, badem ve cevizden ibarettir. Duttan pestil, pekmez imal ederler. Eriğin yarma ve eşbabiyesini yaparlar. Öküz, inek, keçi, koyun, eşek ve tavuk beslerler. en çok keçi ve koyun beslerler. Bunların etinden, sütünden, oğlağından faydalanırlar. Erkekleri tarımla uğraşır, ticaret maksadıyla Amerika'ya gidenler vardır. Kadınlar yün eğirip çorap dokurlar. Köyde üç değirmen bulunur.

Köy okulu, öğretmenin askerde olması ve köy halkının da okula bakmaması yüzünden kötü durumdadır. Öğretmenlerin askere çağrılması, maaşlarını tam alamamaları, köylünün umursamaz tavrı binaların harap olmasına sebep olmuştur. Öğretmen okulun eksiklerini tamamlayamama sebebi olarak maaşının az olması, köylünün masrafları verememesi ve askere çağrılması gibi şeyleri göstermiştir. Öğretmen okula gönderilen kitap ve risaleleri bir kütüphaneye çevirmeyi düşünememiş, kendi malıymış gibi muhafaza etmiştir. Öğretmen öğrencilerin disiplinine, dini ve bedeni temizliklerine dikkat etmiştir. Derslerde istenilen başarı gösterilememiştir. Köyde birçok öğrencinin babası seferberlikten dolayı askerde olduğu için tahsil mecburiyeti yerine getirilememiştir. Okula devam eden öğrenci sayısı 40 (erkek)'tir. Öğrenciler köyde kitapçı olmadığı için kitap tedarikinde zorlanmıştır.

Köy Elazığ sancağına eklenmiş, Keban kazasına bağlıdır. Köy 109 hane olup 511 nüfusa sahiptir. Evler genellikle kerpiçten yapılmıştır. Mezheplerine ve geleneklerine bağlı bir köydür. Geçimlerini sağlamak için tarımla uğraşırlar. Köy ahalisi ceviz ve buğday ticareti yapar.

2.1.3. Keban'ın Denizli Köyü

19 Nisan 1333'te köye varılmış ve denetime teftişçiler dahilinde murakbe başlanmıştır. Köyün meydanında üstteki iki koğuşu içine alan bir derslane inşasına teşebbüs etmişler ve inşaatın tamamlanmasına az kala araya giren seferberlik sebebiyle eksikler tamamlanamamış ve okul seyyar bir şekilde kalmıştır. Bir ay oturduğu evde iki ayı tamamlayamamış, bir hanede üç ay aletleri devamlı bulunduramamış, gerek seyyar

olarak öteye beriye devrederek gezen gerek eksik kalan okulun bahçesi olmadığı gibigenişletilecek arsası da yoktur. İhtiyar heyetine gidilerek okulun toplu olarak inşaatının tamamlanması ve çocukların ortada sefil ve başıboş gezmekten kurtarılması kendilerine bildirilmişse de son derece hakim olan çaresizlik ve sefaletten dem vurarak barış oluncayave askerde olan akraba ve yakınlarterhis olana kadarbu eksiğin tamamlanması mümkün değildir şeklinde beyan edilmiştir. Suyu az ve civarında arsa bulunmayan okula bahçe tedariginde mümkün değildir. Köy halkı fakirlik ve çaresizliği son raddesine kadar yaşamakta olduğu için usta ve malzeme tedarigi de acil olduğundan okul binasının inşaatının tamamlanması harpten sonraya bırakılmıştır.

Okulda lazım olan ders malzemelerinden üç sıra biröğretmen kürsüsü Avrupa, Asya, Afrika ve Osmanlı haritaları bulunmaktadır. Ders müfredat programına göre işlenmektedir. Bu köy okulunda yoklama defteri mevcut olsa da künye yoktur. Sebebini ise öğrenciden para alamaması, maaşının verilmemesi verilse bile 150 kuruş maaş ile kağıt almanın mecbur olmadığı ve kağıt bulmanın mümkün olmadığını beyan etmiştir. Kendisine kağıt verilerek defterleri düzenlemesi bildirilmiştir. Okulda kütüphane yoktur. Okul seyyar olup bir hanede bir ay oturmadığını, müzenin de bu sebepten oluşturulmadığını beyan etmiştir. Öğretmene bu zorluğu kabullenmenin ve aşmanın mümkün olduğu söylenilmiş, bir an önce kütüphane ve müzeyi oluşturması tembih edilmiştir. Okulun bulunduğu yerin ahalisince kullanılmış ve yere mahsus Türkçe kelimeler ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile harita bulundurulmasına özen gösterilecektir. Öğretmen istatistik defterini kağıt olmadığı için tutamadığını beyan etmiştir.

Öğretmen 24 yaşında ve Öğretmen Okulu mezunudur. Göreve başlayalı 7 yıl olmuştur. Evli ve halk arasında hürmete layık bir kişidir. Okulun asıl öğretmeni ise askeredir. Hayatı meçhuldür. Öğretmen okul binasının temizliğine dikkat etmiştir. Öğrencilerin ayağında hiçbir şey yoktur. Yemeni almaya güçleri yetmemektedir. Öğretmen maddi durumları iyi olmayan çocukların velilerine hiç değilse örgüden çarık yapılmasını söylemişse de yemeninin pahalı olması ve parasızlıktan buda yerine getirilememiştir. Öğrenciler okula düzenli bir şekilde devam edememiştir. Öğretmen okulda bulunan ders malzemelerine itina göstermiş, eksikleri tamamlamak için bir teşebbüste bulunmamıştır. Bu köy okulunda hatasız bir sure okuyacak, İslam'ın, imanın, namazın şart ve farzlarını bilecek, geometri şekillerini çizecek öğrenci yoktur. Coğrafya ve matematikten anlayan öğrenci çok azdır. Öğretmen müfredata aşınaysa da bilinen

şeylerin bir kısmını yerine getirebilmiştir. Öğretmen şeref ve haysiyetini güzel bir şekilde muhafaza etmiştir. Bu köyde tahsil mecburiyeti yerine getirilememiştir. Savaş bitmedikçe yerine getirilemeyeceği ihtiyar heyetinin sözlerinden anlaşılmaktadır. Çünkü yaşça yirmi beşten kırka kadar olan erkeklerin hepsi askerdedir. Bunların terk edilen tarlalarını çocukları ekmektedir. Çocukları tarla ekmekten men ederlerse açlık ve sefaletin son bulmayacağından bahsediyorlar. Öğretmen fakir çocuklarına acilen kitap temin etmek için uğraşmaktadır. Otuz kadar elifba ve matematik kitabı tedarik edilip okula gönderilmiştir. Öğretmen öğrencilerin okula devam etmemesinden, okul binasının inşaatının tamamlanmamasından ve ihtiyar heyetinin ihtimamsız davranmasından şikayetçidir. Öğretmen köyün ıslahı ile ilgili teşebbüste bulunmamıştır. Köyde özel okullar ve cuma okulu yoktur.

Kademoğlu YurduDağı, Gedek Harmanı eteğinde Handeresi'nin kenarında yapılı olan bu köy Elazığ sancağına eklenmiş, Keban kasabasına bağlıdır. Merkeze yedi buçuk kilometre ve Keban, Kebani, Arapkir ve Eğin'e rastlayan şose yolu ile güney tarafından geçmektedir. Köyün yüz on bir hanesi mevcutsa da bu sayı göç etmekten, savaştan dolayı yetmişe inmiştir. Nüfus azalmakta, doğum oranı durmak üzeredir. Köyde sıtma ve göz ağrısı hastalığı bulunmaktadır.

Köyün evleri genellikle adi taştan yapılmış tavanları ise gayet alçak, pencereleri ufak, tabanı toprak ve sağlığa uygun değildir. Köyün sokakları dar ve kaldırımları gübre ile doludur. Bir mescitleri varsa da ezan okuyacak müezzinleri, namaz kıldırarak imamları olmadığı gibi namaz kılacak cemaatleri de yoktur. Bu köyün Handeresinin üstünde Geyik Baba adında bir velinin kabri bulunmaktadır. Bu köy halkı bu zatın ruhaniyetinden medet bekler.

Bu köyün üç çeşmesi vardır. Tekederesi suyu gayet hafif leziz ve meşhurdur. köy halkı Türk'tür ve Türkçe konuşurlar. Sunni ve Hanefi mezhebine mensupturlar. Köy ahalisi genellikle çiftçidir. Yaz zamanları genellikle tarımla geçer. Kış zamanlarında ise orta odaları denilen bu yerlerde gündüzden akşama kadar vakit geçirirler. Bina yeri, dükkanı, hamamı yoktur. İşlenmiş ve bir taşı bile düşmemiş olan yontma taştan yapılmış bir hanı vardır. On iki kemerli olan bu hanın kapısının biri sağında biri solunda olmak üzere iki odası vardır. Hanın kapısının en yukarisında biri erkek biri kadın olmak üzere iki ayrı taştan üzerinde yan yana iki insan resmi mevcuttur. Tarihi yazılı değildir. Köyün ahalisi bunların hanın kurucusu, bacı kardeş olduklarını söylüyor.

Buğday, küşne, mercimek ekerler. Seferberlikten önce 7000 dönüm araziyi ekiyorlarsa da şimdi 2000 dönüm araziyi zor ekmekteler. Dağları çıplaktır. Ormanları yoktur. Kış odunlarını meyveli ve meyvesiz ağaçlardan, sığırların gübresini su ile karıştırıp yaptıkları tezeklerden elde etmektedirler. Meyve ağaçları dut, erik, elma, armuttan ibarettir. Koyun, keçi, öküz, inek, eşek beslerler. Öküzleri çifte koşar eşeklere yük yükleyip binerler. Keçi, koyun ve ineğin yağından sütünden, yararlanırlar. köyde bir değirmen varsa da yazın suların azalmasından değirmen çalışmaktadır. Un ve bulgur ihtiyaçlarını çevre köylerdeki değirmenlerden temin ederler. Buğday, arpa çok olduğu seneler Arapkir'e Eğin'e ihraç ederler. Başka ticaretleri yoktur.

Özet olarak Denizli köyünde, seferberliğin ilan edilmesinden dolayı inşaatına başlanılan okul yarım kalmıştır. Okul seyyar bir şekilde kullanılmıştır. Bu durum her ne kadar ihtiyar heyetine bildirilmişse de çaresizlik ve sefaletten dolayı barış ilan edilene kadar bu durumun süreceği belirtilmiştir. Okul seyyar olduğu için bir kütüphane oluşturulamamıştır. Sefaletin en çok yaşanan mevkilerinden biridir. Öğretmen okul binasının temizliğine dikkat etmiş, özenli davranmıştır. Öğrenciler babalarının askerde olmasından dolayı okula düzenli olarak devam edememişlerdir. Derslerde istenilen başarı gösterilememiştir. Öğretmen fakir çocuklarına kitap temin etmek için uğraşmıştır.

Bu köy Elazığ sancağına eklenmiş, Keban kasabasına bağlıdır. Köyde 111 hane mevcutsa da bu sayı göç etmekten, savaştan dolayı 70'e inmiştir. Köy halkı Sunni ve Hanefi mezhebine bağlıdır. Genellikle çiftçilikle uğraşırlar. Hayvan besleyip, hayvanın yağından, sütünden vb. yararlanırlar.

2.1.4. İsa Köyü

20 Nisan 1333'te İsa Köy'üne ayak basılmıştır.1326 yılında inşa edilen bu köy okulu altta bir dersane ve öğretmene mahsus olarak iki odayı içine almaktadır. Okul yeni olduğu için tamire muhtaç değilse de çatısının alçaklığı ve tahta olmaması yüzünden sağlığa uygun değildir. Köyün en ferah ve havadar yerinde inşa edilen bu köy okulunun dört tarafında geniş bir arsası varsa da bahçesi yoktur. Lazım olan ders malzemelerinden kitap, yoklama, demirbaş eşya defteriyle ilkokullar talimatnamesi, ilkokullar kanunu 23, 30, 31, 32 numaralı ilkokullar ders mecmuası bazı öğrencilerde mevcuttur. Kur'an-ı Kerim ve İlmi hal kitabı mevcutsa da diğerleri yoktur. İki yüz kuruşluk çeşitli kitap ve risaleler gönderilmiştir. Öğretmen hesabı pek düzensiz tuttuğu için hesap defteri usule uygun değildir. Kitap ve demirbaş eşya defterlerini düzene koyması öğretmene

söylenilmiştir. Okulun kütüphane ve müzesi yoktur. Bunların tedarigi için teşebbüste bulunulmuştur. Köyün mevkisini gösteren bir harita ve o köye mahsus Türkçe kelimelerin ve anlamlarının bulunduğu bir kitabın bulunmasına itina edilecektir. Okulda istatistik defteri yoktur.

25 yaşında olan öğretmen bey mesleğine başlayalı beş sene olmuştur. Öğretmen evli ve halk arasında hürmete layık biridir. Öğretmen okulun temizliğine ve düzenine dikkat etmiş lakayt davranmamıştır. Bu okula devamlı gelen öğrenci köy ağasının çocuğudur. Köy ağasının çocuğu temiz elbiseler giymektedir. Geri kalan öğrencilerin ayakları tamamen çıplaktır. Üzerinde elbiseleri yoktur. Ayakları tozdan, çamurdan kömür gibi olmuştur. Beden temizlikleri katıyen yoktur. Her ne kadar beden temizliklerine dikkat etmişlerse de faydasızdır. Öğretmen okulda bulunan ders malzemelerine dikkat etmiş ve itina göstermiştir. Öğretmenin okuttuğu ders Kur'anı-Kerim'den ibarettir. Diğer derslere de itina göstermesi öğretmene tembih edilmiştir. Öğretmen müfredat programına aşına değildir. Öğretmen şeref ve haysiyetine itina göstermiştir. İhtiyar heyeti eğitime hizmet etmemiş seferberliği engel olarak göstermişlerdir. Öğretmen okulun ilerlemesi konusunda hünere sahip değildir. Öğretmenin şahsına ait bir şeyi yoktur. Öğretmenin ihtiyar heyeti ile ilgili şikayeti yoktur. Öğretmenin köylünün ıslahına dair herhangi bir teşebbüsü bulunmamıştır. Köyde cuma okulları ve özel okul yoktur.

Bu köy Elazığ sancağına eklenmiş Keban Kasabasına bağlıdır. 18 saat şehre 8 saat de kazaya mesafesi vardır. Güneyinde Doğan Tepesi eteğinde ve Hastazılal deresi vardır. Yaz ve kış zor geçmektedir. Yol ve demiryolu geçmemektedir. Havaası güzel, suyu hafif ve lezzetlidir. İki yüz iki hane olan köyün nüfusu 894'dür. Sefalet yüzünden köy ahali kısmen Malatya ve Akçadağ'a gittiği nüfus azalmaktadır. Tifo, sıtma, bel, baş ve göz ağrıları hastalığı bulunur. Tifoya başa kar koymak, kar yedirmek ve ayaklara kar sürek gibi tedavi yöntemleri uygularlar. Sıtmaya yakalananları soğuk su ile yıkarlar.

Köyün evleri tamamen kerpiçten genellikle tahta ve sağlığa uygun değildir. Sokakları dar ve pis, gübre ile doludur. Cami ve mescitleri yoktur. Kaynak suları çok olmakla beraber yapılı iki çeşmesi vardır. Bunların üzerinde levhaları yoktur. Milliyetleri Türk'tür ve Türkçe konuşurlar. Hanefi mezhebinden olduklarını iddia etseler de kendileri Alevi mezhebine bağlıdır. Köy halkı tarımla uğraşmaktadır. Başka işleri yoktur. Panayırı hamamı, hanı yoktur.

6000 dönümden ibaret olan bu köyün arazisi genellikle susuz, pek az kısmı suludur. Seferberlikten önce hiçbir tarla boş bulunmamaktadır. Bu sene bu köyde 2000 dönüm kadar arsa ancak ekilebilmiştir. Buğday, beyaz buğday, yazlık, arpa, mercimek, nohut, pamuk ve soğan ekerler. Beş saatlik mesafede bulunan Çekikuşu Dağlarındaki meşelerden ve sığırların gübresinden tezек yaparak yakacak elde ederler. Köyde eşek, at, kısrak, koyun, keçi, inek, öküz bulunur. Yağ, peynir yaparlar, palas, çorap, harar dokuyabilirler. Köyde bir değirmen vardır. Seferberlikten önce Arapkir'e Malatya'ya buğday götürüp satar ve oradan da lazım olan eşyayı getirerek ticaret yaparlarmış.

2.1.5. Keban'ın Tahir Köyü

22 Nisan 1333 Keban'ın Tahir Köy'üne teftişe çıkılmıştır. Üç yüz yirmi yedide inşa edilen bu köy okulu tabanı ve tavanı tahtasız, pencereleri küçük camsız bir dershane ibarettir. Öğretmen askerde olduğu için okulun bakımı yapılamamış okul tamire muhtaçtır. Bu sene okulun tamiri için nahiye müdürü ve ihtiyar heyeti ile görüşüldü. Köy ahalisinin fakir ve çaresiz olması, köydeki erkeklerden çoğunun askerde olması ve geriye kalanlarında elinden bir iş gelmemesi sebebiyle okulun tamirini bu senelik geçici bir sıva ile geçiştirmekten başka çare olmadığını ve barış ilan edildikten sonra bahçe ve tarlası olmak üzere güzel bir mevkide ve mükemmel bir okul yapacaklarını temin etmişlerdir. Adı geçen okulun sıvası yapılmıştır. Lazım olan ders malzemelerinden 22, 30 nüshadan başka ilkokul müfredatının 35'e kadar umumi nüshaları, ilkokul müfredat kanunu talimatnamesi, Osmanlı-Asya haritası, öğrencinin ellerinde Kur'an-ı Kerim, ilmi hal kitapları mevcuttur. Geri kalan ders malzemeleri eksiktir. Bu eksiğin tamamlanması için ciddi bir teşebbüste bulunulmamıştır. 20 kadar matematik ve 15 kadar da coğrafya ve tarih kitabı gönderilmiştir. Yoklama defteri, demirbaş eşya defteri mevcut olup bunlar usule uygun düzenlenmediğinden hesap defteri düzenli değildir. Okulda kütüphane ve müze bulunmamaktadır. Okulda mevcut olan malzemeler itina ile korunmuşsa da eksiklerin tamamlanması için çalışılmamış ve çalışılacak marifet gösterilmemiştir. Bunların tedariki kendisine kararlılıkla tembih edilmiş ve ikinci teftişe kadar hazırlamadığı takdirde kendisinin cezalandırılacağı bildirilmiştir. Kağıt yokluğundan, maaşının azlığından, öğrenci velilerinin yardım etmemesinden dolayı kağıt ve defter alamamış bunun içinde istatistik defterini tutamamıştır. Bir an önce düzenlemesi tembih edilmiştir.

Öğretmen 32 yaşında ve evlidir. Öğretmen göreve başlayalı 11 yıl olmuştur. Halk arasında hürmete layık biridir. Bina okul denemeyecek derecededir. Bu yüzden istenilen düzen ve temizlik yerine getirilemiyor. Harpten sonra acil bir şekilde bina inşa etmek gereklidir. Öğrencilerinin bir kısmının elbisesi bulunmakta bir kısmın ise doğru düzgün elbisesi bulunmamaktadır. Elbisesi bulunmayan çocukların ayakları kömürden farksızdır. Öğrenci fakirlikten sabun bulamadığı ve yedek elbisesi olmadığı için kıyafetleri 2 ayda bir yıkanıyor. Durum böyle olunca öğrenci devamlı olarak okula gelemiyor. Öğretmene temizliğe ve düzene dikkat etmesi şiddetle tembih olunmuştur. Bu halin devamı çocukların sağlığını ihlal edeceğinden buna öğretmenin lakayt davranması sebep olmuştur. Bu durum ihtiyar heyeti ile görüşülmüş, onlarda mümkün oldukça dikkat edeceklerinin temennisini vermişlerdir. Öğrencilerin dini terbiyelerine yeterince özen gösterilmemiştir. Öğretmen okulda bulunan ders malzemelerine itina göstermişse de eksik olanları tamamlamak için çaba göstermemiştir. Öğretmen geometri, resim, ezber, gramer derslerini kağıt yokluğundan işleyememiştir. Öğretmen şeref ve haysiyetini iyi bir şekilde muhafaza etmiştir. Kışın okula devam eden çocukların sayısı kırk elliyi bulurken yazın bu sayının düşmesinin sebebi ihtiyar heyetine sorulduğunda yedi yaşındaki bir çocuğa bile tarımda ihtiyaç olduğunu, kimisinin davar nöbetinde, kimisinin tarımla uğraştığını söylemişlerdir. Bunlar dışında çalışacak kimse olmadığı için okula sürekli devam edemedikleri anlatılmıştır. Öğretmenin kendine ait eşyaları ve ihtiyar heyeti hakkında şikayeti yoktur. Öğretmen köylünün ıslahına dair hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

Elazığ sancağına eklenmiş, Keban Kasabasına bağlı Tahir Köyü sancağına 90 merkez kazaya 45 kilometredir. Bu köyün havası yumuşak, suyu sağlam ve lezzetlidir. Köyden yol ve demiryolu geçmemektedir. Yüz on sekiz haneden ibaret olan köyün nüfusu beş yüz seksen altıdır. Seferberlikten önce köyün nüfusu artış göstermişse de şimdi azalmaktadır. Köyde tifo, sıtma boğaz ağrısı gibi hastalıklar bulunur. Köyün evleri kerpiçten yapılmış, üzerleri dam, pencereleri dar ve camsızdır. Evleri sağlık şartlarına uygun değildir. Sokakları yüklü bir hayvanın geçemeyeceği kadar, çamur ve gübre ile doludur. Bir camileri varsa da bakmadıklarında bakmakta istemediklerinden yıkılmaya yüz tutmuştur. Balhacak Baba Beyazlı Baba isminde iki kişinin ziyaretleri vardır. Bir çeşmesi iki de kaynak suyu bulunan bu köyün suyu hafif ve lezzetlidir. Düğünlerde rakı içmek, davul çaldırmak, taziyelerde üç günlük yemeği ve kırk yemeği vermek

adetleridir. Türkçe konuşan bu köyün ahalisi Alevidir. Çiftçilikle uğraşırlar. Panayırı, tarihi harabesi, dükkanı, hanı ve hamamı yoktur.

Arpa, buğday, beyaz buğday, yazlık, siyah arpa, beyaz arpa, mercimek, nohut ekerler. Meyve olarak dut, erik, elması vardır. Meşhur meyvesi yoktur. Çeki Dağından getirdikleri meşeden ve sığır gübresinden yakacak ihtiyaçlarını temin ederler. Öküz inek, koyun, keçi, at, kısrak bulunur. İneğin etinden, sütünden, yoğurdundan yararlanırlar. Peynir yağ yaparlar. Kadınları kilim, palas, hurç imal eder. İhtiyaçtan fazla kalanları Diyarbakır'a gönderip satarlar. Buğday ve arpa ticareti yaparlar.

Tahir köyünü özetle anlatmak istersek Bu köy okulu 1327 yılında inşa edilmiştir. Okulun öğretmeni askerde olduğu için okul bakıma muhtaçtır. Köydeki birçok erkeğin seferberliğin ilanı ile askere gitmesinden dolayı okulu tamir edecek kimse yoktur. Okulda birkaç ders malzemesi dışında geriye kalanların çoğu eksiktir. Bunların tamamlanması için herhangi bir teşebbüste bulunulmamıştır. Bina okul denemeyecek kadar kötü bir durumda olduğu için temizlik ve düzen yerine getirilememiştir. Öğretmen öğrencilerin temizliğine dikkat etmemiş, okuldaki eksikleri tamamlamak için hiçbir gayret göstermemiştir. Seferberlikten dolayı şartlar zor olduğu için öğrenciler okula devam edememektedir.

Bu köy Keban kasabasına bağlıdır. 118 haneden ibaret olan köyün nüfusu 586'dır. Seferberlikten önce köy nüfusu artmakta iken seferberliğin ilanı ile nüfus azalmıştır. Köy evleri kerpiçten olup sağlık koşullarına uygun değildir. Köy halkı mezheplerine ve geleneklerine bağlıdır. Alevi mezhebine mensupturlar. Kadınların dokuduğu ihtiyaç fazlası kilim, palas, hurç vb. gibi ürünler Diyarbakır'a gönderilip satılır. Buğday ve arpa ticareti yapılır.

2.1.6. Keban'ın Karahöyük Köyü

23 Nisan 1333 Keban'ın Karahöyük Köy'ü teftişe tabii tutulmuştur. Bu köyde bir okul binasının inşaatına teşebbüs edilmiş ve bina yerden iki metre yüksekliğe kaldırılmışsa da seferberliğin üzerine inşaat tamamlanamamış ve eksik kalmıştır. Mektep köy ahalisinin evinde seyyar bir şekilde eğitime devam etmiştir. Okulun tamamlanması için ihtiyar heyetine başvurulmuş eksik kalan okulun bir an önce tamamlanması konuşulmuştur. Köyün erkeklerinin askerde olması ve kadınların okula başış yapamayacak durumda olmasından okul inşaatının tamamlanması harpten sonrayabırakılmak zorunda kalmıştır.

Öğrencilerde Kur'an-ı Kerim, İlm-i hal kitaplarından başka ders için lazım olan kitaplardan hiçbiri yoktur. Bu okulda eksik bulunanların listesi bir posta ile eğitim müdürlüğüne gönderilmiştir. Arapkir'e tayin edilen öğretmen Hasan Efendi'den elinde bulunan bu okula mahsus olan eşyaları bir an önce göndermesi bir mektup ile beyan olunmuştur. Yoklama, demirbaş eşya defteri mevcutsa da bunlar usule uygun düzenlenmediği için ikinci teftişe kadar hazırlanması konusunda öğretmen tembih edilmiştir. Aksi takdirde cezalandırılacağı kendisine bildirilmiştir. Okulun kütüphanesi ve müzesi yoktur. Hasan Efendi okula ait eşyaları ihtiyar heyetine teslim etmeyip kendisiyle birlikte götürdüğü için bir an önce göndermesi kendisine bildirilmiştir. Öğretmenin gönderilecek kitap ve risaleleri muhafaza etmesi tembih edilmiştir. Öğretmen istatistik defteri tutmamış ve harita hazırlamamıştır.

20 senelik öğretmen olan Hüsnü Efendi evli ve 33 yaşındadır. Hüsnü Efendi halk arasında hürmete layık bir öğretmendir. Öğretmen seyyar olan okula itina göstermiş lakayt davranmamıştır. Öğrencilerin kıyafetlerine, temizliğine mümkün olduğu kadar itina edilmemiştir. Dini ve bedeni terbiyelerine layıkıyla dikkat edilmemiştir. Öğretmen Kur'an-ı Kerim, İlm-i hal, coğrafya derslerini yarım yanlış okutmuş buna sebep olarak da kitap bulamadığını söylemiştir. Öğretmen müfredata aşına değildir. Şeref ve haysiyetini muhafaza etmiştir. Bu köyde tahsil mecburiyeti yerine getirilememiştir. Köyde 91 erkek ile 81 kız çocuğu bulunduğu halde 20 erkek çocuğu okula devam etmekte kalanları ise okula gelmemektedir. Bunların okula gelmediği ihtiyar heyetine bildirilmişse de ihtiyar heyeti kalanların tarla işleri ile ilgilendiklerini söylemiştir. Bu öğrencilerin okula devamı ancak seferberlikten sonra sağlanabilir şeklinde buyrulmuştur. Öğretmenin şahsına ait eşyası ve ihtiyar heyeti hakkında şikayeti yoktur. Köyde özel okul ve cuma okulu yoktur.

Bu köy Keban kasabasına bağlıdır. Merkeze 18, kazaya 9, nahiyeye 1 saat mesafededir. Düz bir alanın üzerine yapıldır. Batısında Höyük tepesi bulunmaktadır. Havası latifse de kışları çetin geçmektedir. Yol ve demiryolu bulunmamaktadır. Köyde 170 hane bulunmakta nüfusu ise gittikçe azalmaktadır. Bu köyde humma, sıtma ve göz ağrısı hastalıkları bulunmaktadır. Köyün evleri taştan ve kerpiçten yapılmış sağlık şartlarına uygun değildir. Sokakları dar ve kirlidir. Bu köy halkı Alevi'dir. Bektaşî tarikatının Rafizi kısmındandır. Bu köyde Türkçe konuşulur. Bu köyde 6 çeşme bulunur, 3'ü yapılmıştır, suyu hafif ve lezzetlidir. Köy halıcılık ve tarımla uğraşır. Arazisi olmayan

fakir kısım ise sigara, boncuk ve iplik satar. Panayırı, tarihi harabesi, dükkanı ve hamamı yoktur.

Arpa, buğday ve nohut ekerler. Bu köy 5 saatlik mesafede bulunan Çeki Dağı'nın meşelerinden ve sığırların gübrelerinden yakacak ihtiyaçlarının temin ederler. Dut, erik ve elma ağaçları bulunur. Meşhur meyvesi yoktur. Öküz, inek, eşek, keçi, koyun bulunur. Peynir ve yağ yaparlar. Kadınları urgan, kilim, perde, çuval, çorap dokurlar ve satarlar. İki un değirmeni iki bulgur değirmeni bulunmaktadır. Arapkir'e kısır davar, yapağı, nohut, buğday, arpa ihraç eder ve Arapkir'den Malatya'dan sabun, gaz yağı, yemeni, çitane, çit, basma, pirinç ithal olunur.

2.1.7. Keban'ın Muşarhöyük Köyü

24 Nisan 1333'te Keban'ın Muşarhöyük Köy'üne varılmıştır. Bu köyde okul binası olmadığı için kışın öğretmenin evinin bir odasında, yazın caminin bahçesinde ve ağaçların gölgesinde eğitim verilir. Bu şekilde eğitime devam edilemeyeceği için nahiye müdürü ve ihtiyar heyetiyle görüşülüp bir okulun yaptırılmasını tebliğ edilmiştir. Seferberlik devam ettiği sürece okul inşasının mümkün olmadığı bildirilmiş seferberlikten sonra inşa edileceği temin edilmiştir. Fırat nehrinden başka su olmadığı ve suya ulaşmanın mümkün olmaması yüzünden yapılacak olan okulun bahçesi de olmayacaktır. Okulda iki kilim, iki hasır, sınıf tahtası, bir soba, bir mangaldan başka demirbaş eşya yok hatta defter ve kitap tutulamamıştır. Buna sebep olarak kağıdın yokluğu gösterilmiştir. Öğretmene umumi yoklama kifayet edecek kadar kağıt gönderilmiş ve her ikisinin de numunesi çizilerek kendisine teslim edilmiştir. Okulda kağıt olmadığı için hesap defteri kaydı bulunmamaktadır. Kendisinden hesap defteri kaydını tutması istenmiştir. Okulun kütüphane ve müzesi yoktur. Öğretmen bir an önce bunların tedarik edilmesi konusunda uyarılmıştır. Bunların okulda bulunmasının önemi öğretmene anlatılmıştır. Öğretmen defter tutabilecek, harita çizebilecek kabiliyette değildir. Öğretmen istatistik defterini tutmamasına sebep olarak kağıdın olmayışını göstermiştir. Bu sebep kabul edilmeyerek bir an önce tutması tembih edilmiştir.

55 yaşında olan öğretmen evli ve üniversite mezunudur. Öğretmen halk arasında hürmete layıktır. Öğretmen kışın okulu evi, yazın cami bahçesi olduğu için itina göstermiş lakayt davranmamıştır. Öğretmen öğrencilerin temizliğine dikkat etmişse de dini ve bedeni terbiyelerine dikkat etmemiştir. Öğretmen okulun eşyalarına dikkat etmiş ve kaybolmalarına dikkat etmiştir. Bu köy öğrencilerinin elinde bir tek Kur'an-ı kerim

bulunmakta ve başka kitapları bulunmamaktadır. Kafi miktarda İlmî hal ve matematik kitapları gönderilmiştir. Öğretmen müfredata hakim değildir. Öğretmen şeref ve haysiyeti muhafaza etmiştir. Bu köyde tahsil mecburiyeti yerine getirilememiş ve seferberlikten sonra yerine getirileceği beyan edilmiştir. Öğretmenin mektebin ilerlemesine katkısı, ihtiyar heyeti ile ilgili şikayeti ve şahsına ait eşyası, köy ahalisinin ıslahına dair bir teşebbüsü yoktur. Cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu köy Keban Kasabasına bağlıdır. Düz bir arsa üzerinde Fırat Nehri'nin kenarında bulunur. Havası güzeldir. Köyden yol ve demiryolu geçmez. Köy 36 haneden ibarettir. Köyün nüfusu 191'dir. Nüfus seferberlikten dolayı azalmaktadır. Sıtmadan başka hastalık yoktur.

Köyün evleri kerpiçten yapılmış, tavanları alçak, pencereleri küçük ve camsızdır. Sokakları dar, çamur ve gübre ile doludur. Köyde bir cami vardır. Köyde Hızırdağ isminde bir ziyaret bulunur derdi olanlar bu ziyarete gidip dua ederler. Bu köyün suyu Fırat'tan ibarettir. Tarım işlerinde erkekler kadar kadınlarda çalışır hatta erkekler askere gittiğinden beri tarla işleri ile kadınlar ilgilenir. Türk ırkına mensup Türkçe konuşan bu köyde dine bağlılık yoktur. Köy ahalisi çiftçilikle uğraşır. Köyde panayır, tarihi harabe, han, hamam ve dükkan yoktur.

Bu köyde en çok buğday, yazlık, arpa ekerler. Bu köyün dağları çıplaktır. 5-6 saatlik mesafede bulunan Derican dağlarından getirdikleri meşeden odun elde ederler. Buraya kadar gidemeyen fakirlerden hayvanların gübrelerinden tezек yaparlar. Köyde 15 tane dut ağacı vardır. Öküz, inek, keçi, at kısarak beslenir. Köyde fabrika ve değirmen yoktur. Kadınları palas, hurç, harar ve çorap dokurlar. Fazla kalan duğday ve arpayı Arapkir'e, Malatya'ya götürür oradan da yaz ve kış malzemesi olan sabun, kibrit, üzüm, gazyağı getirirler

2.1.8. Eğin Kasabası

25 Nisan 1333'te Eğin Kasabasına ziyaret edildi. Erkek okulu altı dersaneli olup taştan yapılmıştır. Sağlık şartlarına uygun olan bu okul 1315'te yapılmıştır. Yapıldığından beri tamir görmediği için tamire muhtaçtır. Bahçe yapmak içinarsası yoktur. Üç dersaneli tavanı ve tabanı tahtalı olan Kadın okulu yeni olup bahçesi de öğrenci nüfusuna yetecek kadardır. Erkek okulunda tamamen kadın okulunda ise pek az eksik bulunmaktadır, öğretmene tedarik etmesi tembih olunmuştur. Erkek okulunun hesap defteri usule uygun yerine getirilmiştir. Kadın okulunda eksikler olup tamamlanması için

öğretmene tebliğ edilmiştir. Okulun kütüphanesi bulunmaktadır. Gönderilen kitaplar itina ile muhafaza edilmiştir. Müze olmadığı için tedarigi tembih edilmiştir. Bu köye mahsus Türkçe kelimelerin ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile o köyün mevkisini gösteren bir harita olmadığı için bir an önce bulundurulması tembih edilmiştir. Erkek ve kadın okulların istatistik defteri tutulmamıştır.

Başöğretmen olan Bayram efendi 25 senelik öğretmen olup halk arasında hürmete layıktır. İsmail öğretmen sınava tabi tutulup tayin edilmiştir. Halk arasında hürmete layık biridir. Mehmet efendi iki senelik öğretmendir. Evli ve halk arasında hürmete layıktır. Mevlüt öğretmen göreve başlayalı 19 sene olmuş, evli ve halk arasında sevilen biridir. Sakine hanım, Ayşe hanım ve Sıddıka hanım halk arasında sevilen ve hürmete layık öğretmenlerdir.

Öğretmenler okullarının temizliğine itina etmişlerdir. Erkek ve kadın okullarında öğrencilerin temizliğine, dini ve bedeni terbiyelerine dikkat edilmiştir. Okullarda mevcut olan ders malzemelerine itina edilmiş eksik olanların tamamlanması için çaba gösterilmiştir. Öğretmenler müfredat programına aşınadır. Erkek okulunda Kur'an-ı Kerim dersleri ile kelime bilgisi derslerinden geri kalınmıştır. Öğretmenler müfredata göre ders işleseler de seferberlikten dolayı öğrenciler okula devamlı gelememektedir. Bu yüzden her iki okulda da derslerde beklenen ilerleme gösterilememiştir. Öğretmenler şeref ve haysiyetlerine son derece dikkat etmişlerdir. Okul tavanının tadilatı iki seneden beri yapılmamış bu senede yapılması okulda ders işlemenin mümkün olmayacağı başöğretmen ile kaymakama yazılmıştır. Öğretmenlerin ihtiyar heyetinden şikayeti yoktur. Yalnızca bu heyete görevi yaptıracak bir kaymakamın olmamasından şikayetçidirler. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu köy Elazığ şehrine bağlıdır. Köy şehirden Erzincan'a giden yol üzerinde kuruludur. Köyde demiryolu yoktur. Kasabanın nüfusu 5619 olup 2509'u erkek 3110'u kadındır. Seferberlikten önce nüfus artmışsa da şimdi azalmaktadır. Köyde kalp rahatsızlığı, verem ve tifo gibi hastalıklar bulunur.

Kasabanın evleri kerpiçten yapılmış ve sağlık şartlarına uygundur. Kasabada Cuma namazları kılınır. Köyde 5 tane cami bulunmakla beraber yapıcısı ve yapılış tarihi bilinmemektedir. 8 tane mescit vardır. Tarihi türbeler ve ziyaretler yoktur. Köyde 5 tane kaynak suyu vardır. su oldukça hafif ve lezzetlidir. Irkları Türk'tür ve Türkçe konuşurlar. Hanefi mezhebine mensupturlar. İnançlarına bağlılıkları sağlamdır. Gelenek ve göreneklerine bağlıdırlar.

Duvarcı, kunduracı, yemenici, çilingir, demirci, kalaycı her türlü zena'at sahibi bulunur. Köyde çiftçi yok denecek kadar azdır. Köy halkı çalışkan ve yeteneklidir. Bu sayede köyde her çeşit meyve ağacı yetiştirilmiştir. Tarihi harabe, hanı, hamamı ve dükkanı vardır. Kasabada 200 dükkan dört ahır ve misafirhaneli iki han iki hamam vardır.

Eğın mevki itibariyle tarım memleketi değildir. Sanayi ve ticaret memleketidir. Eğın dağları kayak ve çıplak olduğu için meyveli ve meyvesi ağaçlardan odun elde edilir. Her çeşit meyve ağacı vardır. Eğın'ın dutu meşhurdur.

Koyun, keçi, eşek, katır beslenir. Bölge dağlık olduğu için en çok katır ve keçi beslenir. Ala peynir, yoğurt ve yağ yaparlar. 12 adet değirmen vardır. Kuru dut ve ham ipek ticareti yaparlar.

2.1.9. Eğın'ın Karşı Mahalle Okulu

26 Nisan 1333'te Eğın'ın Karşı Mahalle Okulu teftişe tabi olundu. Bu köyün okulu bir dersaneli olup dört sene önce inşa edilmiştir. Okul binası yenidir. Seferberliğin bitmesinden sonra muntazam bir okul binasının inşa ettirileceği ve bahçesinin de yapılacağı ihtiyar heyeti tarafından temin edilmiştir. Ders malzemelerinden pek çoğu eksiktir. Bu eksikler liste halinde eğitim müdürlüğüne yollanmıştır. Eksiklerin bir an önce tamamlanmasına çalışılmaktadır. Hesap defterine dair bir şey yoksa da kaydı düzenli tutulmuştur. Gönderilen kitaplar itina ile muhafaza edilmiş, okulun müzesi olmadığı için bir an önce tedarik edilmesi tembih edilmiştir. Öğretmen defter ve harita tutamamış bunları yerine getirmesi için uyarılmıştır. Okulun istatistik defteri yoktur. Sebebi sorulduğunda kağıdın olmadığını ve yardım edecek kişilerin askerde olduğunu söylemiştir. Bir an önce tedarik etmesi için uyarılmıştır.

32 yaşında olan öğretmen evli ve halk arasında hürmete layık biridir. Öğretmen okul binasına itina göstermiştir. Öğretmen öğrencilerin temizliklerine dikkat etmemiş, bundan sonra dikkat etmesi tembih olunmuştur. Öğretmen okulda bulunan ders malzemelerine dikkat etmişse de eksikleri tamamlamak için çaba göstermemiştir. Okulun esas öğretmeni askerde olduğu için okul iki sene boyunca tatil edilmiştir. Öğrencilerin kitapları bulunmamaktadır. Kur'an-ı Kerim, ilm-i hal, imla, yazı, resim derslerinde ilerleme kaydedilmiştir. Öğretmen müfredata aşınadır ve müfredatı uygulayabilecek kabiliyete sahiptir. Öğretmen haysiyet ve şerefini iyi bir şekilde muhafaza etmiştir. Bu köyde tahsil mecburiyeti seferberlik yüzünden yerine getirilememiştir. Öğretmenin ihtiyar heyeti ile ilgili bir şikayeti yoktur. Öğretmen Cuma günleri camide köy ahalisini

toplamış onlara ahlaki öğüt vermiş, Türklük, vatan ve millet konularından bahsederek onlarda bir hassasiyet vücuda getirmeye çalışmıştır. Köyde özel okul ve cuma okulu yoktur.

Kuzeyinde Koçan, batısında Yazıbaşı, güneyinde Kırkgöz Dağı olan ve Koçan Dağının eteğinde bulunan bu köy Eğin Kazasına bağlıdır. Merkeze 22 kilometre mesafededir. Havası sağlam, suyu leziz ve berraktır. Köyün bir buçuk saat doğusunda bulunan Fırat nehrinin kenarında köyü şehre bağlayan bir şose geçmektedir.

Köyün evleri genellikle taştan yapılmış ve sağlık şartlarına uygundur. Sokakları yokuşlu olmakla birlikte dar ve pistir. Bir çeşme ve kaynak suları vardır. Köy ahalisi Türkçe konuşur. Hanefi mezhebine bağlıdır. Panayır, dükkan, han, hamam ve kahvesi yoktur. Köy ahalisi oldukça çalışkandır. Bu köy dağlık bir yerde olduğu için tarım yapılmamaktadır. Meyve ağaçları bulunmaktadır. Sebze yetiştirebilecek kadar kendilerine bahçe yapmışlardır. Dut, elma, erik, ceviz, badem ve üzüm bulunur. Kuru dut ihraç ederler. Lazım olan şeyleri Eğin'den, Arapkir'den bazen de İstanbul'dan getirirler. Kışlık odunu meyveli meyvesiz ağaçlardan tedarik ederler. köyde inek, keçi ve eşek bulunur. Köy ahalisi genellikle gurbette çalışır. Köyde üç değirmen vardır. Dut ticareti yaparlar.

Özetle Eğin'in karşı mahalle Okul binası yenidir. Ders malzemelerinin birçoğu eksiktir. Eksiklerin bir an önce tamamlanması için çaba gösterilmiştir. Okulda müze bulunmamaktadır. Okulun asıl öğretmeni askerde olduğu için geçici bir öğretmen görev yapmaktadır. Öğretmen okul binasının temizliğine dikkat etmemiş ve ders işlemek için gerekli olan eksikleri tamamlamak için çaba göstermemiştir. Öğretmen müfredata aşına, derslerde ilerleme kaydetmiştir. Bu köyde de seferberlikten dolayı tahsil mecburiyeti yerine getirilememiştir. Öğretmen Cuma günleri köy ahalisini camide toplamış onlara ahlaki öğüt vermiştir. Türklük, vatan ve millet konularından bahsederek onlarda bir hassasiyet vücuda getirmeyi amaçlamıştır.

Bu köy Eğin kasabasına bağlıdır. Köyün evlerin taştan yapıldığı için sağlık şartlarına uygundur. Hanefi mezhebine bağlı bir köydür. Köy ahalisi oldukça çalışkandır. Köy dağlık olduğu için tarım yapılamamaktadır. Kuru dut ihraç ederler. Köy halkı genellikle gurbette çalışır.

2.1.10. Eğin'in Ergü Köyü

. 27 Nisan 1333 Eğin'in Ergü Köy'üne teftişe gidildi. Bu okul binası bir dersane ve bir öğretmen odasını içine alan taştan taban ve tahta tavanlı, pencereleri camlıdır. Bu bina okul maksadıyla yapılmamıştır. Terk edilmiş bir yer olan bina okul olmaya uygundur. Ermenilerin tecridinden sonra binaya layıkıyla bakılmamış ve bu senede bakılmazsa bina yıkılabilir. Okul binası tamire muhtaçtır. Tamir için gerekli yardım yapılmıştır. Ders malzemelerinden çoğu mevcuttur. Eksik olanların tamamlanması ihtar olunmuştur. Hesap defterinin göze çarpacak kadar eksikliği bulunmuş ve bunların tamamlanması için tembih olunmuştur. Okulun kütüphane ve müzesi yoktur. Fakat şehirden gönderilen kitaplar ve risaleler itina ile muhafaza edilmiştir. Müzenin oluşturulması ve müze için gerekli olanların tedariki tembih edilmiştir. Bu köye mahsus Türkçe kelimeler ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile köyün mevkisini belirten bir harita çizilmemiştir. . Bir haritanın okulda bulundurulmasına itina edilmelidir. Kağıdın olmamasından dolayı yalnız yoklama ve demirbaş eşya listeleri tutulabilmiş istatistik defteri tutulamamıştır.

33 yaşında olan öğretmen medreseden mezundur. Evli olan öğretmen halk arasında sevilen ve hürmete layık biridir. Öğretmen okul binasının temizliğine ve düzenine itina göstermiş kesinlikle lakayt davranmamıştır. Öğretmen öğrencilerin temizliğine, dini ve bedeni terbiyelerine dikkat etmiş öğrencileri kendi haline bırakmamıştır. Okulda bulunan ders malzemeleri itina ile korunmuş eksikleri tamamlamak için gerek köyün ihtiyar heyeti gerekse hükümetle istişare olunmuştur. Öğretmen programa uymuş fakat Elifba dersini layıkıyla öğretememiştir. Öğretmen müfredat programına aşinadır. Aydın fikirli ileri görüşlü bir öğretmendir. Öğretmen şeref ve haysiyetine son derece dikkat etmiştir. Okulun tamiri ve öğrencilere kitap almak için acele bir miktar yardıma ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrencilere kitap alabilmek için gelecek senenin tahsisatından bir miktar bütçe ayrılmıştır. Öğrencilerin okula devamı için ihtiyar heyeti ve öğrenci velileri ile görüşülmüştür. İhtiyar heyeti lakayt davrandığı için bu mesele hal edilememiştir. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu köy Eğine bağlıdır. Su ve havası gayet yumuşaktır. Köyde hastalık yok denecek kadar azdır. Bazen çocuklarda tek tük göz ağrısı olur. Köyün evleri kısmen taş kısmen ahşaptır, sağlık şartlarına uygundur. Sokakları yerli taşlarla döşenmiş oldukça geniş fakat yokuştur. Köyde 1 tanecami vardır. Irkları Türk olan ve Türkçe konuşan bu köy ahalisi Hanefi mezhebine bağlıdır. Tarıma elverişli arazisi olmadığı için genellikle

köyün erkekleri gurbete gidip çalışmaktadır. Köyde dükkan, han ve hamam yoktur. Dut, erik, badem ve üzüm ağaçları vardır. Meyveli ve meyvesiz ağaçlardan odun elde ederler. Köyde koyun, eşek, keçi ve inek beslerler. Arapkir'e ve Keban'a, Keban köylerine dut ticareti yaparlar. Bütün malzemeleri Eğin'den, Arapkir'den, Harput'tan, Halep'ten, İstanbul'dan tedarik ederler.

Bu köyümüzü özetlemek istersek terkedilmiş bir yer olan bina okul olarak kullanılmaya uygundur. bina okul maksadıyla yapılmamıştır. Binaya Ermenilerin tecdirinden sonra layıkıyla bakılmamıştır. Okulun tamiri için gerekli yardım yapılmıştır.

Öğretmen okulun ve öğrencilerin temizliğine dikkat etmiş, okulda bulunan eksikleri tamamlamak için gerek köyün ihtiyar heyeti ile gerekse hükümetle istişare etmiştir. Aydın fikirli ileri görüşlü bir öğretmendir. Öğrencilere kitap alabilmek için acele bir miktar yardıma ihtiyaç duyulmuştur. Öğretmen öğrencilerin okula devam etmesi için ihtiyar heyeti ve öğrenci velileri ile görüşmüştür.

Köy Eğin'e bağlıdır. Köyde hastalık yok denecek kadar azdır. Köyün evleri sağlık şartlarına uygun yapılmıştır. Tarıma elverişli bir arazisi olmadığı için genellikle köyün erkekleri gurbette çalışmaktadır. Arapkir'e, Keban'a ve Keban köylerine dut ticareti yaparlar.

2.1.11. Ağın Kasabası

29 Nisan 1333'te Ağın Kasabası murakbe edildi. Erkek okul binası terk edilmiş binalardan biridir. Beş sınıftan üçünün eksikleri tamamlanmadığı için iki sınıf kullanılmaktadır. Okulun eksiklerinin tamamlanması için gerekli kişilerle görüşülüşse de seferberlik bitmeden bir şey yapılamayacağı söylenilmiştir. Okulun bahçesi pek kullanışlı değildir. Kadın okulu köy ahalesinin yardımı ile yapılmış geniş bir sınıf ile bir öğretmen odasını içine almaktadır. Tavanı ve tabanı tahtalı olan okul şimdilik tamire muhtaç değildir. Erkek okulunda önemli olan ders malzemeleri mevcut olup eksiklerinin tamamlanması için çalışılmaktadır. Kadın okulunun eksikleri ise eğitim müdürlüğünden gönderilmiştir. Okulda hesap defteri tutulmamıştır. Okulun kütüphane ve müzesi var fakat düzenli değildir. Düzenlenmesi tebliğ edilmiştir. Bu köye ait Türkçe kelimeler ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile köyün mevkisini gösteren bir harita çizilmemiş, bunların tamamlaması için öğretmen uyarılmıştır. Ne erkek ne de kadın okulunda istatistik defteri tutulmamıştır. İkinci bir teftişe kadar tutulması aksi halde cezalandırılacakları kendilerine bildirilmiştir.

Başöğretmen vekili Vehbi Bey 18 yaşındadır. Ders saatleri hariç evinde keman çaldığı için köy ahalisi tarafından sevilmez ve hürmet edilmez. Bu yüzden görevinden çekilmiştir. Mehmet Bey 17 yaşında bekar ve 1 senelik öğretmendir. Fehmi Bey Elazığ Öğretmen Okulu'ndan mezun, bekar ve halk arasında hürmete layık biridir. Mithat öğretmen 39 yaşında evli ve halk arasında sevilen biridir. Ömer Bey öğretmen okulundan mezun, göreve başlayalı 1 yıl olmuş, halk arasında sevilen biridir. Seniha Hanım Diyarbakır Kadın okulundan mezun olmuş evli ve halk arasında seville bir öğretmendir.

Ermeniler tarafından okul olarak inşa edilen binaya öğretmenler oldukça itina göstermişlerdir. Bu kasabada fakirlik ve sefalet son dereceyi bulmuştur. Elbiseleri temiz öğrenci sayısı azdır. Öğrenciler dersten kalan boş vakitlerini tarımla uğraşarak geçirmektedirler. Sabun bulamadıkları için temizliklerine pek dikkat edilmemiştir. Öğrencilerin çevik ve çalışkan olmalarına dikkat edilmiştir. Erkek ve kadın okullarında mevcut olan ders malzemeleri itina ile korunmuş eksikleri tamamlamak için çaba gösterilmemiştir. Erkek okulunda program yerine getirilmiştir. Kadın okulu yeni açıldığı için derslerde ilerleme gösterilmemiştir. Öğretmenlerin birkaçı müfredat programına aşına diğerleri ise aşına değildir. Öğretmenler şeref ve haysiyetlerine oldukça dikkat etmişlerdir. Bu köyde tahsil mecburiyeti yerine getirilmemiş ve seferberlik bitmediği sürece yerine getirilemeyeceği ihtiyar heyeti tarafından anlatılmıştır. Öğrencilerin bir kısmı fakir olduğu için kitap ve diğer ders malzemelerini tedarik etmeleri zordur. Okulda eksikleri olan üç sınıfın bir an önce tamamlanması eğitim müdürlüğüne bildirilmiştir. Öğretmenler maaşlarını düzenli alamadıkları için şikayetçidir. Öğretmenlerin ihtiyar heyeti ile ilgili bir şikayetleri yoktur. Öğretmenler köy ahalisinin ıslahına dair hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

EğİN'e bağlı bu köy merkeze 70 kilometre mesafededir. Bu köy bir dere kenarında kurulmuştur. Köyde yol ve demiryolu yoktur. Köy 353 hane olup 1518 nüfusa sahiptir. Seferberlikten önce nüfus artmışsa da seferberliğin ilanından sonra nüfus azalmıştır. Bu köyde en çok humma hastalığı vardır. Köyün evleri sağlığa uygun yapılmıştır. Bazı sokakları geniş bazıları dardır. Köyde 3 cami ve 1 hükümet konağı vardır. Köyde ziyaret yoktur. Köyün suları hafif ve lezzetlidir. Irkları Türk olanve Türkçe konuşan ahali Hanefi mezhebine bağlıdır. İnançlarına bağlılıkları sağlamdır. Bu köyün tarım arazisi nüfusa yetmediği için erkekler gurbete gidip çalışır. Köyde 40 kadar dükkan 3'te han bulunur.

Arpa, buğday, mercimek, nohut, küşne ekerler. Her çeşit sebze bulunur. Köyde orman olmadığı için çevre köylerden odun getirilir. Meyve ağaçları badem, dut, ceviz,

erik, nar, ayva, vişne üzümdür. Narı ve üzümü meşhurdur. Eğin, Arapkir, Keban ve Çemişgezek'e ihraç ederler. Köyde öküz, inek, keçi, koyun, inek beslenir. Bunların yağından, sütünden faydalanır.

Köydeki bazı erkekler yemenici, kunduracı ve berberdir. Köyde fabrika yoktur. 12 tane un ve bulgur değirmeni vardır. Meyve ticareti yapılır.

Özetle bu Kasabada 2 okul vardır. Biri kadın diğeri erkek okuludur. Erkek okulunda 5 sınıftan 3'nün eksikleri tamamlanmadığı için 2 sınıf kullanılmaktadır. Kadın okulu kasaba halkının yardımları ile vücuda getirilmiştir, yeni bir binadır. Ermeniler tarafından okul olarak inşa edilen binaya öğretmenler oldukça itina göstermişlerdir. Öğrenciler dersten kalan boş vakitlerini tarımla uğraşarak geçirmektedir. Erkek okulunda program yerine getirilmiş, kadın okulu yeni olduğu için derslerde istenilen ilerleme gösterilememiştir.

Ağın kasabası bir dere kenarında kurulmuştur. Köy 1518 nüfusa sahiptir. Kasabada en çok humma hastalığı vardır. Kasabanın evleri genellikle sağlık şartlarına uygun yapılmıştır. Kasabada 3 cami ve 1 hükümet konağı vardır. Tarım arazisi nüfusa yetmediği için erkekler gurbette çalışır. Nar ve üzümü meşhurdur. Meyve ticareti yaparlar.

2.1.12. Eğin'in Vahşen Köyü

Nisan 1333'te Eğin'in Vahşen Köy'ü ziyaret edildi. Bu köy okulunda bir sınıf ve bir öğretmen odası vardır. Okul yeni olduğu için tamire muhtaç değildir. Yalnız tabanı tahtasıdır. Pencereleri camlıdır. Okulun bahçesi vardır. Bahçede öğrencilerin su içmesi için birde çeşme yapılmıştır.

Okulda ilkokul yönetim mecmuası, 8 adet bitki levhası, hamse haritası, yoklama ve demirbaş eşya defteri mevcuttur. Öğrencilerin eksikleri varsa tamamlanması tembih edilmiştir. Hesap defteri düzenli tutulmadığı için usule uygun bir şekilde tutulması kendilerine tembih edilmiştir. Müdürlükten gönderilen risaleler mevcut ve itina ile korunmuştur. Eksiklerin tamamlanması için bir teşebbüste bulunulmamıştır. Okulun müzesi yoktur. Köye mahsus bitkilerde, köy ve çevre köylerde bulunan madenlerden bir müzeve maden odası oluşturulması öğretmene tembih edilmiştir. Bu köye ait Türkçe kelimelerin ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile köyün mevkisini gösteren bir harita tanzim edilmemiştir. Öğretmene bunları tedarik etmesi ve aksi takdirde cezalandırılacağı

bildirilmiştir. Öğretmen maaşını alamadığı için ve köy halkından seferberlikten yüzüdenyardım alamadığı için istatistik defterini tutamamıştır.

Sekiz yıllık öğretmen olan Süleyman Bey halk arasında sevilen ve hürmete layık biridir. Süleyman öğretmen okul binasının temizliğine itina göstermemiştir. Öğretmen öğrencilerin temizliğine ve bakımlarına dikkat etmemiştir. Okulda bulunan ders malzemelerini itina ile korumuşsa da eksikleri tamamlamak için çaba göstermemiştir. Öğrencilerin elinde bir iki Kur'an-ı Kerim ve ilm-i hal kitabından başka kitap yoktur. Öğrencilerin babaları askerde olduğu için kitap alacak para bulunamamıştır. Öğretmen müfredata aşinadır fakat öğrencinin defter ve kitabı olmadığı için derslerde istenilen ilerleme gösterilememiştir. Öğretmen şeref ve haysiyetini muhafaza etmiştir. Köyde tahsil mecburiyeti yerine getirilememiş seferberlik bitmediği sürece yerine getirilemeyeceği ihtiyar heyeti tarafından beyan edilmiştir. 140 erkek 135 kız çocuğu olmakla beraber sadece 20 erkek çocuğu okula devam etmektedir. Öğretmenin ihtiyar heyeti hakkında bir şikayeti ve köylünün ıslahına dair herhangi bir teşebbüsü yoktur. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu köy Eğin kasabasına bağlıdır. Engebeli bir arsa üzerine yapılmış olan bu köy Karadağın eteğindedir. Havası gayet güzel ve yumuşaktır. Köy 93 hane, 238 erkek ve 208 kadın nüfusuna sahiptir. Seferberlikten önce nüfus artışı görülmüşse de seferberlikten sonra köyün nüfusu azalmıştır. Köyde sıtma ve göz ağrısı hastalıkları vardır. Bu köyün evleri genellikle sağlık şartlarına uygundur. Pek az sokağı geniş diğerleri dar ve pistir. Köyde bir cami vardır ve 1298 tarihinde tamir edilmiştir. İnşaat tarihine dair bir bilgi yoktur. Köyde 40 kadar kaynak suyu bulunmaktadır. Türk olan ve Türkçe konuşan bu köy Hanefi mezhebine mensuptur. Yaz aylarında tarımla uğraşırlar. Köyde panayır, tarihi harabe, hamam ve dükkan yoktur.

Buğday, arpa, buğ, mercimek, küşne pamuk ve yazlık ekerler. En çok buğday ekerler. Köyde orman olmadığı için yakacak ihtiyacını hayvanların gübrelerinden tezек yaparak ve meyveli-meyvesiz ağaçlardan temin ederler. Dut, zerdali, badem, kiraz, ayva ve nar bulunur. Köyde soğanın büyük ve tatlılığı, mercimeğin çabuk kaynaması ve karpuzun lezzeti meşhurdur. En çok öküz, inek, koyun, keçi, eşek ve tavuk beslerler.

Özetle bu köy okulunda bir sınıf mevcuttur. Okul yeni olduğu için tamire muhtaç değildir. Okulda ders için gerekli malzemelerin çoğu bulunmaktadır. Öğretmen okulun ve öğrencilerin temizliğine itina göstermemiştir. Öğretmen programa aşinadır fakat öğrencilerin babası askerde olduğu için kitap alamamaktadır bu yüzden derslerde

istenilen ilerleme gösterilmemiştir. Köyde 140 erkek 135 kız çocuğu olmakla beraber sadece 20 erkek çocuğu okula devam etmektedir.

Köy Eğin kasabasına bağlıdır. Köy 93 hane, 238 erkek, 208 kadın nüfusuna sahiptir. Köyün evleri sağlık koşullarına uygundur. Köy Hanefi mezhebine mensuptur. Yaz aylarında tarımla uğraşırlar. En çok buğday ekerler. Köyde soğanın büyüklüğü ve tatlılığı, karpuzun lezzeti meşhurdur.

2.1.13. Eğin'in ençatı Köyü

1 Mayıs 1333'te Eğin'in İnçatı Köy'ünde denetime çıkıldı. Okul binasının tavanı ve tabanı tahtalı, pencereleri camlı ve sağlık şartlarına uygundur. 327 yılında yapılan bu okulun bahçesi yoktur. Civarında arsa varsa da barışın ilanından sonra bahçe tedarik edileceği şüphesiz olarak vaat edilmiştir. Öğretmen okulda bulunan ders malzemelerini muhafaza etmiş ve eksik olanların tedariği için çalışmışsa da seferberlikten dolayı bu mümkün olmamıştır. Okulun hesap defteri düzenli bir şekilde tutulmuştur. Müdürlükten gönderilen kitaplar muhafaza edilmişse de bir kütüphane oluşturulamamıştır. Bu köye ait Türkçe kelimelerin ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile köyün mevkisini gösteren bir harita yoktur. İstatistik cetvelini tutamamıştır.

22 yaşında olan Mustafa Efendi göreve başlayalı 6 yıl olmuş, evli ve halk arasında sevilen öğretmen hürmete layıktır. Öğretmen binanın temizliğine, düzenine dikkat etmiştir. Öğretmen öğrencilerin temizliğine dikkat etmemiş, fakat dini ve bedeni terbiyelerine dikkat etmiştir. Ders malzemelerini muhafaza etmiş eksik olanları tamamlamak için teşebbüste bulunmamıştır. Öğretmen programı yerine getirmişse de matematik, geometri, kelime bilgisi derslerinde öğrencilerle ilerleme kaydedememiştir. Öğretmen müfredat programına aşına ve programı yerine getirebilecek kabiliyete sahiptir. Okula 35 erkek öğrenci devam etmekte diğerleri ise tarımla uğraşmaktadır. Öğretmenin ihtiyar heyeti ile ilgili bir şikayeti ve köy ahalisinin ıslahına dair herhangi bir teşebbüsü yoktur. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu köy Eğin'e bağlıdır. Doğusunda Haçındır tepesi batısında Türkmen dağı kuzeyinde kale vardır. Köyün havası yumuşaktır. Köyden yol ve demiryolu geçmiyor. Köy 101 hane 411 nüfusa sahiptir. Seferberlikten önce nüfus artmaktayken seferberlikten sonra azalmıştır. Köyün evleri taştan olup sağlık şartlarına uygundur. Sokaklar dar, dolambaçlı ve pistir. Köyde 1 tane cami vardır. 1272 yılında yapılmıştır. Ahali genellikle Türk'tür ve Türkçe konuşurlar. Hanefi mezhebine bağlı olup inançlarına bağlılıkları

sağlamdır. Köyün erkekleri genellikle gurbete gider, gurbete gidemeyenler tarımla uğraşır. Köyde panayır, tarihi harabe, han, hamam ve dükkan yoktur.

Buğday, arpa ve nohut ekerler. Dut, badem ve üzüm vardır. Odun ihtiyaçlarını meyveli-meyvesiz ağaçlardan temin ederler. Eşek, öküz, koyun ve inek beslerler. Ticaret yapmazlar.

2.1.14. Eğin'in Cucuğan Köyü

2 Mayıs 1333'te Eğin'in Cucuğan Köy'ünde teftişe başlandı. Okul binasının tabanı ve tavanı tahtalı pencereleri camlıdır. Bir sınıf ve öğretmen odası vardır. Okul 1328 tarihinde inşa edilmiş bahçesi yoktur. Okulda ders için gerekli olan malzemelerin hiçbiri yoktur. Hesap defteri kötü bir şekilde tutulmuş, usule uygun tutulması tembih edilmiştir. Okulda kütüphane ve müze yoktur, ikinci teftişe kadar tedarik edilmesi söylenmiştir. Bu köye ait Türkçe kelimelerin ve anlamlarının bulunduğu defter ile köyün mevkisini gösteren harita tanzim edilmemiş ve tanzim edilmesi hususunda uyarılmışlardır. Kağıdın yokluğu bahane edilerek istatistik defteri tutulmamıştır.

27 yaşında olan Süleyman öğretmen evli ve göreve başlayalı 7 yıl olmuştur. Öğretmenin halk arasında itibarı iyidir. Öğretmen okul binasının temizliğine ve sağlık şartlarına dikkat etmiştir. Süleyman öğretmen öğrencilerin temizliklerine, dini ve bedeni terbiyelerine dikkat etmemiştir. Öğretmen ders malzemelerini iyi bir şekilde muhafaza etmiştir. Öğrencilerin elinde ders kitapları yoktur. Kur'an-ı Kerim ve İlm-i hal dersleri layıkıyla işlenmemiştir. Öğretmen müfredat programına aşına değildir. Lakayt davranmaktadır. Bu köyde tahsil mecburiyeti seferberlikten dolayı yerine getirilememiştir. 50 kadar kız ve 60 kadar erkek çocuğu olan bu köyde kızlardan okula devam eden yoktur. Okula 34 erkek öğrenci devam etmektedir. Geri kalanlar tarımla uğraşmaktadır. Öğretmenin ihtiyar heyeti ile ilgili bir şikayeti ve köylünün ıslahına dair herhangi bir teşebbüsü yoktur. Köyde özel okul ve cuma okulu yoktur.

Bu köy merkeze 90 kilometre uzaklıktadır. Köyden yol ve demiryolu geçiyor. Köy 108 hane 639 nüfustan ibarettir. Seferberlikten önce nüfus artmakta seferberlikten sonra nüfus azalmıştır. Köyde sıtma ve göz ağrısı hastalıkları vardır. Köyün evleri genellikle taştan yapılmış sağlık şartlarına uygundur. Sokakları geniş ve pistir. Köyde tane cami vardır. Köyde türbe ve ziyaret yoktur. Köyde 4 çeşme olup suları gayet hafif ve lezzetlidir. 400 dönüme yakın tarım arazisi vardır. Buğday ekerler. Erkekler genellikle gurbete

gidergidemeyenlerse tarımla uğraşırlar. Köyde panayır, han hamam ve dükkan yoktur. Köyde 1 tane un değirmeni vardır.

Buğday, arpa, nohut ekerler. Badem, ceviz ağaçları yoktur. Meşhur meyvesi yoktur. Ticaret yapmazlar. İhtiyaçlarını İstanbul'dan, Halep'ten, Arapkir'den ve Eğin'den getirirler.

2.1.15. Eğin'in Habanos Ekereki Köyü

3 Mayıs 1333 tarihinde Eğin'in Habanos Ekereki Köy'üne varıldı. İki sınıf ve bir öğretmen odasını içine olan bina sağlık şartlarına uygun değildir. Bina okul olmaya elverişli değildir. Okulun bahçesi yoktur. Barışın ilanından sonra okul inşa edileceği ihtiyar heyeti tarafından temenni edilmiştir. Okul malzemelerinden eksik olanların listesi yapıp müdürlüğe gönderilmiştir. Okulun hesap defteri mükemmel bir şekilde usule uygun tutulmuştur. Müdürlükten gönderilen kitap ve risaleler itina ile korunmuş, müze ve kütüphanenin tedarik edilmesi tembih edilmiştir. Bu köye mahsus Türkçe kelimeler ve anlamlarının yazılı olduğu bir defter ile köyün mevkisini gösteren bir harita düzenlenecektir. İstatistik defteri tutulmamıştır.

27 yaşında ve 4 senelik öğretmen olan Osman Efendi halk arasında sevilen ve hürmete layık biridir. 19 yaşında ve 2 senelik öğretmen olan Abdullah Efendi halk arasında hürmete layık biridir. Öğretmenler okul binasının temizliğine itina etmişlerse de bina sağlık şartlarına uygun değildir. Öğretmenler öğrencilerin temizliklerine dikkat etmeseler de dini ve bedeni terbiyelerine dikkat etmişlerdir. Mevcut olan ders malzemeleri dikkatli bir şekilde muhafaza edilmiştir. Öğretmenler tarafından mevcut kitaplar okutulup güzelce anlatılmıştır. Öğretmenler şeref ve haysiyetleri korumuşlardır. Köyde tahsil mecburiyeti yerine getirilememiş seferberlikten sonra getirilemeyeceği de muhakkaktır. Öğretmenlerin ihtiyar heyeti ile ilgili bir şikayeti ve köy ahalisinin ıslahına dair herhangi bir teşebbüsü yoktur. Köyde özel okul ve cuma okulu yoktur.

Bu köy Eğin'e bağlıdır. Köyün havası yumuşaktır. Köyden demiryolu geçmiyor. Köy 182hane 847 nüfustan ibarettir. Seferberlikten önce köyün nüfusu artmakta seferberliğin ilanı ile köyün nüfusu azalmıştır. Köyde sıtma hastalığı vardır. Köyün evleri sağlık şartlarına uygundur. Sokaklar dar ve pistir. Kaynak suları çoktur. Köyde 3 çeşme vardır. Köy ahalisi Türk'tür ve Türkçe konuşurlar. Hanefî mezhebine bağlıdırlar. Köyde panayır, tarihi harabe yoktur. 1 dükkan, 1 fırın ve 1 han vardır.

Arpa ve buğday ekerler. Dağlarda vebahçelerde meşe ağacı bulunur. Meşeden, meyveli-meyvesiz ağaçlardan odun elde edilir. Elma, armut, dutbulunur. Kuru tütün meşhurdur. Eşek, at, inek, öküz, tavuk beslerler. Yağ imal ederler. Kadınları tarımla uğraşır. Ticaret yapmazlar.

2.1.16. Arapkir Kasabası

4 Mayıs 1333 tarihinde Arapkir Kasabasında gözlemlere başlandı. Erkek ve kadın okulları binası terk edilmiş 2 binadan ibarettir. Ermeni okulu olan bu iki binadan biri öğrencilerin teneffüs ve yemekhanesine tahsis edilmiştir. Bundan başka büyük bir binada öğrencinin ibadetine ayrılmıştır. Her iki bina yeni olduğu için tamire muhtaç değildir. Okulun oldukça güzel bir bahçesi de vardır. Kadın okulu da bahçesi olan terk edilmiş binalardan biridir. Bu bina sağlık şartlarına uygun ve üç sınıflıdır. Erkek ve kadın okullarında her türlü ders malzemesi mevcuttur. Bir iki eksiği varsa da tamamlanması için çalışılmaktadır. Her iki okulunda hesap defteri kusursuz bir şekilde tutulmuştur. Okulun camekanlı bir kütüphanesi mevcuttur ve gönderilen kitaplar itina ile korunmuştur. Müzesi yoktur ve tedarik edilmesi için teşebbüste bulunulmuştur. Okulda harita yoktur. Kağıt olmadığı için istatistik defteri tutulamamış, kağıt siparişi verildiği halde kağıtlar gelmemiştir. Kağıtlar geldiği zaman istatistik defterinin tutulacağı beyan edilmiştir.

Öğretmenler genellikle halk arasında sevilen takdire şayan ve hürmete layık kişilerdir. Öğretmenler okul binasının temizliğine ve düzenine son derece dikkat etmişlerdir. Öğrencilerin beden temizliklerine, dini ve bedeni terbiyelerine dikkat edilmiştir. Öğrencilerin çalışkan ve çevik olmalarına önem verilmiştir. Okulda lazım olan ders malzemeleri itina ile korunmuş, eksik olanlar köy ahalisinin yardımı ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Öğretmenler müfredat programına aşinadırlar. Bütün dersler layık ile işlenmiş derslerde ilerleme kaydedilmiştir. Öğretmenler şeref ve haysiyetlerine dikkat etmişlerdir. Burada tahsil mecburiyeti yerine getirilememiş ve yerine getirilmesi seferberlikten sonraya bırakılmıştır. Bu kasabada 85 kadar kız okula devam etmekte geri kalanları ise okula devam etmemektedir. Öğretmenler öğrencilerin okula devam etmemesi konusunda ihtiyar heyetinden şikayetçidir. Öğretmenler köy halkın ıslahına dair çalışmalar yapmıştır. Kasabada cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu kasaba Elazığ'a bağlıdır. Köyde demiryolu yoktur. Köyde sara, verem, tifo gibi hastalıklar vardır. İki bin hane sekiz bin nüfus vardır. Köyün nüfusu seferberlikten dolayı azalmaktadır. Köyün evleri genellikle iki üç katlı olup sağlık şartlarına uygundur.

Bu kasabada bir Cami Şakir Paşa tarafından yaptırılmıştır. Köyün suları hafif ve lezzetlidir. Kasabada bağ ve bahçeleri sulamak için kaynak suları da vardır. Kasaba ahalisi genellikle ticaret ve tarımla uğraşır. Kasaba ahalisi genellikle çalışkandır. Kasabanın panayırı yoktur. Kasaba da 12 cami, 3 hamam, 6 han, 590 dükkan, 11 fırın ve 15 değirmen vardır.

Buğday ve arpa ekerler. Pırasa, lahana, salatalık gibi sebzeler yetiştirirler. Buğday ve arpada başka ekme yoncada ekilir. Kasabanın ormanı yoktur. Her çeşit meyve ağacı vardır. Dut, ayva, elma, üzüm, ceviz vardır. Dut kurusu, dut pestili, ayvalı elması, bal armudu meşhurdur. At, kısrak, inek, keçi boldur. İnek ve keçinin sütünden, yağından faydalanırlar. Gül suyu yaparlar. Kasabada başlıca zanaat manosacılıktır. Arapkir'de 12 tane manosa tezgahı varsa Ermenilerin tecridinden sonra pek az dükkan kalmıştır. Manosa ticareti yaparlar.

2.1.17. Evlipınar Mahallesi

6 Mayıs 1333'te Evlipınar Mahallesinde teftişe başlandı. Okul binası biri büyük ikisi küçük olmak üzere üç sınıfı ve bir öğretmen odasını içine almaktadır. Bina 1310 senesinde yapılmış, arada tamir gördüğü için tamire muhtaç değildir. Bahçe yapılacak arsası mevcuttur. Lazım olan ders malzemelerinin tedariki barışın ilanından sonraya bırakılmıştır. Bu okulun öğretmeni aynı zamanda cami imamı olduğu için hesap defteri düzenli bir şekilde tutulmamıştır. Eğitim müdürlüğünden gönderilen kitap ve risaleler müze ve kütüphane olmadığı için öğretmen tarafından evine götürülmüştür. Bunların okula getirilmesi için öğretmen tembih edilmiştir. Bir an önce müze ve kütüphanenin yapılması için teşebbüste bulunulmalıdır. Okulun mevkisini gösteren bir harita tanzim edilecektir. İstatistik defteri tutulmamıştır.

Öğretmen 44 yaşında ve medreseden mezundur. Göreve başlayalı 4 sene olan öğretmen halk arasında sevilen ve hürmete layık biridir. Öğretmen okul binasının temizliğine ve düzenine dikkat etmiş lakayt davranmamıştır. Öğretmen öğrencilerin temizliğine dikkat etmemiş sebebi sorulduğunda ise fakirlikten sabun bulunamadığını beyan etmiştir. Öğretmen okulda mevcut bulunan ders malzemelerini itina etmiş eksikleri tamamlamak için çaba göstermemiştir. Öğretmen programı yerine getirmişse de derslerde ilerleme kaydedilmemiştir. Öğrenciler sorulan basit sorulara bile cevap verememiştir. Öğretmen müfredat programına aşına değildir. Öğretmen şeref ve haysiyetine dikkat etmiştir. Bu kasabada tahsil mecburiyeti yerine getirilememiştir. Tahsil mecburiyetinin

yerine getirilmesi için seferberliğin son bulması gerektiği beyan edilmiştir. 68 erkek 89 kız çocuğundan 50 erkek okula devam etmektedir. Geri kalan öğrenciler tarla işleri ile ilgilenmektedir. Öğretmenin ihtiyar heyeti hakkında şikayeti yoktur. Aynı zamanda cami imamı da olan öğretmen cuma günleri ahaliyi camiye toplayıp dinden, imandan, vatan sevgisinden bahsetmiştir. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

2.1.18. Eskişehir Kasabası

7 Mayıs 1333 tarihleri arasında Eskişehir Kasabası teftiş edildi. Okul binası dört sınıf bir salon bir öğretmen odasını içine almaktadır. Bu köy okulunun inşaatı 1330 da başlamışsa da araya seferberliğin girmesi ve usta kalmamasından dolayı yarım kalmıştır. Okul seyyar bir şekilde eğitim vermiştir. Okulda bulunan ders malzemeleri muhafaza edilmiş ve eksik olanların tamamlanması için teşebbüste bulunulmuştur. Okulda hesap defteri usulüne göre tutulamamıştır. Okul yeni yapıldığı ve birçok eksik olduğu için kütüphane ve müze yapılamamıştır. Eğitim müdürlüğünden gönderilen kitaplar mevcut olup korunmuştur. Bu köye mahsus Türkçe kelimeler ve anlamlarının bulunduğu bir defter ile köyün mevkisini gösteren bir harita tanzim edilmemiştir. Kağıt ve defter olmadığı için istatistik defteri tutulmamıştır.

Mustafa öğretmen göreve başlayalı 11 sene olmuştur. Evli ve halk arasında hürmete layıktır. Ahmet öğretmen 34 yaşında evli ve göreve başlayalı 5 sene olmuştur. Öğretmen halk arasında sevilen ve hürmete layık biridir. Cemil öğretmen 25 yaşında ve göreve başlayalı iki sene olmuştur. Halk arasında sevilen biridir. Öğretmen okulun tamamlanması ve sağlık şartlarına uygun bir hale getirilmesi için teşebbüste bulunmuştur. Öğretmen öğrencilerin temizliğine dikkat etmemiş etmesi konusunda tembih edilmiştir. Öğretmen okulda bulunan ders malzemelerini muhafaza etmiş eksik olanları tamamlamak için çaba harcamıştır. Okulun inşaatı bitmediği ve asıl öğretmen askerde olduğu için derslerde istenilen ilerleme gösterilememiştir. Öğretmenler şeref ve haysiyetlerini son derece itina etmişlerdir. Tahsil mecburiyeti burada da yerine getirilememiştir. Seferberliğin ilanı ile babaları askere giden çocuklar tarım işleriyle uğraşmış okula devam edememişlerdir. Öğretmenlerin kendilerine ait eşyaları ve ihtiyar heyeti hakkında bir şikayeti yoktur. Öğretmenler köylünün ıslahına dair hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Köyde cuma okulu ve özel okul yoktur.

Bu köy Arapkir'e bağlıdır. Merkeze 5 kilometre uzaklıktadır. Bu kasabanın kuzeyinde Karababa Dağı ve güneyinde Göladağı vardır. Havaası sağlam, suyu hafif ve

lezzetlidir. Kasaba 600 hane 708 nüfustan ibarettir. Kasabanın nüfusu seferberliğin ilanından sonra azalmıştır. Kasabanın evleri genellikle taştan ve sağlık şartlarına uygundur. Bu kasaba ahalisi geçim sıkıntısı yüzünden Arapkir'e göç etmiştir. Bu yüzden buradaki dükkan, çarşı ve pazardan eser kalmamıştır. Bu kasabada 13 cami vardır. Osman Paşa, Cafer Paşa, Ulu Cami, Yeni Cami, Eyüp Molla Cami'nin bir kısmı harabe haline gelmiştir. Namaz kılınamayacak dereceye gelmiştir. Kasabanın en eski mimarisi Ulu Cami'dir. Caminin inşaat tarihi 772'dir. Ulu Cami'nin yanında bir zamanlar büyük kütüphane varmış. Kütüphane yıkıldıktan sonra kitapları Rıza Bey adında biri muhafaza etmiştir

SONUÇ

Elazığ'ın, dolayısıyla Harput'un, tarihi süreç içerisinde çok önemli bir eğitim merkezi olduğunu biliyoruz. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden Cumhuriyet'in ilanına kadarki süreçte oluşan eğitim hayatı, görmezden gelinemeyecek kadar güçlü bir birikimle karşımıza çıkmaktadır.

Harput'ta XVI. yüzyılda var olan üç medrese (Esediyе, Zahiriyе ve Molla Peykerici), XIX. yüzyılda da faal olarak eğitim vermişlerdir. Zaman içerisinde medrese sayısında bir artış olmuş;Elazığ'da 1298 Salnamesi'ne göre 23; 1301, 1302, 1305 ve 1325 salnamelerinde ise, 19 medrese hizmet vermiştir.

Tanzimat döneminden itibaren Mamuratül-aziz vilayetinde;1892-1893, 1905-1906 yılları arası;vilayet, maarif ve devlet salnamelerine göre Elazığ ve ilçelerindeki mektep sayıları oldukça fazladır. Orta seviyedeki okullar olarak II. Mahmut tarafından 5 Şubat 1839 tarihinde memur yetiştirmek ve mevcut memurların bilgilerini arttırmak üzere kurulan rüştiyelerin, II. Abdulhamit döneminde Mamuratül-aziz vilayetinde 7 adet olduğunu biliyoruz. 1906-1907 yıllarında ise 9 rüştiye olup bunlardan 5'i erkek, 1'i kız olmak üzere toplam 6 tanesi Harput sancağında kurulmuştur. Bunların yanı sıra 1876 yılında vali Abdünnafi Paşa tarafından merkez kasabada kurulmuş bir askeri rüştiyenin varlığını da bilmekteyiz. 1869'da orta öğretimin ikinci kademesi olarak açılan idadiler, İslam ve gayrimüslim tebaayı birbirine kaynaştırmak amacıyla, 4 yıllık rüştiyelerin üstünde öğrenim süresi 3 yıl olacak şekilde açılmıştır. Açılan bu okullardan biri de, 1885-1886 yılında Elazığ'da kurulan idadidir. II. Abdülhamit döneminde Elazığ'daki idadi sayısı 2 olarak tespit edilmiştir.

Yabancı okullar ve gayrimüslim mektepleri, Elazığ eğitim hayatında önemli ve dikkat çekici bir konu olarak yer almaktadır. Yabancı devletlerin politik tutumlarına bağlı olarak Harput'un okulları ikiye ayırmak kaydıyla, birini Osmanlı tebaası olarak yaşayan gayrimüslim cemaatler tarafından teşkil edilen okullar; diğerini ise, yabancı devletler tarafından açılan okullar olarak tanımlayabiliriz.

Bu okullardan biri olan Amerikan Okulları, 1820'den itibaren Osmanlıtopraklarında faaliyetlerine devam etmiştir.

Harput'ta ilk olarak American Board of Commissioner for Foreign Mission (ABCFM) kuruluşu, 1876 yılında Ermeni'lerin Yeprad dediği, Ermeni Koleji'ni kurmuştur. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin isteği üzerine kolejin adı Fırat Koleji olarak

değiştirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu okulları sürekli kontrol altında tuttuğu çeşitli arşiv vesikalarından bilinmektedir. Mamuratül-aziz Vilayeti'nde toplam 6 tane de Fransız mektebi bulunmaktaydı. I. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda Fransız mekteplerinin sayısının 13'ü bulunduğunu görüyoruz.

1895 yılında, vilayet merkezinde Alman mektepleri olarak 2 mektep açılmıştır. Asıl amacı Protestan Kilisesi lehine faaliyetlerde bulunmak olan ilk ve orta kısımları bulunan mektep, Alman Konsoloslugu'nun kontrolde, Almanya'daki hayır cemiyetlerinin gönderdikleri paralarla ayakta tutulmuştur. Okul, I. Dünya Savaşı yıllarında Almanlara müttefik olduğumuzdan dolayı, diğer yabancı okullardan farklı olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı'nın bitimiyle beraber Almanlar da diğer yabancı okullar gibi kurumlarını hükümete devrederek ayrılmışlardır. Yukarıda bahsettiğimiz yabancı mektepler dışında bir de Danimarka misyonunun bir müessesesi bulunmaktaydı.

Elazığ'da ayrıca meslek mektepleri de yer almaktaydı. Bunlardan biri Darü'l-Hilafetü'l-Aliye idi. Bir diğeri olan Darü'l-Muallimin, okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere Mamuratül-aziz vilayetindeki ilk olarak 1883 yılında açılan bir okuldur. Ayrıca, 1909 yılında Darü'l-harir adlı ip böcekliği ve ipek üretimi konusunda eğitim veren bir okul açılmıştır. Bir diğeri de 1921 yılında vilayet merkezinde açılan Nafia Fen Mektebi adında, Kondüktör Mektebi de denilen ve faaliyetini 1924'e kadar sürdüren okuldur.

Yaygın eğitim kurumları olarak da Harput'ta camilerin, tekkelerin, kütüphanelerin, ahi birlikleri ve teşkilatlarının, muvakkithane ve rasathanelerin hatta kiraathane ve evlerin bile kullanıldığını halkın en yakın temas halinde bulunduğu eğitim-öğretim mekanlarının daburular olduğu söylenebilir.

03 Mart 1924'de eğitimde birlik ilkesini içeren Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince tekke, medrese ve zaviyeler kapatılarak eğitim birliği bir sistem olarak benimsenmiş, bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na (Maarif Vekâleti) devredilmiştir. Eğitim ve kültür şehri olan İlimizde Milli Eğitim Müdürlüğü; 03 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra El'aziz Maarif Müdürlüğü olarak kurulmuştur. 10. 12. 1937 İcra Vekilleri Heyeti kararıyla El'aziz ismi Elazığ'a çevrilerek Müdürlüğümüzün adı Elazığ Maarif Müdürlüğü olmuştur. 10 Ekim 1946'dan sonra Maarif Vekilliği ismi Milli Eğitim Bakanlığı adıyla değiştirildiğinden, Müdürlüğümüzün adı Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü olmuştur. 1983 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın

Milli Eğitim Bakanlığı ile birleştirilmesi nedeniyle Müdürlüğümüzün adı Elazığ Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. 02 Mart 1989 tarihinde gençlik ve spor hizmetleri, milli eğitim hizmetlerinden çıkarılmış, 3797 ve 4359 sayılı yasalar ile Kurum bugünkü şeklini alarak Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü adıyla hizmetine devam etmektedir.

Elazığ şehrinde Cumhuriyetle beraber her geçen gün nüfusu büyümüş 1935 yılında 39. 516 olan kent nüfusu 2009 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre 323. 400 kişiye ulaşmıştır. Artan nüfusa paralel Şehirde çeşitli eğitim kurumları açılmış nüfusun okullaşma oranları her geçen gün artış kaydetmiştir. Elazığ şehrinde cumhuriyetten sonra kurulmuş olan en eski ilkokullar 1926 yılında açılan Ulukent mahallesinde Ulukent İlkokulu ve Yeni mahallede ki Cumhuriyet ilkokuludur. Bu iki okulu daha sonra İzzet paşa mahallesinde Dumlupınar (1932), 1937 yılında açılan Çarşı mahallesindeki Atatürk ilkokulu izlemiştir. 2007-2008 yılı itibarıyla Elazığ şehir merkezinde 11 adet okul öncesi 66 adet İlköğretim, 38 adet orta öğretim okulu bulunmaktadır. 85032 öğrenci, 4759 öğretmen sayısı ile şehrin bu gün geldiği nokta oldukça iyidir. Buna 23782 öğrenci ve 1470 akademik personel ile şehrin tek üniversitesi olan Fırat Üniversitesini de katarsak Elazığ'da şehrsel fonksiyonların gelişmesinde eğitim fonksiyonunun büyüklüğünü daha iyi anlaşılabilir.

1970 yılı Elazığ'ın eğitim fonksiyonu için önemli bir tarihtir. Çünkü 1967'de kurulan Veteriner Fakültesi ve Mühendislik fakültesinde okuyan yükseköğretim mezunları ve Fakülteler Eğitim fonksiyonuna büyük bir dinamizm kazandırmıştır. 1970 yılı verilerine göre nüfusun yaklaşık %2'si üniversite mezunudur. 2008 Yılında Elazığ şehrinin Nüfusunun %6, 8 Üniversite mezunu olmuştur. Tüm yaş grupları ve okuyanlar düşünüldüğünde oldukça yüksek bir oran kabul edilebilir. İl genel nüfusuna göre yükseköğretim mezunu oranı % 3, 7 ye düşer. 1970 yılında bir öğretim kurumundan mezun olmayan erkeklerin oranı toplam nüfus içerisinde %40, 81 kadınların oranı, %50, 86 iken 2008 yılı itibarıyla bu oran erkeklerde %23, 64 kadınlarda ise %39, 73' e düşmüştür. İlimizde okuma yazma bilmeyen nüfus içerisinde hala kadınların oranı çok yüksektir. 2008yılı itibarıyla yine ilkokuldan sonraki kademelerde kadınların oranı erkelere göre bir hayli düşüktür. Fakat her geçen gün Elazığ şehri eğitim alanında yaptığı yeniliklerle eski Harput dönemindeki kültür şehri olma yolunda emin adımlarla

ilerlemektedir. Sekiz yıllık zorunlu eğitimle beraber şehrimizde kızlarımızın okullaşma oranları da her geçen gün artmaktadır.⁷⁴

Osmanlı Devleti okullarda Kur'an-ı Kerim, İlmî hal, dört işlem ve Elifba gibi dersler okutmuştur. Son dönemlerinde ise bu derslere matbaacılık, ressamlık, aşçılık gibi teknik dersler ve Coğrafya, Fizik vb. gibi ilmi derslerde eklemiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde medrese, rüştiye ve idadi mekteplerin yanı sıra birçok yabancı okulunda eğitim verdiğini görmekteyiz. Bu yabancı okullar gayrimüslimlerin isteği ile açılmıştır. Ülkede bulunan gayrimüslimler kendi anadillerinde eğitim görmüşlerdir.

Osmanlı Devleti son dönemlerinde karma bir eğitim sistemi uygulamıştır. İlk dönemlerinde kadın ve erkek okulları ayrı iken son dönemlerinde karma eğitim sistemi ile bu okullar birleştirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde karma eğitim sistemine geçilmeden önce erkeklerin okutulmasına daha çok özen gösterilmiştir. Kız çocukları okutulmamıştır. Seferberliğin ilanı ile okula devam eden çocuklar okulu bırakmak zorunda kalmışlardır. Maarif Nizamnamesi ile okullarda bir düzenin belirlenmesi için çaba gösterilmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim-öğretim faaliyetleri birleştirilmiş yabancı okullar bu kanun ile Osmanlı egemenliği altına girmiştir.

Teftiş edilen köy okullarında genellikle okulların eksikleri tamamlanamamıştır. Bu duruma sebep seferberliğin ilan edilmesi ile köy erkeklerinin askere gitmesi, çocukların ders için gerekli kitapları alamamasıdır. Okulları tamir edebilecek insan gücünün olmaması, halkın seferberlikten kaynaklı maddi açıdan zorlanması gibi nedenlerden okulun eksikleri tamamlanamamış, okul için gerekli olan ders kaynakları alınamamıştır. Okulların tamiri tamamlanamadığı için çoğu zaman seyyar bir şekilde ders işlenmiştir. Öğretmenler eksikleri tamamlamak için teşebbüste bulunmuş gerekli yerlerle görüşmüşler de seferberlikten dolayı bu eksikleri tamamlamak mümkün olmamıştır.

Halk seferberliğin ilanı ile sefil olmuştur. İnsanlar maddi açıdan yetersiz olduğu için hastaneye gidememektedir. Çaresizlikten ve yokluktan köylerde baş gösteren hastalıklara çare hep doğal yollardan aranmıştır.

Köy erkekleri askerde olduğu için boş kalan tarlalarla çocuklar uğraşmıştır. Bu yüzden birçok köy okulunda okula devam eden öğrenci sayısı oldukça azdır. Okula devam edenler erkek öğrencilerdir. Kız öğrenciler genellikle tarla işlerinde annelerine yardımcı olmuşlardır.

⁷⁴ ÖZDAL, Berika, (2010): Elazığ Şehri'nin Eğitim Fonksiyonu, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, S.XV+111, Elazığ

Köylerdeki erkeklerin çoğu askerde olduğu için tarım işleriyle eşleri de ilgilenmiştir. Kadınlar yaptıkları ihtiyaç fazlası ürünleri farklı kasaba ve şehirlere gönderip geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır. Köylerde bulunan ihtiyar heyetleri tahsil mecburiyetinin yerine getirilmesi için çaba göstermemiş seferberliği bahane etmişlerdir. Gezilen köylerde halk tarım ile uğraşmakta çok az bir kısmı gurbete gidip çalışmaktadır. Tarım arazisi olmayan köylerde ise ticaret yapılmaktadır. Genellikle dut, buğday, arpa, manosa ticaret yapmışlardır. İnsanlar besledikleri hayvanların yağından, sütünden, etinden, postundan yararlanıp tarıma ek olarak hayvancılıkla da geçinmeye çalışmışlardır. Köylerin nüfusu seferberlikten önce artmaktayken seferberliğin ilanı ile azalmıştır.

Köylerde okula devam eden öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir:

	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci
Keban	25	38
Hedi Köyü	X	40
Karahöyük Köyü	X	20
Vahşet Köyü	X	20
Cucuğan Köyü	X	34
İnçatı	X	35
Arapkir	85	X
Evlipınar	X	50

Denizli, İsa, Muşarhöyük, Eğin, Karşı Mahalle, Ergü, Ağın ve Habanos Ekereki köylerinde okula devam eden öğrenci sayısı bilinmemektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha şanslıdır. Sadece Keban Kasabası ve Arapkir Kasabasında kızlar okula devam etmektedir. Arapkir Kasabasında erkek öğrenciler okula gidememekte tarımla uğraşmaktadırlar.

Keban Kasabası'nda okulda görevli 3 öğretmen bulunmaktadır. Muhammet öğretmen okula oldukça dikkat etmiş, öğrenci velilerini teşvik edip isteklendirerek öğrenciler için tek tip kıyafetler yaptırmıştır. Öğretmen Kaymakam tarafından kimsesiz ve maddi açıdan gücü yetmeyen öğrencilere toplanılan yardımlar ile elbise tedarik etmiştir. Öğretmenin tek tip elbise yaptırmak hususundaki girişimleri başarılı olmuştur.

Keban'ın Denizli köyünde ise öğretmen fakir çocuklarına kitap temin etmek için uğraşmıştır.

Arapkir Kasabası'nda öğretmen okulda lazım olan ders malzemelerini korumuş, eksik olanların ise kasaba ahalisinin yardımı ile tamamlanmaya çalışmıştır. Öğretmen müfredata aşina ve bütün dersleri layıkıyla işlediği için öğrencilerin gelişimine katkıda bulunmuştur. Ayrıca bu kasabanın öğretmeni halkın ıslahına dair çalışmalarda yapmıştır.

Eğin'in Ergü köyünde öğretmen okulun ve öğrencilerin temizliğine dikkat etmiş, okulda bulunan eksikleri tamamlamak için gerek köyün ihtiyar heyeti ile gerekse hükümet ile istişare etmiştir. Aydın fikirli ileri görüşlü olan öğretmen öğrencilerin okula devam etmesi için ihtiyar heyeti ve öğrenci velileri ile görüşmüştür.

Eğin'in Karşı Mahalle okulunun öğretmeni aynı zamanda cami imamıdır. Öğretmen Cuma günleri camide köy ahalisini toplamış onlara ahlaki öğütler vermiş, Türklük, vatan ve millet konularından bahsederek onlarda bir hassasiyet vücuda getirmeye çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- AKSIN, Ahmet (1999), “ *19. Yüzyılda Harput* ”, Cere Ofset ve Matbacılık, Elazığ.
- AKSIN, Ahmet (1991), 218 Numaralı Harput Şer’iyye Sicili K. 1249-1256 (1833-1840), Fırat Ün. Sosyal bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- AKSIN, Ahmet (2001); “19. Yüzyılın Başlarında Bursa Şehir Esnafı”, Türk Dünyası Araştırmaları, Ankara.
- AKSIN, Ahmet- KARAKAŞ, Erdal (2002); “Nüfus İcmal Defterlerine Göre 19. YY. Arabgir”, OTAM, Ankara. ılda Arabgir”, OTAM, Ankara 2002.
- AKYÜZ, Yahya, Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, Cilt:1, Sayı:1. 2011
- ALTIN, Hamza, 1869 Maarif-i Umumi Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13:1, 2008
- BAYKARA, Tuncer, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, Ankara, 1988
- DEMİR, Şerif, XIX:Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişimler, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:13, Sayfa:442-443
- HIZLI, Mefail, Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, Sayfa:25, 2008
- <http://www.atiktarih.com/osmanlida-egitim-sistemi/#respond>
- <http://www.mared.org.tr/Icerik/keban-1333>
- *<https://www.onemforum.net/osmanli-tarihi/323018-osmanli-devletinin-ozeti-kisaca.html>
- https://www.turkcebilgi.com/elaz%C4%B1%C4%9F_n%C3%BCfus_ve_sosyal_hayat
- KARAL, Enver Ziya (1997) ; Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, Ankara.
- KENAN, Seyfi, Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, 2013
- ÖZDAL, Berika, Elazığ Şehri’nin Eğitim Fonksiyonu, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sayfa: XV+111, Elazığ, 2010
- SERTEL, Savaş, 1927 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Elazığ Nüfusu, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, Sayfa:303-316, 2015

- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Elazığ, Sayfa:1-50, Ankara, 2011
- Tekeli, İlhan-İlkin, Selim, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Öğretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Ankara, 1993
- TIZLAK, Fahrettin, 398 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1814-1839, Fırat Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 1987
- ÜREKLİ, Fatma, Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları, Manas Üniversitesi Koomduk İlimler Jurnalı, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3, Sayfa:340-352, 2002
- YILMAZÇELİK, İbrahim, 392 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili, (A. Ü. İ. T. E, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)Ankara, 1987
- YILMAZÇELİK, İbrahim: xıx Yüzyılda Diyarbakır, s.339.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	FERİT ERCAN YARGUN
Öğrenci Numarası	152211108
Enstitü Anabilim Dalı	TARİH
Programı	YAKINÇAĞ TARİHİ
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğrt. Üyesi Özcan TATAR
Tez Başlığı (Türkçe)	MF-MKT 1473 Numaralı Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarımdan oluşan toplam 173 sayfalık kısmına ilişkin, 17/09/2018, tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencimin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Dr.Öğrt. Üyesi Özcan TATAR
Danışmanın Adı-Soyadı

(İmzası)

Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZ GEÇMİŞ

1983 yılında Batman'da doğdu. İlkokulu ve Lise öğrenimini Van'da tamamladı. Yüzüncü Yıl Üniversitesinden 2012 de mezun oldu. O yıldan beri dış ticaret ve işletmecilikle uğraşmaktadır. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ alanında 2018 yılında mezundur. Dili İngilizcedir.

